

Utrecht, 23 februari 2024

Onderwerp: tijdelijk besluit experiment nabijheidsrechter

(link: <https://www.internetconsultatie.nl/nabijheidsrechter/b1>)

Sub-onderwerpen:

- art.96 Rv-beschikkingen definitief; niet heropenbaar door andere rechters wegens bijvoorbeeld beroep willen doen op *redelijkheid en billijkheid*
- voorlopige beschikking (zonder bijvoorbeeld het dictum) beschikbaar stellen aan partijen, als het tot een hoorzitting komt of een vorm van repliek/dupliek wordt toegestaan.
- versterk vertrouwen in rechtspraak door bijvoorbeeld voor hoorzitting lijstje van vragen van rechters met partijen te delen, opdat partijen niet rauwelijks moeten reageren of zich er onvoldoende op hebben kunnen voorbereiden.
- leef de waarheids- en volledigheidsplicht meer na.
- negeer niet het fundamentele beginsel van hoor en wederhoor; ecli:nl:rbams:2006:av7057^[2]
- leer iets van de toelagenaffaire en *Bates vs. The post Office*.

Geachte heer, mevrouw,

Via deze weg wil ik reageren op de regeling "*tijdelijk besluit experiment nabijheidsrechter*".

Alvorens de belangrijkste suggestie te geven volgt eerst een korte inleiding. Voortgekomen uit een praktijkvoorbeeld, dat laat zien dat de uitkomsten van de nabijheidsrechter (lees: een art.96 Rv-beschikking) voor sommigen helemaal niet definitief hoeven te zijn. Niet partijen breken het geschil opnieuw open, maar een rechter heropent het geschil. Duidelijk lijkt hier dan iets plaats te vinden waar de rechter helemaal niet toe bevoegd kan zijn. Duidelijk miskenning van wetgeving.

Het geschil (het praktijkvoorbeeld) dat in 2009 nog speelde ging over de waardering van wat registergoederen. Iets dat vaak bij de afwikkeling van nalatenschappen een rol kan spelen. Ter voorkoming van langdurige discussies over de waardering stelde de advocaat voor om dit definitief te beslechten via een art.96 Rv-verzoek. Rapport opgeleverd. Rapport door alle partijen geaccepteerd.

Helaas werden de uitkomsten van het rapport door de rechter tijdens de verdere rechtsgang ter discussie gesteld. Hierbij beriep deze rechter zich op het toepassen van art.3:166 lid 2 BW juncto art.6:2 BW (redelijkheid en billijkheid) en het tijdsverloop, terwijl in 2009 door geen van de partijen enig voorbehoud is gemaakt bij het indienen van het art.96 Rv-verzoek bij de kantonrechter. Duidelijk wordt de rechtsstrijd door de rechter hier uitgebreid. Duidelijk wil de rechter iets vonnissen dat door geen van de partijen is gevorderd of kon worden gevorderd op straffe van niet-ontvankelijkheid. Duidelijk moeten partijen niet vreemd opkijken, dat de uitkomst van zo'n rechter wel eens een verrassingsbeslissing kan (gaan) opleveren. Duidelijk kunnen partijen er geen rekening houden met als een rechter van de beslissing/beschikking van de kantonrechter volkomen negeert. Eerst dat soms pas duidelijk wordt bij de ontvangst van het vonnis.

Wat wil ondergetekende verder nog meegeven:

1ste suggestie

De art.96 Rv-beschikkingen zijn definitief als geen van de partijen de hoger beroepsmogelijkheid heeft open gehouden. Sommige wetsartikelen verliezen daarmee ook hun werkingskracht; in mijn praktijkvoorbeeld moet iedereen erop vertrouwen, dat op geen enkele wijze en dit in de ruimste zin gezien dat wat definitief door de kantonrechter is beslist niet door een andere rechter onder het mom van bijvoorbeeld redelijkheid en billijkheid opnieuw het geschil heropent.

2^e suggestie

Het is verstandig, dat een voorlopig vonnis (zonder bijvoorbeeld het dictum) aan partijen beschikbaar wordt gesteld, opdat partijen kunnen zien of alles goed is begrepen en partijen daarna echt met de definitieve uitkomst/vonnis kunnen leven.

3^e suggestie

Het versterkt het vertrouwen in de rechtspraak, als partijen niet eerst tijdens de zitting maar vooraf al een lijstje van vragen krijgen waar de rechters antwoord op willen krijgen. De rechtbank is gelukkig niet een plek waar burgers vaak moeten zijn.

4^e suggestie

Verder weet ieder rechter welk opdracht zij vanuit hun functie hebben t.w.

"De waarheids- en volledigheidsplicht"

In artikel 21 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) is bepaald dat de partijen in een civiele procedure alle van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid moeten aanvoeren. Volledig betekent dat een partij open kaart moet spelen en geen relevante informatie mag worden achtergehouden. Waarheid betekent dat de informatie op een juiste manier moet worden gepresenteerd. De gedachte achter deze regel is dat de rechter in een civiele procedure zich lijdelijk (passief) opstelt. De rechter baseert zijn beslissing vrijwel uitsluitend op de feiten en bewijsstukken die door partijen zelf worden aangedragen. De rechter heeft weinig ruimte om zelfstandig onderzoek te doen naar de juistheid van de feiten. Aan de hand van wat partijen hebben aangevoerd en de bewijsstukken beoordeelt de rechter welke feiten vastgesteld kunnen worden. Om te voorkomen dat de vastgestelde feiten (ook wel de formele waarheid genoemd) te ver af liggen van hetgeen daadwerkelijk gebeurd is (de materiële waarheid), is het belangrijk dat partijen voldoen aan de waarheids- en volledigheidsplicht."

Eerst mogelijk als rechters niet vooral op instructies van bijvoorbeeld gerechts-ambtenaren afgaan, maar het procesdossier zelf ook lezen en bij de rechtszitting ook echt naar partijen lezen en het vonnis daadwerkelijk op het volledig procesdossier baseren. Soms schiet dit echt te kort.

Het is immers voor niemand te volgen, dat als de rechters kort voor het begin van de hoorzitting worden gewisseld dat deze rechters zich überhaupt hebben kunnen voorbereiden.

Wij allen kennen de toeslagenaffaire met als resultaat het rapport "Ongekend onrecht" uit 2019. En sommigen kennen *Bates vs The Post Office*-drama uit Engeland uit 2023/2024; zie NPOStart.

Verder verwijst ik graag naar de volgende twee arresten t.w.

[ecli:nl:gharl:2021:9126^{\[1\]}](#)

en

[ecli:nl:rbams:2006:av7057^{\[2\]}](#)

¹ "6.4 Deze zaak betreft de verdeling van een nalatenschap tussen twee broers die al jaren in onmin met elkaar leven en niet in staat zijn gebleken zelf tot (volledige) verdeling te komen. Dit betekent dat het hof de wijze van verdeling zal vaststellen. Het hof stelt daarbij voorop dat de rechter die de verdeling van een gemeenschap vaststelt op de voet van art.3:185 lid 1 BW - waarbij hij naar billijkheid rekening moet houden met de belangen van partijen en het algemeen belang - niet gebonden is aan wat partijen hebben gevorderd en niet expliciet in hoeft te gaan op wat partijen aanvoeren (HR 17 april 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2631)."

↳ in arrest dat meer helderheid geeft over de betekenis van bijvoorbeeld gewone overeenkomst,

vaststellingsovereenkomst en art.96 Rv-uitkomst.

Passage in arrest ([ecli:nl:hr:1998:zc2631](#)):

"3.1 Bij de verdeling van tot een gemeenschap behorende goederen moet, ter bepaling van hun waarde, immers in beginsel worden uitgegaan van de waarde ten tijde van de verdeling (HR 6 september 1996, RvdW 1996, 166). Uit hetgeen door partijen is overeengekomen en uit de eisen van redelijkheid en billijkheid kan voortvloeien dat hiervan wordt afgeweken, doch vaststaat dat partijen te dien aanzien in casu niets zijn overeengekomen, terwijl ten aanzien van het aan te houden waarderingstijdstip in verband met de eisen van redelijkheid en billijkheid het Hof niets heeft overwogen en zijn beslissing daarop kennelijk ook niet heeft gebaseerd."

² "Het fundamentele beginsel van hoor- en wederhoor verplicht een arbiter om partijen in de gelegenheid te stellen om zich uit te laten over een voorgenomen aanvulling van de rechtsgronden voordat vonnis wordt gewezen. Nu de appellarbiters dit hebben nagelaten is sprake van een verrassingsbeslissing, hetgeen in strijd is met de eisen van een goede procesorde. Het arbitrale vonnis in hoger beroep is dan ook vatbaar voor vernietiging op grond van artikel 1065 onder e van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv)."

"Uitgangspunt is dat partijen over de wezenlijke elementen die ten grondslag liggen aan de rechterlijke beslissing voldoende moeten zijn gehoord en niet mogen worden verrast met een beslissing van de rechter, waarmee zij, gelet op het verloop van het procesuele debat, geen rekening behoeven te houden. Het is daarbij van belang dat partijen de kans hebben gehad om alle relevante feiten en omstandigheden aan te voeren ten aanzien van een eventueel door de rechter ambtshalve toegepaste rechtsgrond. Indien sprake is van een verrassingsbeslissing, is dit strijdig met (fundamentele) beginselen van een goede procesorde, en in het bijzonder het beginsel van hoor- en wederhoor, zoals dat onder meer is vastgelegd in artikel 6 van het EVRM.

Dit beginsel van hoor en wederhoor moet door arbiters evenzeer in acht worden genomen als door de overheidsrechter. Een verrassingsbeslissing in een arbitragezaak is dan ook vatbaar voor vernietiging wegens strijd met de openbare orde in de zin van artikel 1065 onder e Rv.

Voor de beantwoording van de vraag of sprake is van een ontoelaatbare verrassingsbeslissing is van belang of de feiten, op grond waarvan de rechter (of arbiter) ambtshalve een rechtsgrond toepast, ook aan de eis of het verweer van de desbetreffende partij ten grondslag zijn gelegd. Daarvoor is niet voldoende dat deze feiten in de procedure zijn komen vast te staan. Pas als voldoende duidelijk is dat een partij haar eis of verweer op bepaalde feiten stoelt, kan van de wederpartij worden verwacht dat zij daar alle relevante feiten en omstandigheden tegenover stelt.

(...)

Arbiters hadden, toen zij zich de vraag stelden of de stand van zaken bij het aangaan van de overeenkomst gevolgen zou moeten hebben voor de vergoedingsplicht van Delta Eilanden, die vraag aan partijen moeten voorleggen en daarop niet zelf een antwoord mogen formuleren zonder partijen eerst in de gelegenheid te stellen zich over die gevolgen uit te laten.

Nu zij dat hebben nagelaten is inderdaad sprake van een verrassingsbeslissing van arbiters, waardoor het recht van hoor en wederhoor is geschonden."

[internetconsultatie Ministerie JenV - tijdelijk besluit experiment nabijheidsrechter - Hopmans](#)

Wederom dank voor Uw tijd en Uw aandacht. Mogelijk dat U Uw voordeel kan doen met wat hier geschreven is. Ik ben altijd bereid het e.e.a. nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,
dré hopmans
een bezorgde burger opkomend voor de kwetsbaren

Aanhechtingen:

- 5- 20240223 internetconsultatie "*tijdelijkheid besluit experiment nabijheidsrechter*"
- 6- 20240223 art.96 Rv inclusief wijzigingsoverzicht (1838-heden)
- 7- 2019-2009 (geanonimiseerd) **praktijkvoorbeeld** (art.96 Rv-beschikking; hoe bindend als rechter hieraan voorbijgaat!?)

Bijlagen:

literatuur art.96 Rv (te vaak niet voor alle partijen duidelijk voldoende bekend)

- 8- 1 20181212 Min.voorRechtsbescherming - kst29279476
- 11- 2 Trema - *De Regelrechter, de nieuwe pilot bij de rechtbank Rotterdam* (webpagina)
- 15- 3 Trema 2012-5 mw.dr.mr.Ernste - art. 96 Rv-rechtspraak op maat
- 23- 4a Rechtspraak-Procesreglement van de Rotterdamse Regelrechter art.96 Rv
- 28- 4b Rechtspraak-Evaluatie spreekuurrechter-memoranda-2018-04.(Zegt U eens wat U wilt van de rechter)
- 149- 5 ArsAequi 201905-Bone-Rotterdamse-regelrechter-in-actie
- 159- 6 SDU.Tijdschrift Huurrecht '*Onbekend maakt onbemind*', de procedure ex.art.96Rv
- 164- 7 NJB40-Praktijk-Proef met een spreekuurrechter
- 174- 8 Justitiële verkenningen 2019-1 - Inleiding toepasbaarheid vredesrechter_tcm28-382412
- 180 9 inzake *redelijkheid en billijkheid* (diverse producties waarbij *redelijkheid en billijkheid* ter discussie kan en is komen te staan)

tijdelijk besluit experiment nabijheidsrechter

In het kort

Het ontwerp voor het **Tijdelijk besluit experiment nabijheidsrechter** omvat regels over het experiment. Het experiment houdt in dat gedurende drie jaar bij de kantonrechter van de rechtbanken Den Haag, Overijssel, Rotterdam en Zeeland-West Brabant in twee categorieën zaken een experimentele procedure met de nabijheidsrechter kan worden gevolgd. Deze procedure wijkt op een aantal punten af van de reguliere dagvaardingsprocedure bij de kantonrechter op basis van Rv.

Voor de rechtzoekenden betekent dit concreet dat:

- in het experiment een zaak kan worden gestart of verweer kan worden gevoerd met een eenvoudig formulier;
- in alle gevallen een mondelinge behandeling wordt gepland om de mogelijkheden om tot een minnelijke regeling te komen, te vergroten;
- zij gedurende de procedure op verschillende momenten schriftelijk, via de e-mail of per telefoon (Whatsapp) benaderd worden om hen te informeren over de procedure en het belang van hun verschijning op de zitting te benadrukken.

De afwijkingen zijn relatief beperkt gehouden en zo ingericht dat rechtzoekenden de mogelijkheid hebben de experimentele procedure op relatief eenvoudige wijze te doorlopen, zonder dat zij daarvoor specifieke kennis en/of vaardigheden nodig hebben, zodat zij geen juridische bijstand nodig hebben.

Startdatum consultatie	18-12-2023
Einddatum consultatie	23-02-2024
Status	Actief
Type consultatie	AMvB
Organisatie	Ministerie van Justitie en Veiligheid
Keten-ID	9664
Onderwerpen	Burgerlijk recht Rechtspraak

Voor wie belangrijk

- rechtzoekenden;
- rechtshulpverleners;
- rechters en medewerkers van de aan het experiment deelnemende rechtbanken en de referentierechtbank;
- de Raad voor de rechtspraak;
- het ministerie van JenV;
- het ministerie van SZW;
- medewerkers van het onderzoeksbureau dat het experiment evalueert..

Relevante documenten

- Ontwerpbesluit	549 kB
- Beleidskompas	346 kB

Ondersteunende documenten

De volgende documenten geven extra informatie. U kunt niet op deze documenten reageren.

- **Grondslag Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging**
Externe link: Bron: wetten.overheid.nl
- **Grondslag Tijdelijk besluit experimenten rechtspleging**
Externe link: Bron: wetten.overheid.nl

Publicaties reacties

Reacties worden gepubliceerd tijdens de loop van de consultatie. Alleen die reacties worden gepubliceerd waarvan is aangegeven, door de inzender, dat deze openbaar mogen zijn.

Reacties op deze consultatie 8 openbaar

Artikel 96 Rv

- 1. In alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.
- 2. Indien slechts een van partijen zich tot de kantonrechter wendt voor toepassing van het eerste lid, wordt aan haar keuze slechts gevolg gegeven indien alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

Wettenbank

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Wijziging(en) op nader te bepalen datum(s); laatste bekendgemaakt in 2023. Zie het [overzicht van wijzigingen](#).
Geraadpleegd op 23-02-2024.
Geldend van 01-01-2024 t/m heden

Overzicht van wijzigingen voor dit artikel

(geldig op 23-02-2024)

Opmerking

Als gevolg van de gefaseerde inwerkingtreding van de wetgeving waarmee digitaal procederen mogelijk werd gemaakt (Stb. 2016, 288–294), zijn gedurende enige tijd twee verschillende versies van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering geldend geweest. Eén voor de gevallen waarin digitaal procederen gold en één voor de gevallen waarin dat nog niet het geval was. Per 1 mei 2023 bestaat er door technische eenmaking weer één versie van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Wilt u de wets technische informatie raadplegen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering dat gold in het geval van niet-digitaal procederen tussen 1-3-2017 en 1-5-2023, kijk dan op: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0039872/2023-01-01/0/informatie#tab-wijzigingenoverzicht>.

Datum van inwerkingtreding	Terugwerkende kracht	Betreft	Ontstaansbron			Inwerkingtreding			Opmerking
			Ondertekening	Bekendmaking	Kamerstukken	Ondertekening	Bekendmaking		
01-09-2017		Wijziging	13-07-2016	Stb. 2016, 288	34059	01-05-2017	Stb. 2017, 174	Alg. 1	
01-01-2002		Wijziging	14-12-2001	Stb. 2001, 623		10-12-2001	Stb. 2001, 621	Inwtr. 2	
		Nieuw	06-12-2001	Stb. 2001, 581	27824	10-12-2001	Stb. 2001, 621		
01-01-1992		Wijziging	07-05-1986 samen met 03-12-1991	Stb. 1986, 295 samen met Stb. 1991, 602	16593	20-02-1990	Stb. 1990, 90		
01-10-1838		Nieuwe-regeling	29-03-1828	Stb. 1828, 14		10-04-1838	Stb. 1838, 12		

Opmerkingen

1. De artikelen III en IV van Stb. 2016/288 bevatten overgangsrecht m.b.t. deze wijziging.
2. De datum van inwerkingtreding is ontleend aan de bron van aankondiging van de tekstplaatsing.

Artikel 23 Rv

De rechter beslist over al hetgeen partijen hebben gevorderd of verzocht.

Artikel 24 Rv

De rechter onderzoekt en beslist de zaak op de grondslag van hetgeen partijen aan hun vordering, verzoek of verweer ten gronde hebben gelegd, tenzij uit de wet anders voortvloeit.

Artikel 25 Rv

De rechter vult ambtshalve de rechtsgronden aan.

Artikel 26 Rv

De rechter mag niet weigeren te beslissen.

BIJLAGE - taxatie uitkomsten voor alle partijen bindend ; toepassing art.96 Rv inzake definitief beslechting geschil; hoe bindend!?

- 1 20090628 brief advocaat aan notaris
 - "1. Met verwijzing naar ons huidige telefoongesprek bevestig ik U dat ik in mijn hoedanigheid van advocaat de belangen van [cliënten] behartig."
 - "5. **Ter voorkoming van verdere geschillen tussen partijen is van het urgent en evident belang** dat de waarden in het economisch verkeer van de registergoederen, zowel in de boedel van de moeder van partijen, als in de boedel van de vader van partijen, op korte termijn **bindend voor alle deelgenoten** zullen worden vastgesteld."
 - "Op grond van het gestelde in **artikel 96 Wetboek van burgerlijke rechtsvordering** kunnen partijen zich immers tot de Kantonrechter wenden om een beslissing in hoogste ressort. Gelet wat zich tot nog toe in deze zaken heeft voorgedaan, moet worden voorkomen dat over de benoeming van de taxateurs en **over de taxatie uitkomst nog enig geschil tussen partijen zal ontstaan**. Vandaar dat ik U verzoek bedoeld **wetsartikel uitdrukkelijk in Uw verzoek aan te halen**."
 - **"dat mijn cliënten het verzoek uitdrukkelijk ondersteunen"**
- 2 20090711 brief notaris aan advocaat

"[wederpartij] gaat akkoord met uw voorstel de registergoederen **voor partijen bindend** door drie taxateurs te doen vaststellen."
- 3 20090711 concept verzoekschrift met bijlagen van notaris aan advocaat
- 4 20090711 brief advocaat aan notaris

"Voor enige beïnvloeding moet door ons worden bewaakt, nu de **taxatie-uitkomsten voor alle partijen bindend zijn**."
- 5 20090712 brief advocaat aan cliënten

"Mijn tactiek is er op gericht om eerst binnen te halen de voor alle partijen bindende taxatie van de registergoederen"
- 6 20090715 brief advocaat aan cliënten

"het voornemen bestond om vandaag aan partijen een brief te schrijven met de vraag welke taxateurs worden voorgesteld. Ik heb aangegeven dat zulks nu juist niet de bedoeling van partijen is, en dat zij beogen dat de kantonrechter de taxateurs aanwijst en benoemt."
- 7 20090720 brief advocaat aan executeur

"Inmiddels is - op mijn voorstel - door de boedelnotaris namens alle deelgenoten aan de Kantonrechter te [plaats] verzocht om benoeming van drie (3) taxateurs om de tot de nalatenschappen behorende registergoederen te waarderen op die beide peildata, waarbij **de uitkomsten voor alle partijen bindend zijn**."
- 8 20090829 beslissing kantonrechter

"1. Het verzoek

Op 12 juli 2009 is ter griffie van deze rechtbank ingekomen een verzoekschrift ex art.96 Rv van [notaris] tot benoeming van drie taxateurs, die voor partijen bindend alle tot de nalatenschap (...) behorende registergoederen gelegen te [plaats], zullen waarderen op de waarde in het economische verkeer per [sterfdatum 1] en [sterfdatum 2].

(...)

3. De beslissing

De kantonrechter:

-benoemt tot taxateurs: [taxateur 1], [taxateur 2], [taxateur 3]"

Resultaat: een gezamenlijk taxatierapport conform verzoek in beschikking van 29 augustus 2009

Op basis van art.96 Rv is mijn inziens ieder geschil over de waarderingen van de registergoederen definitief tot een eind gekomen. Mocht er toch getwijfeld worden aan de uitkomsten van deze waarderingen, dat wenden de partijen zich niet tot elkaar maar ligt het voor de hand dat partijen zich toentertijd tot de taxateurs wenden ter verkrijging van nader toelichting.

Iedere partij die zich via de rechter over dit geschil tot de andere partij wendt, kan mijn inziens alleen maar niet ontvankelijk verklaard worden. Ook anderen w.o. rechters mogen dit definitief beslechte geschil via een art.96 Rv-verzoek niet op de een of andere manier 'openbreken'; anders gezegd: het geschil opnieuw doen heropenen. De uitkomsten van de taxateurs zullen mijn inziens door iedereen w.o. rechters als bindend en definitief aangemerkt moeten blijven worden.

Het kan dan toch niet zo zijn, dat art.3:166 lid 3 BW juncto art.6:2 BW ineens de uitkomsten van de taxateurs wegens redelijkheid en billijkheid aan de kant mag schuiven. Feitelijk wordt hiermee het geschil over de waardering van de registergoederen 'opengebroke'. Feitelijk wordt de rechtsstrijd dan door de rechter uitgebreid; iets wat geen strijd meer was, wordt ineens weer een strijdpunt. Feitelijk heeft de (andere) rechter dan geen respect voor wat eerder door de kantonrechter definitief is beslist. Feitelijk wordt hiermee mijn inziens de werking van art.96 Rv ondermijnd, want wat voor alle partijen bindend leek te zijn blijkt ineens helemaal niet bindend/zeker te zijn. Is dit ooit de bedoeling van de wetgever geweest bij het invoeren van art.96 Rv!? Is in een later stadium wel ruimte voor redelijkheid en billijkheid!?

internetconsultatie Ministerie JenV - tijdelijk besluit experiment nabijheidsrechter - Hopmans

23 februari 2024

7/205

BIJLAGE 1

Vergaderjaar 2018–2019

29 279

Rechtsstaat en Rechtsorde

Nr. 476

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR RECHTSBESCHERMING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 12 december 2018

Bijgaand zend ik u de brief van de Raad voor de rechtspraak (hierna: de Raad) waarin de Raad mij informeert over de stand van zaken en ontwikkelingen in het traject Maatschappelijk effectieve rechtspraak (MER)¹.

Bij brief van 20 april 2018 informeerde ik uw Kamer over de stappen die worden gezet om de rechtspraak maatschappelijk effectiever maken, een ambitie van de rechtspraak die ook is neergelegd in het regeerakkoord, te verwezenlijken.² Met het traject MER wordt beoogd de rechtspraak beter aan te sluiten op de groeiende maatschappelijke behoefte aan een effectievere en meer oplossingsgerichte behandeling van conflicten. In sommige gevallen kan het sneller en eenvoudiger, in andere gevallen is een integrale, samenhangende behandeling van diverse problemen rondom een persoon of gezin nodig.

Ik ben verheugd te constateren dat de rechtspraak hieraan in de afgelopen periode met enthousiasme invulling heeft gegeven door diverse pilots te starten. Een aantal gerechten experimenteert met een laagdrempelige en oplossingsgerichte toegang tot de rechtspraak zoals de Spreekuurrechter in Noord-Nederland, de Rotterdamse regelrechter en de Wijkrechter in Den Haag. Ook zijn er pilots gestart op de specifieke aandachtsgebieden van de schuldenproblematiek, complexe echtscheidingen en multi-problematiek. Gemeenschappelijk kenmerk van alle pilots is dat gestreefd wordt naar een daadwerkelijk oplossing van het conflict en de onderliggende problematiek. Daarbij worden nadrukkelijk ook partners van buiten de eigen organisaties betrokken, zoals gemeentelijke overheden, zorginstanties en het Openbaar Ministerie.

In mijn eerdere brief meldde ik al dat het wetsvoorstel Experimentenwet rechtspleging kan voorzien in een oplossing voor de constatering dat de

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

² Kamerstuk 29 279, nr. 425

basis van vrijwillige deelname van partijen (art. 96 Rv) een belemmering vormt voor een meer grootschalige toepassing van de beproefde werkwijze. Aanvullend daarop wordt ook binnen de pilots waar artikel 96 Rv geen of een minder prominente rol speelt nadrukkelijk gekeken op welke wijze de toekomstige Experimentenwet behulpzaam kan zijn.

Het is belangrijk dat de opbrengsten van de in de pilots getoetste innovatieve werkwijzen op termijn kunnen leiden tot nieuwe en verbeterde rechterlijke procedures. Ik onderschrijf daarom de conclusie van de Raad dat het noodzakelijk is de pilots te volgen en te evalueren zodat conclusies kunnen worden getrokken over wat werkt en wat niet. Zo kan de opbrengst van de pilots worden geborgd en gedeeld, en – al dan niet neergelegd in wetgeving – een bijdrage leveren aan een maatschappelijk effectievere rechtspraak.

De Minister voor Rechtsbescherming,
S. Dekker

BIJLAGE 2

Door: Wim Wetzels

Mr. W.J.J. Wetzels is kantonrechter/senior rechter A
in de rechtbank Rotterdam.

ARTIKEL

De Regelrechter, de nieuwe pilot bij de rechtbank Rotterdam

De rechtbank Rotterdam biedt sinds kort de mogelijkheid aan partijen om in een snelle en goedkope procedure op eenvoudige wijze een geschil aan de kantonrechter voor te leggen. De Rotterdamse Regelrechter gaat in deze laagdrempelige procedure, in gezamenlijk overleg met de betrokken partijen, actief op zoek naar een minnelijke oplossing. De pilot zal in beginsel vijftien maanden duren.

In onderstaande bijdrage wordt de pilot van de Rotterdamse Regelrechter beschreven, die recent bij de rechtbank Rotterdam van start is gegaan. Eerst wordt de aanleiding en de probleemstelling beschreven, waarna vervolgens ingezoomd wordt op de werkwijze van de Regelrechter en het soort zaken dat in het kader van deze pilot wordt behandeld. De bijdrage sluit af met een conclusie.

Bron: Rechtbank Rotterdam

1. Aanleiding en probleemstelling

1.1 Maatschappelijk effectieve rechtspraak

In het Meerjarenplan Rechtspraak 2015-2020 is het investeren in snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak als een belangrijk speerpunt naar voren gebracht. Daarbij is als vanzelfsprekend benoemd dat de Rechtspraak dit mogelijk maakt. Voorts is door de Raad voor de rechtspraak in 2016 uitgesproken dat hij nadrukkelijk wil investeren in 'maatschappelijk effectieve rechtspraak'. Dit is door hem aldus gedefinieerd:

“dat rechtspraak maatschappelijk effectief is als daarbij tijd en aandacht kan worden besteed aan eventuele onderliggende en niet of minder juridische kwesties en maatschappelijke problematiek, als de rechter laagdrempelig is en wordt ingezet in alle zaken waarin die inzet voor de burger relevant is, als de beslissing van de rechter toegevoegde waarde heeft en de rechter geen stempelmachine is en als de rechter de gerechtvaardigde verwachtingen van de burger ook waarmaakt.”

Vaak wordt de kritiek gehoord dat bestaande juridische procedures complex zijn en niet altijd tegemoet komen aan de wens van burgers om alledaagse problemen op eenvoudige en laagdrempelige wijze, effectief op te lossen. Maatschappelijk effectieve rechtspraak vereist innovatieve wetgeving die ruimte biedt aan de rechter om te experimenteren met eenvoudige procedures die partijen bij elkaar brengen en waarbij conflicten niet (verder) op de spits worden gedreven. Om die reden is in het regeerakkoord opgenomen dat er wetgeving zal komen die experimenteren mogelijk maakt. In het regeerakkoord worden voorts experimenten aangekondigd met Buurtrechters. De Buurtrechters, zo is het idee, zullen regelmatig ‘in de buurt’ zitting hebben. De procedure is gericht op juridisch eenvoudige zaken waarbij een laag bedrag aan griffiegeld wordt geheven. De Buurtrechters, veelal kantonrechters, hebben als insteek om partijen in gezamenlijk overleg tot finale beslechting van hun geschil te laten komen.

Kenmerkend is de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van uitgebreide processtukken waardoor een zaak niet al bij aanvang is ‘gejuridiseerd’.

In het hiervoor geschetste kader is de rechtbank Noord-Nederland in 2016 de pilot Spreekuurrechter gestart, een experimentele vorm van gerechtelijke geschilbeslechting die beoogt toegankelijk, snel en laagdrempelig contact met de rechter te bieden, gericht op het oplossen van geschillen. Kenmerkend is de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van uitgebreide processtukken waardoor een zaak niet al bij aanvang is ‘gejuridiseerd’. De procedure beoogt aanvullend te zijn op de reguliere rechtspraak en is gericht op partijen die normaliter de rechtspraak niet bereiken.

Uit onderzoek naar de resultaten van de pilot Spreekuurrechter en de ervaringen van de aan de pilot deelnemende partijen is gebleken dat de geboden vorm van geschilbeslechting door hen in overwegende mate is ervaren als snel, laagdrempelig en goedkoop ten opzichte van de reguliere civiele procedure. Daarbij komt dat in 87% van de gevallen het geschil na tussenkomst van de Spreekuurrechter in een minnelijke regeling is geëindigd. Gesteld kan dan ook worden dat de Spreekuurrechter bijdraagt aan een maatschappelijk effectieve rechtspraak, welke conclusie ook wordt onderschreven door de rechters en juridische ondersteuning die aan de pilot hebben deelgenomen.

Helaas heeft het bestuur van de rechtbank van Noord-Nederland besloten om de pilot te beëindigen, onder meer vanwege

BIJLAGE 3

Artikel 96 Rv: rechtspraak op maat?

Met een art. 96 Rv-procedure kunnen rechtzoekenden op snelle en eenvoudige wijze geschillen aan de kantonrechter voorleggen. In de praktijk wordt hiervan tot nog toe weinig gebruikgemaakt. Vanuit de rechtspraak wil men toe naar (meer) maatwerk en men is voornemens om voor civiele zaken een snelle, eenvoudige standaard (bodem)procedure te ontwikkelen met korte termijnen voor inbreng, beperkte ruimte voor bewijslevering, een mondelinge behandeling, sterke regiebevoegdheden van de rechter en een vonnis met korte motivering. Met arbitrage en bindend advies wordt in de huidige praktijk de rechtzoekende snelle en eenvoudige geschillenbeslechting geboden. Het is de vraag of ook met het huidige art. 96 Rv aan de rechtzoekende op dit moment niet al een snelle en eenvoudige procedure kan worden geboden. Deze bijdrage verkent de mogelijkheden die art. 96 Rv biedt om op eenvoudige, snelle en goedkope wijze te procederen, waardoor de rechtspraak tegemoet kan komen aan de behoefte in de samenleving aan meer 'maatwerk'. In het kader van deze verkenning wordt regelmatig een vergelijking gemaakt met arbitrage en bindend advies en wordt gezien in hoeverre de procedure ex art. 96 Rv kan 'concurreren' met deze vormen van buitengerechtelijke geschillenbeslechting.

P.E. ERNSTE

Goede rechtspraak is gericht op de samenleving.¹ Om rechtspraak beter te laten aansluiten op de behoeften in de samenleving, is men voornemens om voor civiele zaken een snelle, eenvoudige standaard (bodem)procedure te ontwikkelen met korte termijnen voor inbreng, beperkte ruimte voor bewijslevering, een mondelinge behandeling, sterke regiebevoegdheden van de rechter en een vonnis met korte motivering. Voorts bestaat er in dit verband aandacht voor digitalisering. Op deze manier wil men naar (meer) maatwerk. Dat er maatschappelijke behoefte bestaat aan meer maatwerk blijkt bijvoorbeeld uit de oprichting van de 'internetrechtbank' e-Court, die voor veelvoorkomende civiele zaken tussen kleine en middelgrote ondernemingen en particulieren deskundige, betaalbare en snelle digitale rechtspraak wil bieden, en de toename van het aantal geschillencommissies onder de Stichting Geschillencommissies

voor Consumentenzaken.² Met arbitrage en bindend advies wordt in de huidige praktijk aan de rechtzoekende snelle en eenvoudige geschillenbeslechting geboden. Zowel arbitrage als bindend advies is een vorm van geschillenbeslechting door particulieren die is gebaseerd op een overeenkomst, waarbij partijen (grote) invloed hebben op de wijze van procesvoering en beperkt ruimte is voor bewijslevering. Hierdoor verkrijgen partijen een snelle beslissing en is de procedure veelal informeel van aard.

Het is de vraag of met het huidige art. 96 Rv aan de rechtzoekende op dit moment niet al een snelle en eenvoudige procedure kan worden geboden. In de praktijk wordt echter weinig gebruikgemaakt van dit artikel. Wellicht geldt ook hier 'onbekend maakt onbemind'.³ Op grond van art. 96 Rv, voorheen art. 43 Wet RO (oud), kunnen partijen gezamenlijk een geschil, dat rechtsgevolgen betreft

1 Raad voor de rechtspraak, *Visie op de rechtspraak*, juni 2010 (te raadplegen via www.rechtspraak.nl).

2 Zie over e-Court P.E. Ernste, 'Procederen bij e-Court', «JBPr» 2010, p. 228-232 en W. Wefers Bettink, 'E-Court: een stap(je) naar elektronische geschiloplossing?', *TvA* 2011, p. 62-65. E-Court is opgericht per 1 januari 2010 en maakte voor de beslechting van haar geschillen in eerste instantie gebruik van bindend advies. Per 1 juli 2011 heeft e-Court bindend advies omgezet in arbitrage.

3 W.J.J. Wetzels gaf op het Nationaal Arbeidsrecht Congres 2011 aan dat in 2010 volgens gegevens van de Raad voor de rechtspraak 44 procedures ex art. 96 Rv zijn gestart.

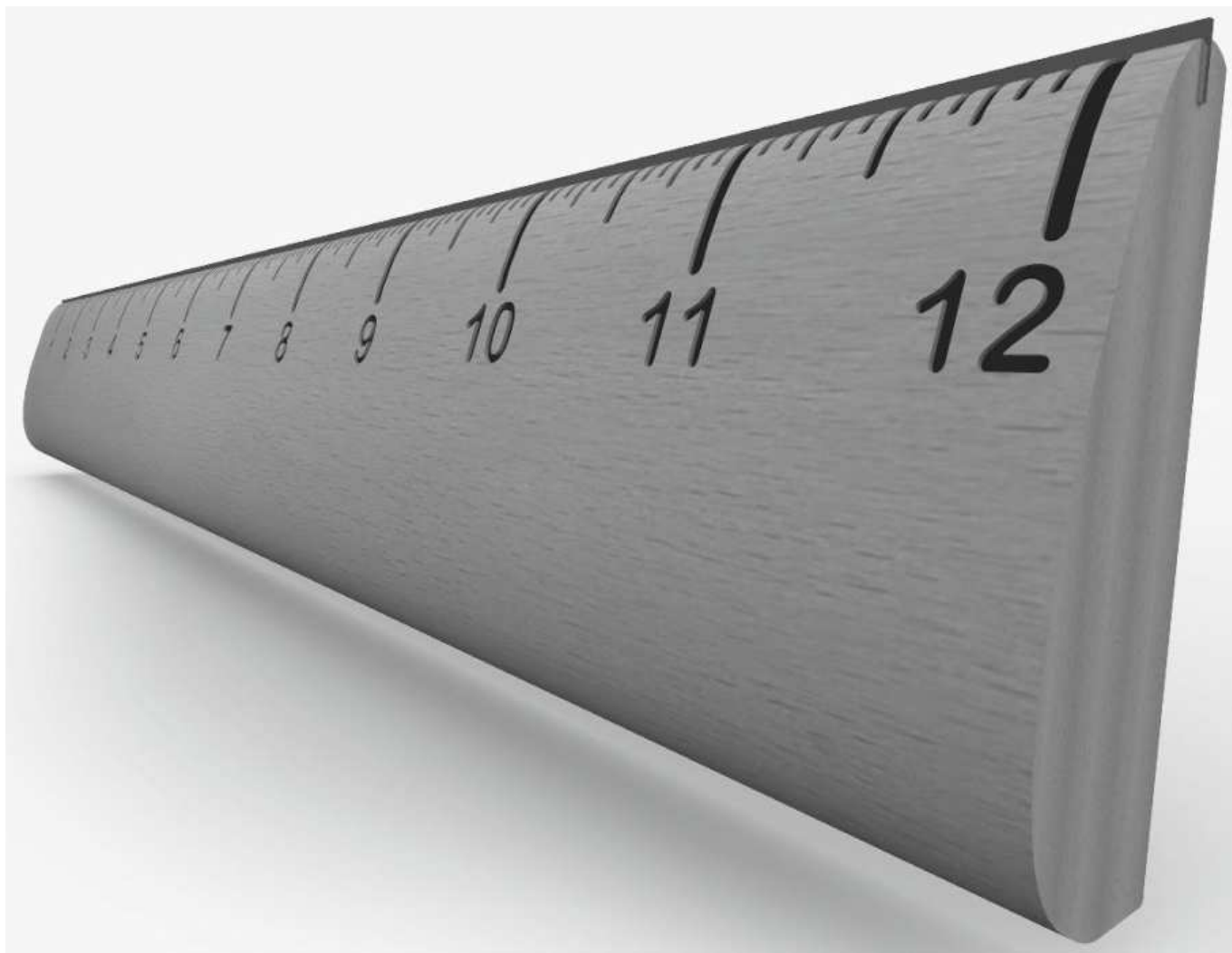

Foto: Shutterstock.com

die ter vrije bepaling van partijen staan, aan de kantonrechter voorleggen. Partijen kunnen op voet van art. 96 Rv eenvoudige en overzichtelijke geschillen aan de kantonrechter voorleggen, maar dat hoeft niet. Art. 96 Rv houdt geen enkele beperking in waar het gaat om de complexiteit van het geschil noch over het beloop van de vordering. De kantonrechter bepaalt de wijze waarop de procedure wordt gevoerd. Vanuit de rechtspraak staat art. 96 Rv momenteel in de belangstelling met het oog op de in de *Agenda voor de rechtspraak 2011-2014* opgenomen doelstelling dat rechtspraak dient aan te sluiten bij de behoeften in de samenleving. In 2012 worden pilots gestart met deze procedure bij de rechtbanken Rotterdam en 's-Hertogenbosch, waarbij de nadruk ligt op de digitalisering van de civiele procedure.⁴ Met deze pilots wil men bezien of binnen de mogelijkheden die art. 96 Rv biedt zonder wetswijziging een snelle, laagdrempelige en grotendeels digitale civiele procedure kan worden ingericht.⁵ De pilots sluiten aan bij de innovatieagenda van de Minister van Veiligheid en Justitie waaruit blijkt dat het vanaf 2013 mogelijk moet zijn dat partijen gezamenlijk hun geschil in een be-

veiligde elektronische omgeving aan de kantonrechter voorleggen en dat partijen binnen zes of acht weken, afhankelijk van de bij partijen bestaande wens tot een mondelinge behandeling, de uitspraak digitaal krijgen toegestuurd.⁶ In dit artikel verken ik de mogelijkheden van art. 96 Rv om de rechtzoekende een eenvoudige, snelle en goedkope procedure te bieden waardoor de rechtspraak tegemoet kan komen aan de behoefte in de samenleving aan meer 'maatwerk'. Hierbij vormt de huidige niet-digitale wijze van procederen het uitgangspunt, maar ook zal aandacht worden besteed aan art. 96 Rv als basis voor een digitale procedure bij de kantonrechter (e-kantonrechter). In het kader van deze verkenning zal ik regelmatig een vergelijking maken met arbitrage en bindend advies om te bezien in hoeverre de procedure ex art. 96 Rv kan 'concurreren' met deze vormen van buitengerechtelijke geschillenbeslechting.

1. Toepassingsgebied art. 96 Rv

Art. 96 Rv bepaalt dat slechts zaken die rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, op gezamenlijk verzoek

⁴ Zie het nieuwsbericht van 2 februari 2012 op www.rechtspraak.nl.

⁵ Raad voor de rechtspraak, *Agenda van de Rechtspraak 2011-2014. Gericht op de samenleving*, oktober 2010, p. 23 (te raadplegen via www.rechtpraak.nl).

⁶ *Innovatieagenda rechtsbestel* van 31 oktober 2011, p. 4 (te raadplegen op www.rijksoverheid.nl). *Jaarplan Rechtspraak 2012*, p. 11 (te raadplegen op www.rechtspraak.nl).

aan de kantonrechter kunnen worden voorgelegd. Het toepassingsgebied van arbitrage en bindend advies wordt door dezelfde formule beperkt.⁷ Blijkens art. 1020 lid 3 Rv kunnen aan de arbiter uitsluitend geschillen worden voorgelegd die leiden tot de vaststelling van rechtsgevolgen waarover partijen de vrije beschikking hebben. Titel 7.15 BW (vaststellingsovereenkomst), waarin bindend advies een wettelijke basis heeft gekregen, kent voor bindend advies een dergelijke algemene bepaling niet. Volgens de wetgever is art. 7:902 BW echter wel een uitwerking van art. 1020 lid 3 Rv, waardoor het criterium neergelegd in art. 1020 lid 3 Rv ook een begrenzing vormt van het toepassingsgebied van bindend advies.⁸

Bij e-Court, waar geschillen digitaal worden beslecht door middel van arbitrage, kan een partij onder andere terecht voor geschillen binnen het contractenrecht, burennrecht en arbeidsrecht.⁹ Dit zijn geschillen van vermogensrechtelijke aard. Uit de nadere uitwerking die art. 7:902 BW geeft van het criterium 'zaken die ter vrije bepaling van partijen staan', vloeit ook voort dat in ieder geval geschillen op vermogensrechtelijk gebied ter vrije bepaling van partijen staan.¹⁰ Op grond van art. 96 Rv kunnen dus in ieder geval vermogensrechtelijke geschillen worden voorgelegd aan de kantonrechter.¹¹ Niet-vermogensrechtelijke geschillen kunnen echter ook ter vrije bepaling van partijen staan, mits deze niet van openbare orde zijn. Deze zaken kunnen niet worden onderworpen aan arbitrage, bindend advies en aan de art. 96 Rv-procedure. Enkele voorbeelden hiervan zijn de nietigverklaring en de ontbinding van het huwelijk, de geldigheid van een huwelijk, de erkenning van een kind, adoptie, de voorziening in een voogdij of een opengevallenen nalatenschap en faillietverklaring. Ook niet alle vennootschapsrechtelijke geschillen kunnen op basis van art. 96 Rv worden voorgelegd aan de kantonrechter. Het arrest Groenselect, waar de Hoge Raad de vraag of vennootschapsrechtelijke geschillen betreffende de vernietiging van een besluit van een rechtspersoon een geschil betreffen dat aan een arbiter kan worden voorgelegd negatief heeft beantwoord, heeft ertoe geleid dat de mate waarin vennootschapsrechtelijke geschillen vatbaar zijn voor arbitrage is beperkt.¹² De mogelijkheden om een vennootschapsrechtelijk geschil aan de kantonrechter voor te leggen op grond van art. 96 Rv zijn daarom eveneens beperkt.¹³ Naast de begrenzing van het toepassingsgebied van art. 96 Rv door het criterium dat enkel zaken aan de kantonrechter kunnen worden voorgelegd die rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen partijen zich enkel *gezamenlijk* tot de kantonrechter wenden en zijn beslissing inroepen. In de lagere rechtspraak wordt, in navolging van de rechtspraak betreffende art. 43 Wet RO (oud), aangenomen dat slechts reeds gerezen geschillen met wederzijds goedvinden aan de kantonrechter kunnen worden

PARTIJEN KUNNEN SLECHTS NADAT HET GESCHIL IS GEREZEN EEN PROCEDURE EX ART. 96 Rv OVEREENKOMEN.

voorgelegd.¹⁴ Partijen kunnen dus niet vooraf, maar slechts *nadat* het geschil is gerezen, een procedure ex art. 96 Rv overeenkomen. Dit is echter niet uitdrukkelijk in art. 96 Rv bepaald en ook onder het oude recht was dit niet expliciet in de wet neergelegd.

In geval van arbitrage en bindend advies dienen eveneens beide partijen vrijwillig en ondubbelzinnig in te stemmen met deze wijze van geschillenbeslechting. Art. 17 Gw en art. 6 EVRM bepalen immers dat niemand tegen zijn wil kan worden afgehouden van de toegang tot de rechter die de wet hem toekent.¹⁵ Verschil met de art. 96 Rv-procedure is dat partijen ook *vooraf* kunnen overeenkomen dat toekomstige geschillen worden beslecht door middel van arbitrage of bindend advies, mits dit vrijwillig en ondubbelzinnig gebeurt. Wat betreft arbitrage wordt dit bevestigd in art. 1020 lid 2 Rv, waarin is bepaald dat de overeenkomst van arbitrage naast een arbitraal compromis, waarbij partijen zich verbinden een tussen hen bestaand geschil aan arbitrage te onderwerpen, ook een arbitraal beding kan betreffen waarbij de partijen zich verbinden om geschillen die tussen hen zouden kunnen ontstaan, aan arbitrage te onderwerpen. Dit heeft tot gevolg dat in algemene voorwaarden of in een beding in een bestaande overeenkomst kan worden bepaald dat een toekomstig geschil dat samenhangt met de betreffende overeenkomst, zal worden voorgelegd aan een arbiter of een bindend adviseur.

Nadeel van de procedure ex art. 96 Rv ten opzichte van arbitrage en bindend advies is dat deze procedure niet *vooraf* kan worden overeengekomen. Na het ontstaan van het geschil kan de verhouding tussen partijen dusdanig zijn verstoord, waardoor het moeilijk kan zijn om op dat moment nog beslechting van het geschil ex art. 96 Rv overeen te komen. Mijns inziens is er geen rechtvaardiging voor het verschil tussen arbitrage en bindend advies enerzijds en de art. 96 Rv-procedure anderzijds die in de literatuur ook wel als 'arbitrageachtig' wordt aangemerkt. De uit de lagere rechtspraak voortvloeiende beperking dat partijen enkel *nadat* het geschil is ontstaan een art. 96 Rv-procedure kunnen overeenkomen, is gebaseerd op een arrest van de Hoge Raad uit 1919 betreffende de voorganger van art. 96 Rv, art. 43 Wet RO (oud).¹⁶ In de lagere rechtspraak wordt aangenomen dat er geen enkel aanknopingspunt is dat de

7 Kamerstukken II 1980/81, 16 593, nr. 3, p. 137.

8 Kamerstukken II 1982/83, 17 779, nr. 3, p. 39 en nr. 4, p. 13.

9 H.W.R. Nakad-Westrate, & J.W.A. Jongbloed, 'E-Court: geschillenbeslechting over de digitale snelweg', *Tijdschrift voor de procespraktijk* 2010, p. 48.

10 Kamerstukken II 1982/83, 17 779, nr. 3, p. 39.

11 Zo ook W. Heemskerk, 'Hoe zat het ook al weer met ... art. 43 RO?', *Advocatenblad* 2001, p. 188; W. Hugenholz, & W.H. Heemskerk, *Hooflijnen van Nederlands burgerlijk procesrecht*, Amsterdam: Elsevier juridisch 2009, nr. 37.

12 HR 10 november 2006, NJ 2007, 561, m.nt. H.J. Snijders (Groenselect). Dit arrest is door de Hoge Raad bevestigd in HR 26 november 2010, NJ 2011, 55, m.nt. P. van Schilfgaarde (Silver Lining).

13 Zie ook J.M. van Slooten, 'De arbitrabilitet van ontslagzaken tegen statutair directieuren', in: C.J.M. Klaassen (red.), *Onderneming en ADR*, Deventer: Kluwer 2011, p. 263.

14 Rb. Zwolle 29 september 2006, LJN AZ1869; Rb. Arnhem 24 december 2008, «JBPr» 2009/19, m.nt. W. Heemskerk. Zie wat betreft art. 43 Wet RO (oud) HR 20 juni 1919, NJ 1919, p. 108; Hof Arnhem 18 april 1981, NJ 1981, 608.

15 EHRM 27 februari 1980, serie A, vol. 35, NJ 1980, 561 (Deweert), par. 49; EHRM 12 februari 1985, serie A, no. 86, NJ 1986, 685 (Colozza), par. 28; EHRM 23 mei 1991, serie A, no. 204, NJ 1992, 456 (Oberschlick), par. 51. Uit deze uitspraken blijkt dat partijen slechts vrijwillig en ondubbelzinnig afstand kunnen doen van het recht op toegang tot de rechter.

16 HR 20 juni 1919, NJ 1919, p. 108-109.

BIJ EEN ART. 96 RV-PROCEDURE ZIJN PARTIJEN VRIJ OM HUN GESCHIL AAN ELKE KANTONRECHTER IN NEDERLAND VOOR TE LEGGEN.

wetgever met de wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in 2002 van dit uitgangspunt voor art. 96 Rv heeft willen afwijken.¹⁷ Uit de na 1919 ontwikkelde rechtspraak van het EHRM vloeit echter voort dat afstand van de wettelijk bevoegde rechter kan worden gedaan onder de voorwaarde dat de afstand vrijwillig en ondubbelzinnig geschiedt.¹⁸ Hieraan wordt niet de voorwaarde verbonden dat deze vrijwillige en ondubbelzinnige afstand enkel kan plaatsvinden *nadat* het geschil is ontstaan. Het vooraf overeenkomen van een procedure ex art. 96 Rv heeft echter als bezwaar dat wanneer bij het ontstaan van het geschil de verhoudingen tussen partijen zijn verstoord het moeilijk kan zijn om in overleg te treden over de wijze van procesvoering. Denkbaar is dat partijen over bepaalde punten van de procedure, zoals het aantal schriftelijke rondes, of er een mondelinge behandeling dient te worden gehouden of de in acht te nemen termijnen, geen overeenstemming kunnen bereiken. Dit kan worden voorkomen door *vooraf* al enige afspraken te maken over de procesvoering. Een andere oplossing is dat er een mondelinge behandeling plaatsvindt waar met de kantonrechter het procedureverloop wordt besproken. Wanneer partijen niet tot overeenstemming komen, bepaalt de kantonrechter de wijze waarop het geding wordt gevoerd (zie uitgebreid paragraaf 2.3). Het toepassingsgebied van art. 96 Rv wordt niet beperkt door de in art. 93 sub a en b Rv neergelegde competentiegrens van € 25.000,=. In art. 43 Wet RO (oud) was dit uitdrukkelijk bepaald: “zal deze kennis van hun geschil moeten nemen, ongeacht de aard daarvan en de waarde van het betwiste voorwerp”. Dit geldt ook voor art. 96 Rv, ondanks dat dit niet zo uitdrukkelijk in art. 96 Rv is bepaald. Uit de parlementaire geschiedenis blijkt niet dat de wetgever een wijziging op dit punt heeft willen bewerkstelligen en de tekst van art. 96 Rv spreekt van “alle zaken”. De regels van de absolute competentie gelden hierdoor niet voor de art. 96 Rv-procedure.¹⁹

2. Procedure

2.1 Procesinleiding

Partijen kunnen zich samen tot de kantonrechter van hun keuze

kunnen wenden. Uit de tekst van art. 96 Rv blijkt echter niet op welke wijze de procedure dient te worden ingeleid. In de praktijk wenden partijen zich op verschillende wijze succesvol tot de kantonrechter. Zo komt het voor dat partijen gezamenlijk een verzoekschrift indienen bij de kantonrechter van hun keuze, partijen de kantonrechter bij gewone brief vragen een beslissing te nemen in een tussen hen bestaand rechtsgeschil of dat de wilsovereenstemming betreffende het gebruik van art. 96 Rv is neergelegd in een overeenkomst waarna de meest geschikte partij de andere op de gebruikelijke manier dagvaardt. Een gezamenlijk verzoekschrift of een gewone brief zullen bij partijen de voorkeur verdienen. In deze gevallen hoeven, anders dan in het geval van een dagvaardingsprocedure, geen betekeningkosten te worden gemaakt en hoeven er geen termijnen en betekeningvoorschriften in acht te worden genomen. Inleiding bij verzoekschrift of bij gewone brief maakt de procedure ook laagdrempelig. In de praktijk komt het voor dat in het procesinleidende stuk de standpunten van beide partijen zijn weergegeven op basis waarvan de kantonrechter een beslissing moeten nemen, maar ook dat na het procesinleidende stuk nog een antwoord volgt. Een voorbeeld van een verzoekschrift waarin standpunten van beide partijen kunnen zijn opgenomen, is een verzoekschrift dat door partijen en de mediator wordt opgesteld na het niet slagen van een mediation.²⁰ In geval van een digitale procedure zal moeten worden gekozen voor een verzoekschrift als procesinleidend stuk. Art. 33 Rv heeft enkel elektronische indiening van een verzoekschrift mogelijk gemaakt.²¹

Wat betreft de inhoud van het procesinleidende stuk is het van belang dat hieruit blijkt dat *beide* partijen vrijwillig en ondubbelzinnig hebben ingestemd met de art. 96 Rv-procedure (zie paragraaf 2.2). Daarnaast dient in het procesinleidende stuk duidelijk het geschil te zijn omschreven zodat het voor de kantonrechter helder is waarover partijen een beslissing wensen. Het verdient voorts aanbeveling dat partijen in het procesinleidende stuk aangeven op welke wijze zij graag zien dat de procedure wordt gevoerd (zie paragraaf 2.3).

2.2 De persoon van de kantonrechter

Partijen zijn vrij om hun geschil aan elke kantonrechter in Nederland voor te leggen. Zij zijn niet, zoals wel het geval was onder art. 43 Wet RO (oud), gebonden aan een bepaald arrondissement. De regels van absolute en relatieve competentie kunnen met art. 96 Rv worden omzeild. In de praktijk bestaat de ervaring dat per rechtbank hiermee verschillend wordt omgegaan. Bij de rechtbank Utrecht is het kennelijk mogelijk dat partijen zelf een individuele kantonrechter vragen, terwijl partijen bij de rechtbank Amsterdam de sectorvoorzitter moeten verzoeken om een rechter aan te wijzen.²² Dit laatste volgt echter niet uit de tekst van art. 96 Rv waar wordt gesproken van: “een kantonrechter van *hun keuze*”. Het is wenselijk dat vanuit dat op dit punt duidelijkheid wordt verschaft. In geval van ad-hocarbitrage en ad hoc bindend advies kiezen partijen voor een bepaalde persoon. Hierdoor kunnen partijen een

17 Ktr. Zwolle 26 september 2006, LJN AZ1869, r.o. 4; Rb. Arnhem 24 december 2008, «JBPr» 2009/19, m.nt. W. Heemskerk, r.o. 2.5.

18 EHRM 27 februari 1980, serie A, vol. 35, NJ 1980, 561 (Deweer), par. 49; EHRM 12 februari 1985, serie A, no. 86, NJ 1986, 685 (Colozza), par. 28; EHRM 23 mei 1991, serie A, no. 204, NJ 1992, 456 (Oberschlick), par. 51. Uit deze uitspraken blijkt dat partijen slechts vrijwillig en ondubbelzinnig afstand kunnen doen van het recht op toegang tot de rechter.

19 Heemskerk, a.w., p. 189; H.J. Snijders, C.J.M. Klaassen, & G.J. Meijer, *Nederlands burgerlijk procesrecht*, Deventer: Kluwer 2011, nr. 84; P.A. Stein/A.S. Rueb (bew.), *Compendium Burgerlijk procesrecht*, Deventer: Kluwer 2011, p. 77.

20 E. Schutte, & J. Spierdijk, *Juridische aspecten van mediation*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2011, p. 182-183.

21 Naar verwachting treedt in 2012 het wetsvoorstel Wet elektronische indiening dagvaarding (*Kamerstukken II* 2010/11, 32 695, nrs. 2 en 3) in werking waardoor het ook mogelijk wordt dagvaardingen, exploit en verweerschriften digitaal in te dienen (Snijders, Klaassen & Meijer, a.w., nrs. 140 en 300).

22 Van Slooten, a.w., p. 263-264.

OM MET ART. 96 RV RECHTSpraak OP MAAT TE BIEDEN, VERDIENT HET DE VOORKEUR DAT PARTIJEN HET INITIATIEF NEMEN EN VAN TEVOREN OVEREENKOMEN OP WELKE WIJZE HET GEDING WORDT GEVOERD.

persoon tot arbiter of tot bindend adviseur benoemen vanwege diens specifieke deskundigheid of diens specifieke ervaring met de geschillenbeslechting op een bepaald rechtsgebied. Partijen kunnen bij de geschillencommissies voor consumentenzaken niet zelf de personen benoemen die plaatsnemen in de betreffende geschillencommissie. In de verschillende geschillencommissies wordt de deskundigheid gewaarborgd doordat in de geschillencommissies naast een onafhankelijke voorzitter een vertegenwoordiger van de consumentenbond en een vertegenwoordiger van de branche plaatsneemt. De specifieke deskundigheid van de arbiter of de bindend adviseur wordt ervaren als een belangrijk pluspunt van deze vormen van arbitrage en bindend advies ten opzichte van overheidsrechtspraak. Aan dit voordeel kan in de art. 96 Rv-procedure deels worden tegemoetgekomen door partijen zelf te laten bepalen aan welke kantonrechter zij het geschil willen voorleggen of door in ieder geval een zaak toe te bedelen aan een kantonrechter die veel ervaring heeft met een bepaald soort zaak. Het algemene argument tegen forum- en *judge shopping*, dat een van partijen daardoor kan worden bevoordeeld, gaat naar mijn mening niet op voor de procedure ex art. 96 Rv. In deze procedure kiezen immers *beide* partijen uitdrukkelijk voor een bepaalde kantonrechter. Het is van belang dat de kantonrechter na het procesinleidende stuk zich ervan vergewist dat het gaat om een vrije keuze van *beide* partijen voor hem of haar. Indien dit niet het geval is, zal de kantonrechter mijns inziens de partijen moeten berichten dat hij het geschil niet in behandeling zal nemen. Een rechter dient immers zijn eigen onafhankelijke positie, zijn onpartijdigheid en zijn integriteit te bewaken.²³ De meerwaarde van art. 96 Rv ten opzichte van arbitrage en bindend advies is dat partijen in de procedure ex art. 96 Rv kunnen rekenen op ervaren rechters. Zo worden kritische kanttekeningen geplaatst bij de wijze waarop door niet-juridisch geschoolde deskundige arbiters en niet-juridische geschoolde bindend adviseurs invulling wordt gegeven aan de procedure. Deze zouden bijvoorbeeld niet altijd de vereiste neutraliteit in acht nemen.²⁴ Het is de vraag of dit enkel geldt voor arbiters en bindend adviseurs die geen jurist zijn of ook voor arbiters en bindend adviseurs die wel jurist zijn maar geen ervaring hebben met het beslechten van geschillen.

2.3 Procesvoering

In art. 96 Rv is bepaald dat het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald. Uit de tekst van de wet lijkt voort te vloeien dat de kantonrechter het initiatief neemt voor de wijze van procesvoering. De kantonrechter is hierbij niet gebonden aan de regels van de dagvaardings- of verzoekschriftprocedure, al zal de kantonrechter hier in de praktijk meestal wel aansluiting bij zoeken.

Het bepalen van de procesvoering door de kantonrechter heeft voor partijen als nadeel dat zij kunnen worden geconfronteerd met een wijze van procesvoering die hun bij de keuze voor art. 96 Rv in het geheel niet voor ogen stond.²⁵ Om met art. 96 Rv rechtspraak op maat te bieden, verdient het mijns inziens de voorkeur dat partijen het initiatief nemen en van tevoren overeenkomen op welke wijze het geding wordt gevoerd. Dit is bij arbitrage blijkens art. 1036 Rv ook het uitgangspunt. Art. 1036 Rv bepaalt immers dat het arbitraal geding wordt gevoerd op de wijze zoals door partijen is overeengekomen en wanneer partijen niet in een regeling hebben voorzien op de wijze als door het scheidsgerecht is bepaald. Indien partijen het, in geval van een procedure ex art. 96 Rv, eens zijn over de procesvoering zou dit uit het procesinleidende stuk moeten blijken. Het verdient mijns inziens aanbeveling dat in dit stuk ook is opgenomen op welke wijze de procedure volgens partijen zou moeten worden gevoerd. Om aan te sluiten bij de behoefte van de rechtzoekende dient naar mijn mening de kantonrechter wat betreft de procesvoering dienend te zijn aan partijen. De rol van de kantonrechter is dat hij erop toeziet dat de procesvoering in overeenstemming is met art. 6 lid 1 EVRM en de daarin verankerde beginselen van behoorlijk procesrecht. Zo dienen partijen bijvoorbeeld voldoende en in gelijke mate de mogelijkheid te krijgen om hun standpunt naar voren te brengen. Anders dan in geval van arbitrage en bindend advies kunnen partijen in het kader van art. 96 Rv niet afspreken dat de behandeling van het geschil en de beslissing niet openbaar zijn.²⁶

In de praktijk komt het veelvuldig voor dat partijen vooraf niets zijn overeengekomen over de procesgang die men van de kantonrechter wenst. In geval van arbitrage doet de arbiter overeenkomstig art. 1036 Rv veelal een voorstel betreffende de wijze van procesvoering die hij neerlegt in een 'procesorde', waarmee partijen instemmen. In geval van de procedure ex art. 96 Rv kan de kantonrechter op een aparte mondelinge behandeling met partijen het mogelijke procedureverloop bespreken. Wanneer partijen niet tot overeenstemming kunnen komen over de wijze waarop invulling moet worden gegeven aan de procedure, bepaalt de kantonrechter de wijze waarop het geding wordt gevoerd. Nadeel hiervan is dat dit leidt tot vertraging van de procedure en dat partijen kunnen worden geconfronteerd met een wijze van procesvoering die zij niet van tevoren in gedachte hadden. Het verdient mijns inziens daarom aanbeveling dat vanuit de rechtspraak een aantal procesvarianten worden ontwikkeld waarvoor partijen kunnen kiezen, voor het geval partijen niet zelf een regeling zijn overeengekomen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een variant waarbij

²³ Raad voor de rechtspraak, *Visie op de rechtspraak*, juni 2010, p. 27.

²⁴ E.M. Wesseling-van Gent, 'Zelfregulering in verzekeringszaken en de eisen van behoorlijke rechtspleging', *AV&S* 2008, p. 305-306.

²⁵ C.J.J.C. van Nispen, A.I.M. van Mierlo, & M.V. Polak (red.), *Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering*, Deventer: Kluwer 2010, art. 96 Rv (Ynzonides, & Van de Hel-Koedoot 2002), aant. 1d.

²⁶ Zie Van Slooten, *a.w.*, p. 264.

de kantonrechter enkel een beslissing neemt op basis van de gewis-selde schriftelijke stukken, een variant waarbij na één schriftelijke ronde en een mondelinge behandeling vonnis wordt gewezen of een variant waarbij nog wel beperkt ruimte is voor bewijslevering door bijvoorbeeld het horen van getuigen, maar de kantonrechter evenals de kortgedingrechter niet gebonden is aan de imperatieve bewijsvoorschriften van art. 149-207 Rv (zie paragraaf 2.4). Door het ontwikkelen van meerdere procesvarianten kan dan ook maat-werk worden geboden. Bijkomend voordeel van het ontwikkelen van procesvarianten door de rechtspraak is dat verschillen tussen de rechtbanken betreffende de procesvoering zullen verdwijnen. De ruimte die art. 96 Rv biedt wat betreft de procesvoering, maakt het ook mogelijk om de procedure digitaal te laten verlopen. Denk-baar is dat door de technische aspecten verbonden aan een digitale procedure partijen echter weinig invloed hebben op de procesvoe-ring. Vanuit de rechtspraak is men bezig met de ontwikkeling van deze digitale procedure waarbij het procedureverloop zo veel mo-gelijk wordt vastgelegd.²⁷

2.4 Bewijs

Bij het ontwikkelen van een snelle, eenvoudige standaardpro-cedure bestaat er ook aandacht voor de bewijslevering. De Raad voor de rechtspraak is voornemens een procedure te ontwikkelen met beperkte ruimte tot bewijslevering.²⁸ Ook de door de Minister van Veiligheid en Justitie voor ogenstaande overwegend digitale procedure bij de kantonrechter biedt weinig ruimte voor bewijs-levering.²⁹ De nogal strak gebonden en vaak dwingende regels van bewijsrecht neergelegd in art. 149-207 Rv verhouden zich slecht met het streven naar een snelle en informele procedure. Art. 96 Rv biedt mijns inziens ruimte om de mogelijkheden tot bewijslevering te beperken. De kantonrechter is in een procedure ex art. 96 Rv niet verplicht het bewijsrecht neergelegd in art. 149-207 Rv toe te pas-sen, tenzij partijen anders zijn overeengekomen. Art. 96 Rv, laatste zin, bepaalt dat het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald. Voor arbitrage is in art. 1036 Rv een verge-lijkbare bepaling opgenomen. In de literatuur wordt aangenomen dat uit deze bepaling moet worden afgeleid dat de arbiter niet is gebonden aan de regels van procesrecht die gelden voor de rechter neergelegd in het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering waar-onder ook het bewijsrecht neergelegd in art. 149-207 Rv valt. Dit wordt ten overvloede bevestigd in art. 1039 lid 5 Rv.³⁰ Mijns inziens dient art. 96 Rv op dezelfde wijze te worden uitgelegd, waardoor de kantonrechter in beginsel vrij is ten aanzien van de toepassing van de regels van bewijsrecht. Het feit dat de kantonrechter in de art. 96 Rv-procedure in beginsel niet verplicht is de wettelijke regels van bewijsrecht toe te passen, betekent niet dat de kantonrechter deze regels buiten toepassing moet laten. Evenals bij de kortgeding-rechter is het aan het beleid van de kantonrechter overgelaten of hij imperatieve bewijsvoorschriften zal naleven.³¹ Zo is de kanton-

DE DOOR DE MINISTER VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE VOOR OGENSTAANDE OVERWEGEND DIGITALE PROCEDURE BIJ DE KANTONRECHTER BIEDT WEINIG RUIMTE VOOR BEWIJSLEVERING.

rechter bijvoorbeeld niet verplicht om op een bewijsaanbod tot het horen van getuigen in te gaan (art. 166 Rv) of om een 'rondje' van enquête, contra-enquête gevolgd door de conclusies na enquête te houden. Dit maakt het mogelijk dat in de procedure ex art. 96 Rv sneller een beslissing wordt verkregen dan in de dagvaardings- of verzoekschriftprocedure.

2.5 Kosten

De art. 96 Rv-procedure is betrekkelijk goedkoop in vergelijking met arbitrage en bindend advies.³² De kosten van een procedure ex art. 96 Rv bestaan uit griffierechten en eventueel kosten voor rechts-bijstand wanneer een partij ervoor kiest zich te laten bijstaan door een advocaat. Doordat er voor de kantonrechter wordt geproce-deerd geldt er immers geen verplichte procesvertegenwoordiging. Arbitrage is relatief duur doordat de kosten een open einde hebben en voor een groot deel worden bepaald door eventuele administra-tiekosten, de honoraria op basis van uurloon van de arbiter(s) en van de betrokken (gespecialiseerde) advocaten.³³ Dit is niet anders bij ad hoc bindend advies. De consument betaalt bij de geschil-lencommissies voor consumentenzaken echter wel een beperkt bedrag aan klachtengeld. Daarbij komt dat ook hier geen verplichte procesvertegenwoordiging geldt, waardoor hiervoor geen extra kosten hoeven worden gemaakt. Bij geschillen die aan deze geschil-lencommissies kunnen worden voorgelegd, is de consument goed-koper uit dan wanneer de consument een procedure ex art. 96 Rv zou starten. Ook e-Court wil rechtzoekenden goedkope geschillen-beslechting aanbieden. In bepaalde zaken zal de te betalen *court fee* inderdaad lager liggen dan de griffierechten bij de rechtbank, ook in geval van een procedure op grond van art. 96 Rv. E-Court kent ech-ter bijkomende kosten, waardoor de kosten kunnen oplopen. Voor een mondelinge behandeling wordt nog een apart bedrag gerekend en partijen zijn verplicht zich te laten bijstaan door een jurist die verbonden is aan e-Court. Denkbaar is dat hierdoor de kosten op-lopen en hoger kunnen uitvallen dan de kosten in geval van een procedure ex art. 96 Rv. De griffierechten bij de sector kanton lig-gen in geval van handelszaken lager dan bij de rechtbank.

²⁷ Jaarplan Rechtspraak 2012, p. 11.

²⁸ Raad voor de rechtspraak, *Agenda van de Rechtspraak 2011-2014. Gericht op de samenleving*, oktober 2010, p. 23.

²⁹ *Innovatieagenda rechtsbestel* van 31 oktober 2011, p. 4.

³⁰ C.S.K. Fung Fen Chung, *Bewijsmiddelen in het arbitraal geding*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2004, p. 67-71; H.J. Snijders, *Nederlands arbitragerecht. Een artikelsgewijs commentaar op art. 1020-1076 Rv*, Deventer: Kluwer 2007, p. 184.

³¹ Vgl. W.D.H. Asser, *Bewijslastverdeling*, Deventer: Kluwer 2004, nr. 19; T.R. Hidma, & G.R. Rutgers, *Bewijs*, Deventer: Kluwer 2004, nr. 45.

³² Zie ook W.J.J. Wetzels, 'Door het oog van de rechter ... Omgekeerde prorogatie', *Praktisch procederen* 2005, p. 144; Van Slooten, *a.w.*, p. 264.

³³ A. Brenninkmeijer, M. van Ewijk, & C. van der Werf, *De aard en omvang van arbitrage en bindend advies in Nederland. Een onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)*, Den Haag: Ministerie van Justitie 2002, p. 37-38.

2.6 Executoriale titel

Een vonnis ex art. 96 Rv levert een executoriale titel op en heeft in beginsel dadelijk vanaf de dag dat het is gewezen executoriale kracht (art. 430 Rv). Dit is een voordeel ten opzichte van arbitrage en bindend advies. Zowel een arbitraal vonnis als een bindend advies leveren zelf geen executoriale titel op. Bij arbitrage kan echter wel op een eenvoudige wijze een executoriale titel worden verkregen doordat de voorzieningenrechter op verzoek van een der partijen verlof tot tenuitvoerlegging van het arbitraal vonnis verleent (art. 1062 en 1063 Rv). Op deze procedure zijn de regels van de verzoekschriftprocedure van toepassing. Er vindt een summiere toetsing van het arbitraal vonnis plaats. De voorzieningenrechter kan het verzoek aanstonds toewijzen zonder dat de wederpartij wordt gehoord. Recentelijk zijn enkele verzoeken tot het verlenen van verlof tot tenuitvoerlegging van door e-Court gewezen arbitrale vonnissen geweigerd.³⁴ Bindend advies kent daarentegen geen eenvoudige procedure tot verlofverlening bij de voorzieningenrechter. Wanneer een bindend advies door partijen niet wordt nagekomen, kan de in de gelijk gestelde partij een executoriale titel verkrijgen door een dagvaardingsprocedure bij de overheidsrechter te starten waar nakoming van de uit het bindend advies voortvloeiende verbintenissen wordt gevorderd. Deze zal de vordering over het algemeen toewijzen, tenzij de totstandkoming en/of de inhoud van het bindend advies in strijd is met de redelijkheid en billijkheid (art. 7:904 lid 1 BW). Zo zal een vordering worden afgewezen wanneer bij de totstandkoming van het bindend advies een of meer beginselen van behoorlijk procesrecht niet in acht zijn genomen, zoals het beginsel van onafhankelijkheid en onpartijdigheid, het beginsel van hoor en wederhoor en het motiveringsbeginsel.³⁵ In de praktijk komt het voor dat gebruik wordt gemaakt van een notariële akte om het bindend advies op een snelle en eenvoudige wijze executoriale kracht te geven.³⁶ Aan de tenuitvoerlegging van een arbitraal vonnis of een bindend advies zijn dus extra kosten verbonden.

3. Conclusie

Vanuit de rechtspraak is men voornemens een eenvoudige en snelle (bodem)procedure te ontwikkelen waarbij ook de mogelijkheid bestaat om een zaak digitaal aan te brengen om zo tegemoet te komen aan de behoefte tot maatwerk die in de samenleving bestaat. Het is de vraag of een dergelijke procedure niet nu al met art. 96 Rv kan worden aangeboden. Op grond van dit artikel kunnen partijen tezamen, in het geval het een zaak betreft waarbij de rechtsgevolgen ter vrije bepaling van partijen staan, ervoor kiezen het tussen hen bestaande geschil te laten beslechten door de kantonrechter van hun keuze. Nu kiezen rechtzoekenden, wanneer zij op een snelle en informele wijze het geschil willen beslechten, vaak voor vormen van geschillenbeslechting buiten de rechter om, zoals arbitrage en bindend advies. De oprichting van e-Court waarbij partijen hun

HET IS DENKBAAR DAT DE PROCEDURE OP GROND VAN ART. 96 Rv EEN AANZUIGENDE WERKING KRIJGT NA INVOERING VAN HET WETSVORSTEL TOT VERHOOGING VAN DE GRIFFIERECHTEN.

geschil digitaal kunnen voorleggen aan een arbiter is hier een voorbeeld van. Aan deze vormen van alternatieve geschillenbeslechting kunnen nadelen kleven. Arbitrage en bindend advies zijn, met uitzondering van de geschillencommissies voor consumentenzaken, relatief duur in vergelijking met de art. 96 Rv-procedure en een arbitraal vonnis of een bindend advies levert niet direct een executoriale titel op. Voordelen van arbitrage en bindend advies ten opzichte van de art. 96 Rv-procedure zijn dat arbitrage en bindend advies voordat het geschil is ontstaan, kunnen worden overeengekomen en dat bij arbitrage en bindend advies zowel de procedure als de beslissing in beslotenheid kunnen plaatsvinden. Deskundigheid kan in sommige gevallen als voordeel worden toegevoegd. Qua snelle en informele procedure kan de procedure ex art. 96 Rv 'concurreren' met arbitrage en bindend advies. Dit is het gevolg van de vrijheid die in art. 96 Rv wordt gegeven aan de kantonrechter wat betreft de wijze waarop de procedure wordt gevoerd. De kantonrechter is hierbij niet gebonden aan de regels van de dagvaardings- of verzoekschriftprocedure, waaronder ook de regels van het bewijsrecht neergelegd in art. 149-207 Rv. Dit maakt het bijvoorbeeld mogelijk dat er in de procedure ex art. 96 Rv korte termijnen gelden voor het wisselen van stukken, de kantonrechter enkel een beslissing neemt op basis van schriftelijke stukken of de beslissing een korte motivering bevat. Ook kan binnen de procedure ex art. 96 Rv aan partijen slechts een beperkte ruimte voor bewijslevering worden geboden. De grote vrijheid die bestaat in het kader van art. 96 Rv maakt het ook mogelijk dat art. 96 Rv als kapstok kan dienen voor een digitale procedure bij de kantonrechter. De procedure ex art. 96 Rv dient, evenals de arbitrale procedure en de bindendadviesprocedure, wel in overeenstemming te zijn met de beginselen van behoorlijk procesrecht. Het is mijns inziens de taak van de kantonrechter om hierop toe te zien.

Mw. mr. P.E. Ernste is junior-onderzoeker burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Dit artikel is geschreven met medewerking van mw. mr. D.H. ter Beek, werkzaam als seniorrechter bij de rechtbank Arnhem, sector kanton.

34 Rb. Almelo 5 oktober 2011, LJN BT7623; Rb. Almelo 7 oktober 2011, LJN BT7606 en BT7088; Rb. Zutphen 7 oktober 2011, LJN BT7213. In Rb. Almelo 1 december 2011, LJN BU6895 heeft de rechtbank echter wel verlof verleend tot ten uitvoerlegging van een arbitraal vonnis gewezen door e-Court.

35 Bijv. HR 13 februari 2004, «JOR» 2004/109, m.nt. Frielink; HR 20 mei 2005, NJ 2007, 114, m.nt. Snijders onder NJ 2007, 115 (Amsterdam/Honnebier); HR 24 maart 2006, NJ 2007, 115, m.nt. Snijders; HR 30 oktober 2009, «JBPr» 2010/16, m.nt. Ernste.

36 Zie uitgebreid de afdwingbaarheid van een bindend advies door middel van een notariële akte Ernste, a.w., p. 230-231.

BIJLAGE 4a

Procesreglement van de Rotterdamse Regelrechter

Considerans

Dit procesreglement (hierna: 'het Reglement') geldt voor de zaken die worden aangebracht in het kader van het experiment dat de Rechtbank Rotterdam houdt onder de naam 'De Rotterdamse Regelrechter' (hierna: 'de Regelrechter').

Het Reglement beoogt inzicht te bieden in bijzonderheden van de procedure, die zijn grondslag heeft in artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ('Rv'). Tijdens het experiment wordt onderzoek gedaan, waarmee rekening is gehouden in dit reglement.

1. Ordening op hoofdlijnen

Het Reglement bevat ordende regels op hoofdlijnen. In hetgeen niet is geregeld, voorziet de behandelend Regelrechter.

2. Werkingssfeer

Het Reglement is slechts van toepassing op zaken die bij de Regelrechter aangemeld zijn volgens de procedure die dit Reglement voorschrijft.

3. Procedure voor het aanmelden van zaken

Zowel partijen zelf alsook advocaten en andere gemachtigden kunnen zaken aanmelden in het kader van het onderhavige project, waarna beoordeeld zal worden of die zaken door de Regelrechter in behandeling kunnen worden genomen, met inachtneming van het bepaalde in artikel 10.

De aanmelding kan schriftelijk geschieden op het postadres van de rechtbank (postbus 50955, 3007 BS Rotterdam) of per e-mail via regelrechter.rb-rot@rechtspraak.nl. Bij de aanmelding dient gebruik worden gemaakt van het aanmeldformulier dat kan worden gedownload van de website van de rechtbank.

4. Het Bureau van de Rotterdamse Regelrechter

Het Bureau van de Rotterdamse Regelrechter (hierna: 'het Bureau') maakt deel uit van de griffie kanton van de rechtbank Rotterdam. Het Bureau is bereikbaar zowel per e-mail (regelrechter.rb-rot@rechtspraak.nl) als (tijdens kantooruren) telefonisch (088 – 36 11 961).

Het Bureau licht voor over de mogelijkheden en onmogelijkheden van de Regelrechter, de verschillen met andere vormen van conflictbeslechting door de rechtbank Rotterdam en/of andere instanties en over de gang van zaken bij de Regelrechter.

Het Bureau wijst potentiële procespartijen er op dat zij ervoor kunnen kiezen zich het recht op hoger beroep voor te houden als een vonnis wordt gewezen waarvan naar de maatstaven van artikel 332 Rv hoger beroep mogelijk is.

Het Bureau legt vast welke rechter de zaak behandelt en of partijen het instellen van hoger beroep hebben voorbehouden.

Partijen worden verzocht aan het einde van de procedure enkele vragen te beantwoorden voor onderzoeksdoeleinden. Het Bureau zal daartoe contact met hen opnemen.

5. Legitimatie

Tijdens ieder contact met de rechtbank dient de betrokken persoon zich te kunnen legitimeren aan de hand van een geldig legitimatiebewijs.

6. Gezamenlijke melding van partijen

Als beide partijen zich gezamenlijk (tegelijk of opvolgend) melden bij het Bureau en kiezen voor behandeling van hun zaak door de Regelrechter, worden de gegevens aan een van de Regelrechters voorgelegd. Die rechter beslist over het vervolg van de behandeling. Indien naar het oordeel van die rechter blijkt dat sprake is van een zaak die zich niet leent voor behandeling door de Regelrechter, stelt het Bureau de betrokken partijen daarvan op de hoogte onder opgave van de reden.

7. Eenzijdige melding

Na de aanmelding door een van partijen op grond van het tweede lid van artikel 96 Rv, registreert het Bureau de persoonlijke en/of zakelijke gegevens van de betrokkene, waaronder de gegevens die nodig zijn voor de bereikbaarheid van de betrokkene en de wederpartij. Vervolgens zal de rechter beoordelen of de zaak zich leent voor afdoening in het kader van de onderhavige pilot. Oordeelt de rechter dat de zaak zich daarvoor niet leent, dan stelt het Bureau de verzoeker daarvan in kennis, onder opgave van de reden. Leent de zaak zich wel voor afdoening door de Regelrechter, dan zal het Bureau bij de wederpartij informeren of deze bereid is mee te werken aan de procedure bij de Regelrechter. Wanneer dat het geval blijkt te zijn, wordt dit aan beide partijen medegedeeld, waarna de gegevens aan een van de Regelrechters wordt voorgelegd. Die rechter beslist over het vervolg van de procedure en het Bureau stelt betrokkene(n) daarvan op de hoogte.

Stemt de wederpartij niet in met de behandeling van de zaak door de Regelrechter, dan worden beide partijen daarover eveneens geïnformeerd door het Bureau, waarbij partijen er op worden gewezen dat het geschil op de reguliere wijze aan de rechter kan worden voorgelegd.

8. Contactgegevens

Het registratienummer van de zaak en enige basisgegevens uit het systeem wordt door het Bureau aan partijen bekend gemaakt, bij voorkeur per e-mailbericht. Partijen dienen deze contactgegevens steeds bij de hand te hebben als zij contact zoeken met het Bureau of als zij op de rechtbank verschijnen (in dit laatste geval: tevens met legitimatiebewijs).

9. De Regelrechter

1. De Regelrechter behandelt uitsluitend geschillen over burgerlijke rechten en plichten die terug te voeren zijn op de regels gesteld in of bij het Burgerlijk

Wetboek, met uitzondering van geschillen waaraan een bijzondere rechter bevoegd is, geschillen waarvoor een bijzondere procedure geldt en geschillen die de Regelrechter niet geschikt acht voor de in dit reglement vastgestelde procedure.

2. De Regelrechter behandelt bovendien slechts geschillen indien beide partijen daarmee instemmen én zij zich bereid hebben verklaard medewerking te verlenen aan het onderzoek van deze nieuwe vorm van rechtspraak.
3. De Regelrechter neemt daarvoor in aanmerking komende zaken in behandeling ingaande vanaf september 2018 tot (vooralsnog) uiterlijk 31 december 2019.

10. Griffierecht

Voor de behandeling van hun zaak door de Regelrechter zijn partijen het geldende griffierecht voor kantonzaken verschuldigd. Indien tenminste één partij een consument (een natuurlijk persoon niet handelend in de uitoefening van een beroep of bedrijf) is, geldt echter het laagste griffierecht voor kantonzaken. Ieder der partijen dient de helft van het vastgestelde griffierecht te voldoen. Daartoe ontvangen zij elk een nota van het Landelijk Dienstencentrum voor de Rechtspraak (LDCR). Partijen dienen die nota bij voorkeur vóór de zitting maar in ieder geval binnen de daarin genoemde termijn te voldoen.

Als de procedure voor de mondelinge behandeling wordt ingetrokken of de zaak zich naar het oordeel van de Regelrechter niet leent voor behandeling in het kader van dit experiment, is geen griffierecht verschuldigd.

11. Moment van aanhangig zijn van het geschil

Met het oog op eventuele verval- en/of verjaringstermijnen geldt als moment van aanhangigheid van de zaak de datum van ontvangst ter griffie van het gezamenlijk verzoek van partijen of bij eenzijdig verzoek, de datum van ontvangst ter griffie van het bericht van de wederpartij dat deze instemt met de afdoening van het geschil in het kader van de onderhavige procedure.

12. Proceskosten

De procedure voor de Regelrechter berust op vrijwillige medewerking van partijen aan zowel de behandeling van de zaak zelf als aan het onderzoek naar deze vorm van geschilbeslechting door de rechterlijke macht. Indien de Regelrechter een vonnis dient te wijzen, geldt voor wat betreft de proceskosten artikel 237 Rv. Gelet op de vrijwillige medewerking van partijen aan deze vorm van geschilbeslechting ligt in beginsel een compensatie van de proceskosten in de rede.

13. De zitting

Partijen melden zich op de gebruikelijke wijze bij de bode op het vooraf afgesproken tijdstip indien de zitting gehouden wordt op de rechtbank. In het geval de Regelrechter bepaald heeft dat de zitting op locatie gehouden wordt, zullen partijen zich tijdig op die locatie melden.

Partijen kunnen zich tijdens de zitting (waaronder de behandeling van de zaak op locatie) laten begeleiden en bijstaan conform wet en gebruik, maar dit mag niet zo ver gaan dat

partijen niet meer zelf hun standpunt aan de rechter kenbaar kunnen maken en hun belangen kunnen verwoorden.

14. Vastlegging mondelinge behandeling

In het geval partijen ter zitting overeenstemming bereiken over een minnelijke regeling, wordt die regeling door de Regelrechter vastgelegd in een proces-verbaal dat door beide partijen wordt ondertekend.

In het geval geen minnelijke regeling mogelijk is en ter zitting door de Regelrechter mondeling uitspraak wordt gedaan, wordt die uitspraak vastgelegd in het proces-verbaal van de zitting.

In het geval geen minnelijke regeling mogelijk is en de Regelrechter schriftelijk vonnis zal wijzen, wordt door de Regelrechter een proces-verbaal opgemaakt waarin het verhandelde ter zitting verkort wordt weergegeven. Indien de behandeling van de zaak op de zitting niet eindigt óf door een schikking óf door een mondelinge uitspraak van de kantonrechter, worden partijen ter zitting, en anders binnen een week nadien, geïnformeerd over de verdere voortgang van de procedure.

15. Voortzetting met schriftelijke behandeling

Indien tijdens de zitting blijkt dat de Regelrechter behoefte heeft aan nadere inlichtingen van partijen alvorens uitspraak te kunnen doen, kan aan partijen worden opgedragen dat zij bepaalde stukken overleggen en/of hun -onderbouwde- standpunten op schrift stellen. Partijen worden hierover geïnstrueerd, waarna bevestiging en verdere instructie over de voortzetting van de behandeling vanuit het Bureau, uiterlijk binnen een week na de dag waarop de zitting is gehouden.

16. Depot

Voorwerpen kunnen ter griffie van het Bureau worden gedeponereerd. Van het depot maakt de griffier een akte op, die aan het procesdossier wordt toegevoegd en in kopie aan partijen ter beschikking wordt gesteld. Indien vanwege de aard van het voorwerp depot ter griffie niet in aanmerking komt, kan het voorwerp op een andere plaats worden gedeponereerd. In de akte wordt deze plaats vermeld.

17. Verstrekken afschrift proces-verbaal, vonnis

De griffier van het Bureau verstrekt zo spoedig mogelijk een afschrift van het proces-verbaal en/of het vonnis aan partijen in de daarvoor bij de wet voorgeschreven vorm.

18. Gevolgen niet-naleving Reglement

Aan niet-naleving van een in dit reglement gegeven voorschrift wordt het gevolg verbonden dat naar het oordeel van de Regelrechter met het oog op de aard van het voorschrift en de ernst van het verzuim passend voorkomt.

19. Inwerkingtreding

Dit (gewijzigde) reglement is in werking getreden op 17 september 2018.

BIJLAGE 4b

“Zegt u het eens, wat wilt u van de rechter?”

Evaluatie van de pilot Spreekuurrechter

M. Hertogh, M. Batting, C. Boxum, N. Struiksma
en C. Veen

Colofon

Raad voor de rechtspraak
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Deze publicatie verschijnt in het kader van het wetenschappelijk onderzoeksprogramma van de Raad voor de rechtspraak. Uitgave daarvan betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Raad voor de rechtspraak weergeeft.

Onderzoek in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Begeleidingscommissie

Voorzitter

Mr. H.M.M. (Hans) Steenberghe, Hof Amsterdam

Prof. dr. mr. R.H. (Ruth) de Bock, advocaat-generaal Hoge Raad, UvA

Dr. R.J.J. (Roland) Eshuis, WODC

Mr. A. (Arjen) van der Meer, Rechtbank Noord-Nederland, deelnemend Spreekuurrechter

Dr. H.G.E. (Suzan) Verberk, Rvdv

De integrale tekst van dit rapport is gratis te downloaden van:

www.rechtspraak.nl/Organisatie/

Raad-Voor-De-Rechtspraak

Rubriek: wetenschappelijk onderzoek

Uitgever

Sdu Uitgevers bv, Den Haag

Vormgeving

Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk

LINE UP boek en media bv, Groningen

In opdracht van de Raad voor de rechtspraak

**“Zegt u het eens, wat wilt u
van de rechter?”**

Evaluatie van de pilot Spreekuurrechter

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
Inleiding	7
De pilot op papier	7
De pilot in de praktijk	8
Conclusie	12
1 Inleiding	15
1.1 Aanleiding	15
1.2 Onderzoeksvragen en –methoden	15
1.3 Onderzoeksteam en begeleidingscommissie	18
1.4 Leeswijzer	18
2 De pilot op papier	19
2.1 Inleiding	19
2.2 Wettelijke grondslag	19
2.3 Totstandkoming en inrichting van de pilot	22
2.4 De procedure Spreekuurrechter	23
2.5 Kosten voor partijen	30
3 De pilot in de praktijk	33
3.1 Inleiding	33
3.2 De gang naar de Spreekuurrechter	33
3.3 Het Spreekuur	48
3.4 Kosten voor de rechtspraak	59

4	Ervaringen van partijen	64
4.1	Inleiding	64
4.2	Oordeel over het optreden van de Spreekuurrechter	64
4.3	Oplossing van het geschil	69
5	De pilot in perspectief	73
5.1	Inleiding	73
5.2	Dagvaardings – of verzoekschriftprocedure	74
5.3	Verskil met de procedure Spreekuurrechter	77
5.4	Verschillen Spreekuurrechter op papier en in de praktijk	81
5.5	Vergelijking met andere initiatieven	84
5.6	Samenvatting kenmerken procedures	90
6	Conclusies en blik op de toekomst	92
6.1	Inleiding	92
6.2	Bevindingen	92
6.3	Sterkte-zwakteanalyse van de pilot Spreekuurrechter	98
6.4	Een blik op de toekomst: vier vervolgopties	103
Bijlagen		
I	Deelvragen per onderzoeksthema	107
II	Geïnterviewde professionals	111
III	Digitale enquête	112

Samenvatting

Inleiding

Op 1 oktober 2016 is de Rechtbank Noord-Nederland een pilot gestart met de *Spreekuurrechter*. De nieuwe en experimentele procedure Spreekuurrechter beoogt snel en laagdrempelig contact met de rechter te bieden gericht op het oplossen van geschillen. Kenmerkend is de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van processtukken.

De evaluatie is uitgevoerd door onderzoeksbureau Pro Facto in samenwerking met de vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen. De centrale vraag in het evaluatieonderzoek bestaat uit twee delen en luidt als volgt:

Hoe verloopt de procedure bij de Spreekuurrechter in de praktijk en welke elementen van de procedure Spreekuurrechter lenen zich voor toekomstige toepassing?

De pilot op papier

De wettelijke grondslag van de procedure Spreekuurrechter is gelegen in het eerste lid van artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (hierna: Rv).

Artikel 96 lid 1 Rv

In alle zaken die alleen rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.

Artikel 96 lid 2 Rv

Als alleen een van partijen zich tot de kantonrechter wendt (...), wordt aan haar keuze alleen gevolg gegeven als alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

Uit het tweede lid van artikel 96 Rv blijkt dat wanneer één van de partijen zich tot de rechter wendt, alle partijen moeten instemmen met de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Er is dan ook sprake van een gezamenlijke keuze wanneer beide partijen aangeven dat zij instemmen met de behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter.

Spreekuurzaken moeten worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter dat is gevestigd in Assen. Het procesreglement bepaalt dat Spreekuurzaken alleen bij het Bureau kunnen worden aangemeld door een beperkt aantal verwijzende instanties (een aantal rechtsbijstandverzekeraars, Juridisch Loket), de zogenoemde verwijzers. Het is aan hen om te bepalen of ze een geschil geschikt vinden voor de Spreekuurrechter. Uit de procesbeschrijving blijkt dat wanneer één partij zich bij het Bureau Spreekuurrechter meldt, het mogelijk is dat een medewerker van het Bureau de wederpartij benadert met uitleg over de procedure en deze partij in de gelegenheid stelt om aan te geven of zij al dan niet haar medewerking wil verlenen. Een belangrijk uitgangspunt is dat partijen zelf hun verhaal aan de Spreekuurrechter vertellen. Een ander belangrijk uitgangspunt en 'rode draad' van de procedure Spreekuurrechter is "een goed gesprek en desnoods een vonnis". Voorop staat het verkennen van de mogelijkheid om zonder uitspraak het geschil op te lossen.

De pilot in de praktijk

Aantallen aanmeldingen en zittingen

De pilot Spreekuurrechter startte op 1 mei 2016 en partijen konden tot 1 mei 2018 hun zaak bij de Spreekuurrechter aanbrengen. In september 2016 werd de eerste zaak aangemeld. In ruim anderhalf jaar zijn (via de verwijzers) in totaal 160 geschillen aangemeld. Van september 2016 tot en met februari 2017 was het aantal aanmeldingen vrij gering (18), in de loop van 2017 liep het aantal tijdelijk omhoog (115) en vanaf augustus 2017 tot en met april 2018 loopt het aantal aanmeldingen weer sterk terug (27). De Spreekuurrechter kan alleen een zaak behandelen als beide partijen hiermee instemmen (artikel 96 Rv). Van alle aangemelde geschillen zijn uiteindelijk 64

geschillen daadwerkelijk als zaak op zitting behandeld (40%). Bij eenzijdige aanmeldingen is dit percentage (34%) aanzienlijk lager dan bij tweezijdig aangemelde zaken (66%). Van alle zaken die op zitting komen, wordt ongeveer de helft bij de rechtbank (56%) en de andere helft ter plaatse behandeld (44%). Een groot deel van de zaken betreft burengeschillen, veelal over de bepaling van de erfgrens.

Motieven voor deelname

Uit onze digitale enquête blijkt dat partijen de korte termijn waarbinnen hun zaak zou kunnen worden behandeld als belangrijkste reden voor deelname aan de pilot noemen (65%). Andere motieven die vaak werden genoemd waren het advies van de rechtsbijstandverzekeraar (52%), de grote kans om tot een oplossing te komen (48%) en de lage kosten van de procedure (39%). Iets minder dan de helft van de zittingen vond plaats na meer dan acht weken na aanmelding van de zaak. Het uitgangspunt van de pilot was om de zaken zo snel mogelijk (hieraan was geen concrete termijn verbonden) na aanmelding in te plannen. Voor de gevallen waarin dit niet lukte, werd dit met name veroorzaakt doordat een van de partijen veel verhinderdata opgaf waardoor een vroeg geplande zitting niet mogelijk was.

Extra zaaksstroom

Op basis van ons onderzoek kan niet exact worden vastgesteld of de procedure bij de Spreekuurrechter leidt tot een nieuwe zaaksstroom. Hiermee bedoelen we of partijen die hun zaak hebben laten behandelen door de Spreekuurrechter hun zaak niet zouden hebben voorgelegd aan een 'gewone' rechter. In de enquête geeft iets meer dan de helft (55%) aan dat ze de zaak ook aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd. De belangrijkste redenen om een geschil *niet* aan de reguliere rechter voor te leggen zijn gelegen in de kosten (36%), de lange doorlooptijd van reguliere procedures (20%) en omdat de zaak te klein zou zijn (7%). Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Met name partijen in dit soort geschillen zeggen dat ze hun zaak (vanwege de kosten en langere doorlooptijd) waarschijnlijk niet aan een 'gewone' rechter zouden hebben voorgelegd.

Eenzijdige aanmelding

In de oorspronkelijke opzet van de pilot was het uitgangspunt dat een geschil (uitsluitend) tweezijdig zou kunnen worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter. De toestemming van de wederpartij zou door de aanvragende partij of door de verwijzer moeten worden verkregen. In de praktijk bleek dit echter niet goed te werken (weinig wederpartijen wilden meewerken als ze benaderd werden door de tegenpartij of diens vertegenwoordiger) en gaandeweg werd de pilot aan het Bureau overgelaten om contact met de wederpartij op te nemen. In totaal zijn 131 zaken eenzijdig en slechts 29 zaken tweezijdig aangemeld. Wat opvalt is het hoge percentage eenzijdig aangemelde zaken dat uiteindelijk niet door de Spreekuurrechter in behandeling is genomen. Van de eenzijdig aangemelde zaken wordt 34% door de Spreekuurrechter behandeld, van de tweezijdig aangemelde zaken 66%. Dit betekende een grotere rol van het Bureau dan beoogd omdat de medewerkers relatief veel tijd kwijt waren aan het informeren en voorlichten van de wederpartijen.

Zittingen

De procedure bij de Spreekuurrechter kenmerkt zich vooral door mondelinge behandeling van de zaak, zonder dagvaarding en andere processtukken (zoals een zaaksdossier). Dit heeft tot gevolg dat er tijdens de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter relatief veel tijd moet worden besteed aan het boven water krijgen van de feiten. Ook geven de meeste rechters aan dat zij bij Spreekuurzittingen meer dan in reguliere zittingen streven naar een schikking. Weliswaar is dat ook voor rechters in het algemeen wel een streven, maar bij Spreekuurzaken is dat het uitgangspunt ("Eerst een goed gesprek en desnoods een vonnis" zoals het staat verwoord in het oorspronkelijke projectplan). Een zitting wordt soms door rechters als mislukt beschouwd als het niet tot een schikking komt. Voor het overige blijkt uit de interviews met rechters en uit de observaties van zittingen dat de werkwijze van de Spreekuurrechter in de praktijk nauwelijks afwijkt van het optreden van de rechter tijdens reguliere rolzittingen en kantoncomparities.

Het feit dat de Spreekuurrechter voorafgaand aan een zitting niet kan beschikken over een inhoudelijk dossier met informatie en documenten over de zaak wordt door de rechters zelf wisselend gewaardeerd. Sommige van de geïnterviewde rechters vinden het prettig om een zitting grotendeels blanco in te gaan. Dat voorkomt dat een zitting nodeloos gejuridiseerd wordt en zorgt ervoor dat meer aandacht kan worden besteed aan het onderliggende probleem van een geschil. Andere rechters vinden het ontbre-

ken van een dossier juist niet positief, omdat ze veel tijd (meestal één à anderhalf uur) kwijt zijn aan het boven water halen van de feiten. Een zitting duurt daardoor – zeker op locatie – vaak drie tot vier uur. Een aantal Spreekuurrechters heeft het Bureau na verloop van tijd verzocht om vooraf toch een (beknopt) dossier op te stellen.

Tevredenheid

De meeste partijen zijn tevreden over de procedure bij de Spreekuurrechter. Hun gemiddelde rapportcijfer is 7,6. Op alle voorlegde aspecten van procedurele rechtvaardigheid waarover partijen zijn bevraagd, antwoordt 80 tot 90% (zeer) positief. Slechts een enkeling antwoordt negatief op de voorgelegde aspecten. Partijen noemen als zaken die zij als prettig hebben ervaren bijvoorbeeld de snelle behandeling van de zaak, het menselijke aspect en de lage kosten. Partijen noemen als zaken die zij als minder prettig hebben ervaren onder meer de lange duur van de zitting en de ervaren druk om tot een schikking te komen.

Schikkingen

In 58 van de 64 zaken die bij de Spreekuurrechter op zitting zijn geweest (bij de rechtbank of op locatie) is de zaak geëindigd met een schikking. Dit resulteert in een schikkingspercentage van 91. Dit percentage is (aanzienlijk) hoger dan bij reguliere procedures bij de kantonrechter (28%). Dit hoge schikkingspercentage moet wel in perspectief worden geplaatst en dat betreft de selectie van zaken door de verwijzers. De rechtsbijstandverzekeraars en het Juridisch Loket maken een afweging of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter. Zij kiezen alleen die zaken waarvan zij denken dat deze zich lenen voor een schikking. Er worden dus voornamelijk geschillen aangemeld waarvan de kans groot is dat ze geschikt kunnen worden. Dit is een eerste filter. Van die aangemelde geschillen valt nog weer meer dan de helft af omdat de wederpartij niet wil meewerken na een eenzijdige aanmelding. Belangrijke redenen voor de wederpartijen om niet mee te werken zijn dat ze zich niet bewust zijn van het geschil, ze het geschil niet als hun probleem ervaren en als de verhouding met de andere partij blijvend is verstoord. Na deze tweede filter vallen die zaken af waarbij vooraf duidelijk is dat partijen niet nader tot elkaar zullen komen. De overgebleven geschillen worden tijdens de spreekuurzitting behandeld. Met andere woorden, de Spreekuurrechter buigt zich in feite alleen over zaken die zich relatief goed lenen voor een schikking. Geschillen waarvoor dat niet het geval is, zijn er al uitgefilterd.

Kosten

De kosten van de uitvoering van de pilot Spreekuurrechter zitten in de personele kosten van de betrokken rechters en hun juridische ondersteuning (bestaande uit administratie, juridisch-administratief medewerkers en juridisch medewerkers). De totale uitvoeringskosten van de pilot bedragen ruim € 120.000. Dit is exclusief de opslag voor overheadkosten, waarbij de Rechtbank Noord-Nederland de norm van 27% hanteert. Het gaat hierbij om de uren en kosten die besteed zijn aan de *uitvoering* van de pilot. De uren en kosten die gemoeid zijn met het opzetten en begeleiden van de pilot zijn hierin niet meegenomen. Deze kosten zijn niet bekend.

In totaal zijn gedurende de twintig maanden waarin de pilot gelopen heeft zo'n 2.250 uren besteed aan de uitvoering ervan. Daarvan zijn relatief weinig uren besteed aan de 64 zaken die door de Spreekuurrechters daadwerkelijk behandeld zijn, namelijk ongeveer een derde. Ongeveer twee derde van de tijd is besteed aan activiteiten die niet rechtstreeks samenhangen met behandelde zaken. Veel tijd van de ondersteuning ging op aan werkzaamheden die samenhangen met eenzijdige aanmeldingen. Het was aan het Bureau van de Spreekuurrechter om bij eenzijdige aanmeldingen de wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en ertoe te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter.

Conclusie

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie beoordelen wij de pilot Spreekuurrechter als een 'gekwaliceerd succes'. Er is sprake van een hoog schikkingspercentage en de meeste partijen zijn (zeer) positief over zowel het optreden van de Spreekuurrechter als de uitkomst van de procedure. Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Alles bij elkaar lijkt de pilot Spreekuurrechter een goed voorbeeld van 'maatschappelijk effectieve rechtspraak'.

Daarnaast kan echter ook een aantal nuanceringen worden gemaakt bij het succes van de pilot Spreekuurrechter. De wettelijke gezamenlijkheidsvereiste betekent dat een partij weliswaar eenzijdig zijn of haar geschil kan voorleggen aan de verwijzers, maar dat de Spreekuurrechter deze zaak alleen in behandeling kan nemen na instemming van de wederpartij. In de praktijk betekent dit dat er veel meer geschillen in eerste instantie bij de Spreekuurrechter worden aangemeld dan dat er (kunnen) worden behandeld. De gezamenlijkheidsvereiste betekent ook dat het Bureau Spreekuurrechter relatief veel tijd moet investeren om (bij eenzijdig aangemelde zaken) de

wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en eventueel te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter. Dit maakt (in deze gevallen) de procedure arbeidsintensief en daardoor ook relatief kostbaar. Ten slotte wordt het succes van de Spreekuurrechter mede bepaald door een aantal (tijdelijke en bijzondere) kenmerken van de pilot, zoals de beperking van het aantal verwijzers, het lage griffierecht en het met voorrang inroosteren van zaken. Het is de vraag in hoeverre deze elementen kunnen worden gehandhaafd als de Spreekuurrechter een meer blijvend karakter krijgt.

De belangrijkste facetten van de pilot Spreekuurrechter hebben we in kaart gebracht door middel van een sterkte-zwakteanalyse (SWOT-analyse). Samengevat luidt deze als volgt:

SWOT-analyse

Toekomstscenario's

Hoe kunnen de lessen uit de pilot Spreekuurrechter zo optimaal mogelijk worden benut bij de ontwikkeling van snelle, toegankelijke, en maatschappelijk effectieve rechtspraak? Wij doen daarover geen aanbevelingen, maar presenteren vier opties:

1. inbedding Spreekuurrechter in reguliere rechtspraak;
2. vervolg pilot Spreekuurrechter;
3. doorontwikkeling onderdelen van de pilot Spreekuurrechter;
4. stoppen met de Spreekuurrechter.

Al deze opties kennen een aantal voor- en nadelen. Het is aan de politiek en de Rechtspraak om te besluiten welk vervolg aan de pilot Spreekuurrechter wordt gegeven.

Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 1 oktober 2016 is de Rechtbank Noord-Nederland een pilot gestart met de *Spreekuurrechter*.¹ Deze nieuwe en experimentele procedure Spreekuurrechter beoogt snel en laagdrempelig contact met de rechter te bieden gericht op het oplossen van geschillen. Kenmerkend is de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van processtukken.² De procedure beoogt aanvullend te zijn op de reguliere rechtspraak. De pilot Spreekuurrechter sluit aan op het 'Meerjarenplan Rechtspraak 2015-2020' van de Raad voor de rechtspraak, waarin investeren in snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak een belangrijk speerpunt is. De pilot startte op 1 oktober en liep tot 1 mei 2018. In de 'Agenda voor onderzoek, ontwikkeling en kennisdeling 2017-2019' was voorzien in een evaluatie van de pilot. Het evaluatieonderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in het proces, de ervaring met en de waardering van de procedure met de Spreekuurrechter. Ook dient het inzicht te geven in de elementen van de pilot die zich lenen voor toekomstige toepassing. Dit rapport is de weerslag van de evaluatie van de pilot.

1.2 Onderzoeksvragen en –methoden

De vraag die in het evaluatieonderzoek centraal staat bestaat uit twee delen en luidt als volgt:

Hoe verloopt de procedure bij de Spreekuurrechter in de praktijk en welke elementen van de procedure Spreekuurrechter lenen zich voor toekomstige toepassing?

1 Zie over de achtergronden en de totstandkoming van de pilot: T. Lennaerts, 'De Spreekuurrechter,' *NJB* 2016/12, blz. 802-808.

2 'De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016.

Op basis van de centrale onderzoeksvraag zijn een zestal onderzoeksthema's onderscheiden:

1. inventarisatie procedure en type zaken en partijen;
2. de wijze waarop zaken bij de Spreekuurrechter terechtkomen;
3. het verloop van het Spreekuur;
4. de uitkomsten en afloop van Spreekuurzaken;
5. kosten en baten van Spreekuurzaken;
6. toekomstige toepassing procedure Spreekuurrechter.

De onderzoeksthema's zijn uitgewerkt in diverse deelvragen die in bijlage 1 van deze rapportage zijn weergegeven. Om de centrale onderzoeksvraag en de deelvragen te beantwoorden zijn de volgende onderzoeksmethoden ingezet.

Literatuur- en documentenstudie

Het onderzoek naar de procedure Spreekuurrechter is gestart met het verzamelen en raadplegen van de benodigde gegevens. Hierbij ging het onder meer om de projectbeschrijving, het procesreglement en het zaaksoverzicht dat het Bureau Spreekuurrechter in een Excelbestand bijhield. Op dit laatste bestand zijn de cijfers in dit rapport over bijvoorbeeld de aantallen zittingen, schikkingen, typen zaken, etc. gebaseerd. Onduidelijkheden in het bestand en aanvullende kenmerken van zaken zijn in een overleg met een vertegenwoordiging van het Bureau opgehelderd en aangevuld.

Interviews

De wijze waarop de procedure Spreekuurrechter in de praktijk verloopt en functioneert, is in kaart gebracht door twintig interviews af te nemen. Aan het begin van het onderzoek is een viertal oriënterende gesprekken gevoerd met de projectleider, het Bureau Spreekuurrechter, één van de verwijzers en een bestuurslid van Rechtbank Noord-Nederland. De informatie verkregen uit het documentonderzoek en de oriënterende gesprekken is vervolgens verdiept door middel van interviews met betrokkenen bij de pilot. In totaal zijn acht (groeps)gesprekken gevoerd met Spreekuurrechters, medewerkers van de verwijzers, medewerkers van het Bureau Spreekuurrechter, de controller en een bestuurslid van Rechtbank Noord-Nederland. In bijlage 2 zijn de gesprekspartners weergegeven.

Observaties zittingen

Om een beeld te krijgen van de wijze waarop de zittingen bij de Spreekuurrechter verlopen zijn in totaal tien zittingen van de Spreekuurrechter bijgewoond (twee zittingen ter plaatse en acht zittingen bij de rechtbank). Door het bijwonen van Spreekuurrechterzittingen hebben wij een goed beeld gekregen van de gang van zaken bij de zittingen.

Digitale enquêtes

Om de oordelen en tevredenheid van partijen over de procedure en de zaaksbehandeling te onderzoeken, zijn digitale enquêtes uitgezet onder partijen en wederpartijen van wie de Spreekuurrechter een zaak heeft behandeld. De twee vragenlijsten zijn weergegeven in bijlage 3.

Vanuit het Bureau Spreekuurrechter is een overzicht aangeleverd met contactgegevens van partijen die hebben deelgenomen aan de pilot Spreekuurrechter. Op basis daarvan zijn 105 digitale uitnodigingen verstuurd met daarin een link om de vragenlijst in te vullen. Na het versturen van de uitnodiging is eenmaal een herinnering verstuurd aan degenen die de enquête nog niet ingevuld hadden. De vragenlijst is door 47 respondenten ingevuld, waarvan door 41 respondenten volledig. Zes respondenten hebben de vragenlijst deels ingevuld. Het responspercentage komt hiermee op 45 procent. Negen van de respondenten zijn aanvullend telefonisch geïnterviewd. Er is eveneens gepoogd een enquêteonderzoek te houden onder partijen die uiteindelijk niet hebben ingestemd met de pilot Spreekuurrechter. Omdat van deze groep niet of nauwelijks mailadressen beschikbaar waren, heeft het Bureau Spreekuurrechter een brief verstuurd aan alle partijen (ongeveer 90 in totaal) die na aanmelding van de zaak bij de Spreekuurrechter uiteindelijk niet hebben ingestemd met de behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter. In deze brief is een link opgenomen naar een digitale enquête. De respons op deze enquête is erg laag en daarom niet representatief. In totaal hebben slechts negen respondenten deze enquête ingevuld waarvan zeven volledig. Onze verklaring hiervoor is dat het de geadresseerde (te) veel moeite kostte om de in de brief genoemde website te bezoeken om de enquête in te vullen en daarnaast onwil. Men wilde niet voor niets niet meewerken aan de pilot en is dan ook niet bereid om een enquête in te vullen. Twee van de negen personen die de enquête hebben ingevuld, zijn aanvullend telefonisch geïnterviewd. De overige zeven hebben in de enquête aangegeven niet bereid te zijn tot een dergelijk aanvullend interview.

1.3 Onderzoeksteam en begeleidingscommissie

De evaluatie is uitgevoerd door onderzoeksbureau Pro Facto in samenwerking met de vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen. Projectleider was prof. dr. Marc Hertogh. Het onderzoeksteam bestond daarnaast uit mr. Niko Struiksma, mr. drs. Marieke Batting, mr. Christine Veen en mr. Christian Boxum. Het onderzoek werd begeleid door een begeleidingscommissie.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van dit rapport beschrijft de pilot zoals die aanvankelijk was bedacht en de belangrijkste elementen die in het procesreglement en de procesbeschrijving zijn vastgelegd. In Hoofdstuk 3 komt de praktijk aan bod. Ten aanzien van de gang naar de Spreekuurrechter en het Spreekuur kijken we hoe de procedure in de praktijk verloopt. Tevens wordt in dat hoofdstuk aandacht besteed aan de kosten voor de pilot Spreekuurrechter. In Hoofdstuk 4 beschrijven we hoe partijen de procedure Spreekuurrechter hebben ervaren. Hoofdstuk 5 plaatst de pilot in perspectief. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen de procedure Spreekuurrechter en een aantal reguliere procedures en in dit hoofdstuk zetten we kort een aantal initiatieven en projecten uit binnen- en buitenland uiteen die eveneens een alternatief beogen of beoogden te zijn voor de reguliere rechtspraak. In hoofdstuk 6 worden de conclusies gepresenteerd en een aantal mogelijke vervolgopties voor de toekomst geschetst.

De pilot op papier

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de formele procedure van de Spreekuurrechter, ofwel, hoe de procedure rond de aanmelding en behandeling van zaken op papier is beschreven. Het hoofdstuk gaat niet in op de procedures en werkwijzen in de praktijk. Daarover handelen hoofdstukken 3 en 4.

2.2 Wettelijke grondslag

2.2.1 De vrijwillige procedure bij de kantonrechter

De wettelijke grondslag van de procedure Spreekuurrechter is gelegen in het eerste lid van artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering (hierna: Rv).

Artikel 96, lid 1, Rv

In alle zaken die alleen rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.

Artikel 96 Rv maakt al sinds 1 oktober 1838 onderdeel uit van het Nederlands burgerlijk procesrecht en biedt partijen de mogelijkheid om (al dan niet gezamenlijk) hun

zaak vrijwillig voor te leggen aan de kantonrechter (omgekeerde prorogatie).¹ De procedure wordt ook wel aangeduid als ‘de vrijwillige procedure bij de kantonrechter’ en is al die jaren nagenoeg ongewijzigd gebleven. De procedure van artikel 96 Rv is snel, eenvoudig, praktisch (er kan gemakkelijk maatwerk worden geleverd) en goedkoper dan een dagvaardings- of verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Doordat de kantonrechter in overleg met de partijen de wijze van procederen bepaalt, duurt de procedure doorgaans minder lang. Daarnaast is de procedure relatief goedkoop voor partijen omdat zij alleen een vastrecht verschuldigd zijn en niet verplicht zijn om een advocaat in te schakelen (verplicht in zaken met een financieel belang van € 25.000 of meer). De procedure wordt vaak ingeleid met een verzoekschrift dat door partijen gezamenlijk wordt opgesteld en waarin zij aangeven gebruik te willen maken van artikel 96 Rv.²

Ondanks dat het artikel al vele jaren onderdeel uitmaakt van het burgerlijk procesrecht, wordt er in de praktijk weinig gebruik van gemaakt. Als redenen voor het geringe gebruik van deze procedure worden onder meer genoemd dat beide partijen moeten instemmen hun geschil aan de kantonrechter voor te leggen, terwijl het in de praktijk geregeld voorkomt dat partijen niet ‘on speaking terms’ met elkaar zijn, en de onbekendheid met artikel 96 Rv.³ De afgelopen jaren heeft het artikel model gestaan voor verschillende andere vormen van geschilbeslechting in Nederland (zie hoofdstuk 4 van deze rapportage), waaronder de procedure Spreekuurrechter.

2.2.2 Voorwaarden

Uit artikel 96 Rv volgt dat procedure alleen mogelijk is als aan bepaalde voorwaarden is voldaan. De eerste voorwaarde houdt in dat het moet gaan om zaken die alleen rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan. Rechtsgevolgen die niet ter vrije beschikking van partijen staan, zien op rechtsbetrekkingen die beheerst

1 Voorheen was de bevoegdheid van de kantonrechter neergelegd in artikel 43 Wet RO (oud). Sinds 1 januari 2002 is de procedure ondergebracht in een nieuw artikel 96 Rv en in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht is lid 2 aan het artikel toegevoegd. Zie onder meer N. Mirzozan, *Omgekeerde prorogatie, Artikel 96 Rv: rechtspraak op maat middels ‘arbitrage’ bij de kantonrechter*, Celsus juridische uitgeverij: Weert 2017, p. 5 en 23.

2 Opgemerkt wordt dat de procedure ook kan beginnen met een brief die partijen gezamenlijk aan de kantonrechter van hun keuze richten of een dagvaarding. De keuze voor een dagvaarding als procesinleidend stuk ligt niet voor de hand, aangezien artikel 96 Rv is bedoeld als alternatief voor de dagvaardingsprocedure. Zie voor redenen om niet voor een dagvaarding te kiezen onder meer N. Mirzozan, *Omgekeerde prorogatie, Artikel 96 Rv: rechtspraak op maat middels ‘arbitrage’ bij de kantonrechter*, Celsus juridische uitgeverij: Weert 2017, p. 33-36.

3 Mirzozan 2017, p. 43-45.

worden door rechtsregels van openbare orde. Gedacht kan worden aan strafrechtelijke kwesties of bepaalde persoons- en familierechtelijke zaken, zoals het huwelijk, voogdijzaken, zaken omtrent verwantschap, faillissement en surseance van betaling. Het aantal soort/type zaken dat aan de Spreekuurrechter kan worden voorgelegd wordt hierdoor dan ook beperkt.

De tweede voorwaarde waaraan moet worden voldaan is dat partijen zich gezamenlijk tot de kantonrechter moeten wenden (ook wel de gezamenlijkheidsvereiste genoemd). Dat betekent dat zij tegelijk of opvolgend kiezen voor behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter. De Spreekuurrechter kan een zaak dus niet behandelen als één van de partijen niet wil meewerken. De gezamenlijkheidsvereiste houdt niet in dat een zaak niet eenzijdig, door één partij, kan worden aangebracht. Dat die mogelijkheid bestaat volgt uit het tweede lid van artikel 96 Rv, dat in verband met de Wet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht per 1 september 2017 aan artikel 96 Rv is toegevoegd.⁴

Artikel 96, lid 2, Rv

Als alleen een van partijen zich tot de kantonrechter wendt (...), wordt aan haar keuze alleen gevolg gegeven als alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

Uit het tweede lid van artikel 96 Rv blijkt dat wanneer één van de partijen zich tot de rechter wendt, alle partijen moeten instemmen met de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Er is dan ook sprake van een gezamenlijke keuze wanneer de wederpartijen aangeven dat zij instemmen met de behandeling van hun zaak door de Spreekuurrechter.

In de Memorie van Toelichting staat over de uitbreiding van artikel 96, lid 2, Rv het volgende opgenomen:⁵

“De voorwaarde dat partijen zich samen tot de kantonrechter van hun keuze wenden, leidt er volgens de gerechten toe dat weinig gebruik wordt gemaakt van artikel 96. Aannemelijk is dat partijen die al een geschil hebben moeilijk onderling overeenstemming bereiken over daarmee samenhangende kwesties als de te volgen procesgang. Het vermoeden bestaat dat een partij welwillender tegenover

4 Zie de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht en het besluit van 24 april 2017 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding (Stb. 2017,174).

5 Kamerstukken II 2014-2015, 34 059, nr. 3, p. 84.

een procesgang als bedoeld in artikel 96 staat wanneer de kantonrechter haar daarvoor uitnodigt dan wanneer de wederpartij dat doet. Om die reden bepaalt het nieuwe tweede lid dat als alleen een van partijen zich tot de kantonrechter wendt voor toepassing van het eerste lid, er ook sprake is van een gezamenlijke keuze als alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze. Mogelijk wordt dus dat een partij bij de kantonrechter aangeeft gebruik te willen maken van de procedure van artikel 96. Vervolgens nodigt de kantonrechter de andere partij(en) daarvoor uit.”

Voor de Pilot Spreekuurrechter is een projectbeschrijving opgesteld waarin het project en de procesgang zijn omschreven. Hierin staat vermeld dat “aan de vereisten van dit artikel wordt in vrijwel alle gevallen voldaan zodra partijen zich tot de Spreekuurrechter hebben gewend en zijn beslissing inroepen. Artikel 96 Rv staat toe dat dit mondeling geschiedt. Het is geen bezwaar als partijen niet gelijktijdig op het Spreekuur komen. Als dit maar op enig moment gebeurt, is de Spreekuurrechter bevoegd; dan is er een gezamenlijk ‘zijn beslissing inroepen’. Tot dat moment is er geen wettelijke bepaling die contact met de rechtbank verbiedt, en derhalve ook niet met de Spreekuurrechter (of diens griffier). Dit sluit aan bij het recent ingevoerde tweede lid van artikel 96.”⁶ Uit de procesbeschrijving volgt dat bij de inrichting van de pilot en het opstellen van de procesbeschrijving reeds rekening is gehouden met de wijziging van artikel 96 Rv.⁷

2.3 Totstandkoming en inrichting van de pilot

Al enkele jaren geleden zijn de eerste stappen gezet om te komen tot de procedure Spreekuurrechter. Het begon allemaal met het initiatief van de Assense rechter mr. T. Lennaerts om een proefproject te starten met een heel andere vorm van toegang tot en communicatie met de rechter. Dat idee is op 20 maart 2015 onderwerp geweest van een door de Rijksuniversiteit Groningen georganiseerde expertmeeting. Het bestuur van de Rechtbank Noord-Nederland heeft toen uitgesproken het project uit te willen voeren, dat het project in een promotietraject zou worden ingebed en zou aanvangen na verdere uitwerking. In oktober 2015 was de binnen de rechtbank gevoerde gedachtewisseling zover dat een meer uitgewerkte beschrijving van het proces kon worden opgesteld.⁸

6 Zie het document ‘De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek’, versie augustus 2016, p. 6 en 7.

7 Zie ook: T. Lennaerts, ‘De proef (met een) Spreekuurrechter,’ *NJB* 2017/40, blz. 2938.

8 Zie: Lennaerts 2016.

Bij de Rechtbank Noord-Nederland zijn door Lennaerts ervaren rechters “met lef” gevraagd of zij aan de pilot wilden deelnemen. Daarnaast zijn drie organisaties, te weten het Juridisch Loket, DAS Rechtsbijstand en Univé Rechtshulp in een vroeg stadium bij de inrichting van de pilot betrokken. Met hen als verwijzers zijn over deelname aan de pilot gesprekken gevoerd. Tevens heeft Lennaerts aan deze verwijzers de procedure uitgelegd en hebben de verwijzers die informatie in de organisatie teruggekoppeld. Daarnaast is op 8 december 2015 een zaak nagespeeld. Medewerkers van de verwijzers, een rechter en acteurs hebben hieraan deelgenomen. De hierboven genoemde verwijzers hebben uiteindelijk besloten om deel te nemen aan de pilot. In een later stadium zijn hier nog twee andere verwijzers aan toegevoegd (zie paragraaf 3.2.3 over het aanmelden van zaken).

Wat de inrichting van de pilot betreft is in april 2016 in Assen het Bureau Spreekuur-rechter van start gegaan. Ten behoeve van het project is een projectbeschrijving opgesteld waarin (een deel van) de procesgang is omschreven en is een procesreglement vastgesteld waarmee wordt beoogd inzicht te bieden in de bijzonderheden van de procedure.⁹ Het voornemen was om de pilot maximaal een jaar of totdat het aantal van honderd zaken zou zijn bereikt te laten draaien. Uiteindelijk is de pilot – mede in verband met dit evaluatieonderzoek – verlengd tot 1 mei 2018.¹⁰

2.4 De procedure Spreekurrechter

2.4.1 Inleiding

De procedure bij de Spreekurrechter verloopt op de wijze zoals door de Spreekurrechter wordt bepaald. De bevoegdheid om zelf de procesgang te bepalen ontleent de Spreekurrechter aan het eerste lid van artikel 96 Rv. In deze paragraaf wordt ingegaan op de taak van het Bureau Spreekurrechter, de procedure voor het aanmelden van zaken en de zitting bij de Spreekurrechter zoals die op papier is bedacht. Daarbij is gebruik gemaakt van de volgende schriftelijke bronnen: het procesreglement, de procesbeschrijving, het aanmeldformulier en de procesovereenkomst

9 Het Procesreglement is op 15 september 2016 in werking gestreden (zie artikel 19 van het Procesreglement) en vastgesteld en laatstelijk gewijzigd door de vergadering van Spreekurrechters die is gehouden op 13 september 2017. Het reglement is een aantal keren gewijzigd, waarbij onder meer de procedure om een zaak eenzijdig aan te melden in het reglement is verduidelijkt.

10 In totaal zijn 160 zaken bij het Bureau Spreekurrechter aangemeld. Zie ook tabel 3.3.

2.4.2 Het Bureau Spreekuurrechter

In de procesbeschrijving staat vermeld dat het Bureau onder meer als taak heeft om partijen voor te lichten over de (on)mogelijkheden van en de gang van zaken bij de Spreekuurrechter en de verschillende andere vormen van conflictbeslechting door de rechtbank en/of andere instanties.¹¹ Ook volgt uit dat document dat er een publieke balie is die een bijzondere functie heeft, te weten het lijfelijk te woord staan (voorlichten) van rechtzoekenden. Het Bureau dient makkelijk en steeds bereikbaar te zijn en respectvol en rustig te communiceren, waarbij de desbetreffende medewerker in het bijzonder rekening houdt met het feit dat burgers uitleg en begeleiding nodig hebben bij het aanhangig maken en de doorgang van zaken.¹²

2.4.3 Procedure voor het aanmelden van zaken

Volgens de procesbeschrijving is om meerdere redenen gekozen voor een beperking van het zaakspakket van de Spreekuurrechter.¹³ Eén van die redenen was dat onbeperkte toegang tot de Spreekuurrechter de pilot zou kunnen bemoeilijken. Daarom is er onder meer voor gekozen een beperkt aantal verwijzende instanties deel te laten nemen aan de pilot en het zaakspakket te beperken tot bepaalde civiele geschillen. Uit de procesbeschrijving volgt dat de zaken die de Spreekuurrechter behandelt vooral civiele geschillen betreffen...:

*"... waarin de wet naar verhouding veel keuzevrijheid laat aan burgers en bedrijven, en die door een ervaren rechter naar de regels van het huidige procesrecht relatief eenvoudig te behandelen zijn. Het betreft min of meer alledaagse zaken tussen burgers en private bedrijven, zoals geringe geldvorderingen, burenkwesties, ondeugdelijke leveringen/prestaties, ziektekostenpremies, kleinere onrechtmatige daden, huurzaken, arbeidszaken, eenvoudige verdelingskwesties e.d."*¹⁴

De zaken die de Spreekuurrechter behandelt moeten, zo blijkt uit de procesbeschrijving, aan verschillende voorwaarden voldoen. Het betreft geschillen:

1. waarvan de meerderheid relatief eenvoudig te behandelen is;

11 Zie artikel 4 van het Procesreglement de Spreekuurrechter.

12 Idem, p. 9.

13 Zie ook: Lennaerts 2016, blz. 806.

14 Idem, p. 10.

2. die terug te voeren zijn op de regels gesteld bij en krachtens boek 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek, met uitzondering van geschillen waarin een bijzondere rechter bevoegd is (zoals de Pachtkamer) of waarvoor een bijzondere procedure geldt (zoals een deelgeschilprocedure);
3. waarbij de zaak (en natuurlijk partijen) door een verwijzer worden verwezen; en
4. waarbij de betrokken partijen zich bereid verklaren om medewerking te verlenen aan het onderzoek van deze nieuwe vorm van rechtspraak.

Spreekuurzaken moeten worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter dat is gevestigd in Assen.¹⁵ Het procesreglement bepaalt dat Spreekuurzaken alleen bij het Bureau kunnen worden aangemeld door één van de hieronder opgenomen verwijzers.¹⁶

VERWIJZERS PILOT SPREEKUURRECHTER

Aan de pilot Spreekuurrechter nemen volgens het procesreglement een vijftal verwijzers deel, te weten:¹⁷

- het Juridisch Loket;
- DAS Rechtsbijstand;
- Univé Rechtshulp;
- Achmea Rechtsbijstand;
- Anker rechtshulp.

De weg naar de Spreekuurrechter begint met signalering door de verwijzer of zich op grond van de criteria van de rechtbank een verwijzingszaak voordoet. De rechtbank hanteert voor toelating tot de Spreekuurrechter de volgende positieve en negatieve selectiecriteria.¹⁸

15 Het Bureau Spreekuurrechter maakt deel uit van de griffie kanton van de Rechtbank Noord Nederland (RNN).

16 Opgemerkt wordt dat in de procesbeschrijving alleen drie verwijzers worden genoemd, te weten Das, Univé en het Juridisch Loket. Zie het document 'De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016, p. 11-13.

17 Achmea Rechtsbijstand en Anker rechtshulp waren niet bij totstandkoming en inrichting van de pilot betrokken. Deze verwijzers zijn pas in een later stadium in de pilot betrokken.

18 Zie het document 'De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016, p. 14.

SELECTIECRITERIA RECHTBANK VOOR TOELATING TOT DE SPREEKUURRECHTER¹⁹

"Positief

Het moeten zijn: kantongeschillen over burgerlijke rechten en plichten geregeld in boek 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek."

"Negatief

Het mogen niet zijn:

- geschillen waarin een bijzondere rechter bevoegd is;
- geschillen waarvoor het Rv een speciale procedure kent;
- zaken die de verwijzers voor aanvang van de pilot zelf, bijvoorbeeld door mediation, bevredigend op zou kunnen lossen;
- zaken en personen die ongeschikt lijken voor de Spreekuurrechter, zoals:
- onbetwiste vorderingen;
- probleemgevallen van psychiatrische aard;
- personen die er niet van te overtuigen zijn dat ze wel eens ongelijk kunnen krijgen c.q. die op voorhand geen bereidheid hebben tot het vinden van een oplossing (...);
- personen die zichzelf niet in staat achten om over hun probleem te vertellen;
- personen die geen belang hebben bij een snelle oplossing/beslechting van het geschil."

Het Bureau Spreekuurrechter beschikt volgens de procesbeschrijving ten behoeve van de aanmelding over specifieke voor de behandeling door het Bureau en de Spreekuurrechter ontworpen formulieren.²⁰ In de procesbeschrijving zijn ook de te volgen stappen beschreven. Het begint allemaal met een selectie van zaken, voorlichting²¹ over de mogelijkheden en beperkingen van de Spreekuurrechter en het peilen van de belangstelling van de partij voor de procedure door de verwijzer. Uit de procesbeschrijving volgt dat de verwijzer in deze voorfase met zijn cliënt kan bespreken of het verstandig is dat deze zelf of de verwijzer om instemming van diens wederpartij zal vragen.²²

19 Idem, p. 13 en 14.

20 Het formulier dat de verwijzers dienen in te vullen en aan te leveren, moet volgens de procesbeschrijving in overleg met die partners worden vastgesteld. Zie het document 'De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016, p. 9.

21 Er zijn brochures opgesteld met informatie over de procedure Spreekuurrechter.

22 Het document 'De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek', versie augustus 2016, p. 14.

“De Spreekuurrechters hebben als hun voorkeur uitgesproken dat de verwijzers al in deze voorfase bezien of het mogelijk is om tegelijkertijd de andere partij te benaderen en de belangstelling voor een gang naar de Spreekuurrechter te peilen, mogelijk gevolgd door een aanmelding van beide partijen. Het is een inspanning, geen verplichting om dit te doen, de ketenpartners voeren hierin hun eigen beleid en hebben de bereidheid uitgesproken deze wens van de SR's in hun aanpak te verwerken.”²³

Vervolgens kondigt de verwijzer de zaak aan bij het Bureau Spreekuurrechter en na die aankondiging dient de betrokkene zich volgens de procesbeschrijving mondeling, in persoon of telefonisch, bij het Bureau Spreekuurrechter te melden.²⁴ Uit de procesbeschrijving volgt dat de publieke balie van het Bureau Spreekuurrechter een belangrijk functie heeft: “daar worden de rechtzoekenden lijfelijk te woord gestaan als deze kiezen voor deze vorm van contact met het Bureau Spreekuurrechter”.²⁵ Een medewerker van het Bureau licht de betrokkene – voor zover nodig – voor over de mogelijkheden en onmogelijkheden van de Spreekuurrechter, verschillen met andere vormen van conflictbeslechting door de rechtbank en/of andere instanties, de gang van zaken bij de Spreekuurrechter en mogelijke scenario's.

“Het Bureau Spreekuurrechter licht de betrokkene voor over de mogelijke scenario's: het Bureau Spreekuurrechter gaat aan de slag met de melding en het wordt dan wel of geen zaak voor de Spreekuurrechter. Uitgelegd wordt van welke omstandigheden dit afhangt (voldoen aan selectiecriteria, bereidheid tot medewerking wederpartij, samen een rechter kiezen en daadwerkelijk naar het Spreekuur gaan).”²⁶

Uit de procesbeschrijving blijkt dat wanneer één partij zich bij het Bureau Spreekuurrechter meldt, het mogelijk is dat een medewerker van het Bureau de wederpartij benadert met uitleg over de procedure en deze partij in de gelegenheid stelt om aan te geven of zij al dan niet haar medewerking wil verlenen.

²³ Idem, p. 15.

²⁴ Idem, p. 16.

²⁵ Idem, p. 9.

²⁶ Idem p. 16.

“Eén van de mogelijkheden is dan dat na een intakegesprek met één partij door de stafjurist, of wellicht een niet-behandelend rechter, het Bureau Spreekuurrechter de andere partij (of zelfs beide partijen) uitnodigt voor een (eerste) gesprek waarin hij onder meer de procedure nader uitlegt en daarna partijen in de gelegenheid stelt aan te geven of zij met een Spreekuurrechter in gesprek willen gaan. Dit gesprek vindt dus niet plaats als er al een zaak is, immers die is er pas nadat de partijen daartoe gezamenlijk besluiten en conform het Procesreglement een zaak is ingeboekt. (...) Bij een uitnodiging door het Bureau Spreekuurrechter, lijkt een grotere kans dat de wederpartij zich laat voorlichten over de (on)mogelijkheden en wellicht iets ziet in een gang naar de Spreekuurrechter, dan de kans wanneer partijen dit onderling voor elkaar moeten zien te krijgen. Het ‘gezag’ van de rechtspraak kan hier spreken.”²⁷

HET BEGIN EN HET EINDE VAN DE PROCEDURE SPREEKUURRECHTER

In de procesbeschrijving staat over het begin en het einde van de procedure bij de Spreekuurrechter het volgende opgenomen: “De zaak komt in behandeling op het moment waarop partijen aan het Bureau Spreekuurrechter hebben bericht dat zij kiezen voor een gang naar de Spreekuurrechter en eindigt op het moment waarop de Spreekuurrechter besluit dat de kwestie is afgedaan”.²⁸ Als datum van aanbrengen geldt volgens het Procesreglement de dag van verschijning op het (eerste) Spreekuur.

De procesbeschrijving stelt ook dat partijen zelf kunnen kiezen welke rechter hun zaak behandelt. De beschikbare Spreekuurrechters staan met hun specialisaties – limitatief – op een lijst vermeld en op een formulier wordt vastgelegd welke rechter partijen kiezen. Daarnaast hebben partijen de keuze om al dan niet af te zien van hoger beroep. Die keuze dienen zij uiterlijk vóór het Spreekuur te maken.²⁹

27 Idem, p. 16 en 17.

28 Idem, p. 10. Dit is analoog aan de boeking van dagvaardingszaken op de dag van de eerste rolzitting.

29 Idem, p. 9 en 18. Het Bureau Spreekuurrechter dient het maken van de keuze voor een bepaalde rechter te faciliteren en wanneer partijen af zien van hoger beroep dit door ondertekening van een tweede formulier in het dossier vast te leggen.

2.4.4 Het Spreekuur

Partijen melden zich volgens de procesbeschrijving op de gebruikelijke wijze bij de bode op het vooraf afgesproken tijdstip en de vooraf afgesproken locatie. De Spreekuurzitting kan plaatsvinden op de rechtbank (locatie Assen, Groningen of Leeuwarden) of ter plaatse bij (één van) de partijen thuis. De belangrijkste uitgangspunten van het Spreekuur zijn in de procesbeschrijving en het Procesreglement opgenomen. Een belangrijk uitgangspunt is dat partijen zelf hun verhaal aan de Spreekuurrechter vertellen.³⁰ Partijen mogen zich bij de Spreekuurzitting door derden laten vergezellen, begeleiden en bijstaan door bijvoorbeeld levenspartners of vertegenwoordigers (raadslieden, deurwaarders, advocaten, medewerkers van verzekeraars en/of bedrijfsjuristen). Voor deze derden geldt bij de procedure Spreekuurrechter wel een bijzonderheid in verband met het beginsel van *equality of arms*; zij zijn toegelaten, mits zij zich aan hun rol houden. Die rol houdt in dat vertegenwoordigers niet zelf, maar hun cliënten het woord voeren en dat zij een 'adviserende' rol hebben bijvoorbeeld bij het tot stand brengen van een schikking. De Spreekuurrechter dient erop toe te zien dat partijen wat hun processuele positie betreft gelijkwaardig aan elkaar blijven. Een ander belangrijk uitgangspunt en 'rode draad' van de procedure Spreekuurrechter is "een goed gesprek en desnoods een vonnis". Voorop staat het verkennen van de mogelijkheid om zonder uitspraak het geschil op te lossen. Artikel 96 Rv geeft de Spreekuurrechter veel vrijheid om de procedure naar eigen inzicht in te richten. Als gevolg hiervan zijn tal van varianten mogelijk, waardoor de procedure van kleur kan veranderen. Als partijen alleen maar met een rechter willen spreken, zou het Spreekuur bij een uitwisseling van opvattingen kunnen blijven. Ook kan het gesprek uiteindelijk leiden tot een advies aan partijen, een schikking of een (mondelinge of schriftelijke) uitspraak. Het is ook mogelijk dat tijdens het gesprek blijkt dat partijen toch geen behoefte hebben aan verder procederen dan wel dat het nodig is om de zaak voor verdere behandeling naar een meervoudige kamer te verwijzen.³¹ Als het geschil niet tijdens de Spreekuurzitting kan worden opgelost, kan de Spreekuurrechter het aan partijen overlaten om of hen opdragen dat zij hun standpunten op schrift stellen en van een onderbouwing voorzien.³² Voorafgaand en tijdens het Spreekuur zal de Spreekuurrechter duidelijk moeten zijn over (het vervolg van) de procedure en de rol die hij daarin heeft. Belangrijk uitgangspunt hierbij is de procedurele rechtvaardigheid.

30 Artikel 13 van het Procesreglement de Spreekuurrechter.

31 Idem, p. 22 en 23.

32 Zie artikel 15 van het Procesreglement de Spreekuurrechter.

“De met het model nagestreefde procedurele rechtvaardigheid brengt (...) mee dat het onderzoek wordt gedaan door de rechter en dat daarbij geen beperkingen worden aangelegd die verhinderen dat de ware feiten op tafel komen.”³³

Voordat de zaak door de Spreekuurrechter wordt behandeld dienen partijen een procesovereenkomst te ondertekenen. Door deze overeenkomst te ondertekenen verklaren partijen onder meer dat zij hebben kennisgenomen van de pilot, zij samen zijn overeengekomen om de zaak aan de Spreekuurrechter voor te leggen en zij instemmen met de behandeling van hun zaak door één van de acht Spreekuurrechters. Ook verklaren zij dat wanneer zij op de Spreekuurzitting niet onderling tot een oplossing kunnen komen en de rechter een uitspraak moet doen, zij zich dan het recht voorbehouden om tegen die uitspraak hoger beroep in te stellen.³⁴ Die verklaring is van belang, omdat bij artikel 96 Rv de hoofdregel is dat partijen afstand doen van het recht om in hoger beroep te gaan, tenzij zij zich dat recht uitdrukkelijk en eensluidend voorbehouden. Overeenkomstig de jurisprudentie dienen partijen dit uiterlijk vóór het Spreekuur te doen om het recht op hoger beroep niet te verliezen.³⁵ Het Bureau Spreekuurrechter zorgt ervoor dat partijen ter ondertekening een afschrift van de overeenkomst ontvangen.

2.5 Kosten voor partijen

Ten aanzien van de kosten van de procedure Spreekuurrechter zijn in de procedurebeschrijving en het procesreglement een aantal overwegingen te vinden. In beide documenten wordt benadrukt dat partijen voorafgaand aan het Spreekuur de helft van het voor hen geldende griffierecht in kantonzaken dienen te betalen.³⁶ Bij de procedure Spreekuurrechter dienen dan ook beide partijen griffierecht te betalen.³⁷ Dat is – gelet op de hoogte van het griffierecht – vooral voor de partij zelf of diens verwijzer die de zaak aanbrengt een belangrijk verschil ten opzichte van de reguliere procedures bij de rechtbank. Normaal betaalt bij een kantonzaak namelijk alleen de

³³ Idem, p. 21.

³⁴ Zie het document ‘Procesovereenkomst artikel 96 Rv’.

³⁵ Zie HR 8 november 2002, NJ 2003/15.

³⁶ Zie artikel 11 van het Procesreglement de Spreekuurrechter en het document De Spreekuurrechter, Procesbeschrijving en onderzoek’, versie augustus 2016, p. 18 en 19. Zij betalen dus beiden in beginsel de helft van het normale tarief.

³⁷ Voor de wederpartij heeft de procedure Spreekuurrechter tot gevolg dat hij of diens verzekeraar (DAS of Univé Rechtshulp) wat het griffierecht betreft in vergelijking met de reguliere procedure kosten dient te maken.

degene die het proces start (eiser of verzoeker) griffierecht.³⁸ Uitgaande van een zaak met een vordering van onbepaalde waarde betekent dit dat de aanbrenghende partij slechts € 39,50 (als die partij een natuurlijke persoon is) of € 58,50 (als die partij een rechtspersoon is) hoeft te betalen. Wanneer de zaak in een reguliere procedure bij de rechtbank wordt behandeld, zou die partij € 79,- (in het geval van een natuurlijke persoon) of € 119,- (in het geval van een rechtspersoon) moeten betalen.³⁹ Bovendien wordt bij de procedure Spreekuurrechter voor handelszaken de helft van het griffierecht voor kantonzaken gerekend. De griffiekosten voor een reguliere procedure bij de rechtbank bedragen in het geval van een handelszaak met een vordering van onbepaalde waarde € 291 (als de eisende partij een natuurlijke persoon is) of € 626 (als de eisende partijen een rechtspersoon is). Dat is een aanzienlijk verschil met (de helft van) het griffierecht voor kantonzaken. De procedure Spreekuurrechter is dan ook voor partijen met een handelszaak veel goedkoper. Beoogd wordt om op die manier de toegankelijkheid van de rechtspraak te vergroten.

Tabel 2.1 geeft voor de verschillende zaken (zowel handels- als kantonzaken) de hoogte van het griffierecht van de procedure Spreekuurrechter weer.

In de pilot is bovendien vanaf het begin rekening gehouden met de mogelijkheid dat een partij niet in staat is om het griffierecht van € 39,50 voor onvermogenen te betalen. De Spreekuurrechter dient deze belemmering in dat geval overeenkomstig de jurisprudentie voor de toegang tot de rechter weg te nemen.⁴⁰ Daarbij wordt opgemerkt dat deze situatie zich alleen voor kan doen ten aanzien van partijen die geen rechtsbijstandverzekering hebben en partijen die door het Juridisch Loket worden doorverwezen naar de Spreekuurrechter.

Met de behandeling van een zaak door de Spreekuurrechter kunnen voor partijen meer kosten gemoeid zijn. Denk aan proceskosten of de kosten voor rechtsbijstand.⁴¹

38 In civiele zaken bij de rechtbank (handelszaken) betaalt zowel de partij die de rechtszaak start (eiser of verzoeker) als de partij die zich verdedigt (gedaagde of verweerder) griffierecht. Zie <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Kosten-rechtszaak/Griffierecht/Paginas/Griffierecht-civiel.aspx>.

39 Hierbij is uitgegaan van een zaak met een vordering van onbepaalde waarde. Wanneer de vordering hoger is, bedraagt het griffierecht zowel bij de procedure Spreekuurrechter als bij een reguliere procedure bij de rechtbank meer. Daarbij geldt uiteraard ook dat bij de procedure Spreekuurrechter het griffierecht slechts de helft van het griffierecht van kantonzaken bedraagt en dat de aanbrenghende partij met de procedure Spreekuurrechter wat griffierecht betreft goedkoper en de wederpartij duurder uit is.

40 De Spreekuurrechter zou dit kunnen doen door bijvoorbeeld het griffierecht voor die partij op nihil te stellen.

41 In een reguliere procedure is het bedrag dat partijen kwijt zijn aan de proceskosten of de kosten voor rechtsbijstand vele malen hoger dan het griffierecht dat de eisende partij voor de behandeling van de zaak dient te betalen.

In het Procesreglement wordt aandacht besteed aan de proceskosten. Van belang is dat partijen, gelet op de vrijwillige medewerking aan deze vorm van geschilbeslechting, zelf de door hen gemaakte kosten dienen te dragen. Bij een uitspraak is dan ook de hoofdregel dat de proceskosten tussen partijen worden gecompenseerd.

Tabel 2.1. Griffiekosten Spreekuurrechter

Jaar	Spreekuurzaken	Natuurlijke personen	Rechts- personen	Onvermogens
2017	met een onbepaalde waarde of met een beloop van niet meer dan € 1500	€ 39,50	€ 58,50	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 500 en niet meer dan € 12.500	€ 111,50	€ 235,00	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 12.500	€ 235,00	€ 469,50	€ 39,50
2018	met een onbepaalde waarde of met een beloop van niet meer dan € 500	€ 39,50	€ 59,50	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 500 en niet meer dan € 12.500	€ 113,00	€ 238,00	€ 39,50
	met een vordering, dan wel een verzoek met een beloop van meer dan € 12.500	€ 238,00	€ 476,00	€ 39,50

De pilot in de praktijk

3.1 Inleiding

Waar in het vorige hoofdstuk is ingegaan op de formele procedures en de werkwijzen van de Spreekuurrechter *op papier*, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de procedure Spreekuurrechter *in de praktijk*. In dit hoofdstuk worden cijfers gepresenteerd over onder meer de aantallen en typen zaken en de wijze van afdoening, de gehanteerde selectiecriteria, de gang van zaken tijdens zittingen, de werkwijze van de rechters en de kosten van de pilot Spreekuurrechter.

3.2 De gang naar de Spreekuurrechter

3.2.1 Inleiding

De Spreekuurrechter behandelt alleen zaken die vooraf geschikt zijn bevonden. Maar wanneer is een zaak precies geschikt, welke type zaken worden door de Spreekuurrechter behandeld en wat zijn de motieven van partijen om hun zaak aan de Spreekuurrechter voor te leggen? Op deze vragen wordt in de volgende subparagrafen een antwoord gegeven. Ook wordt daarbij aandacht besteed aan de specifieke rol die het Bureau Spreekuurrechter in de (voorfase van) de procedure heeft.

3.2.2 Selectieprocedure/selectiecriteria

De Spreekuurrechter behandelt alleen zaken als (één van de) partijen door een verwijzer (is) zijn doorverwezen. De verwijzers zijn dus als eerste aan zet om te bepalen of een zaak daadwerkelijk geschikt is om te worden voorgelegd aan de Spreekuurrechter. Uit het onderzoek blijkt dat DAS Rechtsbijstand veel zaken heeft aangeleverd

(zie hierna figuur 3.5), onder meer doordat door de betreffende leidinggevende hierop is aangestuurd en hij een proactieve houding had ten aanzien van dit project. In tegenstelling tot de andere verwijzers waarbij dit minder het geval was. De selectiecriteria die in de procesbeschrijving zijn vastgelegd, zijn vrij algemeen. Vaak betreft het criteria die aangeven welke geschillen *niet* door de Spreekuurrechter mogen worden behandeld. Desondanks blijkt uit het onderzoek dat er in de praktijk een aantal algemene criteria bestaat dat de verwijzers gebruiken bij de selectie van zaken. Zij geven aan dat uiteraard altijd de voorwaarden van artikel 96 Rv (rechtsgevolgen die ter vrije bepaling van partijen zijn en beide partijen moeten mee willen doen) gelden. Met name het laatste wordt door medewerkers van de betrokken verwijzers als een belangrijk criterium genoemd. De behandelaars proeven eerst hoe de verstandhouding tussen partijen is. Het 'soort klant' bepaalt of een zaak kan worden doorverwezen. Met het soort klant wordt bedoeld: partij(en) moeten bereid zijn om er gezamenlijk uit te komen en de verhoudingen moeten nog niet zijn verhard. Verwijzers gaven daarbij aan dat partijen dicht bij elkaar staan, zoals het geval is bij burens en/of familie, vaak eerder geneigd zijn om tot een oplossing te komen. Als reden daarvoor werd door verwijzers genoemd dat het persoonlijke belang van partijen bij het verkrijgen van een (definitieve) oplossing in dat geval groot is. Zaken waarin de cliënt overtuigd is van zijn eigen gelijk en 'zijn gelijk wil halen', worden ongeschikt geacht voor de pilot. Partijen staan in die situatie niet positief tegenover een schikking en daarom is de bereidheid van partijen om mee te willen werken in dat geval klein of helemaal niet aanwezig.

Een ander selectie criterium is het 'soort zaak'. Volgens verwijzers moet de zaak te overzien zijn. Belangrijk is dat zaken niet zodanig juridisch complex zijn dat het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter in de weg staat aan een goede behandeling van de zaak. Een voorbeeld hiervan zijn zaken waarbij (bewijsrechtelijk) nog veel onduidelijk is en nader onderzoek door deskundigen nodig is. In dat geval is het volgens de verwijzers beter om de reguliere procedure te doorlopen.

Verder speelt de 'grootte van de partijen' en de 'betrokkenheid van een advocaat' een rol bij de selectie van zaken. In de gesprekken die wij met verwijzers hebben gevoerd gaven zij aan dat grote partijen minder of niet geschikt werden geacht voor de pilot. Wanneer een grote onderneming betrokken is bij een zaak wordt die veelal door een bedrijfsjurist vertegenwoordigd. Volgens verwijzers komt daarmee het beginsel *equality of arms* in het geding, aangezien in dat geval procespartijen niet gelijk zijn aan elkaar en bij de Spreekuurrechter wel zelf het woord moeten voeren. Ook wanneer de wederpartij een advocaat in de arm heeft genomen wordt de zaak door verwijzers vaak niet geschikt geacht. Dat komt volgens hen omdat advocaten, naar de mening van de verwijzers, vaak geen heil zien in het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter.

Ten slotte kijken verwijzers ook altijd of een 'andere vorm van geschilbeslechting' mogelijk is en welke mate van specialisme/deskundigheid nodig is om de zaak te

beoordelen. Wanneer de zaak op een andere manier – bijvoorbeeld door bemiddeling van de verwijzers zelf, door mediation of door een geschillencommissie – kan worden opgelost, is de noodzaak van het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter niet zo groot. In dat geval wordt er vaak voor gekozen om die andere procedure te volgen (een voorbeeld hiervan zijn BOVAG-zaken die veelal worden voorgelegd aan de Geschillencommissie Voertuigen). Daarnaast wordt altijd gekeken welke deskundigheid nodig is om de zaak te behandelen en te beoordelen. Daarbij hanteren verwijzers de hoofdregel dat zaken die zij zelf minnelijk kunnen oplossen in beginsel ook op die manier worden afgehandeld. Indien een zaak – mede gelet op de complexiteit ervan – veel specialisme vergt en beter kan worden behandeld in een reguliere procedure, wordt de cliënt geadviseerd die procedure te doorlopen. Samenvattend hanteren verwijzers bij de beoordeling of een zaak wel of niet geschikt is voor de procedure Spreekuurrechter in de praktijk de volgende selectiecriteria:

- *Soort klant en de relatie van partijen:* partijen moeten bereid zijn om er samen uit te komen en de verstandshouding tussen partijen speelt een rol. Wat betreft de relatie van partijen geldt dat partijen die dicht bij elkaar staan (buren en/of familie) vaak eerder geneigd zijn om een oplossing te verkennen omdat het relationeel belang groot is.
- *Soort zaak:* de zaak mag niet te complex zijn.
- *De grootte van de partijen:* kleine partijen – bijvoorbeeld kleine ondernemers – zijn wel geschikt, grotere partijen minder. Als sprake is van een (groot) bedrijf met een eigen bedrijfsjurist zijn procespartijen op voorhand niet gelijk (equality of arms).
- *De betrokkenheid van een advocaat:* Als de wederpartij een advocaat in de arm heeft genomen wordt de zaak vaak niet geschikt geacht. Als reden hiervoor noemen de verwijzers dat advocaten vaak geen heil zien in het doorlopen van de procedure Spreekuurrechter.
- *Er is een andere vorm van geschilbeslechting mogelijk:* als het geschil op een andere manier kan worden opgelost, kiezen de verwijzers daarvoor. De aantrekkelijkheid van een procedure bij de Spreekuurrechter is dan minder groot.
- *De mate van specialisme e/deskundigheid die nodig is om een zaak te beoordelen.*

3.2.3 Het aanmelden van Spreekuurzaken

De pilot Spreekuurrechter is door Lennaerts bij alle verwijzers toegelicht. In de procesbeschrijving wordt de wijze waarop een zaak aanhangig kan worden gemaakt uitvoerig beschreven. Zo dient de verwijzer partijen eerst aan te kondigen bij het Bureau Spreekuurrechter, waarna het afwachten is of die partij(en) zich daadwerkelijk bij het Bureau melden. De huidige praktijk wijkt echter af van hetgeen destijds op papier is vastgelegd. Wanneer de verwijzers een zaak geschikt achten, melden zij deze door middel van het formulier “Aanmelding door verzekeraar bij Bureau SR”

aan bij het Bureau. De verwijzers moeten op dat formulier onder meer de volgende zaken invullen:

- de datum van de melding;
- de contactgegevens van de aanmelder;
- de contactgegevens van de potentiële wederpartij (voor zover bekend);
- het type zaak;
- een korte omschrijving van de zaak (het onderwerp);¹
- of de aanmelder een vertegenwoordiger meeneemt naar de zitting (advocaat of medewerker van de verzekeraar);
- of er contact is geweest met de potentiële wederpartij en zo ja of die partij wil meewerken en of de wederpartij wel of niet naar website/folder van de rechtbank is verwezen.

Uitgangspunt van de pilot was dat een geschil tweezijdig zou worden aangemeld, oftewel, dat de wederpartij ook voorafgaand aan aanmelding van een zaak zijn medewerking uitspreekt voor een procedure bij de Spreekuurrechter. Tevens had het de voorkeur van de Spreekuurrechters dat de aanvragende partij of de verwijzer zou bezien of toestemming van de wederpartij kon worden verkregen. In de praktijk heeft het Bureau Spreekuurrechter vanaf het begin van de pilot actief met de wederpartijen telefonisch contact opgenomen. Het uitgangspunt dat de partijen of de verwijzer bij voorkeur zelf peilt of de wederpartij iets ziet in deelname aan de pilot, is dus niet in de praktijk gebracht.

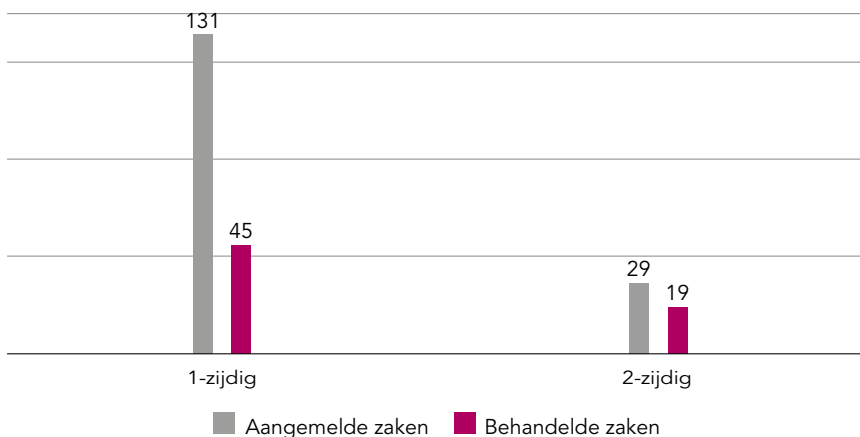
De inwerkingtreding van het tweede lid van artikel 96 Rv heeft inhoudelijk geen gevolgen gehad voor de procedure Spreekuurrechter. De wijziging van het artikel is met ingang van 1 september 2017 en dus pas halverwege de pilot in werking getreden. Medewerkers van het Bureau namen echter al voor de inwerkingtreding van het artikellid zelf contact op met de wederpartij.² De enige wijziging die is opgetreden is dat het procesreglement op een gegeven moment is gewijzigd, waarbij de procedure voor eenzijdige aanmelding in het reglement is verduidelijkt.

Volgens de verwijzers is het voor de verhoudingen tussen partijen beter als het Bureau als onafhankelijke derde met de andere partij in contact treedt. Alleen bij hoge uitzondering hebben partijen in de fase dat de zaak nog bij de verwijzer ligt al contact met elkaar gehad en wordt de zaak door beide partijen tegelijk aangemeld. In onderstaande grafiek is de verhouding tussen de één- en tweezijdig aangemelde

1 Het betreft een korte omschrijving van het soort zaak, niet van het concrete geschil. Op het formulier dient dus alleen te worden aangegeven of het bijvoorbeeld een huurzaak woonruimte, consumentenkoop of burengeschil betreft.

2 Het feit dat het artikellid pas halverwege de pilot in werking is getreden staat ook niet aan een toepassing van deze werkwijze in de weg. Een pilot biedt veel ruimte en is bij uitstek geschikt om met een bepaalde werkwijze te experimenteren.

zaken weergegeven. In totaal zijn 131 zaken eenzijdig en slechts 29 zaken tweezijdig aangemeld.

Figuur 3.1. Wijze van aanmelding³

Wat opvalt is het hoge percentage eenzijdig aangemelde zaken dat uiteindelijk niet door de Spreekuurrechter in behandeling is genomen. Van de eenzijdig aangemelde zaken wordt 34% door de Spreekuurrechter behandeld, van de tweezijdig aangemelde zaken 66%. Daaraan kan toegevoegd worden dat vijf zaken die tweezijdig zijn aangemeld niet door de Spreekuurrechter zijn behandeld omdat partijen voorafgaand aan de zitting al tot overeenstemming zijn gekomen.

Uit de interviews met het Bureau Spreekuurrechter blijkt dat de belangrijkste redenen waarom partijen niet willen meewerken aan de pilot zijn:

- de wederpartij is zich er niet van bewust dat sprake is van een geschil;
- de wederpartij ervaart het conflict niet als zijn of haar probleem;
- de verhouding met de andere partij is ernstig verstoord;
- de wederpartij denkt zo onder de (financiële) consequenties uit te komen.

³ Van de aangemelde zaken zijn er per 22 mei 2018 nog negen lopende zaken die nog niet door de Spreekuurrechter zijn behandeld. Het gaat daarbij om zeven 1-zijdig aangemelde zaken en twee 2-zijdig aangemelde zaken.

3.2.4 De rol van het Bureau Spreekuurrechter

De medewerkers van het Bureau hebben verschillende taken, waaronder het onderhouden van contacten met partijen en verwijzers, het geven van voorlichting aan betrokkenen over de pilot, het registreren van zaken, het bijhouden van zaaksdossiers en het plannen en organiseren van Spreekuurzittingen. Wanneer een zaak door een verwijzer is aangemeld en een medewerker van het Bureau twijfelt of de zaak geschikt is, wordt de zaak met een senior juridisch medewerker dan wel met één van de Spreekuurrechters besproken. In de praktijk is het maar een enkele keer gebeurd dat een zaak door de Spreekuurrechter niet geschikt is bevonden. Een aangedragen zaak die bijvoorbeeld niet door de Spreekuurrechter is behandeld omdat die als te omvangrijk en ingewikkeld is aangemerkt, betreft een aardbevingszaak.⁴

Zoals aangegeven was het idee dat een zaak met instemming van beide partijen door een verwijzer zou worden aangemeld. Al bij het begin van de pilot werd duidelijk dat dit uitgangspunt moest worden losgelaten en werden bij eenzijdige aanmeldingen vanuit het Bureau Spreekuurrechter brieven verstuurd met een uitleg over de procedure aan de wederpartij en vervolgens door een senior juridisch medewerker van het Bureau telefonisch contact opgenomen met die partij. Het Bureau belt met de wederpartij om deze te informeren over de pilot en de bedoeling van de Spreekuurrechter. Ook wordt aangegeven wat de voordelen (kunnen) zijn om de zaak door de Spreekuurrechter te laten behandelen (zoals de snelheid, lage kosten, zicht op een oplossing). In principe wordt met de wederpartij eenmalig contact opgenomen, maar het komt ook voor dat vaker contact wordt opgenomen om de gang van zaken toe te lichten of extra informatie te verschaffen indien er aarzelingen over deelname aanwezig zijn. De rol van het Bureau Spreekuurrechter gaat soms ook verder dan alleen feitelijk informeren. Er wordt soms meerdere malen door een medewerker van het Bureau met de wederpartij gebeld. Ook gaven partijen die in het onderzoek betrokken werden aan dat soms door het Bureau gestuurd of nadrukkelijk geadviseerd werd om deel te nemen aan de procedure, maar dat zij dat niet erg vonden omdat ze zelf ook graag een oplossing van het geschil wilden. De rol van de medewerkers van het Bureau in deze voorfase is bovendien aanzienlijk groter geworden dan aanvankelijk

4 Twee leden van de Tweede Kamer hebben naar aanleiding hiervan en de media-aandacht die dit heeft gekregen schriftelijke vragen gesteld over het blokkeren van de procedure bij de Spreekuurrechter voor aardbevingschadezaken. De Minister voor Rechtsbescherming heeft bij de beantwoording van deze vragen uitleg gegeven over waarom de Spreekuurrechters een dergelijke zaak te complex en niet geschikt voor de pilot achtten (zie de brief van 13 februari 2018, met kenmerk 2195333). Uiteindelijk is de zaak op grond van artikel 96 Rv alsnog bij de rechtbank aanhangig gemaakt.

was beoogd. Dit blijkt ook uit de tijd die het Bureau aan de pilot heeft besteed (zie paragraaf 4.2).

In telefonische interviews met partijen die hun geschil aan de Spreekuurrechter hebben voorgelegd zijn de rol van het Bureau en de communicatie rondom de aanmelding van de zaak aan de orde gekomen. De meningen hierover zijn over het algemeen positief. Sommigen hadden een aantal kritiekpunten.

“Ik ben benaderd door het Bureau van de Spreekuurrechter met de vraag of ik ervoor open stond om het geschil met behulp van de Spreekuurrechter op te lossen. In dat telefoongesprek zijn me de voordelen hiervan uitgelegd en het klonk me positief in de oren. Later kreeg ik nog een brief waarin alles nog eens uitgelegd werd. Hier was ik erg tevreden over.”

“Ik had het idee dat er wat op werd aangedrongen om mee te doen. Dat vond ik niet per se vervelend. Ik wilde namelijk graag van het geschil af zijn”.

“Ik kreeg een brief van de rechtbank of ik mee wilde doen aan de Spreekuurrechter. Ik zou er nog over gebeld worden. Dat is nooit gebeurd. Later kreeg ik weer een brief met daarin de mededeling dat de rechtbank meerdere keren geprobeerd heeft contact met mij op te nemen. Maar ik ben nooit gebeld.”

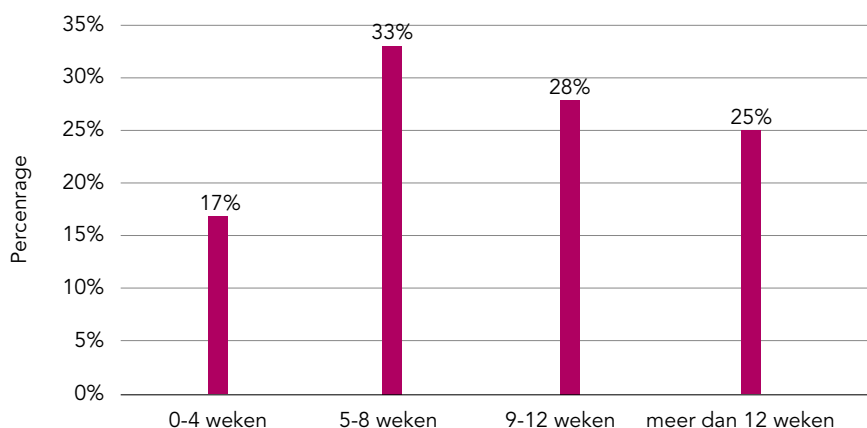
“Ik ontving een brief [van de rechtbank] met de vraag of ik mee wilde doen aan de procedure met de Spreekuurrechter. De brief was echter dusdanig slordig opgesteld met slecht leesbare bijlagen dat ik dacht dat de brief fake was. Bovendien was de brief aan mijn wederpartij geadresseerd. Ik denk dat de brieven verwisseld zijn. Ook is mij verteld dat er geen vertegenwoordigers aanwezig zouden zijn. Op de dag van de zitting bleken die er dus wel te zijn. Als ik dat had geweten had ik ook vertegenwoordiger meegenomen.”

Bij de selectie van dossiers let het Bureau op het onderwerp en met name naar de bereidheid van partijen om onderling tot een oplossing te komen.⁵ In de praktijk leidt dit er zelden of nooit toe dat een zaak niet behandeld wordt. Een medewerker van het Bureau bekijkt welke Spreekuurrechter in het onderwerp gespecialiseerd is en waar in de agenda nog ruimte is. Hierbij is belangrijk dat Spreekuurzaken met

⁵ Door het Bureau is slechts enkele keren ook naar de (juridische) complexiteit van de zaak gekeken.

voorrang (op zaken die in de reguliere procedure worden behandeld) worden ingeroosterd. Op die manier kan worden bewerkstelligd dat zaken zo spoedig mogelijk door een Spreekuurrechter worden behandeld. In tegenstelling tot wat in de procesbeschrijving staat, kunnen partijen dus niet zelf op basis van specialisme kiezen welke Spreekuurrechter hun zaak behandelt.

De periode tussen aanmelding en zitting is weergegeven in figuur 3.2. Iets minder dan de helft van de zittingen vindt plaats na meer dan acht weken na aanmelding van de zaak. Het uitgangspunt van de pilot was om de zaken zo snel mogelijk (hieraan was geen concrete termijn verbonden) na aanmelding in te plannen. Voor de gevallen waarin dit niet lukte werd dit met name veroorzaakt doordat een van de partijen veel verhinderdata opgaf waardoor een vroeg geplande zitting niet mogelijk was. Op verzoek werd de zittingsdatum dan naar een latere datum verplaatst.

Figuur 3.2. Aantal weken tussen aanmelding en zitting (n = 64)

In beginsel leidt de behandeling van een Spreekuurzaak er, in de ogen van een aantal rechters, niet toe dat andere (kanton)zaken niet of later worden behandeld. Die worden volgens rooster en planning behandeld. Wat de voorrangpositie van Spreekuurzitting wel met zich meebrengt is dat de rechter het dagdeel waarop de Spreekuurzitting is gepland, niet kan gebruiken voor reguliere zittingen en de voorbereiding daarvan. Dat komt er, aldus een geïnterviewde Spreekuurrechter, op neer dat de

voorbereiding van reguliere zittingen soms in de avonduren moet gebeuren. De president van de rechtbank benadrukt echter dat de tijd die aan Spreekuurzaken is besteed anders aan andere zaken zou zijn besteed. Op die manier heeft het “reguliere” werk door de pilot dus wel vertraging opgelopen.

Een juridisch administratief medewerker of senior juridisch medewerker van het Bureau Spreekuurrechter is als griffier bij de Spreekuurzittingen aanwezig.⁶ Daarbij geldt dat wanneer een Spreekuurrechter ter plaatste zitting houdt altijd een senior juridisch medewerker als griffier bij de zaak betrokken is.

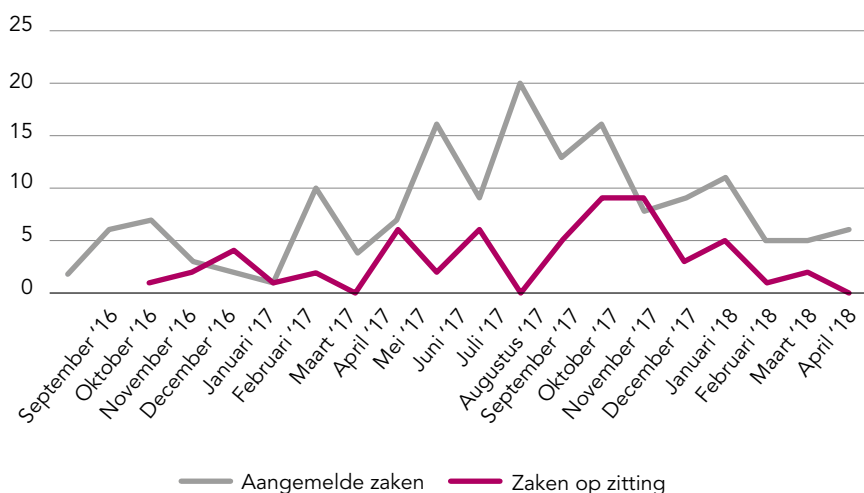
3.2.5 Type zaken en kenmerken

De in het onderzoek betrokken verwijzers zijn vanaf het begin betrokken geweest bij de pilot. Aanvankelijk liep het niet storm met de aanmelding van Spreekuurzaken. Halverwege 2017 liep het aantal aanmeldingen op doordat de verwijzers meer bekend raakten met de procedure en partijen frequenter informeerden over de mogelijkheid van de Spreekuurrechter. In 2018 liep het aantal aanmeldingen sterk terug. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij de verwijzers onduidelijkheid was over de doorlooptijd van de pilot. Aanvankelijk zou deze tot 1 februari 2018 doorlopen, later is dat verlengd tot mei 2018. Uit interviews is gebleken dat voor sommige medewerkers van de verwijzende organisaties niet duidelijk was of er tot 1 mei 2018 zaken aangeleverd konden worden of dat Spreekuurzaken uiterlijk in mei behandeld zouden moeten zijn omdat de pilot per 1 mei 2018 stopte.

Tabel 3.3. Aantal aanmeldingen en zittingen per jaar. (Peildatum 22 mei 2018.)

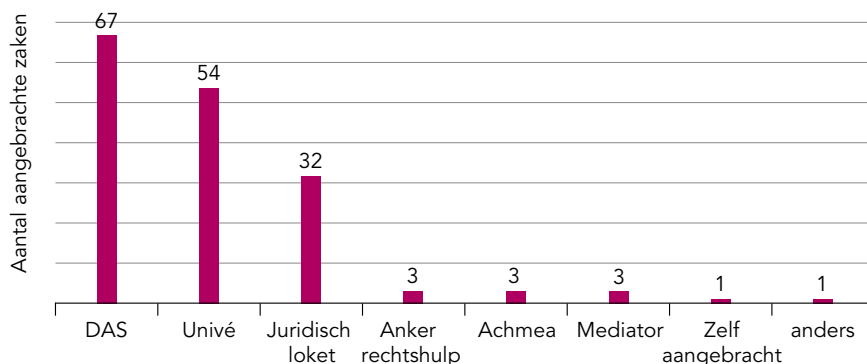
	Aangemeld	Op zitting	Nog lopend
2016	18	2	0
2017	115	51	3
2018	27	11	6

⁶ Opgemerkt wordt dat in plaats van de juridisch administratief medewerker of senior juridisch medewerker ook wel eens een junior juridisch medewerker wordt ingeschakeld als griffier bij het desbetreffende Spreekuur.

Figuur 3.4. Aantallen aanmeldingen en behandelde zaken

De meeste zaken zijn aangeleverd door DAS en Univé, zo blijkt uit figuur 3.5. In de praktijk is er per verwijzer meestal een beperkt aantal medewerkers dat daadwerkelijk doorverwijst. De beoordeling of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter gebeurt door een teamleider dan wel de desbetreffende behandelaar. Van geval tot geval kijken zij aan de hand van (een aantal van) de hierboven genoemde selectiecriteria of een zaak al dan niet geschikt kan worden bevonden. Of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter en partijen worden doorverwezen is dan ook afhankelijk van de beoordeling van de desbetreffende behandelaar. Tijdens de interviews werd ook duidelijk dat het doorverwijzen van zaken naar de Spreekuurrechter nog niet bij iedereen 'in het systeem' zit en dat de ene persoon een bepaalde soort zaak wel en de andere persoon niet heeft aangemeld bij de Spreekuurrechter. Het onderzoek laat dan ook zien dat ook personen die wel doorverwijzen, dat niet altijd doen als het wellicht wel zou kunnen.

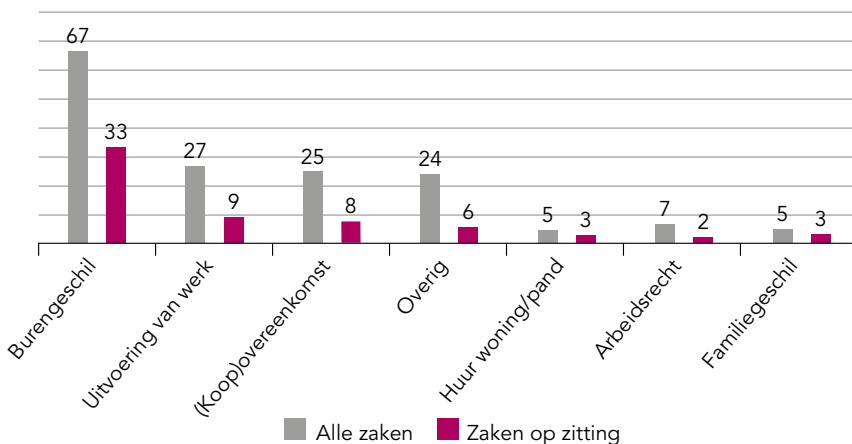

Figuur 3.5. Aantallen aanmeldingen per verwijzer⁷

In figuur 3.6 zijn de typen aangemelde zaken weergegeven. Op basis van het Excel-bestand dat is aangeleverd door het Bureau Spreekuurrechter zijn de zaken gecategoriseerd. Hieruit blijkt dat de zaken in de pilot niet beperkt waren tot geschillen over burgerlijke rechten en plichten die zijn geregeld in de boeken 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek, zoals in de procesbeschrijving was vastgelegd. In de pilot zijn ook drie zaken op het gebied van personen- en familierecht (boek 1 van het Burgerlijk Wetboek) behandeld.

Een groot deel van de zaken betreft burengeschillen, veelal over de bepaling van de erfrens. Een aantal zaken is gecategoriseerd als 'uitvoering van werk'. Het gaat dan bijvoorbeeld om geschillen tussen klant en aannemer over (ver)bouwwerkzaamheden. De categorie (koop)overeenkomst ziet op geschillen omtrent consumentenkoop. De categorie huur woning/pand ziet op geschillen tussen huurder en verhuurder. De categorie arbeidsrecht heeft betrekking op geschillen tussen werkgever en werknemer en de categorie familiegeschil ziet op geschillen met betrekking tot personen- en familierecht. De categorie 'overig' ziet op alle overige geschillen die niet binnen een van de hierboven genoemde categorieën vallen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een geschil tussen de gemeente en een bewoner over snippergroen, een geschil over de beëindiging van het lidmaatschap van een vereniging, een geschil over het gebruik van een handelsnaam, een geschil over grafrechten en over de nakoming van de uitvoering van een proces-verbaal.⁷

⁷ Deze verdeling van type zaken komt grotendeels overeen met de uitkomsten van een eerder onderzoek naar de Spreekuurrechter (op basis van ca. 30 zaken). Hierbij ging het om: burengeschillen (13), wanprestatie/nakoming contract (9), arbeidsgeschil (2), huur (3), gevolgen echtscheiding (1), diversen (2). Zie: Lennaerts 2017, blz. 2939.

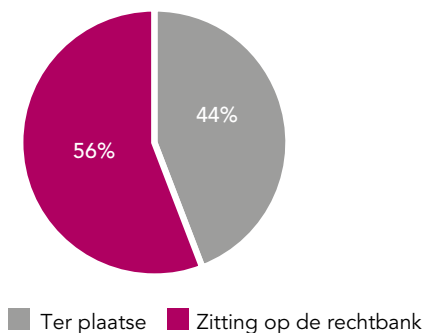
Figuur 3.6. Typen aangemelde en behandelde zaken (n = 64)

Als gekeken wordt naar de competentieregels is redelijk eenvoudig aan te geven welke reguliere rechter in deze zaken bevoegd zou zijn. Zaken over arbeids- en huurovereenkomsten behoren tot de competentie van de kantonrechter. Burengeschillen worden daarentegen regulier niet door de kantonrechter, maar door een handelsrechter behandeld. Het aantal burengeschillen dat in het kader van de pilot is behandeld, is opvallend hoog. In reguliere procedures worden die nauwelijks behandeld door de handelsrechter. Met betrekking tot waardevorderingen geldt ook een duidelijke verdeling tussen de kanton- en civiele rechter. Bij waardevorderingen tot € 25.000 is de kantonrechter bevoegd. Bedraagt de vordering meer dan wordt de zaak behandeld door een handelsrechter. Uit de wet volgt eveneens welke reguliere procedure – bijvoorbeeld een dagvaardings- of verzoekschriftprocedure gevolgd moet worden. Op basis van deze competentieregels en een inschatting van de Spreekuurrechters is het aannemelijk dat ongeveer 80% van de Spreekuurzaken in een reguliere procedure door een kanton- of handelsrechter behandeld had kunnen worden. Welk deel van die 80% door de kanton- en welk deel door de handelsrechter wordt behandeld, is niet te zeggen. Bepalend daarvoor is onder meer de hoogte van de vordering. Dit is echter op basis van de beschikbare gegevens niet te reconstrueren.

Interessant is of en zo ja in hoeverre de hierboven genoemde zaken in een reguliere procedure zouden zijn behandeld als de Spreekuurrechter niet zou bestaan. De

Spreekuurrechters hebben tijdens de interviews aangegeven dat een merendeel van de zaken (60 à 70%) waarschijnlijk – als de Spreekuurrechter niet bestond – in een reguliere procedure behandeld zou worden. In de enquête geeft een (kleine) meerderheid van de betrokken partijen (55%) aan dat ze hun zaak – als de pilot er niet was geweest – uiteindelijk toch aan de rechter zouden hebben voorgelegd. Daarbij gaat het om de partijen die zelf hun zaak aan de Spreekuurrechter hebben voorgelegd, niet om de wederpartijen. De belangrijkste redenen die partijen aangeven waarom ze in afwezigheid van de Spreekuurrechter hun zaak niet aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd zijn gelegen in de kosten (36% van de respondenten die de zaak niet aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd), de lange doorlooptijd in reguliere procedures (20%) en omdat de zaak te klein zou zijn (7%).

Tijdens de interviews vonden verwijzers, medewerkers van het Bureau en Spreekuurrechters het lastig om aan te geven wat een typische Spreekuurrechter-zaak is. Burengeschillen werden unaniem genoemd, maar ten aanzien van bijvoorbeeld huurzaken, consumentenzaken, (koop-) overeenkomsten en zaken over aanneming van werk verschilden men van mening. Dat komt onder meer doordat binnen deze typen zaken sprake is van een grote variëteit aan geschillen. Het gaat dan onder meer over geschillen met betrekking tot de uitvoering van een werk, geschillen over een aangekocht product, geschillen over de schade die een partij heeft geleden en geschillen over verborgen gebreken bij onroerende zaken. Zeer geschikt zijn volgens de gesprekspartners zaken waarbij een nauwe relatie tussen partijen bestaat en partijen gebaat zijn bij een goede verstandhouding omdat zij ook na de Spreekuurrechter nog veelvuldig met elkaar te maken krijgen. Als voorbeeld zijn tijdens de interviews door verwijzers en Spreekuurrechters burengeschillen, huurzaken en consumentenzaken genoemd. Zaken kunnen zowel ter plaatste als in de rechtbank worden behandeld. Uit figuur 3.7 blijkt dat de verdeling ongeveer gelijk is.

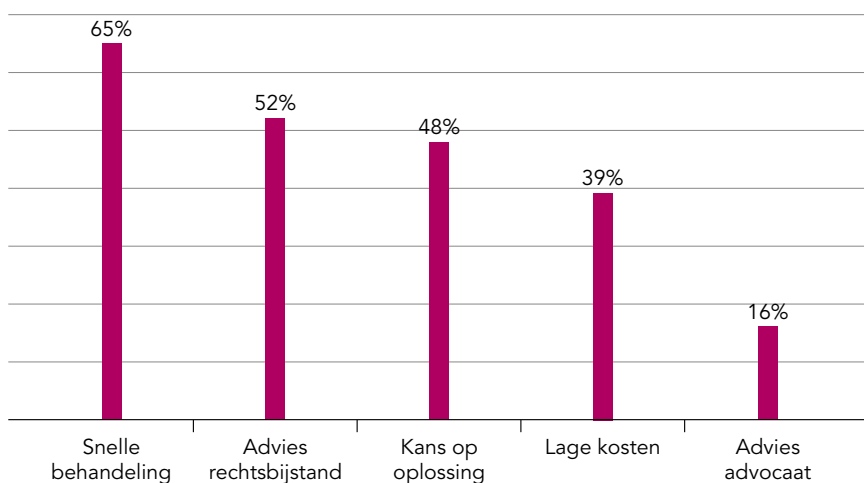

Figuur 3.7. Locatie van zitting (n = 64)

Vooral de behandeling van burengeschillen vindt op locatie (vooral bij partijen thuis) plaats. Bij sommige verwijzers bestond overigens de indruk dat een zitting van de Spreekuurrechter altijd ter plaatse plaatsvindt. Dat vond men soms ook een reden om een zitting door de Spreekuurrechter te laten behandelen. Behandeling ter plaatse was echter geen uitgangspunt. Het kost meer tijd voor de betrokken rechters en hun ondersteuning, waardoor na verloop van tijd is besloten om minder zaken op locatie te behandelen. Het onderzoek laat overigens zien dat in er in de praktijk geen duidelijke criteria bestaan op grond waarvan de Spreekuurrechter beslist wanneer een zaak wel of niet ter plaatse moet worden behandeld.

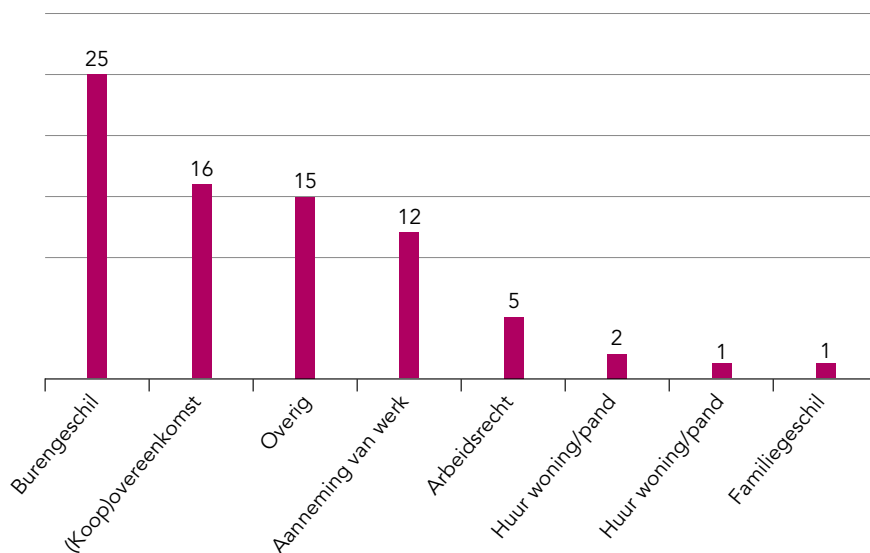
3.2.6 Motieven

Partijen kunnen uiteenlopende motieven hebben om hun zaak aan de Spreekuurrechter voor te leggen. Uit onze digitale enquête blijkt dat de aanbrengeende partijen de korte termijn waarbinnen hun zaak kon worden behandeld als belangrijkste reden voor deelname aan de pilot noemen. Andere motieven die vaak werden genoemd waren dat de rechtsbijstandverzekeraar met de suggestie kwam, de kans om tot een oplossing te komen hoog werd ingeschat, de lage kosten van de procedure en de informele werkwijze. In onderstaande figuur 3.8 staat in procenten weergegeven welke motieven voor deelname zijn genoemd. Respondenten konden hierbij meerdere antwoorden geven. Het gaat daarbij steeds om de partijen die hun zaak zelf hebben voorgelegd aan de Spreekuurrechter en niet om de 'wederpartijen'.

Figuur 3.8. Motieven voor deelname aan de pilot (n = 31)

Op de vraag in hoeverre de 'afhakers' (d.w.z. degenen die na benadering door het Bureau Spreekuurrechter hebben afgezien van deelname) in type partij afwijkend zijn van de 'blijvers' en of en hoe hun geschil uiteindelijk is opgelost kan geen eenduidig antwoord worden gegeven. De respons op de enquête die is uitgezet onder deze groep was dermate laag dat hierover geen uitspraken gedaan kunnen worden. In figuur 3.9 is voor wat betreft de afhakers weergegeven om welk type zaak het ging.⁸ Ook onder de groep afhakers ging het het vaakst om een burengeschil (25 zaken). Andere typen zaken die veel voorkomen zijn geschillen omtrent (koop)overeenkomsten (16 zaken) en aanneming van werk (12 zaken). In de categorie 'overig' ging het bijvoorbeeld om geleden schade als gevolg van onjuist financieel advies, een geschil over de vergoeding van tandheelkundige kosten, een geschil over het gebruik van een handelsnaam en een geschil over grafrechten.

Figuur 3.9. Type zaken afhakers⁹

⁸ Deze informatie is afkomstig uit het Excelbestand met zaken dat het Bureau Spreekuurrechter in het kader van dit evaluatieonderzoek heeft aangeleverd.

⁹ Deze grafiek toont alle zaken die zijn afgevallen per peildatum 23 mei 2018.

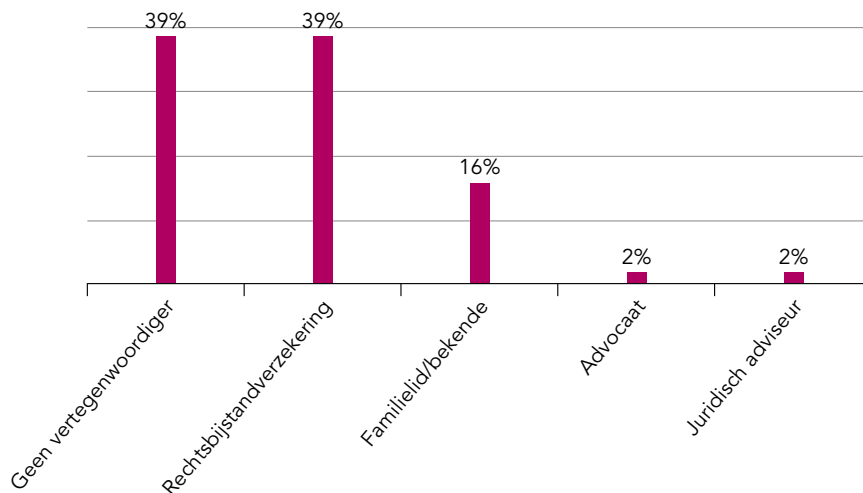
3.3 Het Spreekuur

3.3.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt ingegaan op de gang van zaken tijdens de zittingen (ter plaatse of op de rechtbank). Eerst wordt ingegaan op de rol van partijen en vertegenwoordigers. Daarna wordt in paragraaf 3.3.3 een uitvoerig beeld geschetst van de zittingen. Deze impressie is gebaseerd op de door leden van het onderzoeksteam bijgewoonde zittingen. Dit verslag wordt uitgebreid gelardeerd met (anonieme) citaten van aanwezigen.

3.3.2 Rol partijen/vertegenwoordigers

In de enquête is aan de respondenten gevraagd of zij tijdens de Spreekuurzitting werden bijgestaan door een vertegenwoordiger. In figuur 3.10 staan de resultaten weergegeven.

Figuur 3.10. Vertegenwoordiging ter zitting (n = 44)

Uit onze telefonisch interviews blijkt dat het voor partijen niet altijd duidelijk was of het de bedoeling is dat er vertegenwoordigers aanwezig zijn tijdens de Spreekuurzitting.

“Op de dag van de zitting bleek dat mijn wederpartij wél een vertegenwoordiger had meegebracht. Dat vond ik vervelend. Ik was in de veronderstelling dat dit niet de bedoeling was. Als ik dat had geweten had ik ook een vertegenwoordiger meegenomen.”

“Tijdens de zitting bleek dat er twee juristen van [rechtsbijstandverzekeraar] aanwezig waren. Daar was mij niks over verteld. Ik werd daardoor nogal negatief verrast.”

Tijdens de zittingen voeren partijen meestal zelf het woord. Dit is gebleken uit de observaties van de zitting en ook uit de enquête onder de (weder)partijen. Van de respondenten geeft 79% aan vooral het eigen woord te hebben gevoerd. Partijen vertellen dus zelf wat hun probleem is en de Spreekuurrechter gaat vervolgens een gesprek aan met de andere partij.

De rol van de vertegenwoordigers is beperkt tot die van ‘adviseur’. Vertegenwoordigers treden bij de Spreekuurrechter in de zaak meer als begeleider dan als vertegenwoordiger op. Zij houden zich op de achtergrond en ondersteunen partijen alleen waar nodig (zoals bij het beproeven van de mogelijkheid om tot een schikking te komen). Dit is een andere rol dan de vertegenwoordigende rol die zij normaal bij de behandeling van een zaak door de rechter in een reguliere procedure hebben. Het onderzoek laat zien dat sommige medewerkers van de verwijzers nog zoekende waren naar hun rol in de procedure. Tijdens de interviews werd bijvoorbeeld aangegeven dat Spreekuurrechters redelijk snel iets als vaststaand aannemen (bijvoorbeeld een erfgrens of verborgen gebrek). Bij zaken over bijvoorbeeld verborgen gebreken wordt door de vertegenwoordiger normaal gesproken qua bewijsvoering een expertiseonderzoek geëist. De procedure Spreekuurrechter kent echter een ander uitgangspunt en tijdens de zitting moet worden gekeken of partijen er onderling uit kunnen komen, zonder dat daadwerkelijk juridisch vast komt te staan of daadwerkelijk sprake is van een verborgen gebrek. Vertegenwoordigers gaven aan dit soms vanwege de rol die zij doorgaans gewend zijn, lastig te vinden. Daarnaast volgt uit de interviews

dat het voor vertegenwoordigers niet altijd helder is wat zij van een Spreekuursitting kunnen verwachten. Bij de ene Spreekuurrechter gaat het er volgens verwijzers vrij formeel en bij de andere Spreekuurrechter heel informeel aan toe. Verder werd aangegeven dat vertegenwoordigers soms wel en soms weer niet het woord van de Spreekuurrechter krijgen en dat het soms onduidelijk is of een Spreekuurrechter ter plaatste komt kijken en/of is onduidelijk of de vertegenwoordiger al dan niet stukken (zoals foto's, overeenkomsten, etc.) mag sturen. De gesprekspartners gaven dan ook aan dat duidelijkere kaders soms gewenst zijn.

In de enquête geven alle respondenten aan het belangrijk tot zeer belangrijk te vinden dat zijzelf het woord konden voeren tijdens de Spreekuursitting. De Spreekuurrechters gaven tijdens de interviews aan het ook zeer prettig te ervaren dat partijen zelf het woord voeren. Volgens hen komt het in de reguliere procedures wel eens voor dat zaken door vertegenwoordigers onnodig worden gejuridiseerd. In de procedure Spreekuurrechter staat slechts het geschil waar het daadwerkelijk om gaat centraal en wordt direct geprobeerd om een oplossing voor dat geschil te vinden. Zoals uit de volgende paragraaf blijkt, bestaat een belangrijk deel van de zitting (vaak een uur of langer) uit het boven water krijgen van de feiten van het geschil. Dit vloeit voort uit het feit dat de rechter in principe geen zaaksdossier heeft. De enige informatie die hij heeft is een zeer korte aanduiding van de aard van de zaak die door het Bureau en/of de verwijzer op het aanmeldingsformulier is geformuleerd. Deze aanduiding beslaat hoogstens enkele regels. De rechter heeft niet de beschikking over bijvoorbeeld foto's of pleitnota's. De rechter gaat dus blanco naar een zitting toe. Rechters oordelen hier verschillend over. Sommige vinden dit prettig, omdat hierdoor meer aandacht kan worden besteed aan het onderliggende probleem bij een geschil en het voorkomt dat een zitting nodeloos juridiseert. Andere rechters vinden het ontbreken van een dossier juist niet positief, juist omdat het dan veel tijd kost om de feiten te achterhalen. Een zitting duurt daardoor – zeker op locatie – vaak drie tot vier uur. Een aantal Spreekuurrechters heeft het Bureau na verloop van tijd verzocht om vooraf toch een (beknopt) dossier op te stellen met uitvoeriger informatie over de zaak.

3.3.3 Impressie

Door een tiental zittingen van de Spreekuurrechter bij te wonen hebben we een goed beeld gekregen van de gang van zaken en de handelwijzen van de (verschillende) rechters. In deze paragraaf wordt een impressie gegeven van de zittingen. Daarbij

maken we onderscheid tussen verschillende fasen die zich (impliciet) tijdens de zittingen voordoen, te weten de startfase, de informatiefase, de schikkingsfase en de eindfase.

Startfase

De startfase wordt over het algemeen kort gehouden. De rechter stelt zichzelf en de griffier voor en inventariseert welke partijen aanwezig zijn. Vervolgens legt hij kort uit wat de bedoeling is en welke rol partijen en hun eventuele vertegenwoordigers hierbij spelen. Vaak geeft de rechter aan dat de inbreng van de partijen groter is dan van een eventuele vertegenwoordiger. Enkele uitspraken van rechters aan het begin van de zitting:

"We gaan kijken of er wel een juridisch probleem is en of ik kan bijdragen aan een oplossing. U mag met uw rechtsbijstandverzekeraar overleggen, maar het is de bedoeling dat u zoveel mogelijk zelf verwoordt. Misschien kunnen we tot een oplossing komen, eventueel met een en ander vastgelegd in een vaststellings-overeenkomst."

"We gaan er geen juristerij van maken. We overleggen wel, maar in normale taal."

"Het idee is dat u zelf vertelt welk probleem u met uw buurman heeft."

"Mijn bedoeling is aan u te vragen wat het probleem is. Ik hoor graag eerst uw verhaal en dan uw verhaal. Daarna bekijken we samen waar u staat en hoe u samen verder kunt."

"Zegt u het eens, wat wilt u van de rechter?"

Informatiefase

De rechter schakelt zo snel mogelijk naar de volgende fase: de informatiefase. Hierin probeert hij alle informatie te krijgen van partijen die (onder meer) van belang is voor het realiseren van een schikking. Hij benadrukt hierbij dat hij weinig stukken heeft en van partijen wil horen wat de feiten zijn in de zaak.

"Ik heb een paar stukken ontvangen. Niet zoveel. Ik heb begrepen dat u bij elkaar in de buurt woont en misschien een probleem heeft met een boom."

"Ik heb begrepen dat X een woning voor u zou bouwen en dit voor Y zou opleveren. Dit is niet gebeurd. En u heeft daarbij enkele opmerkingen over de staat van bouw. Veel meer weet ik niet."

De rechter laat beide partijen het woord voeren. Hij neemt hierbij wel de regie in handen door het stellen van gerichte feitelijke en juridische vragen. Hierdoor probeert hij een goed inzicht te verkrijgen in het geschil. Ook stelt hij vragen waarmee hij het geschil afbakt en grijpt hij in op de momenten dat bepaalde informatie de verhoudingen tussen partijen meer op scherp zet.

"Zodra we het hebben over een schutting, hebben we met twee kanten te maken. U heeft een schutting geplaatst (...). Heeft u dit afgestemd met uw buurman? En wist u op dat moment hoe de kadastrale grenzen liepen?"

"Dit is uw kant van het verhaal. Wilt u daar nog iets over kwijt?"

"Als u uw verhaal nou eens vertelt, dan stel ik wel vragen."

"Ik weet niet of die informatie nodig is. Zullen we proberen zo constructief mogelijk te zijn?"

"Ik heb behoefte aan inzicht in de feiten. Hoe lopen de kadastrale grenzen? Kunt u mij dit vertellen?"

"Er zit wel een heel groot gat tussen december 2015 en april 2018. Wat is er in die periode gebeurd?"

"Ik hoor heel veel verschillende zaken, maar waar bent u nu voor gekomen?"

"Laat de achterburen in dit verhaal maar achterwege, die zijn hier niet."

“U vertelt meerdere dingen, maar uiteindelijk gaat het u om de boom? (...) Het gaat over de boom toch? Het is belangrijk dat u zich tot uw eigen conflict beperkt.”

Deze fase van de zitting staat in het teken van het boven tafel krijgen van informatie die van belang is om partijen richting een schikking te bewegen. De rechter is op zoek naar informatie om inzicht te kunnen bieden in de posities van partijen onderhandelingen mogelijk te maken teneinde het geschil te beslechten. Hierbij stelt hij al snel vragen die partijen bewust moeten maken van hun posities, houdt hij partijen een spiegel voor en laat hij zich uit over bepaalde standpunten van partijen.

“Waren de verhoudingen op dat moment dan dusdanig dat u niet even kon overleggen over het verplaatsen van de auto?”

“In wiens risicosfeer ligt het dat de kozijnen niet tijdig werden geleverd?”

“Het was toch zo dat u een werk van stoffelijke aard zou opleveren? U stelde facturen op toch? Dan hebben we toch te maken met een overeenkomst van aanneming van werk?”

“U moet zich realiseren dat u te maken heeft met het burgerlijk wetboek als professionele bouwer.”

De rechter wil vervolgens weten welke positie partijen innemen.

“Heeft u een claim op tafel gelegd? Bijvoorbeeld dat u geen overschrijding toestaat (...)? Zegt u nu eigenlijk dat de schutting moet worden afgebroken en op eigen grond gezet moet worden?”

Schikkingsfase

De rechter start de schikkingsfase met het inventariseren van ideeën van partijen over een mogelijke oplossingsrichting.

"Hoe zou u vinden dat de zaak opgelost moet worden?"

"Hoe wilt u nu verder?"

"Wat wilt u precies. Wilt u het oplossen met elkaar?"

"Het gaat u echt niet meer over alleen over de boom, dat gaat er bij mij niet meer in."

"Hoe wilt u nu verder? Ik hoorde u zojuist over een normale verstandhouding praten. Is dat iets wat u ook wilt?"

"Oké, ik merk dat u er op deze manier niet uit gaat komen samen. Dan wil ik u ten aanzien van dit punt even iets voorhouden. Als u hier samen niet uitkomt dan zult u een procedure moeten starten. Dat is denk ik iets wat u beiden niet wilt."

"U zegt dat u zeer gevoelig bent. Dat is misschien wel heel waardevol. Dat kunt u toch uitspreken?"

"We hebben tot dusver alle punten kunnen oplossen, u gaat mij niet vertellen dat we er op dit punt ook niet uit kunnen komen. Kunnen de kosten hiervan niet gemiddeld worden?"

In deze schikkingsfase van de zitting probeert de rechter partijen er bewust van te maken dat een gezamenlijke oplossing de beste optie is. Hij beweegt partijen ertoe om zich in de situatie van de ander te verplaatsen. Hij doet hierbij een sterk beroep op partijen om de oplossing te zoeken in het midden.

“Uw opmerking landt bij uw wederpartij als een verwijt. Wat hebt u daaraan? U heeft als burens belang bij een zo goed mogelijke verstandhouding.”

“Als burens is het belangrijk om goed met elkaar in overleg te gaan. Soms moet men dan verder kijken dan de dag van morgen.”

“Hoe we het ook wenden of keren, we zitten hier met een conflict. Dus we kunnen het maar beter hebben over een oplossing, toch?”

“Ik heb uw verhaal aangehoord. We praten nu niet meer over het verleden. U heeft er allebei voor gekozen om hier te komen, dus we gaan nu kijken naar een oplossing.”

“Indien u een goede verstandhouding met elkaar wilt, dan ligt het voor de hand om zich in elkaar te verplaatsen. U moet de ander gunnen waarvan u graag ziet dat de ander het u gunt.”

“Kunt u zich voorstellen dat dit een teleurstelling was voor de andere partij?”

“Ik voel mij als rechter niet verplicht om als mediator aan de slag te gaan, terwijl u als volwassenen niet zo’n klein probleem kunt oplossen.”

“Het lijkt mij dat u gewoon samen goede afspraken moet maken. U hoeft geen goede vrienden te zijn, maar je moet wel met elkaar kunnen samenleven als burens.”

“Kijkt u eens naar deze foto. U woont in een stad. U heeft te maken met andere mensen en u heeft een buurvrouw die gevoelig is. Wat is het probleem als de buurvrouw bij u komt en aangeeft waar zij problemen mee heeft? U kunt hier toch rekening mee houden? (...) En ook voor u geldt dat u te maken heeft met burens. Ook als u gevoelig bent, heeft u bepaalde zaken te accepteren en anders is het misschien beter om ergens anders te gaan wonen.”

De rechter oefent wat druk uit en probeert partijen te doen beseffen dat zij beide water bij de wijn moeten doen. De rechter doet hierbij vaak zelf voorstellen voor de mogelijke oplossingsrichting.

"U noemt bedrag X en u noemt bedrag Y. Als we daar nou eens tussenin gaan zitten, kan iedereen daarmee leven?"

"U zou moeten bedenken hoe u kunt bijdragen aan een goede verstandhouding."

"Want welk water heeft u dan bij welke wijn geschonken? Helemaal geen toch?"

"U moet betalen voor het geleverde werk. Aan de andere kant moet u deugdelijk werk opleveren."

"Ik beluister bij uw cliënt geen handreiking tot nu toe. Klopt dit? Is de familie bereid om wat te doen? Je zou natuurlijk kunnen zeggen dat er wel kosten zijn gemaakt. Als er een procedure gevoerd zou moeten worden bij de rechter en er wordt een overschrijding geconstateerd, zou er wel sprake kunnen zijn van een schadevergoeding. Het zal niet gaan om hoge bedragen, maar toch. Is het een denkrichting dat we afsluiten met een bedrag en de situatie zo laten als hij is?"

"Kunnen we dit bedrag ook niet gewoon middelen? Dan hebben we alle punten gehad en kunnen we er samen een dikke streep onder zetten."

De rechter geeft een doorkijkje in het juridisch kader en laat daarbij doorschemeren wat hij van de zaak vindt. Indien nodig richt hij zich hierbij tot de vertegenwoordigers van partijen.

"U heeft geen last van de boom, behalve van de overhangende takken, maar daar is een regeling voor. Waarom zullen we hier dan een probleem van maken?"

"Dat zij alles bepalen komt doordat zij eigenaar zijn van dat stuk grond. Daar heeft u mee te dealen, of u dat nu leuk vindt of niet."

"Er is sprake van een kleine overschrijding. Het is de vraag of de overschrijding zo groot is om succes bij de rechter te halen. U <richting de vertegenwoordiger> kent ook de jurisprudentie over de vraag wanneer verwijdering geëist kan worden bij een overschrijding."

“Dat iets geen handtekening bevat, zegt niets. De rechter is daar niet altijd van onder de indruk.”

“Neemt u van mij aan dat u een overeenkomst van aanneming van werk hebt afgesloten. U zult in dit gebouw geen rechter vinden die daar anders tegenaan kijkt. (...) Denkt u dan dat ik als rechter onder de indruk ben als u zegt dat andere partijen dit en dat niet op tijd leveren? Dat hoort toch bij uw expertise?”

Vaak volgt een schorsing waarbij partijen zich met hun vertegenwoordiger (indien aanwezig) terugtrekken. In het geval partijen niet tot een onderlinge oplossing zijn gekomen tijdens een eerste schorsing, haalt de rechter na de schorsing vaak alles uit de kast om partijen alsnog te bewegen met elkaar te gaan praten over een oplossing. Hierbij benadrukt hij de voordelen van een schikking en wijst hij partijen op de nadelen van het procederen in een reguliere procedure.

“Indien u er samen niet uitkomt, maken we er een gewone procedure van. Ik zal de zaak dan doorverwijzen naar de rol. U krijgt dan als eerste de gelegenheid om binnen vier weken schriftelijk een conclusie van eis in te dienen. Vervolgens krijgt u <richting de wederpartij> vier weken de tijd op een conclusie van antwoord in te dienen. Vervolgens gaan er nog een aantal weken overheen voordat er een uitspraak wordt gedaan. En wanneer de erfgrenzen bepaald moeten worden, zal ik hiervoor een opdracht geven aan een deskundige. Dit brengt extra kosten met zich mee.”

“U wilt hier nog over nadenken? Mijn ervaring is toch wel dat iedereen zich weer ingraaft in zijn of haar eigen standpunten. De wederpartij geeft aan dat zij bereid zijn de schutting te laten begroeien en de tegels te verwijderen. Dit gebaar moet u afzetten tegen het inslaan van een juridische weg. En dat is nog geen gelopen race.”

“Als u dit zo hoort, vraagt u zich dan niet af waar u mee bezig bent? U bent burenl!”

“U heeft een valse start gehad. Waarom houdt u niet gewoon op?”

“Laten we even praktisch zijn. Stel u komt er niet samen uit. U gaat dan procederen, maar u kunt nog steeds de woning niet betrekken. De schade zal steeds verder oplopen. (...) U zal een handelszaak moeten voeren. U zult dan meer dan € 10.000 kwijt zijn aan proceskosten.”

Bij een aantal geobserveerde zittingen drong de rechter aan op een schikking, ook als partijen zelf al herhaaldelijk hadden aangegeven dat zij de voorkeur gaven aan een uitspraak. In deze gevallen legde de rechter zich niet neer bij de uitkomst van een eerdere schikkingspoging, maar stelde hij bijvoorbeeld voor om nog eens een keer de gang op te gaan en praatte hij net zo lang op partijen in tot ze met het voorstel instemden. Een zitting kan in zo’n geval weliswaar uitmonden in een schikking, maar dit wil niet altijd zeggen dat partijen hierdoor ook dichterbij elkaar zijn gekomen of tevreden zijn over de uitkomst. In een aantal interviews is een dergelijke uitkomst omschreven als een ‘dwangschikking’.

Eindfase

Bij de procedure Spreekuurrechter wordt hetgeen ter zitting door partijen is gezegd en is afgesproken niet altijd vastgelegd in een proces-verbaal. Dit is wat betreft de reguliere procedures vergelijkbaar met de behandeling van kantonzaken, maar verschilt weer met de behandeling van handelszaken waarbij na een comparitie van partijen altijd een proces-verbaal moet worden opgesteld. Wanneer partijen tijdens de zitting niet tot een (definitieve) oplossing van het geschil zijn gekomen, maar er wel afspraken worden gemaakt over ‘hoe nu verder’, dan worden die afspraken in beginsel niet in een vaststellingsovereenkomst of proces-verbaal opgenomen. Pas wanneer de procedure verder is gegaan of partijen hebben aangegeven er onderling uit te zijn gekomen en alsnog een vaststellingsovereenkomst wensen, wordt een overeenkomst opgesteld. Als de partijen tot een schikking zijn gekomen, wordt direct een vaststellingsovereenkomst opgemaakt, voorgelezen, geprint en uiteindelijk ondertekend. Bij een zitting ter plaatse wordt de vaststellingsovereenkomst meteen op een laptop uitgewerkt. Vervolgens wordt de overeenkomst geprint met een portable printer.

De Spreekuurrechters geven – met name bij burengeschillen – tijdens de zitting en vooral in de eindfase aan hoe partijen in de toekomst met elkaar om zouden moeten gaan.

“Ga met elkaar praten als het misloopt. Probeer een manier te vinden om goed met elkaar om te gaan en slik eens een keer wat in.”

In het geval tijdens de Spreekuurzitting geen oplossing is gevonden voor het conflict (en dus ook geen vaststellingsovereenkomst is opgemaakt), worden afspraken gemaakt over de verdere gang van zaken. De Spreekuurrechter heeft veel vrijheid om – in overleg met partijen – te bepalen op welke wijze de zaak verder wordt behandeld. In de praktijk blijkt dat de Spreekuurrechter partijen vaak een bedenkttermijn geeft. Daarbij vraagt hij partijen om er nog eens goed over na te denken en wordt afgesproken dat als er behoefte is aan verder procederen, partijen hun standpunten (vorderingen en verweer) op papier zetten en opsturen naar het Bureau Spreekuurrechter. De Spreekuurrechter die de betreffende zitting heeft voorgezeten bepaalt vervolgens hoe de procedure verder gaat. Meestal wordt in dat geval door diezelfde rechter een uitspraak gedaan. Het is ook voorgekomen dat partijen de tijd kregen om over een oplossing na te denken. Zij moesten dan aan het Bureau Spreekuurrechter laten weten of zij onderling tot overeenstemming waren gekomen (en daar nog iets van in een vaststellingsovereenkomst vastgelegd wilden hebben) of dat zij de Spreekuurrechter toch om een uitspraak vragen. Eveneens is voorgekomen dat een zaak is aangehouden waarbij er een tweede Spreekuur is gehouden en de Spreekuurrechter uiteindelijk een einduitspraak heeft gedaan (zie paragraaf 5.1.2). Uit het onderzoek blijkt dan ook dat de Spreekuurrechter verschillende opties (en variaties op de opties die in de projectbeschrijving zijn genoemd) toepast.

3.4 Kosten voor de rechtspraak

Wat zijn de kosten van de uitvoering van de pilot Spreekuurrechter? Deze kosten zitten in de personele kosten van de betrokken rechters en hun juridische ondersteuning (bestaande uit administratie, juridisch-administratief medewerkers en juridisch medewerkers). De betrokken rechters en juridische ondersteuning schrijven geen tijd, dus de precieze tijdsinzet (en daarmee kosten) voor de pilot is niet te achterhalen. De betrokkenen hebben daarom in het kader van dit onderzoek hun gemiddelde tijdsbeslag per week of per zaak zelf (achteraf) ingeschat. Deze inzet is door ons geverifieerd bij de betrokkenen en door hen gefiatteerd. Dit leidt tot de volgende totale (geschatte) ureninzet in 2016, 2017 en 2018. De tijdsbesteding is vervolgens op geld gewaardeerd. De berekening is ontleend aan een kostenopgaafe van de Rechtbank Noord-Nederland, gebaseerd op de geschatte tijdsinzet en de kosten per fte, per type functie. Hierbij worden de functies gebruikt zoals die aan ons zijn aangeleverd.

Tabel 3.11. Ureninzet en kosten uitvoering pilot

	Uren 2016	Uren 2017	Uren 2018	Aantal uren totaal	Kosten (excl. overhead)
Administratie	150	600	250	1.000	41.409
Juridisch- administratieve mdw.	75	300	125	500	22.027
Juridisch medewerkers	75	300	125	500	30.837
Rechters	8	188	56	252	27.226
Totaal	308	1.388	556	2.252	121.499

De uitvoeringskosten van de pilot bedragen daarmee ruim € 120.000. Dit is exclusief de opslag voor overheadkosten, waarbij de Rechtbank Noord-Nederland de norm van 27% hanteert. Het gaat hierbij steeds om de uren en kosten die besteed zijn aan de *uitvoering* van de pilot. De uren en kosten die gemoeid zijn met het opzetten en begeleiden van de pilot zijn hierin niet meegenomen. Deze kosten zijn niet bekend. In totaal zijn dus gedurende de twintig maanden waarin de pilot gelopen heeft, zo'n 2.250 uren besteed aan de uitvoering ervan. Daarvan zijn relatief weinig uren besteed aan de 64 zaken die door de Spreekuurrechters daadwerkelijk behandeld zijn. De Spreekuurrechters besteden gemiddeld 4 uur aan de behandeling van een zaak. In feite betreft dat alleen de zitting, in geval van zittingen op locatie inclusief reistijd. Meer tijd zijn rechters in principe niet kwijt aan een Spreekuurzitting. Er zijn immers geen of een zeer beperkt aantal dossiers dus voorbereidingstijd is er niet of nauwelijks. Omdat vrijwel alle zaken in een schikking eindigen en tijdens de zitting de vaststellingsovereenkomst wordt opgemaakt en getekend, is een rechter na afloop van een zitting ook geen tijd kwijt aan een zaak. In de enkele gevallen waarin het niet tot een schikking is gekomen en uiteindelijk vonnis moest worden gewezen, gebeurde het opstellen ervan door de ondersteuning en niet door de rechters.

Voor de ondersteuning geldt ook dat de meeste tijd van een op zitting behandelde zaak opgaat aan de zitting zelf. Bij een zitting is behalve een rechter ook altijd een ondersteuner aanwezig (bij zittingen ter plaatse is dat een juridisch medewerker). Net als voor de rechters, gaat het dan om een gemiddelde tijdsbesteding van 4 uur. De

ondersteuning (administratief en juridisch) was daarnaast tijd kwijt aan de voorbereiding van een zitting, waaronder:

- verwerken aanmeldingen;
- contact opnemen met partij en/of verwijzer;
- contact opnemen met wederpartij;
- logistieke voorbereiding;
- indien aanwezig, samenstellen (beperkt) dossier;
- administratief nawerk na schikking;
- in geval er niet geschikt is: administratief en inhoudelijk nawerk.

Gemiddeld bedraagt de extra tijd voor de administratieve en juridische ondersteuning, naast de zitting, 3 uur.

In totaal heeft de Spreekuurrechter 64 zaken behandeld. De tijdsbesteding voor de behandeling van deze zaken bedraagt daarmee, op basis van het voorgaande, (64×4 uur =) $256 + (64 \times 7 =) 448 = 704$ uren. Dat is ongeveer een derde van de in totaal aan de uitvoering van de pilot bestede uren (zijnde 2.252 uren, zie tabel 3.11). Dat betekent dat 1.548 uren door de ondersteuning zijn besteed aan activiteiten die niet rechtstreeks samenhangen met behandelde zaken.

Een van de onderwerpen waaraan de resterende 1.548 uren zijn besteed, betreft de eenzijdige aanmeldingen. Zoals eerder in dit hoofdstuk is beschreven, was het aan het Bureau van de Spreekuurrechter om bij eenzijdige aanmeldingen de wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en ertoe te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter. In totaal zijn 86 eenzijdig aangemelde zaken niet door de Spreekuurrechter behandeld omdat de (weder)partij niet wilde meewerken (zie figuur 3.1). Uitgaande van een (ruime) inschatting dat de interactie met de uiteindelijk afhakende wederpartijen (en met de aanmeldende partijen waarvan het geschil niet door de Spreekuurrechter zou worden behandeld) gemiddeld 4 uur per keer is, komt dit uit op 344 uren. Dan resten er nog ($2.252 - 704 - 344 =$) 1.204 uren voor de ondersteuning, oftewel gemiddeld 15 uur per week. Deze twee dagen zijn, zo wordt door een medewerker van het Bureau aangegeven, besteed aan alle overige voorkomende werkzaamheden die samenhangen met het project, zoals voorlichting over het project en overleg met Univé en het Juridisch Loket of een zaak in behandeling kon worden genomen. Hoe kan de tijdsbesteding voor Spreekuurzaken worden afgezet tegen de tijdsbesteding indien de in het kader van de pilot behandelde zaken in de reguliere procedure zouden zijn behandeld? Er is een aantal onderzoeken beschikbaar over de tijdsbesteding in rechtszaken.

De Raad voor de rechtspraak heeft in 2017 een landelijk tijdbestedingsonderzoek laten verrichten.¹⁰ Daarin is onder meer per rechtsgebied de tijdsbesteding in minuten per zaak van rechters en de juridische ondersteuning geïnventariseerd. Hieruit volgt dat bij sector civiel (team handelszaken) zowel rechters als de juridische ondersteuning gemiddeld ongeveer 5 uur kwijt zijn aan de behandeling van een zaak. De gemiddelde behandeltijd van een kantonzaak bedraagt zowel voor rechters als de juridische ondersteuning slechts een half uur.¹¹

WODC en Raad voor de rechtspraak publiceren jaarlijks statistische gegevens over civiele rechtspleging in Rechtspleging Civiel en Bestuur.¹² Hierin worden onder meer de gemiddelde behandeltijden per zaak weergegeven. Rechters besteden gemiddeld 292 minuten per zaak in het rechtsgebied civiel handel en 23 minuten aan kantonzaken.¹³ Voor de juridische ondersteuning gaat het daarbij om resp. 295 en 32 minuten.

Dit soort meta-studies heeft als nadeel dat de vergelijking met de Spreekuurzaken niet zuiver is. Zo zijn de zaken van de Spreekuurrechter niet juridisch complex of tijdrovend, reguliere civiele of handelszaken kunnen wel complex zijn. De tijdsduur van zaken in de reguliere procedure loopt daardoor veel meer uiteen dan bij de Spreekuurrechter (zie hiervoor). We kiezen er daarom voor om de tijdsbesteding van Spreekuurzaken niet te vergelijken met meta-studies, maar af te gaan op de inschattingen van de betrokken rechters en het Bureau. Hun inschatting is dat de tijdsbesteding van een Spreekuurzaak globaal genomen dezelfde is als van een vergelijkbare zaak in een reguliere procedure. Er is een aantal factoren die in de Spreekuurprocedure minder tijd vergen dan in de reguliere procedure en een aantal factoren die meer tijd vergen dan in de reguliere procedure:

10 De rapportage van 10 april 2018 is bedoeld voor intern gebruik, maar het onderzoeksteam heeft toestemming gekregen de cijfers van de gemiddelde tijdbesteding per zaak van rechters en de juridische ondersteuning in het kader van dit onderzoek te gebruiken.

11 Hierbij merken wij op dat deze informatie afkomstig is uit de eindrapportage van 10 april 2018 van het tijdbestedingsonderzoek Rechtspraak 2017 en dat bij deze resultaten ook de afhandeling van verstekzaken is begrepen. Als gevolg hiervan valt de gemiddelde behandeltijd lager uit dan wanneer verstekzaken buiten beschouwing worden gelaten.

12 <https://www.wodc.nl/cijfers-en-prognoses/rechtspleging-civiel-en-bestuur>.

13 Hierbij geldt ook weer dat de gemiddelde bestedingstijd wordt beïnvloed door de afhandeling van verstekzaken.

Tabel 3.12. Factoren die zorgen voor een grotere resp. kleinere tijdsbesteding in de procedure Spreekuurrechter, vergeleken met dezelfde zaak in een reguliere procedure

Activiteiten in pilot die relatief veel tijd kosten	Activiteiten in pilot die relatief weinig tijd kosten
Benaderen, informeren, voorlichten en tot medewerking verleiden van wederpartijen bij eenzijdige aanmeldingen	Geen dossiervorming, geen inhoudelijke voorbereiding van de zitting
Langere zitting doordat feitenverzameling op zitting plaatsvindt en niet op basis van dossier	Hoger schikkingspercentage, dus minder vonnissen uit te schrijven
Langere zittingen door grotere inzet rechters op schikkingen en daarmee samenhangende schorsingen	

Al met al is de inschatting van betrokkenen dat de tijdsintensievere en –extensievere factoren op het totaal van de 64 zaken behoorlijk tegen elkaar opwegen. Dat geldt voor de daadwerkelijk behandelde zaken voor zowel rechters als ondersteuning. Uit het voorgaande bleek dat de ondersteuning daarnaast relatief veel tijd kwijt was aan niet-zaaksgelateerde aspecten (zoals bij eenzijdige aanmeldingen waarbij de wederpartij uiteindelijk niet wilde meewerken). Dat laatste maakt dat de procedure Spreekuurrechter in de huidige vorm (met eenzijdige aanmeldingen) duurder is dan een reguliere procedure.

Ervaringen van partijen

4.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar hun ervaringen tijdens de Spreekuurszitting en hun oordeel over het optreden van de rechter. Ten aanzien van de ervaringen van partijen met de Spreekuurszitting is gevraagd naar de verschillende aspecten van 'procedurele rechtvaardigheid'. Procedurele rechtvaardigheid heeft betrekking op de perceptie van de wijze waarop procedures zijn verlopen. De mate waarin de procedure als rechtvaardig wordt ervaren houdt verband met de acceptatie van de resultaten. Negatieve uitkomsten zijn beter verteerbaar als men het gevoel heeft dat er een rechtvaardig proces heeft plaatsgevonden.¹ Het onderzoek heeft geen informatie opgeleverd over de verwachtingen en ervaringen van partijen met betrekking tot de selectie van zaken.

4.2 Oordeel over het optreden van de Spreekuurrechter

Ten aanzien van het optreden van de Spreekuurrechter zijn verschillende stellingen voorgelegd aan de respondenten. Het gaat om de volgende stellingen:

Stelling 1: De Spreekuurrechter gaf mij de ruimte om mijn kant van het verhaal te vertellen

Stelling 2: De rechter luisterde naar mijn standpunt

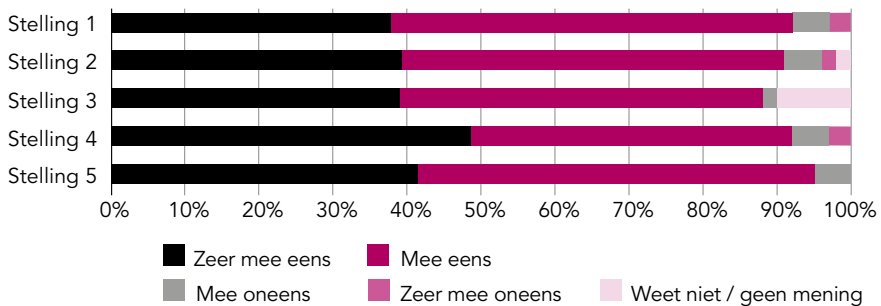
Stelling 3: De Spreekuurrechter was deskundig

Stelling 4: De Spreekuurrechter was onpartijdig

Stelling 5: De Spreekuurrechter behandelde mij met respect

1 K. van den Bos, A. Lind & L. van der Velden, 'On the Role of Perceived Procedural Justice in Citizens' Reactions to Government Decisions and the Handling of Conflicts' *Utrecht Law Review* 2014 (10) 4, p. 16.

In figuur 4.1 is het oordeel partijen hierover weergegeven.

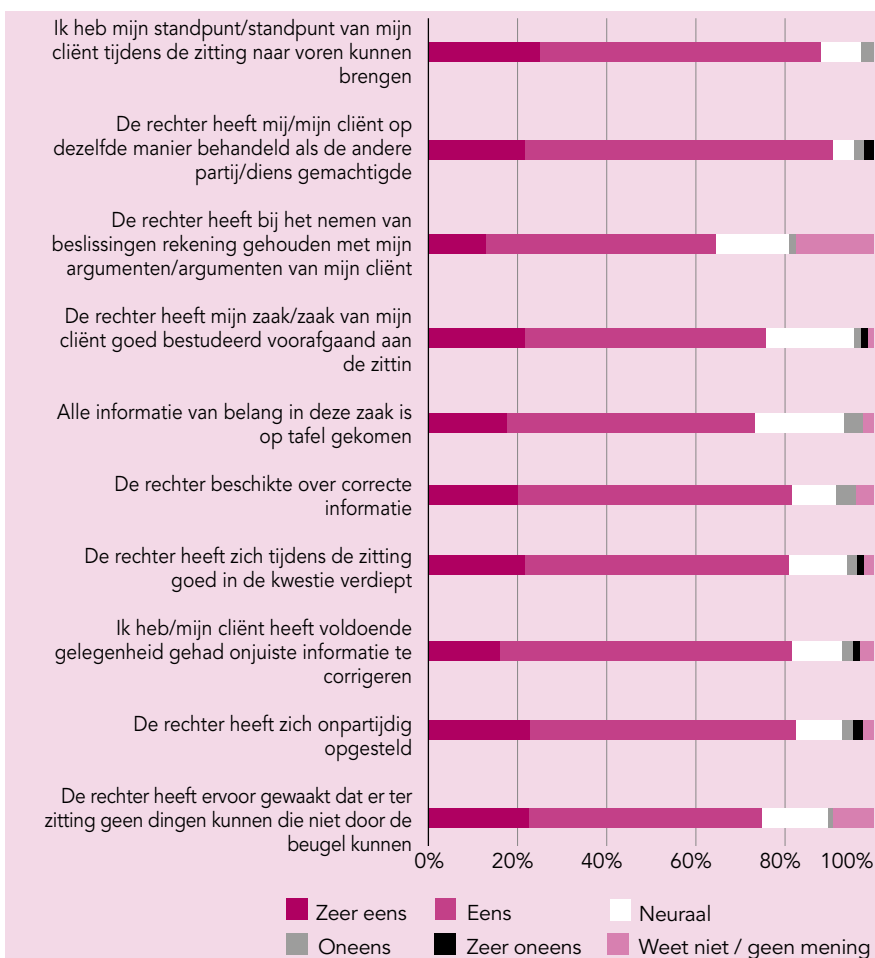
Figuur 4.1. Oordeel over het optreden van de rechter

Uit figuur 4.1 blijkt dat de Spreekuurrechters hoog scoren op aspecten van procedurele rechtvaardigheid. Op de vijf aspecten waarop de respondenten bevraagd zijn antwoordt 80 tot 90 procent (zeer) positief. Slechts een enkeling antwoordt negatief op de voorgelegde stellingen.

ERVAREN PROCEDURELE RECHTVAARDIGHEID ANDERE PROCEDURES

Ook in kantoncomparities scoren rechters hoog op aspecten van procedurele rechtvaardigheid. In 2014 is onderzoek naar kantoncomparities waarbij onder meer aandacht is besteed aan de door partijen ervaren procedurele rechtvaardigheid.² In dit onderzoek is aan partijen een aantal stellingen voorgelegd. In onderstaande grafiek staan de resultaten weergegeven.

² Marseille AT, Winter HB, Batting M, Bloemhoff CE. *Korte en effectieve kantoncomparities?: Uitdaging voor reflexieve rechters*. Den Haag: Raad voor de Rechtspraak, 2014, p. 57.

Verschoof en Van Rossum hebben onderzoek gedaan naar schikkingen in kanton- en handelszaken waarbij honderd comparities na antwoord zijn geobserveerd. Daarbij is onder meer aandacht besteed aan het effect van conflictinterventies op de ervaren procedurele rechtvaardigheid. De vraag die de onderzoekers zich hier stelden was of er een verband is te leggen tussen (de

gedragingen gericht op) conflictoplossing en de door partijen ervaren procedurele rechtvaardigheid. De hypothese was dat de ervaren procedurele rechtvaardigheid zou toenemen als de rechter zich met het conflict bezighield. De onderzoekers hebben echter geen statistisch verband kunnen vinden tussen het ingaan op het conflict en de ervaren procedurele rechtvaardigheid.³

In het proefschrift van Van der Linden over de zittingsaanpak van rechters in civiele zittingen is eveneens aandacht besteed aan ervaren procedurele rechtvaardigheid van partijen. In dit onderzoek zijn aan respondenten onder meer stellingen voorgelegd met betrekking tot procedurele rechtvaardigheid. Daaruit blijkt dat procespartijen positief oordelen over de procedure.

Van der Linden schrijft hierover concluderend:

“De procedurele, interpersoonlijke en informatieve rechtvaardigheidspercepties van partijen en advocaten zijn gemiddeld positief (...) Partijen en advocaten zijn (van de drie typen rechtvaardigheid) het minst positief over de ervaren informatieve rechtvaardigheid. Rechters onderschatten de zelfgerapporteerde interpersoonlijke en informatieve rechtvaardigheidspercepties van partijen en schatten de ervaren informatieve rechtvaardigheid van partijen (terecht) het laagste in.”

“Voor de aanvaardbaarheid van de manier waarop de rechter de procesdeelnemers behandelde, vinden partijen en advocaten het belangrijk dat er sprake is van een respectvolle behandeling, van de mogelijkheid om het eigen verhaal te vertellen en van een rechter die luistert, zich inleeft, betrokkenheid toont en onpartijdig is. Voor de aanvaardbaarheid van de informatie en uitleg die de rechter gaf is het belangrijk dat de rechter iets vertelt over de bedoeling/doelen van de zitting en wie aan het woord zullen komen. Die aanvaardbaarheid wordt twijfelachtig of laag gewaardeerd als de rechter weinig of geen (correcte) informatie geeft (...)”⁴

Voor de procedure en hun ervaringen met de Spreekuurrechter geven de respondenten in de enquête als gemiddeld rapportcijfer een 7.6.⁵ Er blijkt geen verschil te be-

3 R.J. Verschoof, W.M. van Rossum, *Geschied of niet geschikt? Schikkingsgedrag van de civiele rechter en de invloed en de invloed daarvan op partijen*. Boom: juridisch, Den Haag 2018, p. 278.

4 Idem, p. 140.

5 Ter vergelijking: in een eerder onderzoek naar de Spreekuurrechter (op basis van ca. 30 zaken) werden de volgende rapportcijfers genoteerd: 1. Snelheid: 8.36; 2. Kosten: 9.7; 3. Totaal (voor procesmodel en uitvoering): 8.46. Zie: Lennaerts 2017, p. 2939.

staan in de mate van tevredenheid over de procedure tussen partijen die zich wel en partijen die zich niet hebben laten bijstaan door een vertegenwoordiger.

Uit de digitale enquête en de aanvullende telefonische interviews met partijen is gebleken welke aspecten als prettig en minder prettig werden ervaren aan de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Hieronder volgt een greep uit de open antwoorden die gegeven werden.

'WAT HEEFT U ALS PRETTIG ERVAREN?'

- De snelle behandeling van de zaak
- Het menselijke aspect
- Dat er een oplossing gevonden kon worden en dat de zaak kan worden afgedaan
- Dat de rechter ter plaatse was
- De lage kosten
- Dat ik zelf het woord mocht voeren
- De kleine setting
- Om snel tot een oplossing te kunnen komen
- De snelle afwikkeling, de neutrale maar gezaghebbende rechter
- Dat de zaak op korte termijn behandeld kon worden
- Dat het niet zo formeel was
- Zodat het niet een slepende rechtszaak zou worden
- De goede uitleg en dat er geen afstand was tussen de rechter en partijen
- Het persoonlijke en rechtstreekse contact
- De snelheid en laagdrempeligheid

'WAT HEEFT U ALS MINDER PRETTIG ERVAREN?'

- Ik had het gevoel dat de rechter op de hand van de tegenpartij was
- Mijn wederpartij zat tijdens de zitting glashard te liegen
- De tegenpartij had vooraf stukken toegezonden, dat was niet de bedoeling
- Het proces-verbaal werd bij mijn buurman thuis in 'het hol van de leeuw' opgemaakt
- Het feit dat ik vooraf geen stukken kon toesturen
- Ik was bang alleen met mijn buurman in een ruimte te moeten zijn

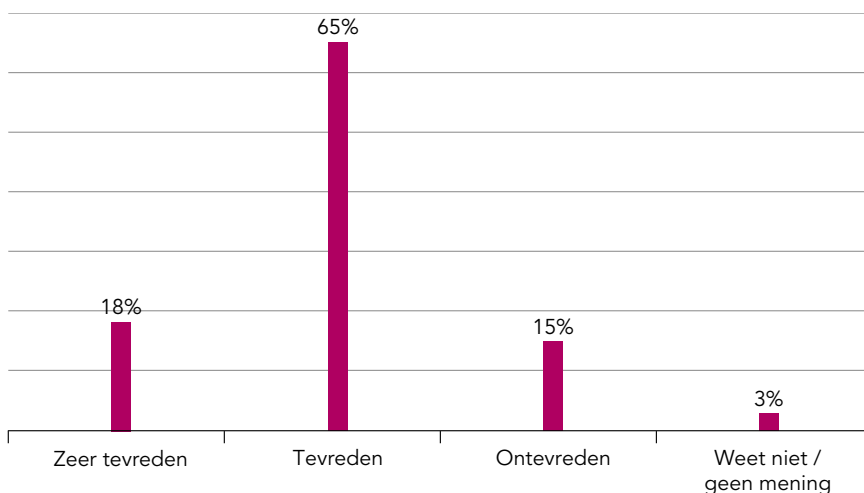
- De rechter was erg aimabel richting de wederpartij, onder druk heb ik toegegeven
- Ik kreeg geen bedenktijd; ik heb onder druk moeten beslissen
- Dat we geen verslag kregen van de zitting terwijl alles was opgeschreven
- De dag duurde erg lang
- Dat de zitting niet op neutraal terrein plaatsvond
- Dat er geen sancties werden gesteld aan het niet-nakomen van de afspraken
- Ik heb druk gevoeld om tot een oplossing te komen

4.3 Oplossing van het geschil

In 58 van de 64 zaken die bij de Spreekuurrechter op zitting zijn geweest (bij de rechtbank of op locatie) is de zaak geëindigd met een schikking. Dit resulteert in een schikkingspercentage van 91. Dit percentage is (aanzienlijk) hoger dan bij reguliere procedures bij de kantonrechter. Eshuis en Geurts hebben bijvoorbeeld ruim vijfduizend zaken onderzocht. Zij vonden een schikkingspercentage van 28,3 (in procedures op tegenspraak in het segment van € 5.000 - € 25.000).⁶ In het onderzoek van Verschoof en Van Rossum (waarin honderd comparities na antwoord zijn geobserveerd) waren de uitkomsten: 58 keer doorprocederen, 29 schikkingen en 13 werkafspraken.⁷ Over het algemeen waren partijen direct na de zitting (zeer) tevreden over deze schikking, zo blijkt uit figuur 4.2. De respondenten zijn gevraagd in hoeverre zij direct na afloop van de Spreekuurzitting tevreden waren over deze uitkomst.

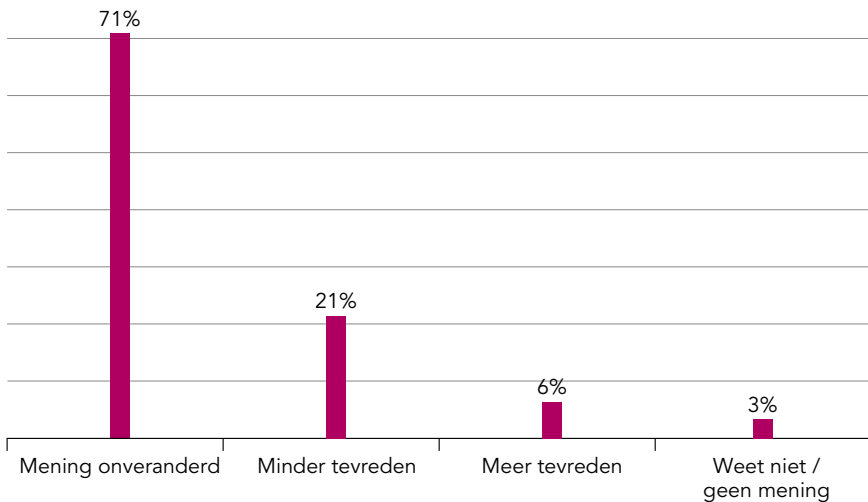
⁶ R.J.J. Eshuis en T. Geurts, *Lagere drempels voor rechtzoekenden. Evaluatie van de verhoging van de Competentiegrens in 2011*. (Cahier 2016-14), Den Haag: WODC 2016, p. 208.

⁷ Verschoof en Van Rossum, 2018, p. 52.

Figuur 4.2. Tevredenheid over oplossing direct na afloop (n = 34)

Een klein percentage van de partijen heeft in de enquête aangegeven direct na de zitting ontevreden te zijn over de schikking. In die gevallen werd druk ervaren om akkoord te gaan met de voorgestelde schikking, ondanks dat men daar eigenlijk niet tevreden mee was. Iets meer dan een kwart van de respondenten (27%) geeft aan enige druk te hebben ervaren om akkoord te gaan met een schikkingsvoorstel. Dit zou verklaard worden doordat de Spreekuurrechters erop gericht zijn om tot een schikking te komen, zo blijkt uit de interviews met de Spreekuurrechters. De respondenten is ook gevraagd of hun mening naderhand is veranderd over de wijze waarop het geschil is opgelost. Bijna driekwart van de respondenten geeft aan dat hun mening onveranderd is, terwijl 21 procent na verloop van tijd minder tevreden is geworden over de oplossing die tijdens de Spreekuurzitting is bereikt. De resultaten staan weergegeven in figuur 4.3.

Figuur 4.3. Tevredenheid over oplossing na verloop van tijd (n = 34)

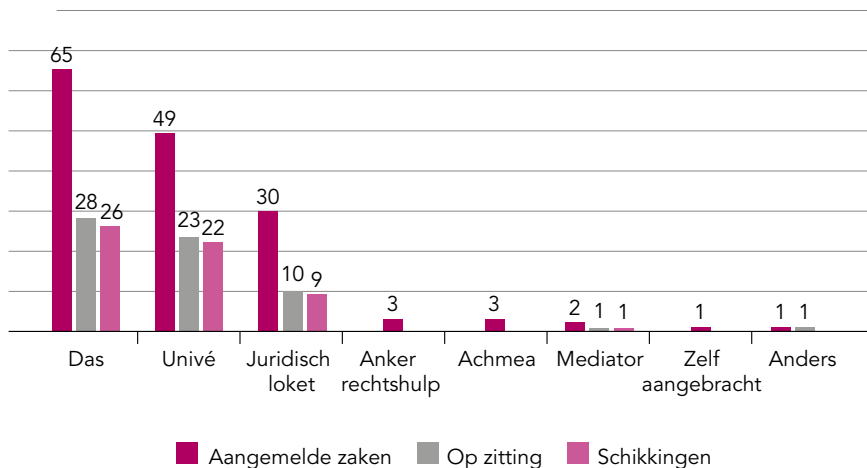
Hierbij dient te worden opgemerkt dat de enquête gelijktijdig is uitgezet onder alle respondenten. De respondenten zijn gevraagd of zij 'op dit moment meer of minder tevreden zijn over de oplossing van het geschil'. De periode tussen de zitting en 'op dit moment' verschilt per respondent. Voor de ene respondent kan dat bijvoorbeeld een jaar zijn maar voor een andere respondent twee maanden. Dat betekent mogelijk dat de 21% die na verloop van tijd minder tevreden is over de oplossing, nog zal toenemen. In de telefonische interviews zijn respondenten gevraagd naar de reden waarom zij nu minder tevreden zijn. Een aantal respondenten zegt hierover:

"De rechter heeft ons de gang opgestuurd om tot een oplossing te komen. Dit is ter zitting vastgelegd. Mijn wederpartij wilde echter geen uiterlijke datum opnemen wanneer hij aan zijn verplichtingen moet voldoen. Achteraf gezien is dat niet slim geweest. Hij heeft nog steeds niks gedaan en ik kan dus niks afdwingen."

"Ik heb er uiteindelijk mee ingestemd om er maar vanaf te zijn. Ik had gehoopt dat door de schikking het getreiter en het gedoe over zou zijn. Maar de burens zijn gewoon doorgeshaan met treiteren. Wat dat betreft heeft de hele zaak niks opgeleverd."

Voor wat betreft de oplossing van het geschil geeft 80% (n = 40) van de respondenten aan dat hun geschil na de behandeling ervan door de Spreekuurrechter definitief is opgelost. In de overige 20% wordt aangegeven dat de tegenpartij nog geen uitvoering heeft gegeven aan de schikking. Ook hier dient te worden opgemerkt dat het per respondent verschilt hoeveel tijd er is verstreken tussen de Spreekuursitting en het invullen van de enquête.

In figuur 4.4 is de verhouding tussen het aantal aangebrachte zaken en het aantal schikkingen per verwijzer weergegeven. Van alle zaken die door DAS zijn aangemeld leidt 40% tot een schikking. Voor Univé is dat 47% en het Juridisch Loket 27%. Deze verschillen zijn door de lage aantallen wel indicatief, maar niet statistisch significant.

Figuur 4.4. Verhouding aangemelde zaken, zaken op zitting en schikkingen per verwijzer⁸

⁸ Voor wat betreft het aantal aangemelde zaken gaat het om zaken die reeds afgedaan zijn. Nog lopende zaken zijn buiten beschouwing gelaten omdat daarin eventueel nog een schikking getroffen kan worden.

De pilot in perspectief

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk maken we een vergelijking gemaakt tussen de procedure Spreekuur-rechter en de 'reguliere' dagvaardings- en verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Hiermee bedoelen we de procedures bij zowel de kantonrechter als de handelsrechter.¹

Er is een aantal verschillen tussen de 'spelregels' van de kantonrechter en de handelsrechter:

- Bij de handelsrechter zijn beide partijen verplicht een advocaat in te schakelen. Bij de kantonrechter is er geen verplichting, iedereen kan er als procesvertegenwoordiger optreden en partijen kunnen het ook zonder procesvertegenwoordiger stellen.
- Bij de handelsrechter moeten processtukken schriftelijk worden ingediend. Bij de kantonrechter mag het verweer ook mondeling.
- Bij de handelsrechter zijn beide partijen griffierecht verschuldigd, bij de kantonrechter geldt dat alleen voor de eisende partij.

Er is ook een aantal praktische verschillen tussen de kantonrechter en de handelsrechter:²

- Het griffierechtstarief bij de kantonrechter is lager dan bij de handelsrechter.
- De fysieke afstand naar de rechtbank waar kantonzaken worden behandeld is (gemiddeld) kleiner dan waar handelszaken worden behandeld.
- Bij de kantonrechter zijn de rolzittingen openbaar, bij de handelsrechter niet.
- Onder het regime van de kantonrechter worden minder comparities gehouden en komen minder schikkingen tot stand dan bij de handelsrechter.

1 Het kort geding, de strafprocedure voor overtredingen en de beroepsprocedure Mulderzaken bij de sector kanton en de kortgedingprocedure bij de sector civiel (handelszaken) zijn bij deze beschrijving buiten beschouwing gelaten.

2 Zie Eshuis & Geurts (2016) voor een empirische vergelijking van het verloop van beide procedures.

Omwillen van de leesbaarheid richten we ons hierna vooral op enkele (gemeenschappelijke) hoofdlijnen van de procedure bij de kantonrechter en de handelsrechter. Waar dit relevant is, staan we ook stil bij een aantal van de hiervoor genoemde verschillen tussen beide procedures. In paragraaf 5.2 schetsen we eerst de dagvaardings- en verzoekschriftenprocedure bij de kantonrechter en de handelsrechter. Daarna, in paragraaf 5.3, gaan we in op de verschillen tussen deze reguliere procedure en de procedure Spreekuurrechter. In paragraaf 5.4 bespreken we vervolgens de verschillen tussen de procedure Spreekuurrechter zoals die (aanvankelijk) op papier was gezet en de procedure zoals die in de praktijk werd gebracht. In paragraaf 5.5 gaan we, ten slotte, in op enkele andere initiatieven in binnen- en buitenland die er ook op gericht zijn (of waren) om geschillen snel en effectief te beslechten.

5.2 Dagvaardings – of verzoekschriftprocedure

Een dagvaarding of verzoekschrift en de rol

De meeste procedures bij de rechtbank, afdeling privaatrecht, beginnen met een dagvaarding, waarmee de eisende partij zijn wederpartij (ook wel gedaagde) oproept om voor de rechter te verschijnen.³ De dagvaarding moet eerst door een deurwaarder worden betekend. Daarna wordt de zaak door de griffie op de rol gezet.⁴ Dat is het moment waarop de rechtbank voor het eerst kennis neemt van de zaak. De rol is niet meer dan een lijst van zaken die op de zogenoemde rolzitting, de zitting die in de dagvaarding is genoemd, worden behandeld.

Indien de wet dit bepaalt kan een procedure ook worden gestart door bij de rechtbank een verzoekschrift in te dienen. Een verzoekschriftprocedure is vaak aan de orde bij personen- of familierechtelijke aangelegenheden (zoals alimentatie, voogdij en onder curatele stelling)⁵, maar ook bij sommige vermogensrechtelijke geschillen. Denk bijvoorbeeld aan ontbinding van een arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen. Als een verzoekschrift bij de rechtbank binnen komt, wordt de zaak op de rol gezet.

3 Een dagvaarding is het gedingstuk waarbij gedaagde door deurwaarder in opdracht van eiser wordt opgeroepen om op een bepaalde dag voor rechter te verschijnen ter zake v/e door eiser tegen gedaagde in te stellen rechtsvordering. Een dagvaarding dient aan specifieke eisen te voldoen (zie bijvoorbeeld artikel 111, lid 2 Rv).

4 Een zaak is pas aanhangig vanaf de dag van de dagvaarding (zie artikel 125 Rv).

5 Zie de artikelen 1:251, 1:378 en 1:392 BW.

De rolzitting

Voorafgaand aan de rolzitting worden de dagvaardingen door de griffie of juridisch medewerkers op formele punten gecontroleerd. Bij iedere rechtbank wordt op één of meerdere dagdelen een rolzitting gehouden. Op die dag worden dan alle zaken behandeld die op de rol staan. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de zaak op die dag nog niet uitgebreid wordt behandeld.⁶ De (rol)rechter controleert alleen of de dagvaarding goed is uitgebracht en of gedaagde is verschenen.⁷ Als dat het geval is hoort hij diens standpunten aan en beslist hij vervolgens hoe de procedure verder gaat.⁸ De rolzitting dient dus vooral om procedurele beslissingen te nemen en dient te worden gezien als het 'scharnierpunt' waar de dagvaardingsprocedure om draait. Bij de handelsrechter verlopen de eerste stappen in de dagvaardingsprocedure geheel schriftelijk en er vindt geen openbare rolzitting plaats. Bij de kantonrechter is er wel een openbare rolzitting, onder meer om gedaagden de mogelijkheid te bieden mondeling verweer te voeren.

Wanneer de gedaagde partij op de zitting verschijnt krijgt deze van de rechter de gelegenheid om zijn of haar standpunten uiteen te zetten en bewijsstukken over te leggen. Vaak stelt de rechter ook een aantal vragen om bepaalde feiten te verifiëren en/of boven tafel te krijgen.⁹ De griffier die bij de zitting aanwezig is maakt van het verhandelde ter zitting aantekeningen en tekent op de rol verscheidene zaken aan.¹⁰ Gebruikelijk is dat de griffier na de rolzitting de standpunten van gedaagde vastlegt in een document dat vervolgens naar de eisende partij wordt gestuurd. Dit document wordt formeel aangeduid als de conclusie van antwoord.¹¹

- 6 De ervaring leert dat dit voor partijen nog wel eens verwarring met zich meebrengt, omdat zij verwachten dat de andere partij die dag ook aanwezig zal zijn.
- 7 Als de gedaagde niet verschijnt gaat de rechter na of de dagvaarding goed is betekend. Als dat het geval is bepaalt hij dat een verstekvonnis kan worden gewezen.
- 8 De wijze waarop geprocedeerd wordt is vastgelegd in landelijke rolvoorschriften. Zie het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de rechtbanken dat is te raadplegen via <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Landelijk-procesreglement-voor-civiele-dagvaardingszaken-bij-de-rechtbanken-2014.pdf>.
- 9 De rechter mag de door partijen gestelde feiten pas gebruiken als hij ze als vaststaand kan aanmerken. Feiten of rechten die door de ene partij zijn gesteld en door de wederpartij niet of niet voldoende zijn betwist, moet hij als vaststaand beschouwen (zie artikel 149 Rv jo. artikel 151, lid 2, Rv).
- 10 Op de rol wordt bijvoorbeeld aangegeven of de gedaagde is verschenen en wat de volgende stap in de procedure zal zijn.
- 11 De conclusie van antwoord bevat dus de standpuntbepaling van de gedaagde met feitelijke en juridische stellingen en zonodig betwisting of weerlegging van de standpunten van eiser.

Uiteraard kunnen op de rolzitting ook andere processuele beslissingen worden genomen. Denk daarbij aan de gedaagde die de gelegenheid krijgt om zijn of haar standpunten zelf op paper te zetten (dit gebeurt dan vaak bij complexe juridische zaken met een technisch component) of bepaalde bewijsstukken aan te leveren. Het komt ook geregeld voor dat gedaagde erkent dat de eisende partij een vordering op hem of haar heeft en alleen aanvoert dat er onvoldoende middelen zijn om te betalen. In dat geval bepaald de rolrechter doorgaans dat binnen twee weken een vonnis zal worden gewezen en wijst hij gedaagde er op dat het verstandig is met de deurwaarder contact op te nemen voor het treffen van een betalingsregeling.

Comparitie na antwoord

De rolzitting staat ook in het teken van het selecteren van zaken voor de comparitie na antwoord.¹² Bij een comparitie van antwoord beveelt de rechter beide partijen om voor hem te verschijnen. Het wettelijke uitgangspunt is dat alle zaken na de conclusie van antwoord voor comparitie worden geselecteerd, tenzij de kantonrechter oordeelt dat de zaak daarvoor niet geschikt is. Om te bepalen of een zaak wel of niet geschikt is voor een comparitie, worden verschillende criteria gehanteerd, waaronder het financiële belang (de hoogte van de vordering), de aard van het geschil en de geschilpunten, de aanwezigheid van repeatplayers en de geografische afstand van partijen tot de rechtbank in relatie tot het financiële belang.¹³

Nadat een zaak voor comparitie is geselecteerd wordt een zittingsdatum vastgesteld. Vervolgens wordt de zaak door de rechter en juridisch medewerker (griffier) voorbereid. De voorbereiding bestaat vaak uit bestudering van het dossier en een korte voorbespreking van de zaak.¹⁴ Op de dag en het tijdstip van de comparitie melden partijen zich bij de (balie van) de rechtbank. Nadat partijen hebben plaatsgenomen stelt de rechter zich kort even voor en legt hij de procedure uit. Daarna geeft hij vaak de eisende partij als eerste het woord, waarna de andere partij mag reageren en zijn standpunten naar voren kan brengen. Hierbij wordt opgemerkt dat het per rechtbank en ook binnen een rechtbank per rechter kan verschillen hoe deze fase verloopt.

12 Met de rolzitting en de conclusie van antwoord kan het dossier verder opgebouwd zodat de rechter goed geïnformeerd is als uiteindelijk een comparitie van partijen wordt gehouden. Nadat de conclusie van antwoord is genomen, dient vastgesteld te worden of in de betreffende zaak een comparitie na antwoord wordt gehouden. De wijze waarop dit wordt vastgesteld en met name wie bepaalt of een comparitie wordt gehouden, verschilt per rechtbank. Zie 'Korte en effectieve kantoncomparities?', Uitdaging voor reflexieve rechters' 2014.

13 Zie 'Korte en effectieve kantoncomparities?' Uitdaging voor reflexieve rechters' 2014, p. 9 en 10.

14 Daarbij worden vragen geformuleerd die expliciet aan de orde moeten komen tijdens de zitting.

Doorgaans krijgen gemachtigden (advocaat of vertegenwoordiger) het woord om de standpunten van zijn partij (al dan niet aan de hand van een pleitnota) nader toe te lichten.¹⁵ Daarnaast kan het zijn dat de rechter tussendoor al vragen aan één of beide partijen stelt. De comparitie heeft namelijk vaak als doel om alle feiten boven tafel te krijgen (inlichtingencomparitie) en vervolgens te bekijken of een schikking tot de mogelijkheden behoort (schikkingscomparitie).

5.3 Verschil met de procedure Spreekuurrechter

De procedure Spreekuurrechter verschilt op een aantal punten van de reguliere procedures die partijen bij de rechtbank kunnen doorlopen. In deze paragraaf zullen wij de belangrijkste verschillen uiteenzetten. Daarbij merken wij op dat de vergelijking specifiek ziet op de verschillen tussen de Spreekuurrechter en de dagvaardings- en verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Het staat partijen uiteraard vrij om zelf ook op grond van artikel 96 Rv een procedure bij de kantonrechter te starten. Die procedure is echter buiten beschouwing gelaten omdat deze verloopt op de wijze zoals door de kantonrechter wordt bepaald en de pilot Spreekuurrechter ook is gebaseerd op dit artikel.

15 Het verschilt per rechtbank en soms per rechter in hoeverre de gemachtigde de mogelijkheid heeft om zijn of haar pleitnotitie voor te lezen. Geregeld wordt volstaan met het overleggen van de pleitnotitie en het kort en bondig samenvatten van de standpunten van de desbetreffende partij. Soms bepaald een rechter expliciet dat hiervoor geen gelegenheid wordt geboden omdat de standpunten helder zijn en gaat de rechter direct over tot het stellen van vragen aan partijen.

Tabel 5.1. Verschillende reguliere procedures en de procedure Spreekuurrechter

Onderwerp	Reguliere procedures	Procedure Spreekuurrechter
Procedure wordt ingeleid met een formeel processtuk dat aan allerlei wettelijke vereisten moet voldoen	Ja	Nee
Het is redelijk eenvoudig om een zaak aanhangig te maken	Nee	Ja
Wederpartij moet instemmen met behandeling van de zaak	Nee	Ja
Kosten procedure laag (waaronder griffierecht)	Nee	Ja
De zaak wordt binnen een paar weken nadat deze aanhangig is gemaakt aan een rechter voorgelegd	Nee	Ja
De rechter beschikt voorafgaand aan de zitting over een (uitgebreid) procesdossier	Ja	Nee
Weinig voorbereidingstijd voor rechter en griffier	Nee	Ja
Er geldt een verplichting tot procesvertegenwoordiging	Ja (soms bij civiele zaken)	Nee
Gemachtigde met een duidelijke vertegenwoordigende rol	Ja	Nee
Partijen voeren hoofdzakelijk zelf het woord	Nee/varieert	Ja
Regels van formele bewijskracht zijn van toepassing, tenzij de aard van het geschil zich er tegen verzet	Ja	Nee
Hoger beroep en cassatie zijn mogelijk	Ja (tenzij onder de appelgrens komt of het arbeidszaken die de kantonrechter behandelt betreft)	Ja (mits partijen zich het recht voorbehouden om hoger beroep in te stellen.)

Hieronder worden de belangrijkste verschillen nader toegelicht.

Direct aan het begin van de procedure is al een duidelijk verschil waarneembaar tussen de procedure Spreekuurrechter en de reguliere procedure. Daar waar de reguliere procedures ingeleid worden met een formeel processtuk dat aan allerlei wettelijke vereisten moet voldoen, geldt dit niet voor de procedure Spreekuurrechter. In de pilot kunnen zaken relatief eenvoudig worden aangemeld doordat één van de verwijzers de zaak aanmeldt door middel van het invullen en toesturen van een standaardformulier. Uiteraard geldt wel de eis dat de wederpartij ook moet instemmen met het voorleggen van de zaak aan de Spreekuurrechter, maar er gelden verder geen formele eisen waaraan moet worden voldaan om een zaak aanhangig te maken. Voorts geldt dat partijen voor de behandeling van hun zaak griffierecht dienen te betalen, maar dat het bedrag voor de partij die de zaak aanbrengt bij de Spreekuurrechter veel lager is dan wanneer hij de zaak in een reguliere procedure aan de rechter had voorgelegd.¹⁶ Ook geldt bij de Spreekuurrechter geen verplichte procesvertegenwoordiging, terwijl dit in de reguliere procedures bij kantonzaken niet, maar bij (bepaalde) civiele zaken weer wel geldt.¹⁷ Een partij bespaart kosten wanneer hij of zij geen advocaat of vertegenwoordiger hoeft in te schakelen. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat veel partijen die hebben deelgenomen aan de pilot Spreekuurrechter een rechtsbijstandverzekering hebben en de kosten van een advocaat doorgaans ook in reguliere procedures door de verzekeraar worden vergoed.¹⁸ Ook de rol die een vertegenwoordiger inneemt in de gehele procedure is bij de Spreekuurrechter beperkt (een rol als begeleider) dan in een reguliere procedure (gemachtigde met een duidelijke vertegenwoordigende rol).

- 16 In de pilot is vanaf het begin rekening gehouden met de mogelijkheid dat een partij niet in staat is om het griffierecht van € 39,50 voor onvermogenenden te betalen. De Spreekuurrechter dient in dat geval overeenkomstig de jurisprudentie deze belemmering voor de toegang tot de rechter weg te nemen. Deze situatie heeft zich in de praktijk niet voorgedaan.
- 17 Zie <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Naar-de-rechter/Paginas/Advocaat-wel-of-niet-verplicht.aspx> voor een overzicht met situaties wanneer het wel of niet verplicht is of kan zijn om een advocaat in te schakelen. Overigens merken wij op dat partijen bij kantonzaken zonder gemachtigde mogen procederen, maar dat zij in de praktijk vaak een advocaat of vertegenwoordiger inschakelen en meenemen naar de zitting.
- 18 Dit mede naar aanleiding van een uitspraak van het Europese Hof van Justitie op 7 november 2013 waarin is bepaald dat verzekerden het recht hebben op een vrij gekozen advocaat of rechtsbijstandverlener als er in een zaak moet worden geprocedeerd. Hierbij geldt echter wel dat het bedrag dat vergoed wordt per rechtsbijstandverzekering verschilt en dat bij sommige verzekeringen een eigen risico moet worden betaald. Zie ook <https://www.consumentenbond.nl/rechtsbijstandverzekering/vrije-advocaatkeuze>.

Een ander belangrijk verschil tussen de reguliere procedures en de pilot is gelegen in de snelheid waarmee een zaak inhoudelijk aan de rechter wordt voorgelegd. In de reguliere procedures gaat er vaak een half jaar overheen voordat een zaak daadwerkelijk inhoudelijk op een comparitie van partijen door een rechter wordt behandeld. Dit in tegenstelling tot de zaken die in de pilot worden afgedaan. Deze zaken worden vrij snel na hun aanmelding aan de Spreekuurrechter voorgelegd, doordat zij met voorrang worden behandeld. Tevens is het mogelijk snelheid te creëren doordat bij de Spreekuurrechter niet wordt gewerkt aan de hand van een (uitgebreid) dossier. De Spreekuurrechters beschikken alleen over een formulier waarop de gegevens van partijen en het onderwerp van de zaak staan, terwijl rechter in de reguliere procedures bij de comparitie van partijen over een (via de rolzitting verder) opgebouwd dossier beschikken. Dat betekent voor de Spreekuurrechters (en griffiers) dat zij minder voorbereidingstijd kwijt zijn, maar dat tijdens de zitting meer tijd moet worden vrijgemaakt om alle feiten op tafel te krijgen. De zittingen bij de Spreekuurrechter duren mede hierdoor vaak ook langer dan doorgaans bij een comparitie van partijen het geval is. Uit interviews blijkt dat zowel de Spreekuurrechters als de vertegenwoordigers het mondeling procederen op basis van een beperkt procesdossier als positief ervaren.

Daarnaast geldt in de reguliere procedures de hoofdregel dat de regels van formele bewijskracht van toepassing zijn, tenzij de aard van het geschil zich ertegen verzet. Bij de Spreekuurrechter wordt die hoofdregel vaak (nog) niet toegepast. Uit de observaties van de zittingen en de gesprekken met betrokkenen volgt dat de rechter aan de hand van het stellen van vragen de feiten boven tafel probeert te krijgen waarbij redelijk snel van een bepaalde situatie wordt uitgegaan en wordt toegewerkt naar de schikkingsfase. Als gevolg daarvan wordt soms tijdens de zitting uitgegaan van een bepaalde situatie, de erfgrens ligt bijvoorbeeld op die plek of er is sprake van een verborgen gebrek, zonder dat daar op dat moment nadere bewijsvoering voor nodig wordt geacht. De nadruk ligt vooral op het proberen om partijen bij elkaar te krijgen zodat zij er onderling een oplossing voor hun probleem vinden.

Opgemerkt wordt dat bij de Spreekuurrechter niet altijd een proces-verbaal wordt opgemaakt. Dit is wat betreft de reguliere procedures vergelijkbaar met de behandeling van kantonzaken, maar verschilt weer met de behandeling van handelszaken waarbij na een comparitie van partijen altijd een proces-verbaal moet worden opgesteld.

In de reguliere procedures is tegen een vonnis of beschikking in beginsel hoger beroep of cassatie mogelijk.¹⁹ Dit ligt anders bij een procedure die is gestart op basis van artikel 96 Rv. Bij de procedure Spreekuurrechter is in de mogelijkheid van hoger beroep voorzien en kunnen partijen zelf kiezen om al dan niet af te zien van hoger beroep. Meestal ondertekenen partijen voorafgaand aan de Spreekuurzitting een procesovereenkomst.²⁰ In die overeenkomst staat het volgende opgenomen:

“Ondergetekenden weten dat de rechter eerst zal proberen om samen met hen tot een vreedzame oplossing te komen, en dat zij ook genoeg kunnen nemen met een advies van de rechter. Zij zijn zich ervan bewust dat, als dit niet lukt, de rechter in de dan bestaande strijd uiteindelijk zelf een beslissing kan nemen. Als het in dat geval tot een eindvonnis komt, dan behouden zij zich bij deze het recht voor om tegen dat vonnis hoger beroep in te stellen.”

5.4 Verschillen Spreekuurrechter op papier en in de praktijk

Het onderzoek laat zien dat de procedure Spreekuurrechter in de praktijk op een aantal punten afwijkt van de procedure zoals die aanvankelijk op papier was bedacht. Hieronder besteden wij kort aandacht aan de belangrijkste verschillen die ons zijn opgevallen.

¹⁹ Zaken in onder de appelpgrens en arbeidszaken bij de kantonrechter zijn niet appelleerbaar.

²⁰ Bij de zaken die wij hebben geobserveerd is het één keer voorgekomen dat één van de partijen de procesovereenkomst nog niet had ondertekend. Die partij heeft alsnog de gelegenheid gekregen de overeenkomst te ondertekenen, voordat de Spreekuurrechter de zaak inhoudelijk heeft behandeld.

Tabel 5.2. Overzicht verschillen Spreekuurrechter op papier en in de praktijk

Onderwerp	Wat staat er op papier?	Hoe gaat het in de praktijk?
Het aanbren- gen van zaken	Verwijzers kondigen partijen aan en partijen moeten zich vervolgens zelf melden bij het Bureau Spreekuurrechter	Verwijzer meldt de zaak bij het Bureau aan door middel van het invullen en opsturen van een aanmeldformulier.
Tweezijdig en eenzijdige aanmeldingen	Een zaak wordt in beginsel door beide partijen (tweezijdig) aangemeld.	Vanaf het begin van de pilot zijn zaken eenzijdig aangemeld. Het overgrote deel van de zaken betreft eenzijdig aangemelde zaken
Publieke Balie	Er is een Publieke balie en deze balie van het Bureau Spreekuurrechter heeft een belangrijke functie doordat partijen zich gezamenlijk bij deze balie dienen te melden.	Publieke balie is er niet gekomen.
Contact met wederpartij over deelname	Verwijzers bezien of het mogelijk is om tegelijkertijd de andere partij te benaderen en de belangstelling voor de pilot te peilen.	Een medewerker van het Bureau Spreekuurrechter neemt contact op met de wederpartij en licht partijen (telefonisch) voor over de procedure.
Griffierechten	Partijen betalen beiden de helft van het voor hen geldende griffierecht in kantonzaken	Er zijn zaken afgedaan als zaken van onbepaalde waarde, terwijl de griffierechten gezien de aard van de zaak hoger zouden moeten zijn.
Looptijd pilot	Het voornemen was om de pilot maximaal een jaar of totdat het aantal van honderd zaken zou zijn bereikt te laten draaien.	De pilot is – mede in verband met dit evaluatieonderzoek – verlengd tot 1 mei 2018, waarbij in totaal 160 zaken zijn aangebracht.
Reikwijdte pilot	In de pilot zouden geschillen worden behandeld die zijn terug te voeren op boek 3 tot en met 7 van het Burgerlijk Wetboek. ²¹	In de pilot zijn ook enkele personen- en familierechtza- ken behandeld.

21 Met uitzondering van geschillen waarin een bijzondere rechter bevoegd is (zoals de Pachtkamer) of waarvoor een bijzondere procedure geldt (zoals een deel-geschilprocedure).

Volgens de procesbeschrijving dient de verwijzer partijen bij het Bureau aan te kondigen en zouden partijen zich vervolgens zelf weer moeten melden bij het Bureau. Daarbij zou de Publieke Balie van het Bureau Spreekuurrechter een belangrijke functie hebben. Verder zouden verwijzers in deze voorfase bezien of het mogelijk is om tegelijkertijd de andere partij te benaderen en de belangstelling voor een gang naar de Spreekuurrechter te peilen. In de praktijk melden verwijzers één of beide partijen door middel van een specifiek daarvoor vastgesteld formulier aan bij het Bureau Spreekuurrechter, waarna een medewerker van het Bureau (telefonisch) contact opneemt met de wederpartij. Uitgangspunt op papier was dat een zaak in beginsel door beide partijen (tweezijdig) werd aangemeld. Bij het begin van de pilot zijn (veel) zaken eenzijdig aangemeld.

In de procesomschrijving staat dat er geen sprake van mag zijn dat de rechtbank partijen werft, op welke wijze dan ook. "Partijen worden voorgelicht maar mogen niet worden uitgenodigd of aangespoord om een zaak bij de Spreekuurrechter aan te brengen." Uit de telefonische interviews met aanvragers volgt een wisselend beeld van de wijze waarop partijen door het Bureau Spreekuurrechter zijn benaderd. Een aantal partijen gaf aan te zijn voorgelicht, maar dat de keuze wat betreft deelname aan de pilot geheel bij hen zelf lag. Er zijn echter ook partijen die hebben aangegeven dat er door het Bureau gestuurd of zelfs nadrukkelijk geadviseerd werd om deel te nemen aan de pilot. Medewerkers van het Bureau Spreekuurrechter geven daarentegen aan geen partijen te 'werven', maar dat zij partijen slechts voorlichten en daarbij de verschillen tussen de procedure Spreekuurrechter en de reguliere procedure benadrukken.

Een ander verschil is dat partijen volgens de procesbeschrijving zelf een Spreekuurrechter mogen kiezen. In de praktijk is dat niet het geval. Het Bureau beschikt over inzage in de agenda's van de Spreekuurrechters en kijkt wanneer welke rechter tijd heeft. Daarbij houdt het Bureau, indien nodig, rekening met de specialisaties van rechters.

Wat betreft de griffierechten heeft zich ook een verschil voorgedaan. Bij de procedure Spreekuurrechter is volgens de procedurebeschrijving het uitgangspunt dat partijen beiden de helft van het voor hen geldende griffierecht in kantonzaken dienen te betalen. In de praktijk bleek dat in de pilot ook zaken zijn afgedaan als zijnde zaken van onbepaalde waarde, terwijl de kosten van het griffierecht volgens de criteria die gelden voor griffierecht hoger zouden moeten liggen (zie tabel 2.1).

5.5 Vergelijking met andere initiatieven

5.5.1 Inleiding

Nieuwe innovatieve vormen van rechtspraak staan momenteel volop in de maatschappelijke en politieke belangstelling. Ook in het regeerakkoord wordt hier aandacht aan besteed. De regeringspartijen schrijven hierover dat bestaande juridische procedures complex zijn en niet altijd voldoen voor het oplossen van alledaagse problemen van burgers. Daarom is maatschappelijk effectieve rechtspraak nodig en dat vereist innovatieve wetgeving die de rechter ruimte biedt om te experimenteren met eenvoudige procedures die partijen bij elkaar brengen en conflicten niet op de spits drijven.²² Op voorspraak van minister Dekker (J&V) heeft het kabinet de 'Experimentenwet Rechtspleging in consultatie gebracht'.²³ Het doel van het wetsvoorstel is om de rechtspraak de mogelijkheid te geven om, met inachtneming van de fundamentele beginselen van procesrecht en binnen de grenzen die voortvloeien uit verdragen en EU-regelgeving, te experimenteren met innovatieve gerechtelijke procedures over het burgerlijk recht.

Binnen de rechtspraak zijn bovendien reeds verschillende initiatieven tot stand gekomen. In de volgende subparagraaf wordt hier nader op in gegaan. Deze projecten kennen verschillende karakteristieken en eigenschappen maar kennen één belangrijke gelijkenis: het belang van rechtszoekenden staat voorop waarbij geschillen snel en effectief dienen te worden beslecht. Ook in het buitenland bestaan verschillende vormen van rechtspraak die gelijkenissen vertonen met de Spreekuurrechter. Deze paragraaf biedt een overzicht van een aantal van deze procedures en hun kenmerken. In de slotparagraaf van dit hoofdstuk worden de verschillende initiatieven en de pilot Spreekuurrechter op een aantal kenmerken met elkaar vergeleken. De inzichten uit dit hoofdstuk kunnen onder meer worden gebruikt bij de besluitvorming over het eventuele vervolg van de pilot Spreekuurrechter. Daarnaast zijn er in de rechtspraak voor dit onderwerp relevante ontwikkelingen gaande die we eerst kort beschrijven.

22 *Vertrouwen in de toekomst*. Regeerakkoord 2017 – 2021, p. 5.

23 <http://www.internetconsultatie.nl/experimenten>.

5.5.2 Initiatieven in Nederland

De Burenrechter

Dit experiment van de rechtbank Midden-Nederland en Oost-Brabant startte 2014 en heeft als doel geschillen tussen buren op te lossen. De burenrechter probeert in een vroeg stadium een geschil tussen buren op te lossen door middel van bemiddeling. De Burenrechter bekijkt daarvoor altijd de situatie ter plekke. Daar wordt eerst gekeken of er via een gesprek een oplossing mogelijk is. Blijft het conflict bestaan, dan kan de Burenrechter een beslissing nemen waaraan de buren gebonden zijn. Buren kunnen niet zelf een procedure starten bij de burenrechter. Een zaak moet worden aangedragen door een derde partij, zoals een buurtbemiddelaar, woningbouwverenigingen, politie, het Juridisch Loket, rechtsbijstandverzekeraars, gemeenten en geregistreerde mediators.²⁴ Een voorwaarde voor het aanhangig maken van een zaak bij de burenrechters is dat beide partijen hiermee akkoord moeten gaan. Nadat een zaak is ingediend beoordeelt de rechtbank of het geschil zich leent voor een behandeling door de burenrechter. Als daarvan sprake is wordt een datum gepland waarop de burenrechter samen met partijen en de bemiddelaar ter plaatse de zaak zal behandelen. Na afloop van deze bezichtiging vindt er nog een hoorzitting plaats. Deze vindt plaats op neutraal terrein, bijvoorbeeld op de rechtbank of op een locatie bij partijen in de buurt. De Burenrechter probeert dan samen met partijen een oplossing voor het geschil te vinden. Als partijen er uitkomen kan dit direct schriftelijk worden vastgelegd. Als partijen niet tot een oplossing komen laat de Burenrechter schriftelijk weten welk besluit hij voornemens is te nemen en wat daarbij van partijen wordt verwacht. Beide partijen moeten binnen bepaalde tijd kenbaar maken of deze afspraken zijn nagekomen. Voldoen zij niet aan hun verplichtingen dan doet de Burenrechter alsnog uitspraak. Deze uitspraak is bindend. De duur van een procedure bij burenrechter duurt ongeveer drie maanden en kost beide partijen € 39,50 griffierecht.²⁵ Van deze procedure is echter maar weinig gebruik gemaakt. De burenrechter is – zij het zeer beperkt – nog steeds actief binnen de rechtbank Midden-Nederland en Oost-Brabant.

24 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Oost-Brabant/Regels-en-procedures/Paginas/de-burenrechter.aspx>.

25 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Midden-Nederland/Regels-en-procedures/Paginas/veelgestelde-vragen-burenrechter.aspx>.

De e-Kantonrechter

De e-Kantonrechter is een initiatief om laagdrempelige rechtspraak mogelijk te maken. Van deze procedure kan gebruik worden gemaakt bij (eenvoudige) civiele geschillen zoals burenruzies, arbeidsconflicten of huurgeschillen. Het verschil met de reguliere kantonzitting is dat de procedure grotendeels digitaal gevoerd wordt. Om digitaal te kunnen procederen dient aan een aantal voorwaarden te worden voldaan. Zo moeten beide partijen instemmen met een digitale procedure, mag er geen sprake zijn van uitgebreid feitenonderzoek of getuigenverhoor en mag het bedrag waarover geprocedeerd wordt niet hoger zijn dan € 25.000.²⁶

Een zaak starten begint met het indienen van een digitale aanvraag bij de e-kantonrechter. Na het indienen van de aanvraag krijgt de verzoekende partij een code die met de wederpartij dient te worden uitgewisseld zodat beide partijen hun standpunten met onderbouwing van processtukken digitaal kunnen indienen. Als de aanvraag is voltooid beoordeelt de rechtbank of de zaak geschikt is voor digitaal procederen. Dit houdt in dat wisselen van processtukken volledig digitaal plaatsvindt. Nadat de verzoeker het griffierecht heeft voldaan worden partijen uitgenodigd voor een mondelinge hoorzitting. Aan digitaal procederen bij de e-kantonrechter zijn dezelfde kosten verbonden als een reguliere kantonprocedure. Zittingen van de e-kantonrechter vinden plaats in Rotterdam of Den Bosch. Na afloop van de zitting doet de rechter binnen acht weken uitspraak door middel van het digitaal toesturen van de uitspraak. Partijen kunnen na een uitspraak niet in hoger beroep.²⁷ Het experiment is inmiddels beëindigd. In vier jaar tijd zijn slechts veertien zaken behandeld via de procedure van de e-kantonrechter. Dat is dan ook de reden geweest voor de Raad voor de rechtspraak om te stoppen met dit initiatief.

Een andere benutting van de rolzitting

De rolzitting is een civiele procedure waarin de rechter tijdens de zitting beslist over het vervolg van de procedure. Wanneer gedaagde een dagvaarding ontvangt wordt hij uitgenodigd om ter zitting te verschijnen en vraagt de rechter of de vordering wordt erkend of dat de gedaagde verweer wil voeren. Dit kan zowel schriftelijk als mondeling. De rechter beslist de vervolgstap in de procedure maar heeft geen bevoegdheid om ter zitting een betalingsregeling te treffen. Het is gebruikelijk dat tijdens een rolzitting meerdere gedaagden tegelijkertijd de zittingszaal worden binnengelaten. De eisende partij – vaak vertegenwoordigd door een deurwaarder – is doorgaans niet aanwezig tijdens de zitting.²⁸

26 <https://www.rechtspraak.nl/Uw-Situatie/Onderwerpen/Rechtsgebieden/Kanton/Procedures/paginas/ekantonrechter.aspx>.

27 Procesreglement eKanton.

28 Trema, nr. 7, 2013. 233.

Uit onderzoek blijkt dat de invulling van de rolzitting niet voldoet aan verwachtingen van partijen. Ten eerste ervaren procespartijen een gebrek aan privacy vanwege het feit dat alle gedaagden tijdens de behandeling tegelijkertijd in de zittingszaal aanwezig zijn. Daarnaast stuitte de onmogelijkheid om tijdens de zitting een schikking te kunnen treffen met de wederpartij bij gedaagden op ontevredenheid.²⁹ Dit gaf aanleiding voor de rechtbank Utrecht om de rolzitting anders te gaan benutten. Gedurende de periode september 2012 tot en met maart 2013 vond daarom een pilot plaats. Om meer aan de verwachtingen van gedaagden tegemoet te komen werden zij niet meer tegelijk de zittingszaal binnengelaten maar om de beurt. Daarnaast geldt het uitgangspunt dat er mondeling verweer zou worden gevoerd. Belangrijk onderdeel van de andere werkwijze was dat ook de eisende partij – meestal vertegenwoordigd door een deurwaarder – ook gevraagd werd op de zitting te verschijnen. Op die manier ontstaat de mogelijkheid om ter zitting, of al dan niet direct na afloop, een betalingsregeling te treffen. De projectleider van de pilot stelt dat met deze werkwijze een bijdrage wordt geleverd aan 'een sneller, laagdrempeliger en informelere procedure'.³⁰ Deze andere invulling van de rolzitting is inmiddels weer beëindigd.

De Amsterdamse GOO-rechter

De rechtbank Amsterdam kent met Gericht Op Oplossing (GOO) een nieuwe vorm van geschilbeslechting in civiele zaken. Met de GOO-aanpak kiezen procespartijen tezamen voor bemiddeling in een civiel geschil. De aanpak startte als pilot en is bij de rechtbank Amsterdam inmiddels geïmplementeerd. De pilot bleek een succes; meer dan de helft van GOO-zaken eindigde in een schikking.³¹ De aanpak kenmerkt zich door een korte doorlooptijd en is geschikt voor partijen die daadwerkelijk tezamen tot een oplossing willen komen. Een constructieve houding is daarom van belang. Beide partijen moeten bovendien aandacht willen besteden aan elkaars achterliggende belangen en geschilpunten en moeten vooraf nadenken over mogelijke oplossingen. Dat is namelijk hetgeen waaraan de rechter tijdens de zitting nadrukkelijk aandacht besteedt. De rechter ondersteunt tijdens de zitting de partijen om tot een gezamenlijke oplossing te komen. Komen partijen er onderling toch niet uit, dan kan de rechter alsnog uitspraak doen.³²

29 P.C. Ippel, & S.E. Heeger-Hertter, *Sprekend de rechtbank. Alledaagse communicatie in de Utrechtse zittingszaal*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006. 38.

30 Trema, nr. 7, 2013. 236.

31 <http://www.mr-online.nl/rechtbank-amsterdam-blijft-gericht-op-oplossing/>.

32 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Amsterdam/Regels-en-procedures/Paginas/Procedure-Gericht-Op-Oplossing.aspx>.

5.5.3 Initiatieven in het buitenland

Het Vrederecht in België

België kent een lange traditie van laagdrempelige rechtspraak dichtbij de burger in de vorm van het Vrederecht. Een rechtszoekende kan een verzoeningsprocedure aanvragen om een geschil minnelijk te schikken via een van de 187 Vrederechten als partijen onderling niet tot een oplossing zijn gekomen. Een Vrederechter is bevoegd om op te treden in veel verschillende typen zaken zoals burgerlijke geschillen over bedragen tot € 1.860, huur- en burengeschillen.³³

Het is eenvoudig om een verzoeningsprocedure aan te vragen. Dit kan per brief of mondeling op de griffie van het vrederecht. De eisende partij geeft een korte opgave van de feiten, de aard van het geschil en de identiteit van de op te roepen personen. Nadat de aanvraag is ingediend ontvangen beide partijen een uitnodiging om te verschijnen voor de vrederechter.³⁴ Een procedure bij de vrederechter is gratis; er hoeft geen 'rolgeld' te worden betaald.³⁵ Een advocaat is in procedure bij de vrederechter niet verplicht. De vrederechter roept beide partijen op te verschijnen met medebrenging van bewijsstukken en zal vervolgens proberen de zaak minnelijk te schikken. Dit doet hij door beide partijen aan te horen in de raadkamer zonder aanwezigheid van andere toeschouwers.

Indien partijen tot een schikking komen wordt in een proces-verbaal vastgelegd dat partijen tot verzoening zijn gekomen en is hiermee het geschil definitief beëindigd. Het proces-verbaal levert een executoriale titel op. Het instellen van hoger beroep is nadien niet mogelijk. Een vrederechter kan echter geen schikking afdwingen of een beslissing nemen. Als verzoening niet mogelijk blijkt kunnen beide partijen ervoor kiezen het geschil verder te beslechten door een gerechtelijke procedure te starten middels een verzoekschrift of een dagvaarding. Uit onderzoek blijkt dat in 21 procent van de gevallen waarin geprobeerd wordt tot verzoening te komen een minnelijke schikking tot stand wordt gebracht; in 79 procent van de gevallen lukt dit niet.³⁶ De verzoeningsprocedure is een relatief snelle procedure. Veelal volstaat één zitting om tot verzoening te komen. De duur van de procedure wordt vooral bepaald door de tijd tussen de aanvraag en de zitting.

33 <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/rechtbanken-hoven/vrederecht/personen/vrederechter>.

34 Procesverloop Vrederechten arrondissement Limburg.

35 https://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/0211_BROCHURE_VREDERECHTER.pdf.

36 M.J. ter Voert, *Civielrechtelijke voorprocedures in België, Noorwegen en Duitsland* (WODC), 2013, p. 21.

Het Schiedsamt in Duitsland

In twaalf van de zeventien Duitse deelstaten dient in veel gevallen een civiel geschil eerst te worden voorgelegd aan een gemeentelijk *Schiedsamt*. Voor sommige typen geschillen dient deze procedure verplicht te worden doorlopen alvorens een gerechtelijke procedure bij de rechter kan worden gestart. Elke deelstaat kent hiervoor zijn eigen wettelijke regels en procedures. Voor de deelstaat Nordrhein Westfalen geldt de verplichte Schieds-procedure voor bijvoorbeeld burengeschillen en vermogensrechtelijke geschillen. Een aanvraag voor bemiddeling door een Schiedsperson kan mondeling of schriftelijk worden ingediend. Bij de aanvraag dient een korte uiteenzetting van de feiten en het geschil te worden gegeven en dient een voorschot te worden betaald die de verwachte kosten dekt.

Partijen worden vervolgens door de Schiedsperson uitgenodigd om het geschil aan hem of haar voor te leggen. Procesvertegenwoordiging is toegestaan, maar niet verplicht. Vervolgens wordt geprobeerd een minnelijke oplossing te vinden. Als partijen tot een oplossing van het geschil komen wordt dit vastgelegd in een protocol. Dit protocol heeft executoriale werking en hoger beroep is daarna uitgesloten. De Schiedsperson kan geen beslissing afdwingen tussen partijen en treedt enkel op als bemiddelaar. De bemiddeling vindt niet plaats in een rechtszaal maar doorgaans bij de Schiedsperson thuis. Schiedspersonen zijn lekenrechters en aan het ambt van Schiedsperson zijn geen verplichte opleidingseisen gesteld op het gebied van juridische kennis en bemiddelingsvaardigheden. De Schieds-procedure is een relatief eenvoudige en snelle procedure. De procedure is bovendien goedkoop; de kosten van een bemiddelingsprocedure bij een Schiedsamt kunnen afhankelijk van de uitkomst variëren tussen de € 10,- (bij geen overeenstemming) en € 40,- exclusief administratiekosten (bij overeenstemming). Indien partijen tot een overeenkomst komen kunnen de kosten worden gedeeld.³⁷ In ongeveer de helft van de bemiddelingen lukt het om een schikking te bereiken. Uit een evaluatie uit 2005 blijkt dat partijen tevreden zijn met de procedure. Aspecten als rechtvaardigheid, helder taalgebruik en voldoende tijd nemen voor de zitting, de mogelijkheid standpunten naar voren te brengen en gelijke behandeling worden positief gewaardeerd. Advocaten die betrokken waren bij een procedure waren positief over de juridische kennis en vaardigheden van de Schiedsperson.³⁸

37 Idem.

38 Ter Voert, 2013 onder verwijzing van: Röhl, K.F. & Weiss, M. (2005). *Die Obligatorische Streitschlichtung in der Praxis*. Münster: Literatur Verlag. p. 249-255.

De Forliksråd in Noorwegen

De *Forliksråd*, kent een lange traditie in het Noorse rechtsbestel. Deze bemiddelingsraad buigt zich over civiele geschillen tussen burgers voordat een zaak aan een rechter wordt voorgelegd. Een aanvraag kan worden gedaan in de woonplaats of vestigingsplaats van de aanvrager. Bij de aanvraag dienen naam en adres van partijen te worden vermeld, de vordering en de grondslag van de vordering en het gewenste resultaat van de procedure. De *Forliksråd* verzoekt de wederpartij vervolgens om schriftelijk of mondeling binnen twee weken te reageren. Partijen worden verzocht hun standpunten feitelijk en met documenten te onderbouwen. Indien reactie uitblijft wordt een verstekvonnis gewezen. Reageert de wederpartij binnen de gestelde termijn en gaat hij niet akkoord met de vordering, dan worden partijen uitgenodigd om hun standpunten mondeling te komen toelichten. Het doel van de zitting is om een schikking tussen partijen te bereiken.³⁹ Slaagt de bemiddeling dan wordt dit vastgelegd in een protocol. Slaagt de bemiddeling niet dan is de *Forliksråd* in bepaalde gevallen bevoegd om een uitspraak te doen. De *Forliksråd* bestaat uit drie lekenrechters en worden voor een periode van vier jaar gekozen. Aan het ambt worden geen opleidingseisen gesteld voor wat betreft juridische kennis en bemiddelingsvaardigheden. Voor een procedure bij de *Forliksråd* dient een starttarief van omgerekend € 111,50 te worden betaald. Indien meerdere zittingsdagen nodig zijn loopt dit bedrag op. De verliezende partij kan veroordeeld worden in de proceskosten van de tegenpartij.⁴⁰

5.6 Samenvatting kenmerken procedures

In tabel 5.3 zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende initiatieven weergegeven. In de tweede kolom staan de kenmerken van de Spreekuurrechter.

39 M.J. ter Voert, *Civielrechtelijke voorprocedures in België, Noorwegen en Duitsland (WODC)*, 2013, p. 32-34.

40 *Idem*, p. 37.

Tabel 5.3: samenvatting kenmerken procedures

	Spreekur- rechter	Buren- rechter	e-Kanton rechter	Andere benutting rolzitting	Gericht op oplossing	Vrede- rechter	Schiedsamt	Forlikråd
Type zaken	Civiel en kanton	Buren- geschil- len	Eenvoudige civiele geschillen tot € 25.000	Civiel	Civiel	Bepaalde civiele zaken	Buren- en vermogens- rechtelijke geschillen	Civiel
Mogelijkheid te schikken	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Percentage schikkingen	91%	-	-	25% ⁴¹	-	21% ⁴²	51%	4%
Vonnis mogelijk?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Soms
Hoger beroep mogelijk? ⁴³	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Nee ⁴⁴	Nee	Ja
Verplicht tweezijdig aanbrengen	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja	Nee	Nee	Nee
Locatie	Rechtbank of ter plaatse	Ter plaatse	Rechtbank	Rechtbank	Rechtbank	Vrede- gerecht	Thuis	Thuis
Kosten voor partijen	€ 39,50	€ 39,50	Griffiekosten kanton	Griffiekosten kanton	Griffiekosten kanton	Gratis	€ 10 - € 40	€ 11,50

41 Dit geldt voor de gevallen waarin de gedaagde verweer heeft gevoerd.
42 Het initiatief spreek van verzoening, niet van schikking.
43 Indien geen schikking tot stand komt.
44 De procedure kan worden voortgezet door middel van een verzoekschrift of dagvaarding.

Conclusies en blik op de toekomst

6.1 Inleiding

In dit afsluitende hoofdstuk maken we de balans op. We geven eerst een korte samenvatting van de belangrijkste bevindingen van deze evaluatie van de pilot Spreekuurrechtter (paragraaf 6.2). Daarna brengen we de belangrijkste facetten van de pilot in kaart aan de hand van een sterkte- en zwakteanalyse (paragraaf 6.3). We sluiten deze evaluatie af met een korte blik op de toekomst en we bespreken vier mogelijke vervolgopties van de huidige pilot (paragraaf 6.4).

6.2 Bevindingen

6.2.1 Type zaken en partijen

Aantal aangemelde zaken is relatief gering

De pilot Spreekuurrechtter startte op 1 mei 2016 en partijen konden tot 1 mei 2018 hun zaak bij de Spreekuurrechtter aanbrengen. In september 2016 werd de eerste zaak aangemeld. In ruim anderhalf jaar zijn (via de verwijzers) in totaal 160 geschillen aangemeld. Van september 2016 tot en met februari 2017 was het aantal aanmeldingen vrij gering (18); in de loop van 2017 liep het aantal tijdelijk omhoog (115); en vanaf augustus 2017 tot en met april 2018 loopt het aantal aanmeldingen weer sterk terug (27) (zie figuur 3.4).

Vier op de tien aangemelde geschillen wordt een zaak

De Spreekuurrechter kan alleen een zaak behandelen als beide partijen hiermee instemmen (artikel 96 Rv). Van alle aangemelde geschillen zijn uiteindelijk 64 daadwerkelijk als zaak op zitting behandeld (40%).^{1 2} Bij eenzijdige aanmeldingen is dit percentage (34%) aanzienlijk lager dan bij tweezijdig aangemelde zaken (66%). Van alle zaken die op zitting komen wordt ongeveer de helft bij de rechtbank (56%) en de andere helft ter plaatse behandeld (44%).

Meeste zaken zijn burengeschillen

Tijdens de pilot heeft de Spreekuurrechter verschillende typen zaken behandeld. De grootste categorie (op zitting behandelde) zaken waren burengeschillen (33 zaken), veelal over de bepaling van de erfgrens. Andere zaken hadden betrekking op de uitvoering van werk (9 zaken), (koop)overeenkomsten (8), overig [zoals een geschil over snippergroen en een geschil over het gebruik van een handelsnaam] (6), huur (3 zaken), arbeidsrecht (2 zaken) en familiegeschillen (3 zaken).

Voor partijen is snelle behandeling belangrijkste motief

Uit onze digitale enquête blijkt dat partijen de korte termijn waarbinnen hun zaak zou kunnen worden behandeld als belangrijkste reden voor deelname aan de pilot noemen (65%). Andere motieven die vaak werden genoemd waren het advies van de rechtsbijstandverzekeraar (52%), de grote kans om tot een oplossing te komen (48%) en de lage kosten van de procedure (39%).

Laagdrempelige toegang rechtspraak bij burengeschillen

Op basis van ons onderzoek kan niet exact worden vastgesteld of de procedure bij de Spreekuurrechter leidt tot een nieuwe zaakstroom. Hiermee bedoelen we of partijen die hun zaak hebben laten behandelen door de Spreekuurrechter, hun zaak niet zouden hebben voorgelegd aan een 'gewone' rechter. In de enquête geeft iets meer dan de helft (55%) aan dat ze de zaak ook aan de reguliere rechter zouden hebben voorgelegd. De belangrijkste redenen om een geschil *niet* aan de reguliere rechter voor te leggen zijn gelegen in de kosten (36%), de lange doorlooptijd in reguliere procedures (20%) en omdat de zaak te klein zou zijn (7%). Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Met name partijen in dit soort geschillen zeggen dat ze hun zaak (van-

1 Peildatum 22 mei 2018.

2 Dit percentage (40%) is wat lager dan in een eerder onderzoek naar de Spreekuurrechter (op basis van ca. 30 zaken). Hier schrijft Lennaerts: 'Ongeveer de helft van de (doorgaans eenzijdige) meldingen bij het Bureau Spreekuurrechter leidt tot een gezamenlijke gang naar de Spreekuurrechter.' Zie: Lennaerts 2017, p. 2939.

wege de kosten en langere doorlooptijd) waarschijnlijk niet aan een 'gewone' rechter zouden hebben voorgelegd.

6.2.2 Selectie

Rol Bureau Spreekuurrechter groter dan voorzien

In de oorspronkelijke opzet van de pilot was het uitgangspunt dat een geschil (uitsluitend) tweezijdig zou worden aangemeld bij het Bureau Spreekuurrechter. De toestemming van de wederpartij zou door de aanvragende partij of door de verwijzer moeten worden verkregen. In de praktijk bleek dit echter niet goed te werken (weinig wederpartijen wilden meewerken als ze benaderd werden door de tegenpartij of diens vertegenwoordiger) en werd het gaandeweg de pilot aan het Bureau overgelaten om contact met de wederpartij op te nemen. Hiermee is de rol van en de tijd die de medewerkers van het Bureau besteden aan deze voorfase aanzienlijk groter geworden dan aanvankelijk was beoogd.

6.2.3 Zitting

Zitting Spreekuurrechter verloopt grotendeels hetzelfde als reguliere zitting

De procedure bij de Spreekuurrechter kenmerkt zich vooral door mondelinge behandeling van de zaak, zonder dagvaarding en andere processtukken (zoals een zaaksdossier). Dit heeft tot gevolg dat er tijdens de behandeling van de zaak relatief veel tijd moet worden besteed door de Spreekuurrechter aan het boven water krijgen van de feiten. Ook geven de meeste rechters aan dat zij bij Spreekuurzittingen meer dan in reguliere zittingen streven naar een schikking. Weliswaar is dat voor rechters meestal wel een streven, maar bij Spreekuurzaken is dat het uitgangspunt ('Eerst een goed gesprek en desnoods een vonnis' zoals het staat verwoord in het oorspronkelijke projectplan). Een zitting wordt soms door rechters als mislukt beschouwd als het niet tot een schikking komt. Voor het overige blijkt uit de interviews met rechters en uit de observaties van zittingen dat de werkwijze van de Spreekuurrechter in de praktijk nauwelijks afwijkt van het optreden van de rechter tijdens reguliere rolzittingen en kantoncomparities.

Afwezigheid processtukken leidt tot lange zittingen

Het feit dat de Spreekuurrechter voorafgaand aan een zitting niet kan beschikken over een inhoudelijk dossier met informatie en documenten over de zaak wordt door

de rechters zelf wisselend gewaardeerd. Sommige van de geïnterviewde rechters vinden het prettig om een zitting grotendeels blanco in te gaan. Dat voorkomt dat een zitting nodeloos gejuridiseerd wordt en zorgt ervoor dat meer aandacht kan worden besteed aan het onderliggende probleem van een geschil. Andere rechters vinden het ontbreken van een dossier juist niet positief, omdat ze veel tijd (meestal één à anderhalf uur) kwijt zijn aan het boven water halen van de feiten. Een zitting duurt daardoor – zeker op locatie – vaak drie tot vier uur. Een aantal Spreekuurrechters heeft het Bureau na verloop van tijd verzocht om vooraf toch een (beknopt) dossier op te stellen.

Partijen zijn positief over procedure

De meeste partijen zijn tevreden over de procedure bij de Spreekuurrechter. Hun gemiddeld rapportcijfer is een 7,6. Op alle voorlegde aspecten van procedurele rechtvaardigheid waarover partijen zijn bevraagd, antwoordt 80 tot 90% (zeer) positief. Slechts een enkeling antwoordt negatief op de voorlegde aspecten. Partijen noemen als zaken die zij als prettig hebben ervaren bijvoorbeeld de snelle behandeling van de zaak, het menselijke aspect en de lage kosten. Partijen noemen als zaken die zij als minder prettig hebben ervaren onder meer de lange duur van de zitting en de ervaren druk om tot een schikking te komen.

6.2.4 Afloop

Hoog schikkingspercentage

In 58 van de 64 zaken die bij de Spreekuurrechter op zitting zijn geweest (bij de rechtbank of op locatie) is de zaak geëindigd met een schikking. Dit resulteert in een schikkingspercentage van 91%. Dit percentage is (aanzienlijk) hoger dan bij reguliere procedures bij de kantonrechter (28%). Uit onze enquête blijkt dat 83% van de (weder) partijen die de enquête hebben ingevuld, direct na de zitting (zeer) tevreden was over de getroffen schikking. Bijna driekwart (71%) zegt dat hun mening na verloop van tijd onveranderd is gebleven, terwijl 21% nu minder tevreden is dan direct na afloop van de zitting.

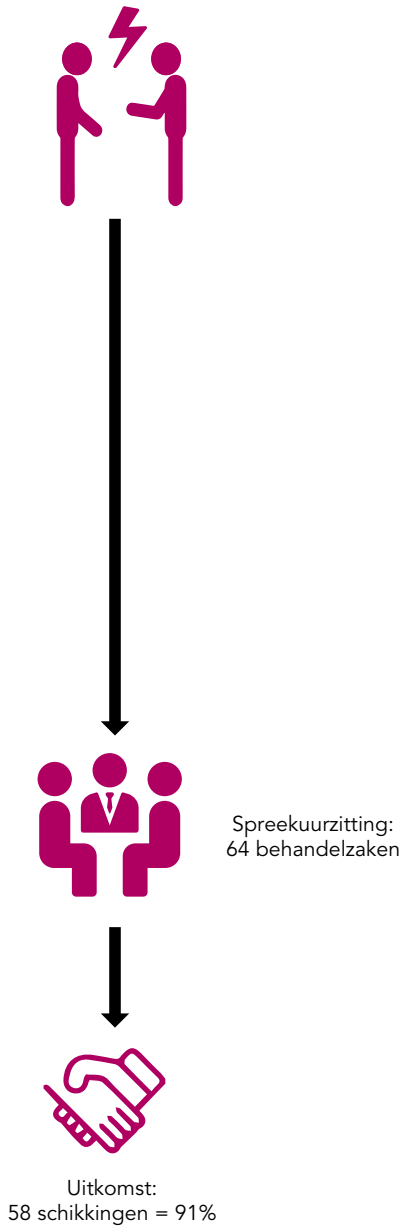
Schikkingspercentage positief beïnvloed door filters in het voortraject

De procedure bij de Spreekuurrechter kan op twee verschillende manieren worden bekeken. Vanuit het perspectief van de rechter is de *zitting* het startpunt van de procedure (figuur 6.1). Vanaf het moment dat beide partijen instemmen met de behan-

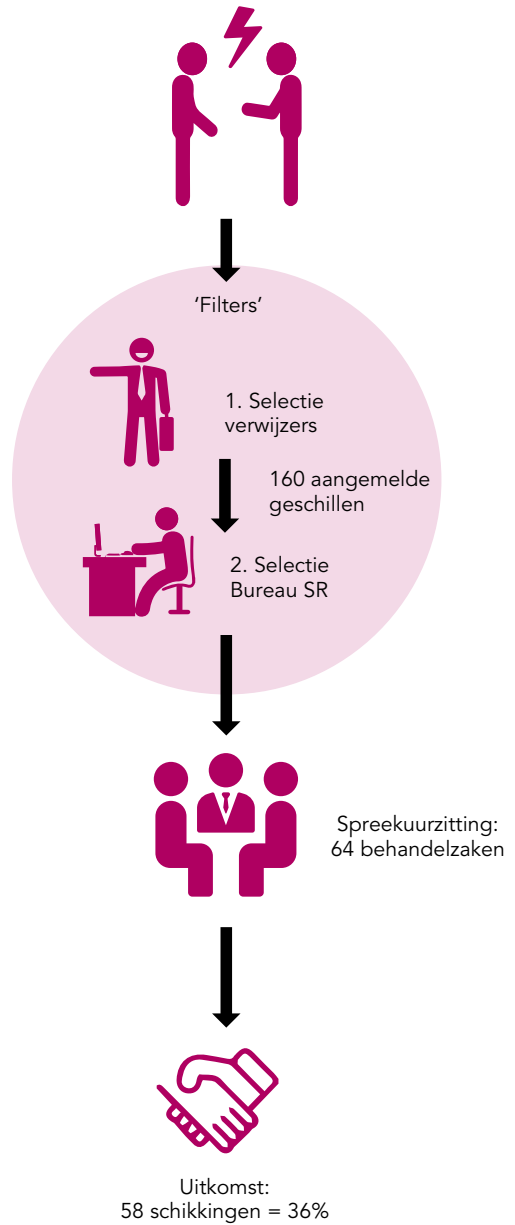
deling, is er juridisch gezien sprake van een 'zaak' voor de Spreekuurrechter. Vanuit het perspectief van partijen is de *aanmelding* van hun geschil bij één van de verwijzers het startpunt van de procedure (figuur 6.2). Vanuit dit perspectief passeren alle aangemelde geschillen, voorafgaand aan de zitting, eerst een aantal 'filters'. Het eerste filter betreft de rechtsbijstandverzekeraars en het Juridisch Loket die partijen naar de Spreekuurrechter verwijzen ('selectie verwijzers'; figuur 6.2). Zij maken zelf een afweging of een zaak geschikt is voor de Spreekuurrechter. Zij kiezen alleen die zaken waarvan zij denken dat deze zich lenen voor een schikking. Uit de interviews blijkt dat een belangrijk selectiecriterium hierbij is dat het conflict nog niet geëscaleerd is en de partijen nog niet met de hakken in het zand staan. Dit sluit aan bij, maar gaat soms ook verder dan, wat in de procesbeschrijving als niet geschikte zaak wordt aangeduid, namelijk als "personen die er niet van te overtuigen zijn dat ze wel eens ongelijk kunnen krijgen c.q. die op voorhand geen bereidheid hebben tot het vinden van een oplossing (...)" (zie ook paragraaf 2.4.3). Na deze eerste filter vallen die zaken af waarbij, naar het oordeel van de verwijzers, de kans klein is dat partijen zullen schikken.

Het tweede filter is het Bureau Spreekuurrechter ('selectie Bureau SR'; figuur 6.2). Hiermee wordt niet bedoeld dat het Bureau zelf zaken selecteert, maar dat de fase bij het Bureau 'de facto' werkt als een filter (omdat hier sommige zaken afvallen waarbij de wederpartij niet bereid is om mee te werken). Als een zaak door een verwijzer geschikt wordt geacht (vooral omdat het treffen van een schikking tot de mogelijkheden behoort), vraagt het Bureau aan de wederpartij om ook in te stemmen met de behandeling van de zaak door de Spreekuurrechter. Meer dan de helft van de wederpartijen doet dat niet. Belangrijke redenen voor de wederpartijen om niet mee te werken zijn dat ze zich niet bewust zijn van het geschil, ze het geschil niet als hun probleem ervaren en als de verhouding met de wederpartij blijvend is verstoord. Na deze tweede filter vallen die zaken af waarbij vooraf duidelijk is dat partijen niet nader tot elkaar zullen komen.

De overgebleven geschillen worden tijdens de Spreekuurzitting behandeld. Met andere woorden, de Spreekuurrechter buigt zich in feite alleen over zaken die zich relatief goed lenen voor een schikking. Geschillen waarvoor dat niet het geval is, zijn er al eerder uitgefilterd. Ook na deze 'voorselectie' is een schikking, uiteraard, nog geen automatisme. Of partijen wel of niet bereid zijn om te schikken wordt waarschijnlijk ook (mede) bepaald door het verloop van de Spreekuurzitting (waarin partijen meestal zelf het woord voeren) en de werkwijze van de rechter (die meer dan bij andere zaken is gericht op het bereiken van een schikking).

Figuur 6.1. Perspectief rechter

Figuur 6.2. Perspectief partijen

Het hiervoor beschreven voortraject is ook van belang bij de duiding van het aantal schikkingen bij de Spreekuurrechter. Wanneer we (vanuit het perspectief van de rechter) de *zitting* als startpunt nemen voor de procedure bij de Spreekuurrechter, dan eindigt 91% in een schikking (figuur 6.1). Wanneer we (vanuit het perspectief van partijen) de *aanmelding* van een geschil als startpunt nemen voor de procedure van de Spreekuurrechter, dan eindigt uiteindelijk 36% in een schikking (figuur 6.2).³

Kosten en baten

Relatief hoge personeelskosten

De pilot Spreekuurrechter heeft ruim anderhalf jaar gedraaid. De personele kosten van de uitvoering (dus exclusief het opstarten en begeleiden van de pilot) bedroegen ruim € 120.000. De tijdsbesteding per zaak voor rechters komt volgens onze analyse (zie paragraaf 4.2) grotendeels overeen met de tijdsbesteding die ze kwijt zouden zijn geweest indien een vergelijkbare zaak in de reguliere procedure zou zijn behandeld. De pilot kostte de ondersteuning wel (fors) meer tijd, onder meer door het grote aantal eenzijdige aanmeldingen waardoor veel contact moest worden opgenomen met wederpartijen, door het geven van voorlichting en door overleg met verwijzers.

Spreekuurrechter biedt effectieve oplossing voor geschil

De meeste partijen vinden dat de Spreekuurrechter effectief is in het beëindigen van hun geschil. In de enquête zegt 80% van de respondenten dat hun geschil na de behandeling door de Spreekuurrechter definitief is opgelost. De overige 20% geeft aan dat de tegenpartij (nog) geen uitvoering heeft gegeven aan de schikking.⁴

6.3 Sterkte-zwakteanalyse van de pilot Spreekuurrechter

De belangrijkste facetten van de pilot Spreekuurrechter brengen we in deze paragraaf in kaart door middel van een sterkte-zwakteanalyse (of: SWOT-analyse). Hierbij be-

3 Dit schikkingspercentage (36%) wijkt niet veel af van het aantal schikkingen bij reguliere procedures bij de kantonrechter (28%).

4 Deze percentages komen grotendeels overeen met de uitkomst van andere procedures. In de *Geschilbeslechtsingsdelta 2014* zegt 88% van de respondenten dat door hun aanpak (het al of niet inschakelen van een gerechtelijke procedure, buitengerechtelijke procedure of mediation) het probleem is opgelost. Deze cijfers worden niet verder uitgesplitst naar specifieke (gerechtelijke) procedures. Zie: M.J. Ter Voert & C.M. Klein Haarhuis, *Geschilbeslechtsingsdelta 2014. Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, p. 155.

spreeken we zowel een aantal (interne) sterktes en zwaktes als een aantal (externe) kansen en bedreigingen van de Spreekuurrechter.

Sterktes

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie beoordelen wij de pilot Spreekuurrechter als een 'gekwalificeerd succes'.

Er is sprake van een hoog schikkingspercentage en de meeste partijen zijn (zeer) positief over zowel het optreden van de Spreekuurrechter als de uitkomst van de procedure. Veel partijen geven aan dat hun geschil definitief is opgelost. Vooral bij burengeschillen lijkt de Spreekuurrechter bij te dragen aan een verbeterde, laagdrempelige toegang tot de rechtspraak. Juist bij deze geschillen zeggen relatief veel respondenten in de enquête dat zij hun zaak niet aan een 'gewone' rechter zouden hebben voorgelegd.

Alles bij elkaar lijkt de pilot Spreekuurrechter een goed voorbeeld van 'maatschappelijk effectieve rechtspraak'.⁵

Zwaktes

Daarnaast kan echter ook een aantal nuanceringen worden gemaakt bij het succes van de pilot Spreekuurrechter.

De gezamenlijkheidsvereiste betekent dat een partij weliswaar eenzijdig zijn of haar geschil kan voorleggen aan de verwijzers, maar dat de Spreekuurrechter deze zaak alleen in behandeling kan nemen na instemming van de wederpartij. In de praktijk betekent dit dat er veel meer geschillen in eerste instantie bij de Spreekuurrechter worden aangemeld dan dat er (kunnen) worden behandeld. Slechts 40% van de aangemelde geschillen komt daadwerkelijk op zitting; maar in 60% van de zaken moet de Spreekuurrechter de aanmelder teleurstellen en kan hij hem of haar niet verder helpen (meestal omdat de wederpartij niet bereid is om mee te werken).

De gezamenlijkheidsvereiste betekent ook dat het Bureau Spreekuurrechter relatief veel tijd moet investeren om (bij eenzijdig aangemelde zaken) de wederpartijen te benaderen, te informeren, voor te lichten en eventueel te bewegen om mee te werken aan de pilot door hun geschil te laten behandelen door de Spreekuurrechter. Ongeveer twee derde van de tijd is besteed aan dergelijke activiteiten die niet rechtstreeks samenhangen met behandelde zaken. Dit maakt de procedure arbeidsintensief en daardoor ook relatief kostbaar.

5 <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-nieuws/Themas/maatschappelijk-effectieve-rechtspraak>.

Ten slotte wordt het succes van de Spreekuurrechter mede bepaald door een aantal (tijdelijke en bijzondere) kenmerken van de pilot. Ten eerste is de instroom van zaken relatief beperkt en kunnen zaken – in het kader van de pilot – alleen worden aangebracht door een beperkt aantal verwijzers. Mede hierdoor kunnen zaken relatief snel worden behandeld. Ten tweede is het hoge schikkingspercentage mede het gevolg van de selectie van zaken door zowel de verwijzers als het Bureau Spreekuurrechter in het voortraject van de procedures. Hierdoor worden zaken die zich minder goed lenen voor een schikking eruit gefilterd. Het is de vraag of de verwijzers en vooral het Bureau deze (arbeidsintensieve en daardoor relatief kostbare) taak ook kunnen blijven vervullen als de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt. Ook ten aanzien van de lage griffierechten en het met voorrang inroosteren van zaken geldt dat deze elementen van de pilot waarschijnlijk niet zonder meer kunnen worden voortgezet als de Spreekuurrechter een meer blijvend karakter krijgt. Met andere woorden; het succes van de *pilot* Spreekuurrechter is maar ten dele een indicatie van het succes van de *procedure* Spreekuurrechter. Juist die factoren die een belangrijke bijdrage leveren aan het succes van de pilot, kunnen (bijvoorbeeld met het oog op rechtsgelijkheid) mogelijk niet (volledig) worden gehandhaafd als de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt.

Kansen

Er is een aantal factoren dat de toekomstige ontwikkeling van de Spreekuurrechter mogelijk positief kan beïnvloeden.

Er is, ten eerste, veel politieke en maatschappelijke belangstelling voor de pilot Spreekuurrechter (en andere, vergelijkbare, innovatieve vormen van rechtspraak). De Spreekuurrechter krijgt bijvoorbeeld veel aandacht in de media.⁶ In het verlengde van de ervaringen met de pilot Spreekuurrechter spreekt ook de politiek regelmatig over innovaties van gerechtelijke procedures. Het Tweede Kamerlid Van Nispen (SP) heeft bijvoorbeeld een initiatiefnota gepresenteerd waarin wordt gepleit voor een steviger koppeling tussen eerstelijns rechtshulp en de rechtspraak in de zogeheten 'Huizen van het Recht'.⁷ Er loopt bovendien, naar aanleiding van de motie-Segers, een onder-

6 Vgl. S. Altena, 'Op Spreekuur bij de rechter,' *Dagblad van het Noorden*, 29 april 2017; F. Jensma, 'Een "echte" rechter is ingewikkeld, duur of gewoon eng,' *NRC Handelsblad*, 2 december 2017; G. Beukers, 'U legt uw geschil hier aan mij uit,' *de Volkskrant*, 11 december 2017.

7 Nota, *Huizen van het recht: eerste hulp bij sociaal-juridische vraagstukken*. https://www.sp.nl/sites/default/files/huizen_van_het_recht.pdf. Zie ook: M. Lievisse Adriaanse, 'Vermijd een proces: praat met rechters over uw conflict,' *NRC Handelsblad*, 23 maart 2018.

zoek naar de inpasbaarheid van elementen van de zogeheten vrederechter in België en Frankrijk.⁸

Een tweede positieve ontwikkeling is dat, naast de pilot Spreekuurrechter, diverse gerechten initiatieven ontwikkelen die gericht zijn op het verbeteren van de toegankelijkheid en de effectiviteit van de rechtspraak. Hier kunnen bijvoorbeeld de initiatieven worden genoemd met betrekking tot: vechtscheidingen, de buurtrechter, en de aanpak van problematische schulden.⁹

Een derde positieve ontwikkeling is dat in het Regeerakkoord 2017-2021 verschillende initiatieven met eenvoudige, laagdrempelige toegang tot de rechter worden aangekondigd.¹⁰ Eén van deze initiatieven is de 'Experimentenwet rechtspleging', die het kabinet dit voorjaar op voorspraak van minister Dekker (J&V) in consultatie heeft gebracht.¹¹ Het doel van het wetsvoorstel is om de rechtspraak de mogelijkheid te geven om, met inachtneming van de fundamentele beginselen van procesrecht en binnen de grenzen die voortvloeien uit verdragen en EU-regelgeving, te experimenteren met innovatieve gerechtelijke procedures over het burgerlijk recht. De Hoge Raad, de Raad voor de rechtspraak en de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) hebben hier inmiddels positief op gereageerd. De afgelopen jaren heeft de rechtspraak verschillende pilots uitgevoerd. Tot nu toe zijn deze pilots steeds gebaseerd op artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering. Volgens de memorie van toelichting bij de 'Experimentenwet' kent dit artikel een aantal belangrijke beperkingen.¹² Zo kan de rechter alleen een zaak in behandeling nemen als beide partijen ermee instemmen (maar dat is bij veel conflicten moeilijk). Deze pilots staan bovendien alleen open voor zaken waarin de rechtsgevolgen door de partijen zelf mogen worden bepaald (waardoor bijvoorbeeld onderwerpen als echtscheiding, gezag en kinderalimentatie niet kunnen worden behandeld). De Experimentenwet maakt het daarom (onder meer) mogelijk om ook experimenten buiten het kader van artikel 96 uit te voeren. Deze wet biedt, met andere woorden, een ruimer wettelijk kader voor de verdere ontwikkeling van experimenten zoals de pilot Spreekuurrechter.

8 *Kamerstukken II* 2016-2017, 34550 VI, nr. 65.

9 Zie voor een overzicht: <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-nieuws/Themas/maatschappelijk-effectieve-rechtspraak>.

10 *Vertrouwen in de toekomst* (Regeerakkoord 2017 – 2021; VVD, CDA, D66 en ChristenUnie), p. 5. <https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst>.

11 <https://www.internetconsultatie.nl/experimenten>.

12 *Memorie van Toelichting* (Regels betreffende experimenten in de rechtspraak), p. 1.

Bedreigingen

Er is ook een aantal factoren die de toekomstige ontwikkeling van de Spreekuurrechter mogelijk negatief kan beïnvloeden.

In de afgelopen anderhalf jaar zijn in totaal 160 geschillen voor behandeling bij Spreekuurrechter aangemeld. Daarmee is het aantal aanmeldingen relatief gering. Halverwege de pilot was het aantal aanmeldingen het hoogst, maar zowel in de beginfase als aan het eind van de pilot is het aantal sterk teruggelopen. Daarnaast valt op dat van de in totaal 160 aangemelde geschillen uiteindelijk slechts 64 zaken daadwerkelijk door de Spreekuurrechter zijn behandeld. Op termijn (en bij handhaving van de wettelijke gezamenlijkheidsvereiste) vormt het (te) klein aantal behandelbare zaken mogelijk een bedreiging voor de toekomstige ontwikkeling van de Spreekuurrechter.¹³

Binnen het (experimentele en tijdelijke) kader van de pilot, kent de procedure bij de Spreekuurrechter een aantal elementen die afwijken van de reguliere rechtspraak. Zaken kunnen bijvoorbeeld alleen worden aangebracht door een beperkt aantal vooraf aangewezen verwijzers. Zaken voor de Spreekuurrechter worden bovendien met voorrang behandeld en de rechter kan (gelet op de aard van de pilot) zelf bepalen of een zaak wel of niet geschikt is voor de procedure Spreekuurrechter.¹⁴ Voor de toekomst is van belang in hoeverre deze onderdelen (bijvoorbeeld met het oog op de rechtsgelijkheid) kunnen worden gehandhaafd als de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt.

Ten slotte is niet uit te sluiten dat de rechtspraak in de toekomst moet gaan bezuinigen.¹⁵ Deze ontwikkelingen kunnen ook gevolgen hebben voor de verdere ontwikkeling van de Spreekuurrechter en andere vergelijkbare initiatieven.

De uitkomsten van de SWOT-analyse zijn samengevat in figuur 6.3.

13 Omgekeerd wijzen sommige respondenten er ook op dat wanneer de Spreekuurrechter een meer permanent karakter krijgt, zaken in principe door iedereen kunnen worden aangedragen. Hierdoor zal het aantal zaken in theorie juist ook enorm kunnen toenemen en is het de vraag of de rechtbanken dit wel aan kunnen.

14 Art. 10, lid 1, Procesreglement: 'De Spreekuurrechter behandelt uitsluitend kanton- en verzoekschriftgeschillen over burgerlijke rechten en plichten [...], met uitzondering van geschillen die de Spreekuurrechter niet geschikt acht voor de in dit reglement vastgestelde procedure.'

15 Vgl. M. Lievisse Adriaanse, 'Na sluiting rechtbanken moet rechtspraak nog meer besparen,' *NRC Handelsblad* 26 april 2018; M. Lievisse Adriaanse, 'Nog hogere tekorten rechtspraak,' *NRC Handelsblad* 20 augustus 2018.

Figuur 6.3. SWOT-analyse Spreekuurrechter

6.4 Een blik op de toekomst: vier vervolgopties

De pilot Spreekuurrechter bij de rechtbank Noord-Nederland is inmiddels beëindigd, het is aan de politiek en de Rechtspraak om te besluiten welk vervolg eraan wordt gegeven. Vanaf september 2018 is het voor bedrijven en burgers bijvoorbeeld mogelijk om een civiel geschil voor te leggen aan de 'Rotterdamse Regelrechter'. Deze pilot is een initiatief van de Rechtbank Rotterdam en vertoont belangrijke overeenkomsten met de Spreekuurrechter.¹⁶ In Den Haag start in het najaar van 2018 de pilot

16 Zie: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/folder-rotterdamse-regelrechter.pdf>.

‘De wijkrechter’, die eveneens is geïnspireerd op het model van de Spreekuurrechter. Hier zal de rechter op locatie overlastzaken, burengeschillen en huurzaken behandelen.

Hoe kunnen de lessen uit de pilot Spreekuurrechter zo optimaal mogelijk worden benut bij de ontwikkeling van snelle, toegankelijke, en maatschappelijk effectieve rechtspraak? Wij doen daarover geen aanbevelingen, maar presenteren vier opties: inbedding Spreekuurrechter in reguliere rechtspraak (optie 1); vervolg pilot Spreekuurrechter (optie 2); doorontwikkeling onderdelen van de pilot Spreekuurrechter (optie 3); en stoppen met de Spreekuurrechter (optie 4). De opties worden hieronder kort toegelicht en de voor- en nadelen ervan worden benoemd.

Bij de besluitvorming over deze of mogelijke andere vervolgopties voor de pilot Spreekuurrechter kan gebruik worden gemaakt van de uitkomsten van deze evaluatie, de sterke en zwakke punten zoals die zijn beschreven in de SWOT-analyse, en de ervaringen met andere vergelijkbare initiatieven.

Optie 1: “Implementatie Spreekuurrechter”

Een eerste vervolgoptie is dat de pilot Spreekuurrechter een permanent vervolg krijgt. De tijdelijke onderdelen van de pilot (zoals de verlaagde griffierechten en de mondelinge behandeling op de zitting zonder voorafgaande uitwisseling van processtukken) worden, waar mogelijk, ingebed in de reguliere organisatie van de Rechtspraak.

Een voordeel van de implementatie van de Spreekuurrechter in de reguliere rechtspraak zou kunnen zijn dat de lessen uit de pilot meteen in de praktijk kunnen worden gebracht. Een nadeel van deze optie is echter dat sommige onderdelen van de pilot Spreekuurrechter dan waarschijnlijk niet kunnen worden gehandhaafd en moeten worden aangepast. Denk hierbij aan de laagdrempelige toegang (lage griffierechten en het met voorrang behandelen van zaken). Daarnaast roept deze evaluatie (maar bijvoorbeeld ook de eerdere ervaringen met de Burenrechter en de e-kantonrechter) de vraag op of het aantal zaken dat voldoet aan artikel 96 Rv niet te gering is voor een aparte procedure.

Optie 2: “Pilot 2.0”

Een tweede vervolgoptie is dat de pilot wordt voortgezet bij één of meer andere rechtbanken. Op basis van de ervaringen in de eerste pilot, en de uitkomsten van deze evaluatie, kan de tweede pilot ook eventueel op een aantal onderdelen worden aangepast.

Een voordeel van voortzetting van de pilot Spreekuurrechter bij één of meer andere rechtbanken is dat de rechtspraak de gelegenheid krijgt om nog meer ervaring op te doen met deze procedure. Een nadeel van deze optie zou echter kunnen zijn dat de sterke en minder sterke kanten van de Spreekuurrechter met de eerste pilot (en met deze evaluatie) mogelijk al voldoende in kaart zijn gebracht, en dat de meerwaarde van een nieuwe pilot daarom betrekkelijk gering is.

Optie 3: "Rechtspraak in de buurt"

Een derde vervolgoptie is dat de pilot als zodanig niet meer zal worden voortgezet, maar dat een aantal succesvolle onderdelen van de pilot (zoals de laagdrempelige aanmelding en partijen die zelf het woord voeren) in stand worden gehouden en worden ingevuld langs bijvoorbeeld een van de volgende twee lijnen.

A. Selectie in het voortraject

Uit de evaluatie blijkt dat het Bureau Spreekuurrechter een belangrijke rol vervult bij de zowel de selectie van zaken voor de zitting als het benaderen van de wederpartij bij een eenzijdige aanmelding. Hierop voortbouwend kunnen mogelijk ook andere manieren worden bedacht waarop zaken niet automatisch worden doorgeleid naar de rechter, maar dat eerst de aard van het geschil nader worden onderzocht en wordt bekeken of ze mogelijk ook buiten de rechter om kunnen worden opgelost. Deze voorziening kan zowel binnen als buiten de rechtspraak worden ingericht. Hierbij kan bijvoorbeeld worden aangesloten bij de ervaringen met het *Schiedsamt* in Duitsland en de *Forlikråd* in Noorwegen die zich buigen zich over civiele geschillen voordat een zaak aan een rechter wordt voorgelegd. Zowel de leden van het *Schiedsambt* als de leden van de *Forlikråd* zijn lekenrechters (zie hoofdstuk 4).

B. Een juridisch inlooppreekuur binnen of buiten de rechtbank

Uit de evaluatie blijkt ook dat partijen de voorkeur geven aan een laagdrempelige en informele voorziening waar zij zo snel mogelijk met hun geschil en hun vragen terecht kunnen. Binnen de opzet van de pilot moesten alle zaken apart worden ingeroosterd en moeten partijen voor een zitting worden uitgenodigd. In plaats daarvan zou ook (naar het voorbeeld van de huisarts) een 'echt' inlooppreekuur kunnen worden georganiseerd, waar beide partijen op vaste tijden voor advies (en mogelijk een oplossing van hun geschil) zonder dossier kunnen binnenlopen. Dit juridisch Spreekuur kan zowel binnen als buiten de rechtbank (in bijvoorbeeld een school of een buurtgebouw) worden ingericht.

Een voordeel van het verder uitwerken van enkele veelbelovende onderdelen van de pilot Spreekuurrechter is dat de rechtspraak lessen kan trekken uit de eerste pilot (en deze evaluatie) en ervaring kan opdoen met een aantal mogelijke vernieuwingen (bijvoorbeeld meer selectie in het voortraject en een inloopSpreekuur). Een nadeel van deze optie zou kunnen zijn dat de realisatie van deze vernieuwingen (ook binnen het kader van een tijdelijk experiment) waarschijnlijk niet eenvoudig zal zijn en ook de medewerking vereist van partners buiten de rechtspraak (zoals bijvoorbeeld de gemeente).

Optie 4: "Einde Spreekuurrechter"

Een vierde vervolgoptie is dat de pilot wordt beëindigd. Uit de ervaringen met de pilot (en de uitkomsten van deze evaluatie) kan een aantal lessen worden getrokken voor de toekomst. Maar (de pilot) Spreekuurrechter krijgt geen (tijdelijk of blijvend) vervolg binnen de rechtspraak.

Een voordeel van het beëindigen van de (pilot) Spreekuurrechter zou kunnen zijn dat de tijd en de middelen die waren gereserveerd voor de pilot nu weer volledig beschikbaar komen voor de reguliere rechtspraak. Een nadeel van deze optie is echter dat de waardevolle ervaringen met de pilot niet optimaal wordt benut.

Deelvragen per onderzoeksthema

Het evaluatieonderzoek van de pilot Spreekuurrechter kent in totaal zes onderzoeksthema's. Hieronder is per thema aangegeven welke deelvragen wij zullen beantwoorden.

Onderzoeksthema 1. Inventarisatie type zaken en partijen

Om inzicht te krijgen in het type zaken en partijen en of sprake is van een 'nieuwe' zaaksstroom worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord.

Deelvraag

1. Wijkt het type zaken en partijen dat bij de Spreekuurrechter terechtkomt af van het type zaken en partijen in reguliere zaken?
 2. In hoeverre zijn onder de aanmeldingen voor de Spreekuurrechter de uiteindelijke 'afhakkers' in type zaak en partij afwijkend van de 'blijvers' en hoe lossen de 'afhakkers' uiteindelijk hun probleem op?
-

Onderzoeksthema 2. De wijze waarop zaken bij de Spreekuurrechter terechtkomen

Bij het tweede onderzoeksthema beantwoorden we een zestal vragen:

Deelvraag

3. Hoe verloopt de selectie van zaken door verwijzers, welke selectiecriteria hanteren zij voor Spreekuurzaken en welke andere vormen van (gerechtelijke) geschilbeslechting zijn overwogen door verwijzers?
 4. Hoeveel Spreekuurzaken worden aangemeld?
 5. Wat zijn de belangrijkste motieven van aangemelde partijen zelf om al dan niet voor de Spreekuurrechter te kiezen?
 6. Wat is de rol van verwijzers en het Bureau Spreekuurrechter in de instemmingsprocedure?
 7. Hoe vaak komen aangemelde partijen tot gezamenlijke instemming over de procedure bij de Spreekuurrechter en welke factoren verklaren waarom partijen al dan niet samen instemmen met de procedure?
 8. Hoe ervaren aangemelde partijen de selectieprocedure en verwijzing en wat zijn hun verwachtingen?
-

Onderzoeksthema 3. Het Spreekuur

Ten aanzien van de zitting bij de Spreekuurrechter beantwoorden we de volgende deelvragen:

Deelvraag

9. In welke opzichten wijken de zittingen van de Spreekuurrechter af van reguliere zittingen?
 10. Hoe (actief) stellen betrokkenen (rechters, partijen, juridisch vertegenwoordigers) zich op tijdens de zitting?
 11. Wat vinden betrokkenen (rechters, partijen en juridisch vertegenwoordigers) van het mondeling procederen zonder (voorafgaande) processtukken?
 12. Hoe luidt het algemeen oordeel van betrokkenen (rechters, partijen en juridisch vertegenwoordigers) over de zitting en wat is het meest bepalend voor dit oordeel?
-

Onderzoeksthema 4. De uitkomsten en afloop van Spreekuurzaken

In het kader van het eerste onderzoeksthema worden de volgende vragen beantwoord:

Deelvraag

13. Welke uitkomst en afloop kennen de Spreekuurzaken?
 14. In hoeverre hangt volgens betrokkenen (rechters, partijen en juridisch vertegenwoordigers) de uitkomst van Spreekuurzaken samen met kenmerkende elementen van de procedure Spreekuurrechter?
 15. Hoe tevreden zijn partijen met de uitkomst en de afloop en hoe verhoudt zich dat tot de verwachtingen vooraf?
-

Onderzoeksthema 5. Kosten en baten van Spreekuurzaken

Teneinde te bepalen hoe bij de procedure Spreekuurrechter de kosten zich verhouden ten opzichte van de opbrengsten zullen we een antwoord geven op de volgende drie onderzoeksvragen:

Deelvraag

16. Hoeveel kosten maken partijen en hoe lang duurt de afhandeling van het geschil?
 17. Wat zijn de kosten (financieel en tijdsinvestering van rechters en het Bureau Spreekuur) en baten (in tevredenheid, doorlooptijd, uitkomst en kosten voor partijen) van de procedure Spreekuurrechter?
 18. Hoe luidt het oordeel van betrokkenen (het Bureau Spreekuurrechter, rechters en verwijzers) over de verhouding tussen de kosten en de baten?
-

Onderzoeksthema 6. Toekomstige toepassing procedure Spreekuurrechter

Het evaluatieonderzoek dient eveneens inzichtelijk te maken welke elementen van de procedure Spreekuurrechter zich lenen voor toekomstige toepassing. Daartoe beantwoorden we een tweetal deelvragen:

Deelvraag

19. Wat is het toekomstig potentieel aan aanmeldingen volgens betrokkenen (het Bureau Spreekuurrechter, rechters en verwijzers)?
 20. Welke aanpassingen aan de procedure Spreekuurrechter hebben er in de loop van het project plaatsgevonden en zijn er bij eventuele toekomstige toepassing volgens betrokkenen (het Bureau Spreekuurrechter, rechters en verwijzers) nog nadere aanpassingen gewenst?
-

Geïnterviewde professionals

Naam	Functie	Organisatie
Bakker, A.	Juridisch administratief medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Benjamins, M.	Juridisch medewerker	Juridisch Loket
Bloem, G.A.	Controller	Rechtbank Noord-Nederland
Van den Bosch, B.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Brolsma, J.	Senior juridisch medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Cantineau, S.	Senior juridisch medewerkster	Juridisch Loket
Dols, L.	Regiomanager Legal Operations	DAS Rechtsbijstand
Fehrman, M.	Jurist onroerende zaken	DAS Rechtsbijstand
Giltay, R.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Hoogslag, T.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
De Jong, M.	Jurist	Univé Rechtshulp
De Locht, C.J.R.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Kranenberg, J.	Juridisch administratief medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Lennaerts, T.	Seniorrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Logtenberg, B.	Senior juridisch medewerker	Rechtbank Noord-Nederland
Van Maanen, M.	Jurist contractueel & onroerende zaken	DAS Rechtsbijstand
Van der Meer, A.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Ploeger, A.	Bestuurslid	Rechtbank Noord-Nederland
Van de Schepop, M.C.C.	President	Rechtbank Noord-Nederland
Steenmeijer, G.	Jurist	Univé Rechtshulp
Telman, C.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
De Vroome, J.	Projectleider pilot Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland
Van Weringh, E.W.	Spreekuurrechter	Rechtbank Noord-Nederland

Digitale enquête

Enquête Spreekuurrechter

Bedankt dat u de enquête wilt invullen! Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer vijf minuten. Uw gegevens worden zorgvuldig behandeld. De antwoorden worden anoniem verwerkt en worden niet verder verspreid. Uw antwoorden zijn dus ook niet herleidbaar tot uw persoon terug te vinden in de rapportage.

We verzoeken u de vragenlijst uiterlijk 25 maart in te vullen. Voor vragen kunt u contact opnemen met Christine Veen (050-3139853 of veen@pro-facto.nl).

U kunt de vragenlijst tussentijds opslaan en later hervatten door op de 'hervat later' knop te drukken. Als u vervolgens verder wilt gaan kan dat door opnieuw in te loggen met uw code. Indien u wilt wisselen tussen pagina's kunt u daarvoor de knoppen onderaan de vragenlijst gebruiken. Gebruik daarvoor niet de browser knoppen.

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Inleiding

Wat was voor u de reden om uw zaak voor te leggen aan de Spreekuurrechter?

Selecteer alle mogelijkheden:

- Lage kosten
- De korte termijn waarbinnen mijn zaak behandeld kon worden
- De grote kans om tot een oplossing te komen
- Op aanraden van mijn rechtsbijstandverzekering
- Op aanraden van mijn advocaat
- De informele werkwijze van de Spreekuurrechter
- Ervaringen van anderen
- Omdat de tegenpartij dit heeft gevraagd
- Andere:

De behandeling van uw zaak

Hieronder volgt een aantal vragen over de wijze waarop uw zaak door de Spreekuurrechter is behandeld en uw ervaringen met de Spreekuurrechter. Het kan in dat geval gaan om de behandeling van uw zaak ter plaatse (bij u en/of uw wederpartij thuis) of de behandeling van uw zaak op de rechtbank (locatie Assen, Groningen of Leeuwarden), ook wel de Spreekuurzitting genoemd.

Beantwoord de volgende stellingen:

Kies het toepasselijke antwoord voor elk onderdeel:

	Ze er mee eens	Mee eens	Mee oneens	Ze er mee oneens	Weet niet / geen mening
de Spreekuurrechter gaf mij de ruimte om mijn kant van het verhaal te vertellen	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekuurrechter luisterde naar mijn standpunt	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekuurrechter was deskundig	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekuurrechter was onpartijdig	☐	☐	☐	☐	☐
de Spreekuurrechter behandelde mij met respect	☐	☐	☐	☐	☐

Kunt u aangeven in hoeverre u tevreden bent over:

Kies het toepasselijke antwoord voor elk onderdeel:

	Ze er tevreden	Tevreden	Ontevreden	Ze er ontevreden	Weet niet / geen mening
de duur van de Spreekuurzitting	☐	☐	☐	☐	☐
de duur van de volledige procedure	☐	☐	☐	☐	☐
de kosten van de procedure	☐	☐	☐	☐	☐

Heeft iemand u bijgestaan tijdens de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?

Selecteer alle mogelijkheden:

- Nee
- Ja, mijn advocaat
- Ja, mijn rechtsbijstandverzekeraar
- Ja, een andere juridisch adviseur
- Ja, een familielid of bekende

Wie heeft tijdens de Spreekuursitting het woord gevoerd om uw kant van de zaak toe te lichten?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja, mijn advocaat' of 'Ja, een andere juridisch adviseur' of 'Ja, mijn rechtsbijstandverzekeraar' bij vraag '4 [v5]' (Heeft iemand u bijgestaan tijdens de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ik heb vooral zelf het woord gevoerd
- Vooral mijn vertegenwoordiger heeft het woord gevoerd en ik niet of nauwelijks
- Mijn vertegenwoordiger en ik zijn beiden ongeveer evenveel aan het woord geweest
- Weet ik niet/geen mening

Hoe belangrijk was het voor u dat u tijdens de Spreekuursitting zelf uw verhaal mocht vertellen?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Mijn vertegenwoordiger en ik zijn beiden ongeveer evenveel aan het woord geweest' of 'Ik heb vooral zelf het woord gevoerd' bij vraag '5 [v5a]' (Wie heeft tijdens de Spreekuursitting het woord gevoerd om uw kant van de zaak toe te lichten?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- zeer belangrijk
- belangrijk
- onbelangrijk
- weet niet/geen mening

De uitkomst

De behandeling van een zaak door de Spreekuurrechter kan met of zonder uitspraak (vonnis) van de rechter eindigen.

Geen uitspraak

De behandeling eindigt zonder uitspraak als beide partijen er onderling samen uitkomen en een oplossing vinden voor hun zaak. In dat geval wordt veelal direct een overeenkomst opgesteld, uitgeprint en door beide partijen ondertekend. De behandeling kan ook zonder uitspraak eindigen als partijen slechts behoefte hebben aan een advies van een rechter en/of er geen behoefte is aan verder procederen.

Wel een uitspraak

Indien partijen er tijdens de behandeling van hun zaak niet uitkomen, vraagt de Spreekuurrechter vaak aan partijen om hun standpunten schriftelijk op papier te zetten. Vervolgens zal hij binnen enkele weken een uitspraak doen (vonnis wijzen) waarin hij zijn oordeel uitspreekt.

Hieronder volgt een aantal vragen over de uitkomst van de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter en uw ervaringen hiermee.

Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja
- Nee
- Weet ik niet/geen mening

Hoe is het verder gegaan toen bleek dat op de Spreekuurzitting een oplossing van uw geschil niet mogelijk was?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Nee' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Selecteer alle mogelijkheden:

- De Spreekuurrechter heeft uitspraak gedaan (vonnis)
- Er heeft een bemiddelingsgesprek plaatsgevonden onder leiding van een onafhankelijke derde
- Het probleem is later alsnog onderling opgelost
- Het probleem is nog niet opgelost
- De zaak is later opnieuw voorgelegd aan een 'gewone' rechter
- Andere:

In hoeverre bent u tevreden over het vonnis in uw zaak van de Spreekuurrechter?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was bij vraag '8 [v6a]' (Hoe is het verder gegaan toen bleek dat op de Spreekuurzitting een oplossing van uw geschil niet mogelijk was?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden
- Weet niet/geen mening

In hoeverre was u direct na afloop van de Spreekuurzitting tevreden over de wijze waarop uw geschil is opgelost?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden
- Weet ik niet/geen mening

Wat vindt u op dit moment van de wijze waarop het geschil tijdens de behandeling bij de Spreekuurrechter is opgelost?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekuurzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Mijn mening is onveranderd
- Ik ben nu meer tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak
- Ik ben nu minder tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak
- Weet ik niet / geen mening

*U geeft aan dat uw mening over de gekozen oplossing van het geschil is veranderd.
Kunt u dit nader toelichten?*

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ik ben nu minder tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak' of 'Ik ben nu meer tevreden over de oplossing dan direct na afloop van de behandeling van de zaak' bij vraag '11 [v8]' (Wat vindt u op dit moment van de wijze waarop het geschil tijdens de behandeling bij de Spreekrechter is opgelost?)

Vul uw antwoord hier in:

Heeft u vanuit de rechter druk gevoeld om akkoord te gaan met de voorgestelde oplossing van het geschil?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '7 [v6]' (Is er tijdens de Spreekzitting een oplossing gevonden voor het geschil?)

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja, sterke druk
- Ja, enige druk
- Nee, geen druk
- Weet ik niet / geen mening

Kunt u aangeven op welke manier de Spreekuurrechter druk op u heeft uitgeoefend?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja, enige druk' of 'Ja, sterke druk' bij vraag '13 [v9]' (Heeft u vanuit de rechter druk gevoeld om akkoord te gaan met de voorgestelde oplossing van het geschil?)

Vul uw antwoord hier in:

Is het aan de Spreekuurrechter voorgelegde geschil definitief opgelost?

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja
- Nee
- Weet niet/geen mening

Waarom is het geschil nog niet definitief opgelost?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Nee' bij vraag '15 [v11]' (Is het aan de Spreekuurrechter voorgelegde geschil definitief opgelost?)

Vul uw antwoord hier in:

Tot slot

Als u uw zaak niet aan de Spreekuurrechter had kunnen voorleggen, zou u het dan aan de 'gewone' rechter hebben voorgelegd?

Selecteer alle mogelijkheden:

- Ja
- Nee, omdat mij dit te duur is
- Nee, omdat de procedure mij dan te lang duurt
- Nee, omdat het probleem hiervoor te klein is
- Andere:

Wat vond u prettig aan de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?

Vul uw antwoord hier in:

Wat vond u minder prettig aan de behandeling van uw zaak door de Spreekuurrechter?

Vul uw antwoord hier in:

Welk cijfer geeft u aan de hele procedure en uw ervaringen met de Spreekuurrechter?

Kies het toepasselijke antwoord voor elk onderdeel:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

We willen als onderzoekers in aanvulling op deze vragenlijst ook een aantal (korte) gesprekken voeren met personen die met de Spreekuurrechter te maken hebben gehad. Dit gesprek zal maximaal 10 minuten duren. Mogen we hierover contact met u opnemen?

Kies één van de volgende mogelijkheden:

- Ja
- Nee

Bedankt dat u wilt meewerken aan een vervolgesprek. Via welk telefoonnummer kunnen we contact met u opnemen?

Beantwoord deze vraag alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

Antwoord was 'Ja' bij vraag '22 [v18]' (We willen als onderzoekers in aanvulling op deze vragenlijst ook een aantal (korte) gesprekken voeren met personen die met de Spreekuurrechter te maken hebben gehad. Dit gesprek zal maximaal 10 minuten duren. Mogen we hierover contact met u opnemen?)

Vul uw antwoord hier in:

U bent nu klaar met het invullen van de vragenlijst. Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst! Uw antwoorden zijn bewaard. Bedankt voor uw deelname aan deze enquête.

BIJLAGE 5

De Rotterdamse Regelrechter in actie

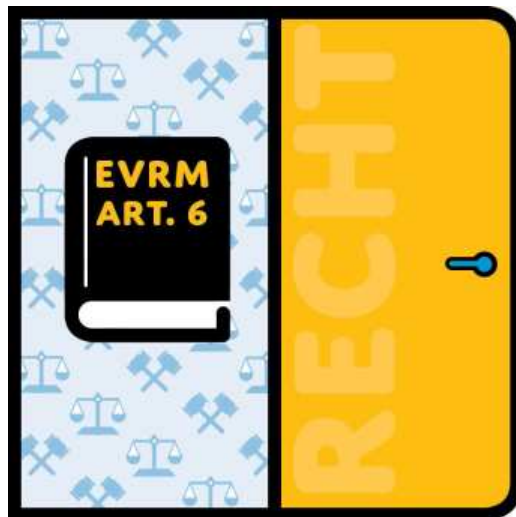
Emese von Bóné*

Dit artikel gaat over de Rotterdamse Regelrechter (afgekort RRR), een pilot betreffende een laagdrempelige rechter in de rechtbank Rotterdam die conform artikel 96 Rv partijen de mogelijkheid biedt om (kleine) geschillen op een snelle, efficiënte en goedkope manier voor de Regelrechter te beslechten. De procedure vangt aan met een eenvoudige brief of per e-mail. Het uitbrengen van een dagvaarding is niet nodig.

* Dr. E.K.E. von Bóné werkt als *assistant professor* aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij promoveerde in 1992 op de familieraad in Nederland (1811-1838). Het voorzitten van de familieraad was één van de taken van de vrederechter. Zij houdt zich sindsdien bezig met de vrederechter en andere laagdrempelige rechtspraak. Thans is zij benoemd in de begeleidingscommissie van het WODC, die onderzoek doet naar de haalbaarheid van de herinvoering van de vrederechter in Nederland.

1 W.J.J. Wetzels, 'De Regelrechter, de nieuwe pilot bij de rechtbank Rotterdam', *Trema* 2018, afl. 7. In dit artikel wordt gerefereerd aan het Meerjarenplan Rechtspraak 2015-2020. Zie verder ook A. Mein & F. de Meere, *Motieven van burgers om (niet) naar de rechter te gaan. Onderzoeksrapportage* (Research Memoranda jaargang 13, nr. 3), Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2018, p. 24-33.

2 T. den Hartog, 'Rijdende rechter in heel het land', *Algemeen Dagblad* 12 december 2018.

1 Inleiding

Het is bekend dat geschillen voor burgers soms onopgelost blijven. De drempel om te gaan procederen is voor partijen vaak te hoog. Partijen leggen geschillen liever niet aan de rechter voor vanwege de hoge kosten.¹ In het Meerjarenplan Rechtspraak 2015-2020 is te lezen dat het investeren in snelle, toegankelijke en deskundige rechtspraak als een belangrijk speerpunt naar voren is gebracht. Verder

is door de Raad voor de rechtspraak uitgesproken dat hij nadrukkelijk wil investeren in 'maatschappelijk effectieve rechtspraak'. Maatschappelijk effectieve rechtspraak is volgens de Raad voor de rechtspraak:

'als daarbij tijd en aandacht kan worden besteed aan eventueel onderliggende en niet of minder juridische kwesties en maatschappelijke problematiek, als de rechter laagdrempelig is en wordt ingezet in alle zaken waarin die inzet voor de burger relevant is, als de beslissing van de rechter toegevoegde waarde heeft en de rechter geen stempelmachine is en als de rechter de gerechtvaardigde verwachtingen van de burger ook waarmaakt'.

De Rotterdamse Regelrechter (verder in dit artikel ook RRR genoemd) beantwoordt wellicht de vraag naar laagdrempelige rechtspraak. Dit type rechtspraak staat momenteel volop in de belangstelling. Het Algemeen Dagblad publiceerde een bericht met de kop 'Rijdende rechter in heel het land: volgend jaar moeten door heel het land buurtrechters actief zijn die aan huis of wijkgebouwen kleine zaken afhandelen'.² De huidige minister voor Rechtsbescherming denkt dat zulke rijdende rechters slepende, dure rechtszaken kunnen voorkomen. In NRC Handelsblad is een artikel gewijd aan de laagdrempelige vrederechter (die een beetje gezien wordt als therapeut), die snel en goedkoop recht spreekt:

In september (2018) wil minister Dekker experimenteren met buurtrechters. België kent ze al twee eeuwen.³ Dit type rechtspraak dat in deze nieuwsartikelen genoemd wordt, is geschikt om rechtspraak dichtbij de burger te brengen. Hetzelfde geldt voor de Rotterdamse Regelrechter. Op de Erasmus Universiteit Rotterdam werd al in de jaren 80 van de vorige eeuw op het gebied van laagdrempelige rechtspraak in het project vrederechter van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid rechts-historisch en rechtsvergelijkend onderzoek verricht. Toen al werd vanuit rechtshistorisch en rechtsvergelijkend perspectief geconstateerd dat laagdrempelige rechtspraak anders en beter kon in Nederland. Uit dit onderzoeksproject zijn verschillende proefschriften voortgekomen.⁴ De handelingen van de minister voor Rechtsbescherming sluiten mooi aan bij de rechtswetenschap, nu het onderwerp over de vrederechter in de vergadering van de vaste Kamercommissie van Justitie en Veiligheid besproken is met de minister.⁵ De minister geeft de Raad voor de rechtspraak en de rechtbanken momenteel de gelegenheid te experimenteren met verschillende vormen van laagdrempelige rechtspraak. En zo pakte de rechtbank Rotterdam deze oproep op met de pilot de Rotterdamse Regelrechter. Voor het project van de Rotterdamse Regelrechter geldt artikel 96 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) als wettelijke basis. Het eerste lid van artikel 96 Rv biedt partijen de mogelijkheid om in bepaalde zaken zich gezamenlijk tot de kantonrechter te wenden en een beslissing in het geschil te vragen, terwijl het tweede lid het mogelijk maakt dat een van partijen zich tot de kantonrechter wendt. De kantonrechter moet vervolgens onderzoeken of de wederpartij bereid is medewerking te verlenen aan de beslechting van het tussen partijen bestaande geschil.⁶

Voor het project van de Rotterdamse Regelrechter geldt artikel 96 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering als wettelijke basis

Het voordeel van de procedure ex artikel 96 Rv is dat de procedure met een verzoekschrift of een brief aanhangig gemaakt kan worden.⁷ Er hoeven geen kosten gemaakt te worden om een dagvaarding op te stellen. Ook hoeft er geen deurwaarder ingeschakeld te worden om de dagvaarding aan de wederpartij

te betekenen. Deze procedure kan sneller afgewikkeld worden dan een gewone dagvaardingsprocedure aangezien de kantonrechter al binnen enkele weken na ontvangst van het verzoekschrift een mondelinge behandeling kan gelasten. Partijen kunnen hun standpunt toelichten en de rechter kan proberen het geschil in der minne te schikken.

De pilot Rotterdamse Regelrechter ging ongeveer zes maanden geleden van start. Reden om in deze bijdrage voor Ars Aequi een tipje van de sluier op te lichten over de werkwijze van de Rotterdamse Regelrechter. In de pilot biedt de rechtbank Rotterdam (ook op de locatie Dordrecht) sinds september vorig jaar de mogelijkheid aan partijen om in een snelle en goedkope procedure op eenvoudige wijze een geschil aan de kantonrechter in zijn hoedanigheid van regelrechter voor te leggen. Als door een van de kantonrechters is geoordeeld dat het geschil zich leent voor afdoening in het kader van het regelrechterproject, zal een van de regelrechters op korte termijn een mondelinge behandeling bepalen. Het gaat in deze pilot om eenvoudige zaken zoals geldvorderingen, maar ook burenruzies.

De regelrechter zal tijdens de zitting met partijen het gesprek aangaan over het aanhangig gemaakte geschil en zal proberen het geschil tussen partijen in der minne te schikken

De regelrechter zal tijdens de zitting met partijen het gesprek aangaan over het aanhangig gemaakte geschil en zal proberen het geschil tussen partijen in der minne te schikken. Er moet voorkomen worden dat het geschil verder 'gejuridiseerd' wordt en de kosten voor partijen moeten vooral niet oplopen zoals in een dagvaardingsprocedure, waar de kosten voor het uitbrengen van een dagvaarding al € 80 zijn. Het griffierecht voor ieder der partijen om een procedure voor de regelrechter te beginnen bedraagt € 40,50.⁸ Met de laagdrempelige procedure die de RRR biedt, is die drempel er niet. De procedure is zo ingericht dat het voor partijen niet noodzakelijk is zich te laten bijstaan door advocaten of andere juridische bijstandverleners.

Partijen kunnen hun geschil in hun eigen woorden (zoals kort omschreven op het aanmeldingsformulier, zie p. 402) aan de

3 A. van Kampen & M.L. Adriaanse, 'In België is de rechter ook een beetje therapeut', *NRC Handelsblad* 25 april 2018. Huysmans, de Belgische vrederechter in het kanton van het Belgisch-Limburgse Beringen, die in het NRC-artikel aan het woord is, zegt dat ze vrederechter, therapeut en sociaal werker in één is. Ze noemt haar taak: 'natuurlijke rechter van de zwakkeren in de samenleving'.

4 H.J.M. van Dapperen, *De vrederechter in Nederland 1811-1838* (diss. Rotterdam 1990), Rotterdam: Juridisch Instituut Erasmus Universiteit Rotterdam 1991. E.K.E. von Bóné, *De familieraad in Nederland 1811-1838* (diss. Rotterdam), Rotterdam: Erasmus Universiteit 1992, V. van Herreweghe, *De vrederechter en cassatie* (diss. Rotterdam 1993), Gent: MYS&Breesch 1994, S. Humbert-Convain, *Le juge de paix et la repression des infractions douanières en Flandre et en Hollande (1794-1815)* (diss. Rotterdam), Rotterdam: Erasmus Universiteit 1994. A.J.M. de Roo en R.W. Jagtenberg, *Settling Labour Disputes in Europe* (diss. Rotterdam), Deventer/Boston: Kluwer Law and Taxation 1994.

5 Commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 25 april 2018.

6 Projectplan *De Rotterdamse Regelrechter*, Rotterdam 2018, p. 4. Zie ook: www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Rotterdam/Regels-en-procedures/Paginas/regelrechter.aspx (laatst bekeken 22 april 2019).

7 Wetzels 2018.

8 Als twee bedrijven een geschil bij de RRR aanhangig maken geldt echter het reguliere tarief.

regelrechter voorleggen. Deze manier van geschillenbeslechting wordt gekenmerkt door de informele wijze van beslechting in vergelijking met een gewone procedure. De rechter zal met partijen het gesprek aangaan om te proberen het probleem in onderling overleg op te lossen. Blijkt dat niet mogelijk, dan zal de kantonrechter uiteindelijk de knoop moeten doorhakken en vonnis wijzen. Indien nodig zal hij partijen van tevoren vragen om aanvullende stukken aan te leveren en eventueel aanvullende vragen (mondeling of schriftelijk) te beantwoorden. We kunnen dus stellen dat de procedure van de RRR gekenmerkt wordt door de kernwoorden: snel, goedkoop, eenvoudig en probleemoplossend.

In dit artikel zal ik een uiteenzetting geven over de werkzaamheden van de RRR. Verder zal ik verslag doen van mijn observaties van de Rotterdamse Regelrechter 'in actie' tijdens de zittingen. Ook zal ik verslag doen van de gesprekken met verschillende regelrechters, stafmedewerkers van het Bureau Regelrechter en met een jurist van een rechtsbijstandsverzekeraar. Ik sluit af met een voorlopige conclusie over het project RRR.

De zaken die aan de Rotterdamse Regelrechter kunnen worden voorgelegd hebben een breed palet. Te denken valt aan huurzaken, consumentenzaken, geldvorderingen, schadevorderingen en burenruzies

standen, overlastsituaties en geschillen over servicekosten. In geval van consumentenzaken kan men denken aan een geschil over een plaatsing van een keuken of een geschil over een bepaald afgesloten abonnement. Ook arbeidsgeschillen kunnen worden voorgelegd aan de regelrechter. Zaken kunnen worden aangebracht door partijen zelf, maar ook door advocaten, deurwaarders en andere rechtshulpverleners. In Rotterdam is ervoor gekozen om advocaten, deurwaarders, woningcorporaties, vakbonden en (deel)gemeentes te informeren over het project en hen in staat te stellen om in het kader van de RRR zaken aan te brengen.¹¹ Het moet om eenvoudige zaken gaan (die door de regelrechter beoordeeld worden op hun eenvoud), aangezien de procedure in de eerste plaats bedoeld is voor zaken die nog niet gejuridiseerd zijn (dat wil zeggen dat er nog een goed gesprek mogelijk is tussen partijen onder leiding van de regelrechter), waarbij partijen zelf het woord kunnen voeren en inschakeling van een advocaat of andere rechtshulpverlener wel is toegestaan, maar zeker niet verplicht is. De regelrechter gaat, meer nog dan in een reguliere dagvaardingsprocedure, tijdens de zitting met partijen het gesprek aan om te bezien of het geschil in der minne en in goed overleg tussen partijen tot een oplossing gebracht kan worden. Lukt dat en bereiken partijen onderling een regeling over het geschil, dan zal de regelrechter de tussen partijen gemaakte afspraken in een proces-verbaal van de zitting vastleggen en zal hij partijen ook vragen om dat proces-verbaal te ondertekenen. Dat proces-verbaal heeft dezelfde executoriale werking als een vonnis van de kantonrechter.

In Rotterdam is ervoor gekozen om advocaten, deurwaarders, woningcorporaties, vakbonden en (deel)gemeentes te informeren over het project en hen in staat te stellen om in het kader van de RRR zaken aan te brengen

Aanmelding van zaken kan geschieden bij brief met vermelding van alle relevante gegevens waaronder in ieder geval de namen, adressen, telefoonnummers en e-mailadressen van de bij de zaak betrokken partijen alsmede een korte omschrijving van het juridische geschil dat aan de kantonrechter wordt voor-

9 Folder Rotterdamse regelrechter: www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/folder-rotterdamse-regelrechter.pdf (laatst bekeken 23 april 2019).

10 Wetzels 2018. Zie ook de folder Rotterdamse regelrechter via www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/folder-rotterdamse-regelrechter.pdf (laatst bekeken 23 april 2019).

11 Dit in tegenstelling tot Noord-Nederland waar ervoor gekozen is om alleen zaken van slechts rechtsbijstandsverzekeraars te behandelen in het kader van de pilot Spreekuur-rechter.

2 De werkzaamheden van de Rotterdamse Regelrechter

De bekendmaking van de pilot Rotterdamse Regelrechter was op 13 september 2018 met een bijeenkomst op de rechtbank Rotterdam. De introductie werd verzorgd door president De Lange-Tegelaar. Veel advocaten, andere juristen en belangstellenden waren voor deze bijeenkomst uitgenodigd. De president ging in op het takenpakket van de Rotterdamse Regelrechter, dat ook beschreven staat in de informatiefolder.⁹

De zaken die aan de Rotterdamse Regelrechter kunnen worden voorgelegd hebben een breed palet. Te denken valt aan huurzaken, consumentenzaken, geldvorderingen, schadevorderingen en burenruzies.¹⁰ Bij huurzaken gaat het bijvoorbeeld om huurachter-

 Zaak voor de regelrechter
Via dit formulier vraagt u een zitting aan bij de Rotterdamse regelrechter.

Contactgegevens aanvrager

Naam _____
Adres _____
Telefoon _____
E-mail _____

Contactgegevens gemachtigde/advocaat (indien van toepassing)

Naam _____
Adres _____
Telefoon _____
E-mail _____

Contactgegevens andere partij

Naam _____
Adres _____
Telefoon _____
E-mail _____

Contactgegevens gemachtigde/advocaat (indien van toepassing)

Naam _____
Adres _____
Telefoon _____
E-mail _____

Korte omschrijving van het geschil

U kunt het geschil op de zitting uitgeleend tekenen.

1 van 2 03-2019

Is de andere partij akkoord met behandeling van de zaak door de regelrechter?

☐ Ja, de andere partij is op de hoogte van dit verzoek en akkoord
☐ Weet ik niet (in dat geval neemt de regelrechter contact op met de andere partij)

Als er geen schikking wordt getroffen, willen partijen dan de mogelijkheid om tegen de zaak in hoger beroep te gaan?

☐ Ja
☐ Nee
☐ Weet ik niet (in dat geval neemt de regelrechter contact op met de andere partij)

Heeft u vragen of hulp nodig bij het invullen?
Bel dan de regelrechter op 088 36 11 961

Mail het ingevulde formulier naar: regrechter.rot@rechtspraak.nl. Na ontvangst van uw aanvraag kijken wij of uw geschil zich leent voor de regelrechter. We nemen daarvoor snel contact met u op.

2 van 2 03-2019

gelegd. Partijen kunnen ook gebruik maken van het aanmeldformulier (zie hierboven), dat te downloaden is op de site van de rechtbank Rotterdam op rechtspraak.nl.¹² Deze procedure wijkt af van de kantongerechtsprocedure, omdat in die procedure de wederpartij opgeroepen wordt door een dagvaarding. In het aanmeldformulier kunnen partijen zich de mogelijkheid van hoger beroep voorbehouden wanneer het financieel belang van de zaak hoger is dan € 1.750,- (zie art. 332 Rv).¹³ Wanneer partijen zich niet uitdrukkelijk en eensluidend het recht op hoger beroep hebben voorbehouden, geldt ingevolge artikel 333 Rv dat geen hoger beroep openstaat tegen de beslissing van de regelrechter en dat die beslissing dus bindend is voor beide partijen.

De regelrechterzaken worden in de Rotterdamse rechtbank meestal gehouden in de vaste zittingszaal nummer 24. Deze zaal is ingericht met een gesprekstafel waaraan de regelrechter met zijn griffier aan de ene kant van de tafel zit en partijen, al dan niet geflankeerd door advocaten, rechtsbijstandverleners of andere personen, aan de andere kant van de tafel. De regelrechter is een ervaren kantonrechter en hij leidt de zitting. Hij wordt bijgestaan door een juridisch medewerker, die

verbonden is aan het Bureau van de Rotterdamse Regelrechter. Zowel de regelrechter als de griffier dragen tijdens de zitting een toga. De regelrechter zal tijdens de zitting actief de mogelijkheid van een eventuele schikking onderzoeken tussen de partijen die samen naar de zitting gekomen zijn om hun geschil voor te leggen. De regelrechter zal daarbij ook gebruikmaken van mediation-achtige technieken door met partijen te praten over hun verschil van mening. De zittingszaal heeft een prettige setting doordat er aan een tafel – en dus zonder grote afstand tot de regelrechter – met elkaar gesproken kan worden. Een dergelijke setting heeft als voordeel dat het gesprek bevorderd wordt. De regelrechter voelt zich als een mediator met beslissingsmacht, aldus het interview met de regelrechters. Het is ook mogelijk de zitting op locatie te houden, bijvoorbeeld bij een burenruzie of in zaken waarin het probleem beter tot zijn recht komt als de regelrechter de situatie kan waarnemen op de betreffende locatie. De termijn van oproeping en behandeling van de zaak is veel korter dan in een dagvaardingsprocedure. De regelrechter probeert tijdens de zitting tot een oplossing te komen en heeft daarin een actieve rol.

¹² Zie het formulier Rotterdamse Regelrechter hierboven. Brieven worden gericht aan het Bureau van de Rotterdamse Regelrechter, Postbus 50955, 3007 BS Rotterdam. Ook is het mogelijk te mailen (naar regrechter.rot@rechtspraak.nl) of te bellen naar het Bureau Regelrechter: 099-3611961.

¹³ Wetzels 2018. Zie de formulieren hierboven, te downloaden op www.rechtspraak.nl (geraadpleegd 22 april 2019).

Wanneer partijen ter zitting overeenstemming bereiken over een minnelijke regeling van het tussen hen gerezen geschil, zal de regelrechter die regeling in beginsel ter zitting vastleggen in een proces-verbaal, dat door beide partijen ter zitting wordt ondertekend. Met dat proces-verbaal komt een einde aan de procedure voor de regelrechter.

Om inzicht te krijgen in hoeveel zaken er voor de regelrechter verwacht worden in deze pilot heb ik stafjurist Stoute van de Rotterdamse rechtbank benaderd. De heer Stoute vertelde dat sinds de pilot loopt er tot medio februari van dit kalenderjaar vijftig verzoeken (van de beoogde honderd in vijftien maanden) ontvangen zijn.¹⁴ Het aantal telefoontjes dat het Bureau RRR ontvangt, varieert nogal, aldus Stoute. In het begin waren het er vrij veel en vroegen mensen voornamelijk informatie over hoe een zaak aangebracht kan worden. Nu de pilot eenmaal loopt, gaat het om grofweg twee telefoontjes per dag.

Wanneer partijen ter zitting overeenstemming bereiken over een minnelijke regeling van het tussen hen gerezen geschil, zal de regelrechter die regeling in beginsel ter zitting vastleggen in een proces-verbaal, dat door beide partijen ter zitting wordt ondertekend

De justitiabelen zijn overwegend woonachtig of gevestigd in het arrondissement Rotterdam. Ondanks een wat stroeve start lopen de zaken getalsmatig aardig op schema, aldus Stoute. De verzoeken gaan over het eindigen van het recht van bewoning, kosten van een zonnescherm, een huurdersrelatie, aannemerskwetsies, facturen voor financiële dienstverlening, een door een bedrijf beschadigde vloer, een reguliere geldvordering, burengeschillen, arbeidsgeschillen, een geldlening, een schade aan een brievenbus etc. De doorlooptijd (gerekend vanaf de datum van binnenkomst van het verzoek tot aan de regeling) van de meeste zaken was gemiddeld 31 kalenderdagen (!). De kortste doorlooptijd was veertien kalenderdagen, de langste doorlooptijd 71 kalenderdagen. Als we dit vergelijken met de gewone kantongerechtsprocedure (met doorlooptijden van gemiddeld zes maanden) is dit winst.¹⁵

3 Gesprekken met de Rotterdamse Regelrechter(s) en stafmedewerker(s)

Om te weten te komen hoe de Rotterdamse Regelrechters werken, heb ik een rondetafelgesprek gehouden met een aantal regelrechters en griffiers aan de hand van een aantal vragen. Het rondetafelgesprek begon met een uiteenzetting van de ontstaansgeschiedenis van de pilot RRR. De regelrechters zeiden dat in het kader van artikel 96 Rv de Rotterdamse rechtbank deze pilot aan wil bieden niet alleen aan burgers maar ook aan bedrijven. De geluiden van schaalverkleining (dus weer meer laagdrempelige rechtspraak zoals dat vóór de Wet herziening gerechtelijke kaart bestond, toen er 62 kantongerechten waren) door de Raad voor de rechtspraak zijn mede aanleiding geweest om laagdrempelige rechtspraak aan te bieden. De griffier van het Bureau RRR vertelde dat er veel telefoontjes binnengekomen zijn nadat het project RRR van start gegaan is. De griffier vertelde dat niet alle verzoeken kunnen worden behandeld omdat een eis voor de zitting van de regelrechter is dat beide partijen bereid moeten zijn tot een goed gesprek. Dit lukt niet altijd omdat soms een van de partijen daartoe niet bereid is.

Er zijn geen speciale dagen dat de zittingen van de RRR plaatsvinden. Momenteel straalt het gebouw van de Rotterdamse rechtbank waar de regelrechter zitting houdt hoogdrempeligheid uit. De zittingen worden gehouden in een speciale zaal, omdat dit prettig is voor partijen, hoewel de zaal niet exclusief voor de Rotterdamse Regelrechter is. Het zou wel beter zijn, aldus een van de regelrechters, als er meer zichtbaarheid gegeven wordt aan de regelrechter binnen de grote rechtbank, bijvoorbeeld met een verlichtingsbordje zodat de burgers snel zien waar zij moeten zijn. Gesprekken voeren met partijen aan de ovale tafel is volgens regelrechter Van Steenderen het beste, omdat er dan geen afstand is en het gesprek bevorderd kan worden. Zij zegt dat het werk als regelrechter haar veel werkplezier geeft, vooral omdat de zaak zich in een voortraject bevindt en de zaak nog niet 'gejuridiseerd' is. Immers, een gesprek is mogelijk tussen partijen omdat de standpunten van partijen niet lijnrecht tegenover elkaar staan en het geschil nog niet geëscaleerd is. Volgens de geïnterviewde Rotterdamse Regelrechters ben je als regelrechter 'een mediationrechter met beslissingsmacht'. Een regelrechter is van mening dat (als het project goed loopt) er wellicht in de deelgemeente een bepaalde dag van de week in de wijk zittingen gehouden zouden kunnen worden.

14 W.J.J. Wetzels, 'Nieuw leven voor de procedure ex artikel 96 Rv in de pilot van de Rotterdamse Regelrechter', *TAP* 2019/60.

15 E.K.E. von Bóné, 'Experimenteren met de vrederechter is de moeite waard!', *Mediation en Conflictmanagement* (22) 2018, afl. 2, p. 23-47.

De regelrechter heeft een oplossingsgerichte houding. Zo vertelde een regelrechter dat hij voor de oplossing van het geschil dat hij moest regelen zelf de gemeente had gebeld om mee te werken aan een oplossing. Dit kenmerkt de actieve rol van de regelrechter die veel minder lijdelijk is dan we in Nederland van rechters gewend zijn. Verder vertelden de regelrechters dat er bij voorkeur geen stukken ingediend hoeven te worden, hetgeen de procedure vergemakkelijkt. Stukken kunnen eventueel meegebracht worden op zitting. De regelrechter beslist uiteindelijk in samenspraak met partijen.

Om te weten te komen hoe de Rotterdamse Regelrechters gerekruteerd worden heb ik de regelrechters gevraagd naar de manier van selectie voor het ambt van regelrechter. Een echte selectie vindt niet plaats. De regelrechters verklaarden in het gesprek dat zij gevraagd zijn door de rechtbank. Er zijn vooral kantonrechters gevraagd die oplossingsgericht zijn in de praktijk van hun kantonrechtspraak. De regelrechters blijken een lange staat van dienst te hebben als kantonrechter. Een van de regelrechters, die al twintig jaar kantonrechter is, vertelde dat zij een mediationopleiding gevolgd heeft. Een andere regelrechter vertelde dat hij geselecteerd is vanwege het groot aantal schikkingen die hij als kantonrechter weet te bewerkstelligen. Een speciale training hebben de regelrechters niet gekregen. De regelrechters ervaren in hun werk dat zij als regelrechter minder lijdelijk hoeven te zijn dan in hun rol als kantonrechter. Een regelrechter beantwoordde mijn vraag hoe zij haar werk als regelrechter ervaart in vergelijking met haar werk als kantonrechter: 'het werk is vergelijkbaar, met dien verstande dat je nauwelijks tijd aan voorbereiding kwijt bent en je nog vrijer op de zitting kunt zijn'. De regelrechters beschreven een greep van de zaken die aan de orde geweest waren, zoals het herplaatsen van zonneschermen, een zaak over een burenruzie over coniferen die niet geregeld kon worden omdat de burenen niet bij elkaar binnen wilden komen en er uiteindelijk geregeld is dat de zitting in een nabij gelegen schooltje gehouden kon worden nadat de regelrechter de situatie ter plekke in de tuin bekeken had, en ten slotte een huurzaak betreffende een privéhuurovereenkomst tussen een verhuurder van een woonhuis en de huurder, een oude bejaarde dame die de woning huurde en die met haar zoon samen woonde. De moeder (96 jaar) was inmiddels in een verzorgingstehuis opgenomen. De verhuurder die de zaak voor

de regelrechter had aangespannen wilde dat de zoon het gehuurde ontruimde, omdat zijn moeder niet langer haar hoofdverblijf had in het gehuurde, aangezien zij inmiddels in een verzorgingstehuis was opgenomen. De regelrechter vertelde dat zij samen met partijen een nieuwe oplossing gezocht heeft. Andere zaken betroffen veelal betalingen van facturen, ruzie over verfspatten en een geldvordering.

De regelrechters ervaren in hun werk dat zij als regelrechter minder lijdelijk hoeven te zijn dan in hun rol als kantonrechter

De regelrechters zijn voorzien van bekwame griffiers die onderdeel uitmaken van het Bureau Regelrechter. Zij verslaan niet alleen het gesprek tussen partijen onder leiding van de regelrechter op de zittingen, maar zorgen ook voor het proces-verbaal en de registratie van het vonnis van de regelrechter. Het proces-verbaal wordt getekend door partijen, de regelrechter en de griffier. Naast hun werk als griffier zijn de medewerkers van het Bureau Regelrechter ook het eerste aanspreekpunt voor de vragen die telefonisch binnenkomen. Zij staan de mensen te woord en leggen de procedure van de regelrechter uit. Zij nemen de zaken aan van de mensen die hun geschil al of niet aanhangig willen maken voor de regelrechter. Zij letten op de respons van de burgers, die vooral positief zijn over de wijze van procederen voor de regelrechter. De klanttevredenheid wordt gemeten via een enquêteformulier dat mensen invullen. Ook vinden de burgers het prettig om hun geschil voor te leggen per e-mail of per telefoon. 'Dat biedt echt service', verklaart een van de griffiers. Er zijn vijf bureaumedewerkers werkzaam bij het Bureau van de Regelrechter die om de beurt de telefoon bedienen. De regelrechter wordt door de griffier aangezocht zodat de zaken eerlijk onder de regelrechters worden verdeeld.

4 De Rotterdamse Regelrechter in actie

Een van de zaken die ik heb bijgewoond en in dit artikel nader wil belichten is een zaak die op 18 januari jl. bij regelrechter Wetzels en zijn griffier diende. Het betrof een geschil tussen een aannemer en een eigenaresse van een dure woning met tuin in Hendrik Ido Am-

bacht. De aannemer kwam niet alleen naar de zitting van de regelrechter, maar werd vergezeld door een advocaat. Verder was ook de schoonzus van de aannemer meegekomen als belangstellende. De eigenaresse van de woning kwam ook niet alleen naar het gesprek, maar werd vergezeld door een juridisch medewerker van een rechtsbijstandsverzekeraar. Met de juridisch medewerker heb ik later telefonisch een evaluerend gesprek gehad over haar bevindingen naar aanleiding van de zitting bij de regelrechter. Alvorens verslaglegging van dit telefoongesprek, volgt eerst een verslag van de zitting onder leiding van regelrechter Wetzels, die net als de griffier in toga aan de gesprekstafel zat. De regelrechter heette de aanwezigen welkom en zei dat hij het verzoek om een goed gesprek te voeren ontvangen had van de medewerker van de rechtsbijstandsverzekeraar. De regelrechter vroeg aanwezigen of zij bekend waren met de procedure. Na een introductie bleek dat alleen de juridisch medewerker op de hoogte was van de procedure. Daarom zette de regelrechter voor betrokkenen de procedure uiteen. Daarna vroeg hij aan partijen nog voordat de zaak aanving of partijen zich het recht van hoger beroep wilden voorbehouden. Deze vraag wordt door de regelrechter altijd eerst gesteld alvorens het gesprek te beginnen. Partijen werden een beetje overrompeld door deze vraag en vroegen of zij even ruggespraak mochten houden. Daarna verklaarden partijen dat zij geen intentie hadden om in hoger beroep te gaan, maar hoopten er bij de regelrechter uit te komen. Hoewel op het formulier moet worden aangekruist of partijen intentie hebben om in hoger beroep te gaan, wordt er op zitting nogmaals door de regelrechter gevraagd over de intentie van partijen. Dit laat zien dat de procedure door eenvoud wordt gesierd. Bovendien wil de regelrechter zeker weten of partijen de procedure goed begrepen hebben.

Hoewel op het formulier moet worden aangekruist of partijen intentie hebben om in hoger beroep te gaan, wordt er op zitting nogmaals door de regelrechter gevraagd over de intentie van partijen. Dit laat zien dat de procedure door eenvoud wordt gesierd

Het geschil betrof een meningsverschil over de hoogte van de rekening van de extra werkzaamheden in het huis van eigenaresse. De aannemer had het huis verbouwd nadat er een enorme brandschade was geweest. De eigenaresse had van de verzekering een bedrag uitgekeerd gekregen voor het herstel van de brandschade. Het ging om een bedrag van twee ton. De aannemer heeft de herstelwerkzaamheden van de brandschade uitbetaald gekregen, maar daarnaast had de eigenaresse van de woning hem opdracht gegeven tot extra werkzaamheden in de woning. Voor deze extra werkzaamheden had de aannemer bij haar een aparte rekening ingediend. Volgens de eigenaresse waren er voor de extra werkzaamheden te veel kosten door de aannemer aan haar in rekening gebracht. Volgens de aannemer was dat niet het geval. Tijdens het gesprek zei de aannemer dat de extra werkzaamheden van nogal uiteenlopende aard waren. Hij had een lijst gemaakt van zaken die onder de extra werkzaamheden vielen zoals onder andere het ophangen van een klok, een schilderij, een tv, maar ook het doen van de was voor eigenaresse en een aantal andere werkzaamheden. Partijen konden het niet met elkaar eens worden over de hoogte van de rekening voor de extra werkzaamheden. Vandaar dat de zaak was aangebracht bij de regelrechter. De aannemer had de lijst bij zich ter zitting en gaf een uiteenzetting hoeveel uren hij aan al die werkzaamheden had besteed. De rekening was aanzienlijk want het ging om een bedrag van € 30.000 (€ 13.000 materiaalkosten en € 17.000 arbeidsloon). De medewerker van de rechtsbijstandsverzekeraar pleitte voor vermindering van de hoogte van de rekening. De regelrechter vroeg of er werkelijk was opgeleverd. Er bleek geen proces-verbaal te zijn van oplevering aangezien alles gecommuniceerd was via een app. Op deze punten ging de regelrechter kort in om een beter beeld te krijgen van het geschil tussen partijen. De aannemer zei dat hij al 25 jaar aannemerswerk doet. Partijen hadden echter geen vertrouwen meer in elkaar. Het geschil dat aangebracht was ging over de extra werkzaamheden en daarop concentreerde de regelrechter zich in deze zaak. De regelrechter stelde twee trajecten voor: de eerste optie was om een inspectie te laten uitvoeren via Vereniging Eigen Huis, de andere optie was dat de regelrechter op de zitting een 'klap op de zaak' zou geven, zoals hij letterlijk formuleerde. De regelrechter vroeg partijen welke route zij wilden bewandelen. Partijen kozen voor de tweede optie. Vervolgens vroeg

de regelrechter wat de aannemer aan compensatie wilde en wat de eigenaresse maximaal wilde betalen voor de extra werkzaamheden. De zaak werd geschorst en partijen gingen geassisteerd door hun raadsman en juridisch adviseur de gang op om te overleggen over de maximale vergoeding voor de extra werkzaamheden. Bij terugkomst in de zittingszaal zei de juridisch adviseur van de rechtsbijstandverzekeraar dat haar cliënt maximaal € 21.000 wilde betalen. De aannemer zei dat hij dat te weinig vond en wilde € 27.500 aanvaarden. Het ging dus om een verschil van een kleine € 7.000. De regelrechter zei dat de goedkoopste oplossing was om er nu een 'klap op te geven'. Na een tweede schorsing werd de zaak geregeld. De eigenaresse van de woning die zich op het standpunt had gesteld dat het oorspronkelijke werk nooit was opgeleverd en dat er sprake was van tekortkomingen aan de zijde van de aannemer accepteerde het voorstel van de regelrechter net als de aannemer: partijen zouden het verschil delen en de eigenaresse ging akkoord om uiteindelijk een bedrag van € 23.500 te betalen. De zaak voor de regelrechter had ruim drie uur geduurd.

Na een paar dagen belde ik de juridisch adviseur van de rechtsbijstandverzekeraar en vroeg haar naar haar bevindingen over de afhandeling van de zaak bij de regelrechter. Zij was erg positief over de gang van zaken. Zij vertelde dat zij kennis had genomen van de procedure bij de regelrechter via haar regiomanager bij de verzekeraar. Vervolgens had zij voor deze specifieke zaak de advocaat van de tegenpartij overgehaald de zaak voor te leggen aan de Rotterdamse Regelrechter, vooral omdat ze had vernomen van de snelheid van het oplossen van problemen door de regelrechter. De juridisch adviseur vond het grote voordeel van de procedure voor de Rotterdamse Regelrechter ten opzichte van de procedure voor de kantonrechter dat er geen schriftelijke processtukken nodig zijn. Verder noemde ze als voordeel dat de regelrechter een bemiddelende functie heeft die goed doet aan partijen en dat partijen eerder nader tot elkaar gebracht kunnen worden met betrekking tot hun geschil. De Rotterdamse Regelrechter heeft de mogelijkheid om uit zijn lijdelijke rol van kantonrechter te stappen. De adviseur vond daarnaast de snelheid waarmee de zaak opgelost kon worden een groot voordeel. Zij zei dat de aannemerszaak over de oplevering van de verbeteringen aan het huis van haar cliënt in december aangediend was en dat er in januari al een oplossing was. Ook is een voordeel dat de relatie tussen partijen beter

kan worden, vooral als partijen eigenlijk niet meer met elkaar kunnen praten. Het is met andere woorden bij de regelrechter belangrijk dat partijen *on speaking terms* zijn. Ook haar cliënt was blij met de procedure voor de regelrechter vanwege de snelheid. Zij kon nu haar huis verkopen en ze wist waar ze aan toe was.

Een punt van verbetering vond de juridisch adviseur wel dat er in de procedure een betere uitleg moet worden gegeven over de mogelijkheid van hoger beroep. De vraag die door de regelrechter voor aanvang van de procedure gesteld wordt over het afstand doen van hoger beroep overviel partijen. De regelrechter moest dit op zitting uitleggen. Het zou beter zijn als partijen hierover kunnen nadenken voordat zij op zitting komen.

De Rotterdamse Regelrechter geeft een aantal nieuwe invalshoeken aan de laagdrempelige rechtspraak die sterk doet denken aan de vrederechter zoals we die in ons land gekend hebben in de Napoleontische tijd en die nog steeds werkzaam is in België

5 Ter afsluiting

De Rotterdamse Regelrechter die in september 2018 van start ging geeft een aantal nieuwe invalshoeken aan de laagdrempelige rechtspraak die sterk doet denken aan de vrederechter zoals we die in ons land gekend hebben in de Napoleontische tijd en die nog steeds werkzaam is in België.¹⁶ De Belgische vrederechter wordt ook wel nabijheidsrechter genoemd en heeft als kenmerk de conciliatietaak. De conciliatietaak van de vrederechter is terug te voeren tot de zogenoemde verplichte 'preliminaire conciliatie'.¹⁷ De preliminaire conciliatie ('grande conciliation') was beschreven in de Franse wet op de rechterlijke organisatie van 16 augustus 1790 titel X. Deze wet voerde het beginsel in dat een gewoon burgerlijk proces voor de rechtbank niet zou kunnen beginnen zonder dat de aanlegger vooraf had gepoogd met zijn tegenpartij tot een conciliatie te komen.¹⁸ De vrederechter werd ingevoerd om snel en goedkoop recht te spreken. Hij had ook als taak partijen die voor zijn vredegerecht een burgerlijke procedure wilden voeren, tot elkaar te brengen (de 'kleine conciliatie'). De vrederechter is bij uit-

16 E.K.E. von Bóné, 'De vrederechter en zijn opvolger de kantonrechter, snelle en goedkope rechtspraak onderbelicht!', *Ars Aequi* 2012, p. 78-80 (AA20120078). E.K.E. von Bóné, 'De buurtrechter alias de vrederechter, terug van weggeweest?', *NJB* 2009/392, p. 491-495. E.K.E. von Bóné, 'De vrederechter in historisch perspectief', *Justitiële verkenningen* (45) 2019, afl. 1 (thema: *Rechtspraak om de hoek*), p. 26-38. K. Rotthier, *De vrederechter 'Tot uw dienst'*, Brugge: Die Keure 2018.

17 C.M.G. ten Raai, *Conciliatie en Justitie* (inaugurale rede), Rotterdam: Mededelingen Juridisch Instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam 1986, afl. 34.

18 C.M.G. ten Raai, *De oorsprong van de kantonrechter* (diss. Rotterdam), Deventer: Kluwer 1970, p. XVII en p. 406.

stek de nabijheidsrechter en de verzoeningsrechter.¹⁹ De rol van de vrederechter is groter dan van een bemiddelaar aangezien hij zelf suggesties doet om tot een oplossing te komen en actief meezoekt naar een oplossing.

Het voordeel van de rechtspraak bij de Rotterdamse Regelrechter, maar ook de gelijkenis met de Belgische vrederechter, is de snelheid, de efficiëntie en toegankelijkheid

Het voordeel van de rechtspraak bij de Rotterdamse Regelrechter, maar ook de gelijkenis met de Belgische vrederechter, is de snelheid, de efficiëntie en toegankelijkheid. De procedure is duidelijk, de taal is helder en de zitting is informeel met een luisterend oor van de regelrechter, die samen met partijen in een goed gesprek probeert het geschil op te lossen met behulp van mediationvaardigheden. Het aantal zaken dat zich aandient voor de regelrechter is op dit moment nog bescheiden. Wellicht is het voor de zicht-

baarheid van de Rotterdamse Regelrechter handig als de folder van de Rotterdamse Regelrechter bij de gemeente opgenomen zou worden in de Vraagwijzer. Dit is een gratis loket waar je terecht kan voor advies. Elke (deel)gemeente heeft een Vraagwijzer waarin de folder ingebracht kan worden.²⁰ Op die manier komt de regelrechter in de nabijheid van de burger zoals dat gebeurt bij de Belgische vrederechter.

Is het Belgische model met de vrederechter (een actieve verzoeningsrechter, goedkoop, efficiënt en snel) een oplossing? In Nederland was de vrederechter ingevoerd tussen 1811-1838. De Rotterdamse Regelrechter lijkt hierop, aangezien de regelrechter met partijen om de tafel zit en actief probeert tot een minnelijke regeling te komen. Wordt het niet tijd dat de wetgever de wet aanpast en de rechter uit zijn lijdelijke rol trekt door bemiddeling tussen partijen mogelijk te maken? De verzoeningsrechter (mediationrechter) is de trend volgens de 'Groupement européen des magistrats pour la médiation'.²¹ De pilot regelrechter wordt aan het eind van 2019 geëvalueerd. Laten we dit project goed in de gaten houden om er lering uit te trekken!

19 Lezing Lode Vrancken, op de studiedag 'De vrederechter van de toekomst' te Brussel, 30 mei 2018. Zie Rotthier 2018.

20 'Vraagwijzer' op Rotterdam.nl, www.rotterdam.nl/wonen-leven/vraagwijzer.

21 www.gemme.eu, de rechters van de 'Groupement européen des magistrats pour la médiation' pleiten voor meer mediation door rechters: 'If two men want to plead against each other, they have to go first to the conciliation court, called peacemakers. The peacemakers say to the parties: 'You are great fools to want to eat your money to make each other unfortunate; we will accommodate you without it costing you anything.'

ArsAequi Libri

Cahier Staats- en bestuursrecht

Bij de bestuursrechter

Een praktische handleiding voor de zitting bij de rechtbank

De auteurs beschrijven de zitting bij de rechtbank vanaf het moment van de uitnodiging tot het moment van sluiting van het onderzoek ter zitting. Daartussenin bespreken zij diverse onderwerpen die relevant kunnen zijn voor de bestuursrechtelijke praktijk aan de hand van voorbeelden uit de jurisprudentie. Door deze brede opzet is het boek uitermate geschikt voor iedereen die te maken krijgt met zittingen bij de bestuursrechter. Van de bestuursrechter zelf, de advocaat, de procederende burger, de procesvertegenwoordiger, de ambtenaar tot studenten aan de universiteit of het hoger beroeps onderwijs.

ISBN:

978-90-6916-696-4

Auteurs:

S.J.L. Crombach, B. van Dokkum,
J.R.K.A.M. Waasdorp

Druk:

1e druk 2016

Prijs:

€ 31,50

BIJLAGE 6

116. Onbekend maakt onbemind: de procedure ex art. 96 Rv

MR. K. BOL

Van de procedure ex art. 96 Rv wordt in praktijk vrij weinig gebruikgemaakt. Dat is jammer, want in sommige situaties biedt deze vorm van procederen uitkomst. Partijen hebben, kort gezegd, met deze procedure de mogelijkheid zelf te bepalen aan welke kantonrechter zij de zaak voorleggen en hoe de procedure wordt gevoerd. Daardoor kan er sneller, (in sommige gevallen) goedkoper en op meer informele wijze worden geprocedeerd. In dit artikel licht ik toe wanneer de procedure ex art. 96 Rv gevoerd kan worden en hoe een en ander in zijn werk gaat.

De wettelijke regeling

Art. 96 lid 1 Rv luidt:

'In alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.'

Deze wijze van procederen wordt ook wel de omgekeerde prorogatie genoemd. Omgekeerde prorogatie, omdat de 'gewone' prorogatie, zoals neergelegd in art. 329 Rv, partijen de mogelijkheid biedt om af te spreken dat de procedure in eerste aanleg wordt overgeslagen en de zaak direct aan het bevoegde gerechtshof wordt voorgelegd.

Ook onder oud recht bestond deze wijze van procederen al¹, maar toen was de keuze van partijen voor een kantonrechter nog beperkt tot een kantonrechter binnen het bevoegde arrondissement. In art. 96 Rv is een dergelijke beperking niet opgenomen, waardoor partijen kunnen kiezen uit alle kantonrechters in Nederland.

In art. 96 Rv is een dergelijke beperking niet opgenomen, waardoor partijen kunnen kiezen uit alle kantonrechters in Nederland

Art. 96 Rv maakt het dus mogelijk om een zaak voor te leggen aan de kantonrechter, terwijl de zaak op grond van de competentieregels eigenlijk behandeld zou moeten

worden door een kamer voor andere zaken dan kantonzaken (met andere woorden, door de afdeling civiel recht van de rechtbank). Art. 96 Rv wordt ook regelmatig ingeroepen bij zaken die sowieso al door de kantonrechter zouden worden behandeld. Dit met name omdat partijen dan een specifieke kantonrechter (die bijvoorbeeld in het bijzonder gespecialiseerd is in het huurrecht) kunnen kiezen en zelf invloed kunnen uitoefenen op de procesgang.

In het tweede lid van art. 96 Rv, dat met ingang van 1 september 2017 aan art. 96 Rv is toegevoegd, is bepaald dat ook slechts één partij een geschil op grond van art. 96 Rv aan de kantonrechter kan voorleggen:

'Indien slechts een van partijen zich tot de kantonrechter wendt voor toepassing van het eerste lid, wordt aan haar keuze slechts gevolg gegeven indien alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.'

De toevoeging van lid 2 komt voort uit de Wet vereenvoudiging en digitalisering, waarmee de wetgever heeft beoogd dat vaker gebruik gemaakt zou worden van de procedure ex art. 96 Rv. Als slechts één partij zich op grond van art. 96 Rv tot een kantonrechter wendt, zal de wederpartij door de kantonrechter worden uitgenodigd om aan deze procedure deel te nemen. Die wederpartij is daartoe echter niet verplicht. Volgens de wetgever ligt het in dat geval op de weg van de kantonrechter om de uitgenodigde partij goed te informeren over de gevolgen van instemming met een procedure ex art. 96 Rv. Zo moet voor de partijen voldoende duidelijk zijn dat met instemming afstand wordt gedaan van de reguliere civiele procedure en dat hoger beroep niet mogelijk is, tenzij partijen zich het aanwenden van rechtsmiddelen voorbehouden.²

¹ Art. 43 RO.

² Zie ook: *Kamerstukken II* 2014/15, 34059, nr. 3, p. 84 e.v (MvT).

Of het hiervoor besproken tweede lid van art. 96 Rv tot een toename van procedures op grond van art. 96 Rv zal leiden, is nog even afwachten. In dit verband is het nog het vermelden waard dat art. 96 Rv zo nu en dan wel wordt aangewend om onbevoegdheidskwesties op te lossen. Denk daarbij met name aan het geval dat de zaak aanhangig is gemaakt bij de kantonrechter, terwijl eigenlijk de afdeling civiel (voorheen de sector civiel recht) van de rechtbank bevoegd was om van het geschil kennis te nemen. Of in het geval de zaak aanhangig is gemaakt bij een kantonrechter in het ‘verkeerde’ arrondissement. Als een zaak eenmaal op gang is gekomen en is gebleken van de onbevoegdheid van de kantonrechter kan de gedaagde partij, in overleg met de eisende partij, alsnog instemmen met de procedure ex art. 96 Rv. Als een dergelijke situatie zich voordoet, dienen partijen wel stil te staan bij de (on)mogelijkheid van hoger beroep, waarop ik hierna nog nader zal ingaan.

Wanneer een procedure ex art. 96 Rv?

Uit art. 96 Rv volgt derhalve dat partijen het eens moeten zijn over de toepassing van art. 96 Rv en tot welke kantonrechter zij zich wenden. Deze overeenstemming moet zijn bereikt nadat het geschil is ontstaan. Hoewel de rechtspraak op dit punt erg summier is, wordt aan de hand daarvan wel aangenomen dat partijen niet op voorhand al kunnen overeenkomen dat, als op enig moment sprake zal zijn van een geschil, zij zich in dat geval op grond van art. 96 Rv tot een kantonrechter van hun keuze zullen wenden.³

In de wet is de beperking opgenomen dat de procedure alleen mogelijk is als het gaat om rechtsgevolgen die ter vrije bepaling van partijen staan

Voorts is het zo dat niet alle geschillen zich lenen voor beslechting via de procedure ex art. 96 Rv. In de wet is de beperking opgenomen dat de procedure alleen mogelijk is als het gaat om rechtsgevolgen die ter vrije bepaling van partijen staan. Hoewel de wetgever dit niet nader heeft uitgewerkt, wordt aangenomen dat zaken betreffende een rechtsbetrekking waarbij de openbare orde in het geding is of zaken betreffende de staat van een persoon, niet beslecht kunnen worden op grond van art. 96 Rv.⁴ Denk daarbij aan familierechtelijke rechtsbetrekking en faillissementssituaties.⁵ Verbintenrechtelijke geschillen, zoals geschillen die rijzen in het kader van een huurovereenkomst, zullen doorgaans rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, zodat de procedure ex art. 96 Rv een optie is.

Hoe verloopt een procedure ex art. 96 Rv in de praktijk?

Als partijen eenmaal hebben afgesproken dat zij de zaak samen aan de kantonrechter zullen voorleggen én eveneens samen hebben bepaald welke kantonrechter dat zal zijn, is de volgende vraag hoe de zaak aanhangig moet worden gemaakt. Het systeem van een reguliere civielrechtelijke procedure, waarbij de zaak op grond van art. 125 lid 1 Rv aanhangig is vanaf de dag van dagvaarding waarna de gedaagde partij de gelegenheid zal krijgen een conclusie van antwoord te nemen en eventueel een eis in reconventie in te stellen, geldt hier niet. De wet schrijft niet voor hoe een art. 96 Rv procedure aanhangig moet worden gemaakt. Partijen zijn daar dus vrij in en aangenomen wordt dat een gezamenlijke brief aan de gekozen kantonrechter al volstaat. In de praktijk zien we dat een procedure ex art. 96 Rv doorgaans aanhangig wordt gemaakt door middel van een verzoekschrift.

Art. 96 lid 1 Rv bepaalt dat het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald. Doorgaans zal de procedure dan net zo verlopen in een reguliere kantonzaak. Aangezien partijen toch met elkaar in overleg zijn over de keuze voor de procedure ex art. 96 Rv, is het raadzaam dat zij in dat kader ook de procesvoering bespreken. Kantonrechters zijn doorgaans geneigd de suggesties van de procespartijen op dat punt over te nemen. Denk daarbij aan het afspreken of uitsluiten van een aantal schriftelijke rondes en de termijnen die voor partijen zullen gelden. Met het oog op een spoedige voortgang is het denkbaar dat beide partijen hun standpunt in het gezamenlijke, inleidende verzoekschrift uiteenzetten en bij indiening van het verzoekschrift direct, onder opgave van verhinderdata, verzoeken op de kortst mogelijke termijn een zitting te plannen.

Of de op grond van art. 96 Rv aangezochte kantonrechter vervolgens in een beschikking of vonnis dient te beslissen, volgt niet uit de wet. In de praktijk gaan kantonrechters daar verschillend mee om⁶, waarbij er eigenlijk nauwelijks aandacht wordt besteed aan de vorm waarin beslissing wordt gegeven. Een uitzondering daarop is de uitspraak van 17 juni 2014 van de Kantonrechter te Den Haag. Die kantonrechter overwoog dat art. 96 Rv in de tweede titel van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, handelende over dagvaardingszaken, staat, maar dat een procedure ex art. 96 Rv niet met een dagvaarding wordt ingeleid⁷.

3 Rb. Arnhem 24 december 2008, ECLI:NL:RBARN:2009:BI0493 en zie ook T&C Burgerlijke Rechtsvordering, art. 96 Rv, aant. 2.

4 Zie ook GS Burgerlijke Rechtsvordering, art. 96 Rv, aant. 2.

5 Zie ook T&C Burgerlijke Rechtsvordering, art. 96 Rv, aant. 2.

6 Zie bijv. Rb. Noord-Nederland, locatie Leeuwarden, 1 augustus 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:3866, waarin de procedure aanhangig is gemaakt door middel van een verzoekschrift en partijen verzoeken hebben gericht aan de kantonrechter, waarna de kantonrechter zijn beslissing heeft neergelegd in een vonnis.

7 In de wet is, zoals toegelicht, niet bepaald hoe de procedure ex art. 96 Rv moet worden ingeleid waardoor in de praktijk vaak voor een verzoekschrift wordt gekozen. Inleiding via een dagvaarding is in theorie mogelijk, maar ligt gezien het ‘gezamenlijke’ karakter van de procedure en de deurwaarderskosten, niet voor de hand.

en dus een uitzondering vormt. Omdat partijen het geschil hadden voorgelegd door middel van een verzoekschrift en partijen zelf ervan uitgingen dat een beschikking zou worden gegeven, heeft de kantonrechter, ook gelet op de met art. 96 Rv samenhangende partijautonomie, de zaak beslist bij beschikking.⁸

In beginsel geen hoger beroep

In art. 333 Rv is (onder meer) bepaald dat in zaken als bedoeld in art. 96 Rv slechts hoger beroep openstaat, indien partijen zich dat beroep, binnen de grenzen van art. 332 Rv, hebben voorbehouden. In art. 332 is de appelgrens van € 1750 neergelegd, die derhalve ook geldt als voor omgekeerde prorogatie mét appelmogelijkheid wordt gekozen.

Hoewel hoger beroep in geval een procedure ex art. 96 Rv in beginsel dus is uitgesloten, geldt ook hier dat partijen iets anders mogen afspreken

Hoewel hoger beroep in geval een procedure ex art. 96 Rv in beginsel dus is uitgesloten, geldt ook hier dat partijen iets anders mogen afspreken. Partijen kunnen bepalen dat hoger beroep wel openstaat. Het volgt niet als zodanig uit de wet, maar gezien de aard van de procedure ligt het voor de hand dat partijen ook afspraken kunnen maken over de geldende appeltermijn en bijvoorbeeld kunnen kiezen voor een kortere termijn dan de voor een reguliere bodemprocedure geldende appeltermijn van drie maanden.⁹

Als partijen zich de mogelijkheid van hoger beroep willen voorbehouden, moeten zij dat uitdrukkelijk en eensluidend verklaren. Een dergelijk voorbehoud kan niet worden aangenomen op grond van een stilzwijgend beding, aldus de Hoge Raad.¹⁰ Voorts lijkt uit dit arrest te volgen dat partijen vooraf, te weten als zij zich tot de kantonrechter wenden, het voorbehoud voor hoger beroep moeten maken. Het is natuurlijk ook raadzaam om hier al in een vroeg stadium bij stil te staan.

Indien de procedure ex art. 96 lid 2 Rv wordt geïnitieerd door slechts één partij zal het al dan niet maken van een voorbehoud voor hoger beroep een van de aandachtspunten moeten zijn als de kantonrechter de wederpartij uitnodigt in te stemmen met deze wijze van procederen.¹¹

Ook in de situatie dat de kantonrechter onbevoegd blijkt en partijen die kantonrechter vervolgens gezamenlijk verzoeken

de zaak op grond van art. 96 Rv aan zich te houden, is het voor partijen van belang niet uit het oog te verliezen dat ook in die situatie hoger beroep in beginsel is uitgesloten. Een goed voorbeeld daarvan is te vinden in het arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 1 mei 2018.¹² In die zaak hadden partijen tijdens de comparitie van partijen wegens proceseconomische redenen afgesproken de procedure bij de kantonrechter te laten, ook al was deze (voor een deel) onbevoegd. Het hof heeft partijen uiteindelijk niet-ontvankelijk verklaard in hun hoger beroep wegens het ontbreken van een uitdrukkelijke en eensluidende verklaring van partijen dat zij zich hoger beroep hadden voorbehouden. Een dergelijke verklaring was niet opgenomen in het proces-verbaal van de zitting in eerste aanleg en het (tussen) vonnis van de kantonrechter maakte evenmin melding van een voorbehoud van partijen ten aanzien van het hoger beroep.

Indien partijen in het kader van de procedure ex art. 96 Rv geen voorbehoud ten aanzien van hoger beroep hebben gemaakt en hoger beroep dus niet mogelijk is, is het onder omstandigheden nog wel mogelijk om cassatieberoep in te stellen. Bijvoorbeeld op grond van schending van fundamentele rechtsbeginselen.¹³

Voorbeeld uit eigen praktijk: beëindigingsprocedure huurovereenkomst woonruimte

Zelf heb ik eenmaal een procedure ex art. 96 Rv gevoerd. Het betrof een geschil tussen een woningcorporatie en een groep huurders van woningen in een seniorencomplex. De woningcorporatie had de huurovereenkomsten met betrekking tot negentien appartementen in het complex opgezegd op grond van dringend eigen gebruik, als bedoeld in art. 7:274 lid 1 sub c BW. In verband met structurele leegstand in het complex en de vraag naar zorgvastgoed op die locatie, wilde de woningcorporatie het onderste deel van het complex transformeren tot verpleeghuis (dat zich zou gaan richten op psychogeriatrische zorgverlening). De betreffende huurders kregen gelijktijdig met de opzegging een andere woning in hetzelfde complex aangeboden. Uiteindelijk zijn zeven huurders niet akkoord gegaan met de huuropzegging, kort gezegd omdat zij van mening waren dat van dringend eigen gebruik geen sprake was en een verhuizing voor hen, gezien hun hoge leeftijd, te ingrijpend zou zijn.

Partijen hebben vervolgens in goed overleg besloten het geschil op grond van art. 96 Rv door middel van een gezamenlijk verzoekschrift aan de kantonrechter voor te leggen. Tevens hebben zij daarbij verzocht de zaak te laten behandelen door een specifieke kantonrechter, die in het bijzonder gespecialiseerd is in het huurrecht. Zoals hiervoor is besproken, is in de wet opgenomen dat de kantonrechter

8 Rb. Den Haag 17 juni 2014, ECLI:NL:RBDHA:2014:7630.

9 Uitzonderingen daargelaten, zoals bijvoorbeeld in pachtzaken, waarvoor o.g.v. art. 1019o lid 2 Rv een appeltermijn van één maand geldt.

10 HR 8 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE7367.

11 Zie ook: de noot van mr. P.M. Vos bij Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, locatie Leeuwarden, 30 januari 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:987, «BPR» 2018/36.

12 Hof Amsterdam 1 mei 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:1513.

13 Zie: GS Burgerlijke Rechtsvordering, art. 333 Rv, aant. 6.

de wijze van procederen vaststelt. In deze kwestie hadden partijen evenwel in het inleidende gezamenlijke verzoekschrift ook een voorstel voor de wijze van procederen voorgesteld, die door de kantonrechter is overgenomen. In het gezamenlijke verzoekschrift waren de wederzijdse standpunten reeds opgenomen en hebben partijen voorgesteld dat zij beiden eenmaal schriftelijk en tegelijkertijd op elkaars standpunt mochten reageren. In het inleidende gezamenlijke verzoekschrift hebben partijen zich tevens het aanwenden van rechtsmiddelen, met een termijn van vier weken, voorbehouden. Daarna heeft op verzoek van beide partijen een mondelinge behandeling plaatsgevonden. De kantonrechter heeft vervolgens in een beschikking de datum vastgesteld waarop de huurovereenkomsten zouden eindigen en tevens de huurders veroordeeld tot ontruiming van het gehuurde.¹⁴ Hoewel partijen zich, als gezegd, het recht van hoger beroep hadden voorbehouden, is geen appel ingesteld tegen deze uitspraak van de kantonrechter.

Tot slot

Zoals uit het voorgaande blijkt, heeft de procedure op grond van art. 96 Rv de nodige voordelen. Partijautonomie staat voorop, waardoor partijen invloed hebben op de persoon van de kantonrechter en de wijze van procederen. Desgewenst kan deze wijze van procederen derhalve ook tot een snellere beslechting van het geschil leiden. Bijko-

mend voordeel is dat deze wijze van procederen een de-es-calenderend effect kan hebben. Overleg is immers vereist. Met de keuze voor art. 96 Rv en een bepaalde kantonrechter hebben partijen in ieder geval alvast ergens overeenstemming over weten te bereiken. Een wijze van procederen die dus ook bij uitstek geschikt is voor situatie waarin partijen nog met elkaar door moeten.

Bijkomend voordeel is dat deze wijze van procederen een de-es-calenderend effect kan hebben

Hoewel de kantonrechter ten aanzien van huurrechtelijke geschillen sowieso al de (absoluut) bevoegde rechter is, kan de art. 96 Rv procedure in sommige gevallen toch iets extra bieden. Als voorkeur uitgaat naar een specifieke kantonrechter (die bijvoorbeeld in het bijzonder gespecialiseerd is in het huurrecht), kan via art. 96 Rv beslechting door de gewenste kantonrechter worden bewerkstelligd. Daarnaast kunnen afspraken worden gemaakt over het procedureverloop en is hoger beroep in beginsel uitgesloten.

Over de auteur

Mr. K. (Karima) Bol

Advocaat bij Houthoff en lid van de redactie van *HIP*.

¹⁴ Zie Rb. Rotterdam 29 september 2017, ECLI:NL:RBROT:2017:7426 en *WR* 2018/5 m.nt. Van de Kamp.

BIJLAGE 7

De proef (met een) Spreekuurrechter

Ton Lennaerts¹

Het regeerakkoord omarmt laagdrempelige rechtspraak, mediation en herstelrecht. Ook moet er een experiment met een buurtrechter komen. Voor de inrichting daarvan kan inspiratie worden opgedaan bij het project Spreekuurrechter, een experiment van de Rechtbank Noord-Nederland voor laagdrempelige rechtspraak. De eerste ervaringen zijn alvast veelbelovend.

1. Gedurfd experimenteren en een Regeerakkoord

‘Nederland beschikt over rechtspraak van hoge kwaliteit. In internationale vergelijkingen scoort Nederlandse rechtspraak stevast goed. Uit klantwaarderingsonderzoek komt eenzelfde beeld naar voren. Dat is een belangrijke conclusie omdat rechtspraak een cruciale pijler vormt onder de Nederlandse rechtsstaat en daarmee van groot belang is voor het functioneren van de Nederlandse samenleving’.²

Dit beeld heeft mij als praktijkbeoefenaar altijd verwonderd: klopt dit wel en hoe komt zo’n beeld tot stand? Want wat is goede rechtspraak?

Er is veel geschreven over hoe het hoort (normatief), minder over hoe het nu werkt (feitelijk), en weinig over wat werkt en wat niet werkt. Die kritiek is recent neerge-daald op het rapport *Menselijk en rechtvaardig* van HiLL.³ Bij het ontwerpen van het procesmodel Spreekuurrechter ben ik daarom op grond van de bevindingen uit empirisch onderzoek op zoek gegaan naar een procesmodel dat beproeft wat wel en wat niet werkt als het om het realiseren van goede rechtspraak gaat, om hoe het hoort. Onlangs is er ook op het niveau van het landsbestuur erkenning gekomen dat de huidige procedures maatschappelijk onvoldoende waarde hebben en dat dit beter moet kunnen. Het regeerakkoord omarmt laagdrempelige rechtspraak, mediation en herstelrecht. Er moet een experiment met een buurtrechter komen.⁵

Dat het inderdaad beter kan, laat het procesmodel Spreekuurrechter zien, althans als de eerste resultaten bestendig blijken te zijn. En er is interessante bijvangst, de proef verloopt regelmatig verrassender dan gedacht. Hierna beschrijf ik een deel van die eerste bevindingen. Maar eerst een woord van lof voor degenen die dit mogelijk hebben gemaakt. Er is een klein team ontstaan dat zich heeft onderscheiden door een eigen aanpak.⁶ Er is (heel) veel over te vertellen maar vooral valt op dat het

team de durf heeft gehad zich bloot te stellen aan zeer directe oordeelsvorming door degenen die concreet met het team te maken hadden. In alle zaken zijn interviews gehouden, ook over het functioneren van de griffie- (medewerkers) en de rechters zelf. Dat is al bijzonder. Ook is bijzonder dat niet is volstaan met het gebruikelijke ventileren van onvrede over bestuurders en systemen.⁷ De handen zijn uit de mouwen gestoken en er is gewerkt aan de verzameling van feitenmateriaal met betrekking tot de centrale vraag: ‘wat is de inhoud en waardering van de rechterlijke functie volgens rechtzoekenden, hun hulpverleners en de rechters zelf en in hoeverre sluit dat aan bij wet, rechtspraak en wetenschappelijk onderzoek?’

Dat moet je willen en durven, ook als rechter, zeker waar de behandelend rechter na afloop kan lezen hoe partijen diens optreden waarderen.

2. Zelfbeeld

Het hierboven aangehaalde algemene zelfbeeld van de rechtspraak berust op vragenlijsten die in een door de Rechtspraak aan Regioplan uitbestede onderzoek worden voorgelegd aan leden van de Nederlandse bevolking. Algemeen geformuleerde vragen (‘kruis aan wat u vindt u van de rechtspraak in Nederland’) en waarderingen (69%: ‘goed’), vervormen echter de werkelijkheid. Als aan automobilisten wordt gevraagd: ‘Bent u tevreden met uw auto?’ zal een zeer groot percentage antwoorden dat deze goed bevalt, maar bijna iedereen had liever een duurdere auto gehad als hij die betalen kon. *Gegeven de omstandigheden* zijn ze in meerderheid tevreden met hun wagen.⁸

Als een onderzoeker wel de diepte in gaat dan blijkt dat mensen eerst antwoorden vanuit de houding dat ze niet onaardig willen zijn en dat zij pas bij doorvragen echt kritische noten kraken. Dan blijkt dat personen die zelf vaker met een proces te maken hebben gehad, negatiever oordelen dan degenen die ook bevestigd worden terwijl ze zelf nooit met rechtspraak te maken hebben gehad.⁹ Dat

Het hebben van voldoende 'doe-vermogen' is essentieel om mee te kunnen doen aan een dagvaardingsprocedure

is bevestigd in het onderzoek *Geschilbeslechtsingsdelta 2009*. Mensen die zelf ervaring hebben met rechtspraak, hebben 'significant minder vertrouwen' in een eerlijke en voor iedereen gelijke behandeling. Een derde onderzoek kwam tot hetzelfde resultaat. Het CBS stelde vast dat hoe hoger de leeftijd van de peilgroep is, des te lager het vertrouwen in de rechtspraak is.¹⁰ Dat lijkt logisch: hoe hoger de leeftijd van de groep, des te groter de kans dat men zelf feitelijk met rechtspraak te maken heeft gehad.

Daarbij verdient aantekening dat de Rechtspraak zelf ook onderzoek heeft laten doen naar de waardering van personen die met een proces te maken hadden. Dat onderzoek is uitbesteed aan Ipsos,¹¹ waarbij de vraag speelt of hun onderzoekers wel reëel contact hadden met de bevrageden, of er wel een open en eerlijke communicatie tot stand kwam.¹²

Laat men deze feiten tot zich doordringen, dan komt al snel de vraag op of er niet te makkelijk vanuit wordt gegaan dat een bepaalde verandering, zoals KEI, voor de gebruikers (!) een vernieuwing is die echt bijdraagt aan goede rechtspraak. Wijken de uitgangspunten wel voldoende af van het model waarop de kritiek zich richt om

tegenoet te komen aan de kritiek? Om dit te testen is het project met een kantonrechter 'die spreekuur houdt' radicaal anders opgezet.

3. Goede rechtspraak

Van goede rechtspraak is geen sprake als een rechtzoekende wel op papier, maar in de praktijk geen toegang tot de rechter heeft. Dat geldt ook als het proces zelf niet beantwoordt aan de mogelijkheden en capaciteiten van de betrokkene.

De dagvaardingsprocedure kent tal van wettelijke en feitelijke eisen, waaraan de betrokkene moet voldoen om feitelijk tot de rechter door te dringen en daar mee te kunnen doen aan een (zo) goed (mogelijk) proces. Daarbij is het hebben van voldoende 'doe-vermogen'¹³ essentieel. Dat ontbreekt vaker dan – impliciet – wordt verondersteld bij het inrichten van organisaties en procedures.

Nergens vindt men antwoord op de vraag of iets als de eis van het indienen van een gedetailleerd geschrift goede rechtspraak altijd bevordert. Of dat die eis daar in bepaalde gevallen (welke?) juist afbreuk aan doet. Dan wel of de ene eis bijdraagt en de andere niet en hoe die eisen zich tot elkaar verhouden, op elkaar inwerken en wat het gezamenlijk effect is. Bij gebrek aan dit inzicht kan men bijvoorbeeld nooit met juistheid stellen dat de hoogte van het griffierecht het probleem is en bijgevolg evenmin dat, als de wetgever dit zou opheffen, er dan voor iedereen de facto toegang is. Of dat het niet hoeven dragen van kosten van verplichte procesvertegenwoordiging de toegang tot de rechter opent.¹⁴

Maar hoe werkt het dan wel? Zegt onze Noord-Nederlandse proef iets op de verzuchting van Geert Corstens in

Auteur

1. Mr. A.H.J. Lennaerts is seniorrechter a bij de Rechtbank Noord-Nederland, locatie Assen, en promovendus/onderzoeker RUG en tevens ontwerper, initiator en inspirator van het project Spreekuurrechter.

Noten

2. Brief Kabinet 11 juni 2013, *Kamerstukken II* 2012/13, 29279, 164.
3. Fred Hammerstein: 'loze kretologie... het rapport bevat geen enkele bruikbare oplossing' www.ru.nl/cpo/verderdenken/columns/mr-fred-hammerstein-rechtsstaatslecht-burgers/; Michiel van Nispen: 'Er wordt gezegd: er is 100 miljoen nodig, een investering die zich terugverdient. Daar kom ik als Kamerlid niet mee weg hoor, zo'n bedrag zonder onderbouwing. En dat is maar goed ook.', *Tijdschrift voor Conflicttherapie* 2017/5, p. 8.
4. Een experiment bij de Rechtbank Noord-Nederland, zie daarover A.H.J. Lennaerts, 'De Spreekuurrechter' in *NJB* 2016/596, afl. 12, p. 802-808.
5. Regeerakkoord 10 oktober 2017, p. 5: 'Bestaande juridische procedures zijn complex en voldoen niet altijd voor het oplossen

van alledaagse problemen van burgers (...)' komt wetgeving die experimenten mogelijk maakt. Er komen ook experimenten met buurrechters (...) de mogelijkheid onderzocht om buitenrechtelijke geschillenbeslechting zoals mediation uit te breiden (...)', (www.rijksoverheid.nl/regering/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst).

6. Mr. Jan Broelsma, Berto Logtenberg, Alice Bakker en Jeanet Weulen, griffiers; mr. Bert van den Bosch, Rob Giltay, Titus Hoogslag, Joep de Locht, Arjen van der Meer, Carolien Telman en Edzard van Wieringh, (kanton) rechters.

7. K. de Vries, 'De brave rechter, zijn er nog rechters in Den Haag?', *NJB* 2017/360, afl. 7, p. 446: 'De rechter lijkt op de boer, die nijver voortploegt en intussen vergeet anderen van zijn erf te jagen. Hij blijft getrouwd zijn zaken afdoen, een na een, in volledige onafhankelijkheid, maar de burger krijgt steeds minder en steeds moeilijker toegang tot de onafhankelijke rechter. De rechterlijke macht ontbeert de spirit van: Wir schaffen das'.

8. Minukus in 'De burger in de rechtspraak, ervaringen en percepties van niet-professionele procesdeelnemers', *RvdW* 2002/3, p. 25: 'Het werk van De Swaan en de cognitieve dissonantietheorie maken duidelijk dat er bij het meten van "klantwaardering" valkuilen zijn die niet goed vermeden kunnen worden en die de uitkomsten van tevredenheidsonderzoek zoals het Prisma-onderzoek in een wat ander licht plaatsen. Voor wat betreft het onderzoek naar procesbeleving lijkt dat te worden bevestigd door het opvallende feit dat zowel het klantwaarderingsonderzoek van Prisma in Nederland als het (hierna te bespreken) tevredenheidsonderzoek van Baldwin in het Verenigd Koninkrijk heeft uitgewezen dat procespartijen in overgrote meerderheid (zeer) tevreden zijn over rechtspleging, terwijl onderzoek dat is uitgevoerd met andere onderzoekstechnieken een sterk afwijkend beeld te zien geeft.'

9. *Reputaties gewogen*, Research Memoranda RvdR 2012 nr. 4: 'Ondanks de overwegend positieve antwoorden op de vraag naar de kwaliteit van de rechtspraak, kraken dezelfde gesprekspartners na licht doorvragen geregeld kritische noten over de operationele capaciteit van het rechtsbedrijf', (p. 28).

10. *Bevolkingstrends*, CBS januari 2015,

p. 7: van degenen ouder dan 70 jaar heeft de helft geen vertrouwen in de rechtspraak.

11. www.ipsos-nederland.nl/actueel/nieuws/onderzoek-klantwaardering-rechtspraak/.

12. Burgers met een lagere opleiding koesteren stiekem argwaan tegen rechters. Hun afkeer verbergen ze in onderzoeken gedaan door instituties die behoren tot de gevestigde orde. Daardoor is er minder bekend over vertrouwen en wantrouwen in het recht dan gedacht. Dat concludeert promovenda Liesbeth Hulst in haar onderzoek aan de Vrije Universiteit, www.advocatenblad.nl/2017/10/26/lageropgeleiden-wantrouwen-rechters-heimelijk/.

13. *Weten is nog geen doen, een realistisch perspectief op redzaamheid*, WRR 12 april 2017, rapport nr. WRR/97.

14. De Voorzitter van de Raad voor de rechtspraak pleit voor inperking van de rol van advocaten: 'Als de drempel wordt veroorzaakt door de verplichte procesvertegenwoordiging, moeten we durven deze aan de orde te stellen, ook al begrijp ik heel goed wat het belang van het procesmonopolie voor de balie is.' (Dag voor de rechtspraak 2017).

De overgrote meerderheid van burgers en bedrijven wenst dat het geschil snel eindigt en dat er tussen hen een oplossing komt om met minder zorgen verder te kunnen leven. Die elementen waren te combineren in een procesvorm op grondslag van artikel 96 Rv

de Eerste Kamer dat hij helaas niet zo snel even een recept kan aanreiken van wat concreet nodig is voor een adequate toegang tot de rechter?¹⁵ Is het hier ook zo dat het respect van burgers voor de rechterlijke macht daalt, als ze ermee te maken hebben gehad?¹⁶

4. Het motto: Eerst een goed gesprek en desnoods een vonnis

Burgers en bedrijven hebben gemiddeld een sterke voorkeur voor het in goed overleg en onderling regelen van een conflict. Daarom willen zij graag een rechter die deskundig is, die hen uitleg geeft of een welgemeend advies, en eentje die goed is in het omgaan met hun emoties en belangen. Een rechter die vanuit zijn kennis, ervaring en rechtsgevoel de bejegening van partijen op maat snijdt. En ze willen die rechter spreken. Want ze willen worden gehoord. Vergeleken met het oplossen van juridische conflicten is internetbankieren immers zeer eenvoudig, terwijl juridische problemen voor leken vrijwel nooit eenvoudig zijn. Voor hen, burger of ondernemer, is de gespreksvorm dan het meest toegankelijk en hanteerbaar. Zoals een geïnterviewde ondernemer (meubelmaker) na afloop van de geheel mondeling verlopen procedure bij de spreekuurrechter zei: 'De rechter haalde uit mijn hoofd wat er in zat, terwijl je zelf niet beseft dat het nodig is om te zeggen. Ik ben gewend aan een stuk hout in mijn hand. Hij sprak begrijpelijke taal als ik dat zo mag zeggen. Waren er onduidelijkheden dan vroeg hij er wel naar, het ging prettig, het was een goed gesprek.'¹⁷

Een ander essentieel element dat uit praktijkonderzoek blijkt is dat de overgrote meerderheid van burgers en bedrijven vooral wenst dat het geschil snel eindigt, dat er tussen hen een oplossing komt om met minder zorgen verder te kunnen gaan met leven.

Die elementen waren te combineren in een procesvorm op grondslag van artikel 96 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Die procesvorm is voorzien van de benaming Spreekuurrechter, als metafoor voor een gang van zaken die iedereen kent uit de gezondheidszorg. De rechter zelf is de rechter van artikel 96 Rv: een rechter die kantonzaken doet.

5. Het te vaak vergeten artikel 96 Rv

Het – op de vrederechter terug te voeren – artikel 96 Rv luidt thans:

1. In alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.
2. Indien slechts een van partijen zich tot de kantonrech-

ter wendt voor toepassing van het eerste lid, wordt aan haar keuze slechts gevolg gegeven indien alle andere partijen de kantonrechter berichten dat zij instemmen met deze keuze.

Het tweede lid is in werking getreden op 1 september 2017, maar in het project is al rekening gehouden met de komst van deze bepaling.

Kort gezegd is het doel van dit artikel om snel, goedkoop en efficiënt procederen mogelijk te maken en een laagdrempelige toegang te bieden. Dat is uitdrukkelijk beoogd door de wetgever. Dit blijkt nog eens uit de toelichting op het nieuwe tweede lid:

'Met dit wetsvoorstel wil ik een vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht bereiken, om tegemoet te komen aan de wensen en behoeften van die partijen en de maatschappij.(...) De toegang tot de rechter moet eenvoudig zijn. (...) Het huidige artikel 96 biedt partijen de mogelijkheid om in onderling overleg hun geschil aan de kantonrechter van hun keuze voor te leggen. (...) Aanmerkelijk is dat partijen die al een geschil hebben moeilijk onderling overeenstemming bereiken over daarmee samenhangende kwesties als de te volgen procesgang. Het vermoeden bestaat dat een partij welwillender tegenover een procesgang als bedoeld in artikel 96 staat wanneer de kantonrechter haar daarvoor uitnodigt dan wanneer de wederpartij dat doet. (...) Mogelijk wordt dus dat een partij bij de kantonrechter aangeeft gebruik te willen maken van de procedure van artikel 96. Vervolgens nodigt de kantonrechter de andere partij(en) daarvoor uit (...) Wanneer zij instemmen met deze procedure en er overeenstemming bestaat over de wijze waarop het geding zal worden gevoerd, kan de rechter die zitting overigens ook gebruiken voor andere, meer inhoudelijke zaken, zoals een uitwisseling van standpunten.'¹⁸

Dit wettelijk geconstitueerde regime komt er op neer dat men een briefje aan een kantonrechter kan sturen, met daarin het verzoek om ter zitting te onderzoeken of de andere potentiële procespartij ook wil deelnemen aan een artikel 96-procedure. Die rechter is dan gehouden om de andere partij daarvoor ter zitting op te roepen.¹⁹ Daar doet die rechter dan het gevraagde onderzoek. Als het even kan, wordt ook het conflict verkend en wordt meteen een mogelijke aanpak of oplossing besproken. Dit geldt zowel voor handelszaken als kantonzaken, lastige of eenvoudige zaken, zaken met of zonder (veel) documenten/bewijsmateriaal, enz. Artikel 96 Rv kent op dit punt geen uitzonderingen en voor de rechter kan dit dan ook geen reden zijn om het gevraagde onderzoek te weigeren.

In het Project Spreekuurrechter wordt deze rechtsfiguur aangeduid met 'eenzijdige melding'.

6. Onderzoek

Vragen

Het onderzoek betreft gegevens die men per geval zelf kan vaststellen (doorlooptijd, omvang van kosten, aard van partijen, soort geschillen), maar het richt zich vooral op de beleving van de procesdeelnemers en op de beleving van partijen die de gang naar het spreekuur (de zitting) geblokkeerd zagen. Rechtvaardigheid is geen statistiek of tabel, maar een beleving.²⁰ In dit verband is onder meer aan partijen gevraagd wat het conflict emotioneel met hen deed en nog doet, of men eerder met rechtspraak of andere professionele actoren te maken heeft gehad en hoe men (de persoon van) de rechter heeft ervaren.

Verkregen gegevens

Na een langzame start heeft een toenemend aantal bedrijven en burgers gekozen voor behandeling van hun geschil door een van de spreekuurrechters. Na goed zes maanden is er veel onderzoeksmateriaal en kan er een (eerste) balans worden opgemaakt.

In iedere zittingszaak is na afloop mondeling een vragenlijst aan partijen voorgelegd; leidend tot 60 interviews. Deze aanpak bleek noodzakelijk omdat meer dan eens uitleg nodig was. Burgers en bedrijven gaven blijk van het ontbreken van basiskennis die nodig was om vragen te beantwoorden, of men had een verkeerd beeld van de werkelijke gang van zaken bij een rechter. Een voorbeeld dat dit illustreert gaat over De Rijdende Rechter: *Als*

Rechtvaardigheid is geen statistiek of tabel, maar een beleving

*je dat op tv ziet, dan zie je altijd dat de kadastraal of weet ik wat allemaal er zitten. Is dat geen rechtspraak dan?... Oh, maar dat dachten wij wel, dan heb je het beeld hoe het gaat met de rechter, dat er allemaal deskundigen bij zijn. Dan denk je dat dit de rechtspraak is, dat het zo werkt en daarom hadden wij de caravan er ook staan. Zo kom je wel op het verkeerde been.*²¹

Dit is iets wat mij toch nog verbaasde, dat een beeld van de rechtspraak in Nederland op deze manier in een concreet geschil als uitgangspunt voor een partij dient.²²

Ik heb nu eens te meer bezwaar tegen de titel van het programma, noem het beestje bij de naam: 'de Rijdende Bindend Adviseur die doet alsof hij vonnis wijst'.

De rechters hebben ook steeds een vragenlijst ingevuld, in totaal 30. Ook rechtsbijstandsverleners en mediators hebben een vragenlijst ingevuld, in totaal 25. Van de zaken die ter zitting zijn geweest zijn er dus 115 interviews, maar er zijn ook interviews gehouden, en nog onderweg, van de zaken die de zitting niet hebben gehaald.

Aantallen

Ongeveer de helft van de (doorgaans eenzijdige) meldingen bij het Bureau Spreekuurrechter leidt tot een gezamenlijke gang naar de Spreekuurrechter. Op het moment van schrijven van dit artikel (half oktober 2017) gaat het richting de 50 zittingszaken. De eerste 30 zaken zittingszaken laten het volgende beeld zien:

1. Soort geschillen:
 - burengeschillen van uiteenlopende aard, waaronder zakelijke rechten (13);
 - wanprestatie/nakoming commercieel contract (9);
 - arbeidsgeschil (2);
 - huur (3);
 - vervangende toestemming voor verhuizing met minderjarige kinderen bij ontbreken overeenstemming in echtscheidingsituatie (1);
 - diversen (2).

2. 26 schikkingen met afgegeven proces-verbaal (executoire titel) en vier vonnissen. Schikkingspercentage: 87. Het laatst bekende percentage in reguliere procedures bij de kantonrechter: 28.²³

3. De procespartijen waren in vijftien zaken particulier en bedrijf, in elf zaken particulier en particulier en in 4 zaken bedrijf en bedrijf. Overwegend bedrijven dus. Met 25 ter zitting aanwezige rechtsbijstandsverleners en twee mediators. Geen advocaten, ook al waren deze even welkom als de medewerkers van rechtsbijstandsverzekeraars en de mediators.

4. Doorlooptijd: na wederzijdse instemming met gang naar de spreekuurrechter gemiddeld binnen drie weken ter zitting.

5. Waardering door procespartijen (hun beleving):

- 1) Snelheid: 8.36
- 2) Kosten: 9.7
- 3) Totaal (voor procesmodel en uitvoering): 8.46.

Snelheid

De grootste klacht over het huidige systeem betreft de traagheid. Dit is zonder voorbehoud bevestigd in de interviews en in de antwoorden van de rechtsbijstandsverle-

15. Verslag van de Expertmeeting Eerste Kamer, 4 februari 2014, *Kamerstukken I* 2013/14, 33750 VI, O, p. 7.

16. K. de Vries, id.: 'Laat ik het erop houden dat onderzoek uitwijst dat het respect van burgers voor de rechterlijke macht daalt, als ze ermee te maken hebben gehad'.

17. Zaak van G. en AT., interview met van G., 17 januari 2017.

18. MvT 21 oktober 2014, *Kamerstukken II* 2014/15, 34059, 3; art. 26 Rv: 'De rechter mag niet weigeren te beslissen' (op een verzoek).

19. Art. 12 Wet RO verbiedt de rechter buiten zitting contact te hebben met een partij in een geschil dat mogelijk tot een rechtszaak bij die rechter leidt.

20. Belevingsonderzoek is kwalitatief onderzoek via kleine focusgroepen (maximaal zes

deelnemers) of individuele gesprekken om de beleving van mensen ten opzichte van een onderwerp in kaart te brengen. Het gaat dus om beleving, perceptie en niet om een 'objectieve' waarheid. Onderliggende patronen en de kern van de kwestie worden zichtbaar gemaakt. Alle individuele beelden samen geven een helder inzicht en uit onderzoek blijkt dat de uitkomsten vrijwel gelijk zijn aan die van een breed kwantita-

tief onderzoek.

21. Fam. K. uit Gieten, interview van 7 september 2017.

22. S. uit Giethoorn, interview 27 juni 2017: 'Ik kijk vaak naar de Rijdende Rechter (...) ik dacht eerst dat het hier ook zo zou gaan.'

23. WODC, Geurts & Eshuis, 'Lagere drem-pels voor rechtzoekenden', *Cahier* 2016-14.

Gesticulerend zijn verhaal doen aan de rechter (foto Ton Lennaerts)

ners. Toen in de vakantietijd de behandelduur met een of twee weken opliep, daalde het cijfer. Niet veel omdat men wel begrip had voor de vertraging, maar toch, het daalde. Zelfs een duur van slechts enkele weken werd bij herhaling lang gevonden. Als ik het goed zie dan vindt men dat het twee of drie weken mag duren, wat dan aansluit bij de praktijk van de Belgische vrederechters in zaken waarin geen advocaten verschijnen (‘enkelvoudig en dus eenvoudig’).²⁴ Dat is wel iets om je terdege te realiseren als men onder KEI al blij is met een doorlooptijd van maanden.

Ook langs andere weg ziet men dit terug. Vrijwel iedereen koos voor het model omdat men vooral wil dat er snel een punt achter het conflict wordt gezet. Het conflict vreet aan mensen: er waren ziekenhuisopnames in de tijd voordat men bij de spreekuurrechter kwam,²⁵ er waren behandelingen door een (bedrijfs)psycholoog, er was disfunctioneren in arbeid en het leven van alle dag, en er was mishandeling van de andere partij.²⁶ Daar moet een einde aan komen, liever nog gisteren dan vandaag. Uit ervaring of door voorlichting wisten deze partijen dat dit in hun geval niet of niet meer lukt met een klassieke procedure of met andere vormen (buurtbemiddeling,

Vrijwel iedereen koos voor het model omdat men vooral wil dat er snel een punt achter het conflict wordt gezet

mediation, inschakeling advocatuur). Het wekt dan geen verwondering dat bij de waardering voor de snelheid geen 9 of 10 wordt gegeven, ook al is in vergelijking met een dagvaardingsprocedure hun conflict binnen het rechterlijke traject razendsnel geëindigd. Een rechtsbijstandsverlener bevestigde dit beeld: ‘Mijn ervaring is dat de zaken snel worden behandeld. Maar zelfs dan vinden mensen het soms nog wel lang duren’.²⁷

Exemplarisch is het antwoord van een partij uit Ede²⁸ bij een doorlooptijd korter dan drie weken: ‘Ik wil er gerust een 7 voor geven en als het een paar jaar zou duren dan geef ik een 1, want je ergert je elke dag kapot’.²⁹

Goed voor de business

Bij bedrijven speelde de emotie minder en bepaalde de voortgang van de werkzaamheden de keuze voor de spreekuurrechter, in samenhang met het uitsparen van de kosten van de advocaat. Niet het griffierecht, maar die kosten zijn bepalend: ‘Als deze documenten bij een jurist waren gekomen, dan was er een dikke kans dat die had gezegd: “daar gaan we een zaak van maken”, een advocaat ziet altijd mogelijkheden en die ziet ook zijn bankrekening en denkt: “daar moet ook wat aan gebeuren”’.³⁰

Over de snelheid: ‘Het duurt normaal te lang voor bedrijven. Het mag wel eens wat sneller gaan’.³¹ ‘Wat voor mij belangrijk is, is dat ik het klaar wilde hebben’.³²

Een ander aspect is dat het uitsparen van kosten meer ruimte gaf voor een schikking. In de zaak van de familie F. en projectontwikkelaar WU BV, ging het bedrijf vlot akkoord met betaling aan F. Het bedrag was veel lager dan het bedrag dat de enkele inschakeling van een advocaat in ieder geval zou hebben gekost en dat altijd voor rekening van het bedrijf was gebleven door het forfaitaire stelsel van proceskostenvergoedingen.³³ Deze ruimte, de uitlatingen van de rechter en de wens om door te gaan met de business, waren bepalend voor de bereidheid tot betaling, wat precies de inzet van de andere kant was.

Schikkingen

Het is een misvatting als men veronderstelt dat de schikkingen zonder slag of stoot tot stand zijn gekomen.³⁴ De burenruzies zijn allemaal geschikt maar waren in doorsnee minioorlogen, waarbij men aanvankelijk niet eens bereid was om tijdens de descente de ander op het eigen erf toe te laten (maar op verzoek van de rechter vind je het natuurlijk wel goed). De rechter bracht hen tot een ‘gewapende vrede’.

Ook in andere zaken stond men verbaal, regelmatig meer dan men lief is, zijn of haar mannetje.

Onder de schikkingen ziet men ook veel zaken met wat in dagvaardingstermen een conventie en reconventie

heet. Door het hoge percentage schikkingen (doorgaans met over en weer presteren), werd substantiële snelheids- en efficiencywinst geboekt. Daardoor is bespaard op de kosten van rechtspraak en partijen.

Waardering overige aspecten

De interviews en ingevulde vragenlijsten leverden zeer veel informatie op. Naast de aspecten snelheid en kosten ziet men bevindingen en opmerkingen die terugkeren:

- zonder de rechter waren we er niet uitgekomen;
- anders was het een dagvaardingsprocedure geworden (men had zich er niet bij neergelegd);
- mondeling gaat het beter dan schriftelijk (zeker in burengeschillen);
- ik heb zelf de keuze voor een schikking gemaakt nadat de rechter had uitgelegd hoe het in elkaar steekt/wat hij zou kunnen gaan beslissen;
- ik ben tevreden ook al heb ik niet alles gekregen wat ik wilde.

De rechters

Men bleek niet teleurgesteld in de verwachtingen die men van de rechter had. De antwoorden tezamen zijn een ode aan de werkwijze en het optreden van rechter. Een 10 werd niet gegeven ('het kan altijd beter'), maar de

Een ander aspect is dat het uitsparen van kosten meer ruimte gaf voor een schikking

rechters kregen wel een zeer hoge waardering, óók van partijen die niet hadden bereikt waarop ze hadden gehoopt: 'Ik was het niet met de rechter eens, maar dat kan. Hij communiceerde goed en was niet vijandig, wat ik in het verleden met een rechter wel anders heb meegemaakt. Ik kreeg op onderdelen ongelijk, maar ik voelde mij niet aangevallen toen ik werd gehoord. Ik kon nu wel meedoen, inbreng hebben. Hij gaf aan hoe het volgens hem juridisch ligt, niet zoals ik het zag dus, en dat ik er beter niet over kon blijven twisten en dat het verstandig is om met de burens tot een afspraak in die lijn te komen. Hier was dat nog niet stukgelopen en hier kon het dus wel op deze manier; wat in de vorige zaak niet meer mogelijk was.'³⁵

'Hij had niet alleen gezag over ons maar ook over de andere partij. Ik denk wel dat het daarbij uitmaakte dat hij in een toga zat, dat is toch anders. Wij herkenden zo

De punt er achter na een descente zonder schriftelijke voorbereiding (foto Ton Lennaerts)

²⁴. Emeritus-vrederechter mr. dr. Guy Rommel.

²⁵. Zaak M. en fam. H, lang lopende burenruzie met vergeefse inschakeling politie en buurtbemiddeling, interview met mw. H. 11 juli 2017: 'We waren met vakantie in Polen en toen ging het mis met hem. Ambulance en naar het ziekenhuis, een nacht opgenomen en onderzocht. Het bleek puur de stress te zijn.'
Zaak fam. D. & bedrijf E. over aangenomen werk, interview met D. 21 juli 2017: '...'

moest met spoed naar het ziekenhuis (...) van de stress (...) was met deze kwestie dag en nacht mee bezig.' (rechter: 'Voor mij was het gewoon maar een zaak, maar ik zie weer eens hoe groot het voor hen was').

²⁶. Zaak L. en B., boete en schadevergoedingsplicht opgelegd door OM, interview met B. 22 mei 2017.

²⁷. Mr. Marianne de Jong, 26 juli 2017, tussentijdse evaluatie.

²⁸. Elf partijen kwamen van buiten het

arrondissement Noord-Nederland.

²⁹. Zaak van E. en B. over grenzen van de kavels van bedrijf en hobbyboer en onrechtmatig handelen kwam in vier weken op zitting, interview met van E. 10 juli 2017.

³⁰. Zaak van V. en T. over afname bedrijfspand, interview met T. (bedrijf met 47 werknemers), 20 januari 2017.

³¹. Middelgroot bedrijf A.T. uit Almelo, interview 18 januari 2017.

³². Bouwbedrijf v.d. L. uit Groningen, inter-

view 3 maart 2017.

³³. Interview M.R. en F.W., directeuren, 22 september 2017.

³⁴. E. Bauw in *Mr Online* 31 mei 2017: 'Partijen die op zodanig goede voet met elkaar staan dat ze instemmen met een spreekuurrechter, waren er zonder rechter of met een ander soort bemiddelaar wellicht ook wel uitgekomen', www.mr-online.nl/ controverse-laagdrempelige-rechtspraak/
³⁵. Zaak L. en B., interview met L., 22 mei 2017.

het beeld van 'dit is een rechter'.³⁶

Waardering procesjuristen voor de zitting/rechter

In alle zaken waarin voor de verzekeraar een jurist ter zitting aanwezig was, is door die jurist een vragenlijst ingevuld, waarin men kort samengevat het volgende beeld ziet:

- prima aanvulling op de bestaande mogelijkheden, vooral in zaken waarin je op voorhand al voorziet dat een minnelijke oplossing lastig is;
- geen procesrisico omdat er geen processtukken hoeven te worden geschreven;
- rechter moet zowat alles ter zitting te weten komen, waardoor zitting langer duurt dan gebruikelijke, maar dit weegt niet op tegen de voordelen (snelheid, kosten en makkelijk toegankelijk);
- niet geschikt voor personen met ontbrekende vaardigheden.

Kort geding

Ik had het me niet gerealiseerd tot de zaak over de afgifte van een puppy. Het model is een bodemprocedure die het kort geding kan vervangen, zonder dat er iets voorlopigs aan is.

De zaak werd ter zitting besproken, bewijs kwam ter tafel (e-mails) en de rechter liet zich uit. Op grond van haar oordeel dat er een leveringsplicht was en dat deze ten onrechte niet was nagekomen, besloten partijen dat een schikking de beste oplossing was. De kopers zagen af van levering omdat het hondje inmiddels in de kring van een ander gezin was opgenomen, terwijl de wanpresteerder zich bereid verklaarde een schadevergoeding te betalen. Bijzonder was dat de wanpresteerder de rechter zo

Het model is een bodemprocedure die het kort geding kan vervangen, zonder dat er iets voorlopigs aan is

vertrouwde dat hij het aan haar overliet het bedrag te bepalen ('zegt u het maar'). Het bedrag werd door de rechter genoemd en partijen gingen akkoord.

Mediators

Er zijn twee zaken aangebracht door tussenkomst van een mediator. De mediator begeleidde partijen ook ter zitting. Eén zaak ging over een ingewikkelde arbeidsverhouding met 'vorderingen' over en weer. Eén partij had al een advocaat in de arm genomen en ruim € 3000 betaald, maar zag daarvan verder af omdat hij een sterke voorkeur had voor een gang naar de spreekuurrechter,³⁷ terwijl de advocaat daaraan geen medewerking wilde verlenen. Mediator Age de Vries hierover: 'Ik heb haar verteld dat ik geloof in deze vorm van rechtspraak en dat het van belang is dat advocaten óók meedoen, in ieder geval eerst luisterend tijdens de zitting en zeker ook om de cliënt bij te staan als er een voorstel op tafel komt. Daar ging ze niet op in. Ik

merk heel vaak dat het om macht en geld gaat en dat heb ik haar voorgesteld, maar daar wilde ze toen niet op reageren. Volgens mij was het een kwestie van uurtje factuurtje.'

De andere zaak ging over vervangende toestemming voor de schoolgang van minderjarige kinderen in het kader van een nog in te dienen echtscheidingsverzoek. De zaak kwam binnen drie dagen op zitting ('spreekuur'). De belangen van partijen stonden diametraal tegenover elkaar. Vanuit het belang van de kinderen kwam de rechter tot het uitspreken hoe hij bij vonnis zou beslissen. Dat was wat partijen wilden weten. Zij sloten een schikking en de mediation kon worden vervolgd. Volgens de betreffende mediator was hiermee een echtscheiding voorkomen. Ook dat is een bijzonderheid die bij de start van het project niet was voorzien.

De keten mediator-spreekuurrechter-mediator is veelbelovend. Inmiddels is hierover gepubliceerd in het Nederlands Tijdschrift voor Conflicthantering.³⁸

Bewijslevering en efficiency

Veel zaken kenmerkten zich doordat ze bewijsrechtelijk niet eenvoudig waren. Er waren comparities, tussenvonnissen, getuigenverhoren en deskundigenberichten nodig geweest als er was gedagvaard. De simpele start van de zaken en het in eerste instantie mondeling communiceren, sloten dit als het ware vanzelf in; of uit, als u dat zo wilt zeggen.

In alle burenzaken binnen het arrondissement is de rechter ter plaatse gegaan. De burens en bezitters van zake-lijke rechten hadden perfect door wat er gebeurde: bewijsverrichtingen ter plekke. Dit werd onder meer als volgt verwoord: 'Tijdens het gesprek ontstond ook de duidelijkheid dat het met de toegang tot de akker niet lukte. De rechter kon zelf zien dat de trekkercombinatie zowat het kanaal in kon vallen omdat de toegangstrook naar ons land (lopende naast het perceel van de burens) te smal was, terwijl de grond instabiel was (was net nieuw door waterschap opgebracht). Dat gaat ook veel sneller zo, het bewijs'.³⁹

Wat men ook ziet is dat, toen men eenmaal tegenover de rechter stond, er geen of nauwelijks bewijsverrichtingen nodig waren, ook al had men zich daar wel op voorbereid: 'We hadden ons wel goed voorbereid omdat je uitgaat van verschillende scenario's: de andere partij komt niet, ontkent alles of wil niet meewerken. We hadden het helemaal uitgetypt, dat wil zeggen gesprekken met hem die ik (vrouw) had opgenomen. Maar hij erkende meteen alles bij de rechter'.⁴⁰

Hier ziet men een effect van het face to face tegenover een rechter staan. Dit effect is minder sterk als in de schriftelijke voorfase een bepaalde werkelijkheid is geschetst en stelligheid is betracht. Dit laatste komt het meeste voor bij inschakeling van een advocaat, omdat van hem of haar wordt verwacht dat deze de zaak wint voor zijn of haar cliënt(e); immers, waarom zou de advocaat in de ogen van de cliënt anders een procedure beginnen: om deze te verliezen en de cliënt daarvoor facturen te sturen?

Gespreksleider plus

In een aantal zaken was vruchtbare communicatie tus-

Rechter de Locht kijkt of de boer met zijn trekkercombinatie nog gebruik kan maken van het recht op overpad over het land van het naburige bedrijf. Op de voorgrond de tafel die partijen hadden neergezet voor de zitting (foto Ton Lennaerts).

sen partijen nog slechts mogelijk door de tussenkomst van de rechter. Dat de rechter dan louter een gespreksleider is, gaat te ver, maar de leiding van het gesprek en de techniek die de rechter eigen is, althans hoort te zijn, om partijen weer met elkaar in overleg te brengen, vormen al een eigen waarde van de rechtspraak.

Een partij zegt het als volgt: 'Ik wil nog zeggen en dat is belangrijk: dat ik het heel goed vind dat de rechter, weliswaar onder zijn leiding, partijen laat zoeken naar een oplossing, stap voor stap. Ik denk dat dit beter werkt dan dat er iets voor je wordt besloten. Ik kan me goed voorstellen dat dit dan door beide partijen niet wordt uitgevoerd, zo werkt dat bij mensen. Het moet wel praktisch uitvoerbaar zijn en een compromis geeft meer medewerking.'³⁷

7. Weigering medewerking (blokkade gang naar Spreekuurrechter)

Recent ben ik een onderzoek gestart in de eerste tien zaken, waarin de beoogde andere procespartij medewerking weigerde.

Alle overheden/instanties weigerden medewerking en schakelden advocaten in. Bijzonder hierbij was dat gemeentes een soort NIMBY-redenering ten beste gaven: 'heel mooi project, maar niet voor dit geval'. Terwijl het

om het soort zaken ging die op zichzelf geen belemmering vormden voor een behandeling in een artikel 96-procedure en terwijl zich ook overigens geen bijzonderheden voordeden.

Dan resteert de klassieke procedure. Is daarvan gebruik gemaakt en wat is de stand van zaken?

In één geval is er een vonnis gewezen dat partijen terugwerpt op zichzelf,⁴² in een andere zaak heeft een advocaat afgeraden te gaan procederen omdat dit te duur is,⁴³ en in nog weer een zaak is in augustus 2017 gedagvaard met uitstel van antwoord tot voorlopig half oktober 2017.⁴⁴

In één zaak heeft de rechtsbijstandsverzekeraar betaald aan de verzekerde: 'ik heb een bepaald schadebedrag gekregen om vervolgens van een langdurige procedure af te zijn'.⁴⁵

In de vijfde zaak is de werkgever failliet gegaan en

De keten mediator-spreekuurrechter-mediator is veelbelovend

36. Zaak vof v.d. V. en T., interview v.d. V., 19 januari 2017.

37. Na afloop van de zitting bleek tijdens het interview dat partijen familiebanden hadden, zaak vof S.P. en S., interview S. 27 juni 2017.

38. 'Samenwerking mediators en spreek-

uurrechter maakt mediation en rechtspraak kansrijker, eindelijk een methode die vechtscheidingen effectief kan voorkómen', S. de Winter, *Tijdschrift voor Conflictantering* 2017/5, p. 40-45.

39. Zaak S. en de J., interview S. 10 juli 2017.

40. Zaak fam. K. en HG. BV, interview met K. 15 mei 2017.

41. Zaak W. en T., interview met W. 2 mei 2017.

42. Melding van R. 28 september 2016, interview van R. 18 september 2017, kosten tot nu toe ongeveer € 2400.

43. Melding R. van 15 november 2016, interview R. 4 oktober 2017.

44. Melding V. en B. 16 maart 2017, interview B. 4 oktober 2017.

45. Zaak V. en gemeente C, aannemer SW. BV, brief V. 26 oktober 2017.

Het effect van face to face tegenover een rechter staan is minder sterk als in de schriftelijke voorfase een bepaalde werkelijkheid is geschetst en stelligheid is betracht

zijn diens verplichtingen overgenomen door het UWV.⁴⁶ In de overige zaken is er geen oplossing gekomen. De familie V. uit Zuidoost Drenthe berichtte mij hierover: 'We zijn nu 2 jaar verder en we zijn geen stap opgeschoten. De bomen staan er nog, de takken hangen nog over de schutting en het dossier is inmiddels een ordner dik. En enig zicht op het oplossen van het geschil lijkt verder weg dan ooit. (...) jaloezie over de zaken die wel opgelost zijn en woede dat dit bij ons niet kon, alleen omdat de achterbuurman daar niet aan wilde meewerken. Zullen we maar gaan verhuizen? Tot wie moeten we ons nu richten om hulp te krijgen? Dat zijn vragen en opmerkingen die geregeld bij ons opkomen. Vooral tijdens onze slapeloze nachten door de bomenkwestie. Er is een soort gelatenheid over ons gekomen. Gaan we nog verder? En als je dan bedenkt dat de zaak allang was opgelost als het door de Spreekuurrechter was behandeld, dan moet je je inhouden om niet heel kwaad op je achterbuurman te worden.' Bijeen genomen: goede rechtspraak is ver te zoeken.

8. Hoofdpijnen in de bevindingen

De waarderings en een aantal bijzonderheden van de procesvorm Spreekuurrechter zijn hiervoor opgesomd. Op meta-niveau signaleer ik het volgende.

Artikel 96 Rv biedt veel mogelijkheden, maar dan moet het zowel met juridische expertise als met kennis van het leven dat mensen leiden worden toegepast. Inzicht in de praktijk van het leven, wat mensen al niet aan hun hoofd kunnen hebben, hoe groot het gebrek aan schriftelijke taalvaardigheid wel niet is, hoezeer doe-vermogen kan ontbreken, welke culturen heersen, enz.

Dat geldt ook voor nieuw procesrecht en innovatie van structuren. Eerst moet in het bijzonder de kennis en ervaring van sociaalpsychologen, maatschappelijke wer-

kers, schuldhelpverleners en andere praktijkwerkers worden ingezet voor een masterplan tot organisatie van rechtspraak die alle mensen bereikt. Zij zijn gekwalificeerd om het recept te schrijven dat Corstens zoekt. Juristen kunnen prima meedenken maar moeten hun kwaliteit kennen en daarmee hun beperking: werken met taal, regels formuleren, consistentie bewaken, afstemming met nationaal en internationaal recht, enz. Ervaringen tijdens het project laten dit zien en verdienen vanwege het belang van deze 'bijvangst' een afzonderlijke beschouwing. Een andere bevinding is het moeizame van grote organisaties, van verschillende kanten, het magere resultaat van die manier van organiseren en realiseren van wat de wetgever beoogt. Dat geldt in beslissende mate voor zichtbaarheid en nabijheid. Ik kom daar nog op terug omdat dit in mijn ogen een cruciale factor is, het is niet voor niets dat nabijheid en kleinschaligheid een wens van velen is.

9. Voortzetting van de proef

Rechtzoekenden, rechtsbijstandsverleners, mediators maar ook de spreekuurrechters zelf zijn zo tevreden dat is besloten om de proef te verlengen, voorlopig tot 1 mei 2018. Meer organisaties hebben zich aangesloten en anderen die zich later meldden moest een nee worden verkocht als gevolg van de beschikbare menskracht. Dat geldt ook voor de herhaalde vraag of de Spreekuurrechter elders in het land beschikbaar is. Maar wie weet, de buurtrechter is al in zicht, het regeerakkoord omarmt het concept, dus waar wachten we op? •

⁴⁶. Melding M. 7 maart 2017, geschil over interpretatie wet bij herhaalde ziekmelding, interview M. 18 september 2017.

BIJLAGE 9

Inleiding

De toegang tot de rechter is één van de universele principes van de rechtsstaat. Een principe dat als zodanig niet ter discussie staat. Maar wanneer het aankomt op praktische keuzes en financiële consequenties, ontstaat er al snel discussie. Dat is te zien bij de rechtsbijstand, de griffierechten en een onderwerp dat in dit themanummer van *Justitiële verkenningen* over 'Rechtspraak om de hoek' wordt belicht: de (fysieke) afstand van de rechtspraak tot de burger. Sinds de rechtspraak, in 2008, zelf de zeggenschap kreeg over de zittingslocaties, is daar voortvarend gebruik van gemaakt door veel van de bestaande locaties te sluiten. Maar die sluitingen stuitten in toenemende mate op weerstand, ook in de eigen gelederen. Bij het ter perse gaan van deze *Justitiële verkenningen* werd een rapport van de Boston Consultancy Group (2019) openbaar, dat opnieuw voorstelt een aantal gerechtsgebouwen te sluiten om zo besparingen te realiseren. De Raad voor de rechtspraak (opdrachtgever van het rapport) heeft zich onmiddellijk van dat advies gedistantieerd.

Analoog aan de vele sluitingen van rechtspraaklocaties lijkt een heuse tegenbeweging te zijn ontstaan. In de Tweede Kamer is onderzoek gevraagd naar de toepasbaarheid van (elementen van) de Belgische vrederechter, en om rechtspraakvoorzieningen 'in elke gemeente'. Een experiment met een 'spreekuurrechter' in Groningen, die veel zaken op locatie behandelt, kreeg enthousiaste navolging met wijk-, buurt- en regelrechters elders in het land.

Er lijkt sprake van twee gescheiden (denk)werelden. Aan de ene kant is er de tendens tot centralisatie van de rechtspraak. De belangrijkste drijfveer is de idee dat minder vestigingen leidt tot besparingen op overhead. Maar ondanks de opheffing van veel locaties is de rechtspraak steeds meer gaan kosten. Het systeem met 64 locaties waar eerst lijnsrechtspraak plaatsvond (zo was het twintig jaar geleden nog) kostte de helft van het huidige systeem. Ook na de herziening van de gerechtelijke kaart in 2013, waarbij een aanzienlijk deel van de zittingslocaties werd gesloten, gingen de kosten slechts omhoog.

De tegenbeweging stelt effectieve dienstverlening centraal, wil de (ivoren) kantoortorens verlaten en aanwezig zijn in de wijken en buurten.

Het is voorsnag de vraag of reistid, griffierechten en de formaliteiten waaraan in gerechtelijke procedures moet worden voldaan, daadwerkelijk serieuze belemmeringen zijn voor rechtzoekenden. Een vraag waarop in dit themanummer nader wordt ingegaan.

De spreekuurrechter en vergelijkbare initiatieven maken gebruik van artikel 96 Rv, dat partijen in een geschil de mogelijkheid biedt hun geschil aan een rechter naar keuze voor te leggen. De experimenten stellen daarbij een aantal formele vereisten die in reguliere procedures gelden buiten werking, en bieden de procedure tegen een laag griffierecht aan. Een serieuze beperking is evenwel dat de procedure alleen doorgang kan vinden als beide partijen daarmee instemmen. De geschilbeslechtsdelta laat zien dat als partijen de wil hebben er samen uit te komen, dit vaak ook zonder rechter wel lukt (Ter Voert & Klein Haarhuis 2015). Zaken die wél voor de rechter komen, zijn vooral die geschillen waarin één partij iets wil, maar de andere gebaat is bij het voortbestaan van de impasse. Voor die gevallen biedt een procedure op basis van artikel 96 Rv dus geen uitkomst. De latente behoefte aan rechtspraak – waarin evenmin wordt voorzien door mediators of geschillencommissies – lijkt vooral te liggen in een laagdrempelige procedure waarin participatie van de wederpartij geen vrijblijvende kwestie is.

Dit themanummer opent met een bijdrage van **Roland Eshuis** over de geografische inrichting van de rechtspraak. Deze behandelt empirische gegevens over de schaalgrootte van de rechtspraak, in relatie tot ‘toegang tot de rechter’. Eerst wordt de schaalgrootte van de rechtspraak in Europees verband bekeken. In hoeverre loopt Nederland in (of uit) de Europese pas? En hoe ‘gewoon’ is de kleinschaligheid van de Belgische vrederechter? Hoe worden rechtspraaklocaties over het land verdeeld en op basis van welke criteria? Vervolgens ligt de focus op de Nederlandse situatie, met een korte schets van de recente beleidsgeschiedenis en empirische gegevens over de invloed van reisafstand op het gebruik van rechtspraak.

Nu de belangstelling voor een (soort van) vrederechter als laagdrempelige rechter dicht bij de burger in Nederland toeneemt, is het interessant om te kijken naar de geschiedenis van dit instituut en zo te komen tot nieuwe inzichten, schrijft **Emese von Bóné**. De vrederechter maakte tot 1838 deel uit van het Nederlandse rechtsbestel en functioneert, sinds de invoering in 1795, tot op de dag van vandaag in België. De geschiedenis van de Nederlandse vredesrechter gaat terug tot de

zestiende eeuw. Later, ten tijde van de Bataafse Republiek, werd de vrederechter op Franse leest geschoeid. De belangrijkste taak van de vrederechter was bemiddeling tussen partijen. De procedures in de verschillende periodes worden beschreven en vergeleken met recente experimenten in Nederland.

De Rotterdamse Regelrechter is een recent voorbeeld van zo'n experiment met laagdrempelige rechtspraak. *Wim Wetzels* beschrijft de werkwijze van de Rotterdamse Regelrechter en stelt de vraag in hoeverre deze pilot de toegang tot de rechter vergroot. Ook worden de eerste zaken besproken die inmiddels in het kader van de pilot zijn behandeld. Voorts wordt aandacht gevraagd voor de vele onbenutte mogelijkheden die de procedure ex artikel 96 Rv in zijn algemeenheid biedt.

Of het nu gaat om de vrederechter, buurt-, spreekuur- of regelrechter, bij dergelijke experimenten met laagdrempelige rechtspraak is het de bedoeling dat de rechter in eerste instantie probeert te bemiddelen tussen partijen. *Dick Allewijn* stelt de vraag of de rechter daarmee in feite optreedt als mediator. Hij gaat na wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen buurtrechter en mediator en over welke capaciteiten rechters moeten beschikken om hun bemiddelende taak goed te vervullen. Dat rechters gaan mediaten zonder mediator te worden, is volgens de auteur een stap op weg in het streven van de rechtspraak omodeloze escalatie van conflicten tegen te gaan door in een vroeg stadium met partijen het gesprek aan te gaan. Op deze manier kan duidelijk worden welke elementen van buurtrechtspraak en van mediation op den duur naar de niet-vrijwillige rechtspraak kunnen worden meegenomen.

De bekendste dicht-bij-de-mensen-rechter in Nederland is ongetwijfeld Rijdende Rechter Frank Visser, die na zijn overstap naar een andere omroep in 2016 werd opgevolgd door John Reid. Dat deze televisierechters geen echte rechtspraak bedrijven, is iets wat veel kijkers ontgaat, zo betoogt *Annerie Smolders*. Terwijl *De Rijdende Rechter* aanvankelijk met argusogen werd bekeken door de officiële rechtspraak, wil deze zich inmiddels wel associëren met het fenomeen, zo blijkt uit dit artikel. Maar zou de echte rechtspraak niet duidelijker afstand moeten nemen van de televisierechtspraak, nu er tekenen zijn dat deze zou kunnen afglijden naar dubieuzer entertainment? De auteur gaat in op de risico's van verwarring tussen officiële en televisierechtspraak. Zij concludeert dat vooral bij experimenten die doen

denken aan *De Rijdende Rechter*, de schijnbare overeenkomsten kunnen leiden tot teleurstelling over de (minimaal noodzakelijke) formaliteiten en abstracties van de echte rechtspraak.

Vervolgens bespreekt **Kim van der Kraats** in een kritisch artikel de verschillende experimenten met laagdrempelige rechtspraak. Ze beschrijft kort wat deze pilots behelzen en waarom deze zijn opgezet. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag voor welk probleem de experimenten volgens de Rechtspraak enerzijds en de Minister voor Rechtsbescherming anderzijds een oplossing zijn of zouden moeten zijn. Ten slotte gaat de auteur in op de vraag of verwacht mag worden dat de gekozen oplossingsrichtingen de kwaliteit van het civiele proces verbeteren.

Het themanummer wordt afgesloten met een bijdrage van **Maurits Barendrecht**, die de experimenten met laagdrempelige rechtspraak in een ruimer kader van noodzakelijke innovatie van de rechtspraak zet. Het artikel laat zien dat veel vernieuwingen in de rechtspraak blijven steken in pilots en geen vervolg kennen. De belangrijkste belemmeringen zijn de gedetailleerde regeling van procedures bij wet en het financieringssysteem van de rechtspraak. Daar komt bij dat de poortwachters voor toelating van innovaties veelal belanghebbenden zijn bij het bestaande rechtssysteem. Nadat is geïnventariseerd waar de behoefte aan innovatie ligt, wordt bekeken welke soorten innovatie daarop een antwoord kunnen zijn. De auteur concludeert dat er behoefte is aan een nieuwe infrastructuur voor innovatie in de rechtspraak, die vernieuwingen verwelkomt, onderzoekt, test en bij gebleken geschiktheid doorvoert.

Roland Eshuis

Marit Scheepmaker*

Literatuur

Boston Consultancy Group 2019

Boston Consulting Group, *Doorklichting Financiën Rechtspraak*, Rapport, februari 2019.

* Gastredacteur dr. R.J.J. Eshuis is als onderzoeker verbonden aan het WODC. Mr. drs. M.P.C. Scheepmaker is hoofdredacteur van *Justitiële verkenningen*.

Ter Voert & Klein Haarhuis 2015

M.J. ter Voert & C.M. Klein Haarhuis, *Geschiedbeslechtingdelta* 2014. *Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers*, Den Haag: WODC/Boom-Lemma 2015.

BIJLAGE 8

BIJLAGE inzake *redelijkheid en billijkheid*

(diverse producties waarbij *redelijkheid en billijkheid* ter discussie kan en is komen te staan)

- 2- 20190807 Wat is reële verhouding tussen huurprijs en kwaliteit van de woning?
("Bizar: kleinste woonruimte ooit te huur in Amersfoort" (€68,75/m²; groot 4m²))
- 3- 20220326 Linda "De berichten over veel te dure huizen - of eigenlijk: veredelde garageboxen en zolderkamers - kennen we allemaal. Maar het andere uiterste bestaat ook, zo bleek deze week in de rechtbank."
- 4- 20220326 Parool "Vrouw betaalt in hartje Amsterdam 181,50 euro huur per maand, tot ergernis van verhuurder"
("AARP [belegger] wist wat ze kocht in 2015, namelijk een pand met een huurder erin. Dat ze nu geld moet toeleggen op de huur, wordt volgens de rechter vermoedelijk ruimschoots goedge maakt door de waardestijging van het pand.")
- 6- 20220326 AD "Vrouw betaalt in hartje Amsterdam 181,50 euro huur per maand, tot ergernis van verhuurder"
- 8- 20220314 rechtspraak ECLI:NL:RBAMS:2022:1179 ↪
("beoordeeld aan de hand van alle omstandigheden", "Het is in elk geval waarschijnlijk dat alleen reeds de genoten voordelen uit de waardestijging van het pand zo omvangrijk zijn, dat de financiële nadelen als gevolg van de overeenkomst met [gedaagde] daarbij in het niet vallen", "Daaruit blijkt niet dat (...) aan een verhuurder van woonruimte steeds of in beginsel een 'decent profit' of zelfs 'minimal profit' garandeert")
- 13- 20210705 MinBZK ('tijdelijke contract met minimumtermijn niet toegestaan' & help huurder met vinden nieuwe woning)
"Daarnaast nemen verhuurders regelmatig een minimumtermijn op in het tijdelijke contract, maar dat is niet toegestaan."
- 15- 20201222 Kences (reactie consultatie) (kenniscentrum studentenhuysvesting) (zie pag.17, "Door de invoering ...")
"Door de invoering van de Wet doorstroming huurmarkt 2015 per 1 juli 2016 geldt dat studentenhuysvesters als toegelaten instelling een *shortstay-contract niet meer mogen sluiten met internationale studenten* voor zover het *zelfstandige woonruimte* betreft, maar dan juist wél een tijdelijke huurovereenkomst kunnen sluiten in de zin van artikel 7:271, eerste lid, tweede volzin BW (art. 48 lid 1, eerste en tweede volzin Woningwet io. art. 22a aanhef en sub a RTIV 2015). Voor studentenhuysvesters geeft dat het in hiervoor gegeven *probleem: het BW bepaalt dwingendrechtelijk dat de huurder een tijdelijke huurovereenkomst tussentijds mag opzeggen* (art. 7:271 lid 1, vierde volzin, en lid 7, eerste volzin, slot BW).
Sindsdien gebruiken sommige studentenhuysvesters een "contractmal" bij zelfstandige woningen waarin tussentijdse opzegging door de huurder van zelfstandige woonruimte toch wordt uitgesloten, waarbij die afwijking wordt gestoken in de sleutel van artikel 6:248 lid 2 BW: *het is naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat de betreffende student de overeenkomst tussentijds kan opzeggen* (behoudens bijzondere persoonlijke omstandigheden, waardoor het studieprogramma voortijdig wordt beëindigd en de student voortijdig uit Nederland vertrekt). Deze contractmal was het startpunt voor overleg met alle stakeholders uit het Landelijk Platform Studentenhuysvesting (o.a. onderwijsinstellingen, studentenhuysvesters, studentenorganisaties en gemeenten) dat heeft geresulteerd in het voorstel wat nu voorligt."
→ volstrekt onduidelijk wat de redenen voor studenten is om met dit resultaat in te stemmen.
- 24- 20230104 De Telegraaf "woningmarkt experts en makelaars: harde prijsdaling" (*prijzontwikkelingen bestaande koopwoningen*)
↳ €423.124 in november 2022; minder dan €50.000 in 1975.
- 25- 20230111 Parool-Opinie "Compenseer de pechstudent niet"
"Tegelijkertijd is het het ideale voorbeeld van hoe beleid, politieke besluitvorming en democratie werken. Regels veranderen en veranderen soms weer terug omdat ze niet werkten. Het zou geen reden mogen zijn om te compenseren. Er zijn 1001 voorbeelden van gevallen waar groepen mensen buiten de boot vallen."

De talrijke voorbeelden laten verschillende zaken rond *redelijkheid en billijkheid* zien. De ene kant van de munt laat zien dat het *onredelijk en onbillijk* lijkt te zijn en de andere kant laat echt zien dat het meer dan *redelijk en billijk* is; zie gerechtelijke uitspraak inzake huurders met all-in huurprijs van 400 gulden waarbij de het verlies aan huuropbrengsten door de vermoedelijke waardestijging ruimschoots wordt goedge maakt; zie Kences-groep die vindt dat het *redelijk en billijk* is, dat zij als studentenverhuurders inzake zgn. *short stay*-huurcontracten (huur door huurders niet tussentijds opzegbaar) de wet mogen overtreden; hoe *redelijk en billijk* zijn jaarlijkse huurverhogingen, als kopers niet met jaarlijkse renteverhogingen worden geconfronteerd. **Idem:** waarom onredelijk en onbillijk als via ex.art.96 Rv-procedure is beslist, dat bouwgrond Bossestraat tegen bindende taxatie-uitkomst qua waarde deel uitmaakt van boedel.

"redelijkheid en billijkheid"

Wat is reële verhouding tussen huurprijs en kwaliteit van de woning?

Deze vraag wil ik anders stellen t.w. wat is een rechtvaardige huur voor de bewuste woning. Zeker mag je deze vraag stellen, als de prijzen voor kleine (zelfstandige) woningen zonder enige vorm van luxe ruim boven €6.000 per vierkante meter uitkomen; gebaseerd op WOZ-waarden.

Voorbeeld: "Bizar: kleinste woonruimte ooit te huur in Amersfoort" (€68,75/m²; groot 4m²)

Het is niet verkeerd, dat heel goed gedefinieerd wordt wat nog als een woning/kamer wordt gezien. Woningen met dergelijke huurprijzen per vierkant meter passen echt niet bij de doelgroep waarvoor deze kleine woningen zijn bestemd.

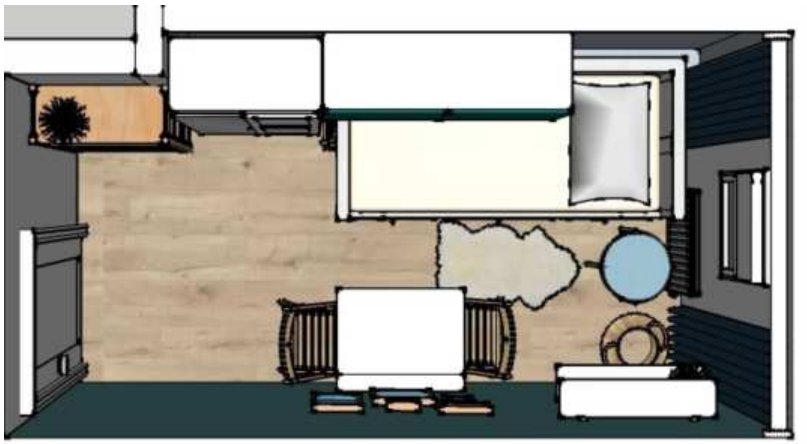
Op basis van het huidige puntensysteem levert dit zo'n 90 WWS-punten op, waarvan **87,5% afkomstig** is uit de minimale WOZ-waarde van €40.000; de bijbehorende huur mag dan zelfs €435,79 bedragen; €108,95/m².

Foto: Nederwoon

Je kunt er zo in!

Deze complete inrichting van de kamer door het interieurteam van Ikea kost 1250 euro. © Ikea

Iedereen zal begrijpen, dat de meeste woningzoekenden deze woning slechts huren in uiterste nood of als sociaal experiment om te kunnen ervaren hoe het **mini-mini-wonen** is. Bij micro-wonen praten wij nog over woningen met een maximale woonoppervlakte van zo'n 40m².

De berichten over veel te dure huizen – of eigenlijk: veredelde [garageboxen](#) en [zolderkamers](#) – kennen we allemaal. Maar het andere uiterste bestaat ook, zo bleek deze week in de rechtbank.

Een vrouw in het centrum van Amsterdam betaalt namelijk 'maar' 181,50 euro, inclusief gas, water en licht, voor haar fraaie bovenwoning van 65 vierkante meter. En dat is eh..nou ja, in ieder geval een stuk minder dan gemiddeld.

Victoria Hotel Amsterdam

De eigenaar van het pand is dan ook op zijn zachtst gezegd niet héél blij met de situatie en spande een rechtszaak aan. Hij wil dat de vrouw een marktconforme huurprijs betaalt, of anders vertrekt.

Maar de vrouw peinst er niet over. Zij woont sinds 1987 in de bovenwoning die toen nog van haar werkgever, het Victoria Hotel, was. Destijds spraken ze een vaste huurprijs af van 400 gulden.

Gas prijzen

Het pand werd in 2015 verkocht aan de huidige eigenaar, maar de prijsafspraken bleef staan. En dat vindt de nieuwe eigenaar niet eerlijk. Met de [torenhoge gasprijzen](#) van nu zijn de kosten van het huis hoger dan de opbrengsten.

De rechter had daar echter maling aan en stelde dat met het huurcontract juridisch niets mis. Volgens de rechtbank mag de huurder dan ook niet de dupe worden van het feit dat er geen afspraken zijn gemaakt over huurverhoging bij sterke prijsveranderingen.

Goede deal

Om nog maar eens te onderstrepen hoe goed de deal van de vrouw is: een vergelijkbaar appartement in hetzelfde pand werd onlangs te huur aangeboden voor 1550 euro. En die woning was in een vloek en een zucht verhuurd.

De verhuurder heeft al laten weten in beroep te gaan tegen de uitspraak.

Bron: <https://www.linda.nl/nieuws/binnenland/huis-amsterdam-huur-victoria-hotel-rechtszaak/>

Het Parool

Vrouw betaalt in hartje Amsterdam 181,50 euro huur per maand, tot ergernis van verhuurder

Wonen in hartje Amsterdam voor 181,50 euro per maand. Inclusief gas, water en licht. Onmogelijk? Niet voor een vrouw die al bijna haar hele leven bij het Victoria Hotel werkt.

Ariën Prins 26 maart 2022, 08:15

Hoek Damrak en Prins Hendrikkade, naast het Victoria Hotel. BEELD ERIK KLEIN WOLTERINK

In 1987 huurde de vrouw voor een vaste prijs een woning van haar werkgever. Nu woont ze er nog steeds. Tot ergernis van de nieuwe pandeigenaar, die wil dat ze een normale huurprijs betaalt. Of desnoods vertrekt.

Kun je eigenlijk nog wel spreken van 'huur' als alleen al de rekening voor gas en elektriciteit stukken hoger is dan de hele all-in huurprijs? Nee, vindt de nieuwe verhuurder, die het pand in 2015 kocht van het Victoria Hotel. Er mag 35 jaar geleden dan wel een vaste prijs van 400 gulden zijn afgesproken, anno 2022 is dat niet meer te handhaven. Dus wordt het, zeker in het licht van de alsmat stijgende energieprijzen, tijd voor een forse aanpassing.

Maar de kantonrechter in Amsterdam heeft geen medelijden met de verhuurder en heeft alle eisen afgewezen. Hij vindt dat de nieuwe eigenaar al zoveel heeft verdiend met de waardeverhoging van het pand, dat hij het nadeel van de lage huurinkomsten er best bij kan hebben.

Geen punt

De vrouw, die anoniem wil blijven, was in 1987 in dienst bij het markante Victoria Hotel op de hoek van het Damrak en de Prins Hendrikkade in Amsterdam. Ze zocht woonruimte en mocht tijdelijk wonen in een appartement dat eigendom was van het hotel. Een fraaie bovenwoning aan de Nieuwendijk, niet ver van het hotel. In die tijd was een huur van 400 gulden best een bedrag, dat gemakshalve op haar salaris werd ingehouden. De afspraak was dat ze er tot 1 juli 1989 mocht blijven. Voor die tijd moest ze andere woonruimte zien te vinden. Maar dat gebeurde niet en ze bleef aan de Nieuwendijk wonen. De hoteldirectie maakte er geen punt van. En belangrijker: al die tijd veranderde er niets aan de huurprijs. Nu woont ze voor een prikkie op een A1-locatie.

De Stichting Administratiekantoor Amsterdam Retail Properties (AARP) kocht het pand aan de Nieuwendijk in 2015 voor 850.000 euro van het Victoria Hotel. Een schappelijke prijs, zo lijkt het, want alleen al de woning van de huurster heeft een WOZ-waarde van 437.000 euro. In het pand bevinden zich nog twee appartementen en een winkel. De nieuwe eigenaar wil nu dat ze minimaal 800 euro huur gaat betalen plus marktconforme tarieven voor gas, water en licht. Een van de andere appartementen in hetzelfde pand, met twee kamers en in totaal 65 vierkante meter, werd onlangs te huur aangeboden voor 1550 euro. De belangstelling was volgens een verhuursite overweldigend.

1550 Een van de andere appartementen in hetzelfde pand,
met twee kamers en in totaal 65 vierkante meter,
werd onlangs te huur aangeboden voor 1550 euro

De kantonrechter heeft geen medelijden met de verhuurder en heeft alle eisen afgewezen

"redelijkheid en billijkheid"

Extreme situatie

Volgens advocaat Adinda van Dorsten van AARP is sprake van een extreme situatie. "Dit fenomeen van zogenoemde veteranenhuurders komt vaker voor, maar hier is het bedrag zo laag dat er eigenlijk geen huur meer overblijft. Volgens ons is er dan ook geen sprake meer van huurbescherming. Mevrouw woont er gratis met een zakcentje toe. Met de steeds stijgende energieprijzen is dat niet meer vol te houden. Want waar ligt dan de grens?" Er zijn dus onvoorziene omstandigheden, die maken dat het contract moet worden aangepast, vindt Van Dorsten. Ze hoopt met name dat de huur en energielasten van elkaar losgekoppeld kunnen worden.

Maar de rechter oordeelt dat het huurcontract nog steeds voldoet aan de juridische normen van destijds. Beide partijen hebben de afspraken in 1987 gemaakt zoals ze gemaakt zijn. Weliswaar zijn de energieprijzen sterk gestegen en is het, aldus de rechter, gek dat daarover destijds geen afspraken zijn gemaakt. Niettemin heeft het Victoria Hotel nooit aanleiding gezien om die reden de huurprijs aan te passen. Daar hoeft de huurster nu niet de dupe van te worden.

Bovendien stelt de rechter dat AARP wist wat ze kocht in 2015, namelijk een pand met een huurder erin. Dat ze nu geld moet toeleggen op de huur, wordt volgens de rechter vermoedelijk ruimschoots goedge maakt door de waarde stijging van het pand. "De financiële nadelen als gevolg van de overeenkomst met de huurster vallen daarbij in het niet."

De verhuurder gaat in beroep tegen de uitspraak.

Bron:

<https://www.parool.nl/amsterdam/vrouw-betaalt-in-hartje-amsterdam-181-50-euro-huur-per-maand-tot-ergernis-van-verhuurder~bd6c1ac2/>

Vrouw betaalt in hartje Amsterdam 181,50 euro huur per maand, tot ergernis van verhuurder

▲ © Jean-Pierre Jans

Wonen in hartje Amsterdam voor 181,50 euro per maand. Inclusief gas, water en licht. Onmogelijk? Niet voor een vrouw die al bijna haar hele leven bij het Victoria Hotel werkt. In 1987 huurde ze voor een vaste prijs een woning van haar werkgever. Nu woont ze er nog steeds. Tot ergernis van de nieuwe pandeigenaar, die wil dat ze een normale huurprijs betaalt. Of desnoods vertrekt.

Ariën Prins 26-03-22, 07:02 Laatste update: 27-03-22, 08:04

Kun je eigenlijk nog wel spreken van 'huur' als alleen al de rekening voor gas en elektriciteit stukken hoger is dan de hele all-in huurprijs? Nee, vindt de nieuwe verhuurder, die het pand in 2015 kocht van het Victoria Hotel. Er mag 35 jaar geleden dan wel een vaste prijs van 400 gulden zijn afgesproken, anno 2022 is dat niet meer te handhaven. Dus wordt het, zeker in het licht van de alomst stijgende energieprijzen, tijd voor een forse aanpassing.

De nieuwe eigenaar wil nu dat ze minimaal 800 euro huur gaat betalen plus marktconforme tarieven voor gas, water en licht

Maar de kantonrechter in Amsterdam heeft geen medelijden met de verhuurder en heeft alle eisen afgewezen. Hij vindt dat de nieuwe eigenaar al zoveel heeft verdiend met de waardeverhoging van het pand, dat hij het nadeel van de lage huurinkomsten er best bij kan hebben.

Geen punt

De vrouw, die anoniem wil blijven, was in 1987 in dienst bij het markante Victoria Hotel op de hoek van het Damrak en de Prins Hendrikkade in Amsterdam. Ze zocht woonruimte en mocht tijdelijk wonen in een appartement dat eigendom was van het hotel. Een fraaie bovenwoning aan de Nieuwendijk, niet ver van het hotel. In die tijd was een huur van 400 gulden best een bedrag, dat gemakshalve op haar salaris werd ingehouden. De afspraak was dat ze er tot 1 juli 1989 mocht blijven. Voor die tijd moest ze andere woonruimte zien te vinden. Maar dat gebeurde niet en ze bleef aan de Nieuwendijk wonen. De hoteldirectie maakte er geen punt van. En belangrijker: al die tijd veranderde er niets aan de huurprijs. Nu woont ze voor een prikkie op een A1-locatie.

De Stichting Administratiekantoor Amsterdam Retail Properties (AARP) kocht het pand aan de Nieuwendijk in 2015 voor 850.000 euro van het Victoria Hotel. Een schappelijke prijs, zo lijkt het, want alleen al de woning van de huurster heeft een WOZ-waarde van 437.000 euro. In het pand bevinden zich nog twee appartementen en een winkel. De nieuwe eigenaar wil nu dat ze minimaal 800 euro huur gaat betalen plus marktconforme tarieven voor gas, water en licht. Een van de andere appartementen in hetzelfde pand, met twee kamers en in totaal 65 vierkante meter, werd onlangs te huur aangeboden voor 1550 euro. De belangstelling was volgens een verhuursite overweldigend.

Dat ze nu geld moet toeleggen op de huur, wordt volgens de rechter vermoedelijk ruimschoots goedgekeurd door de waardeverhoging van het pand

"redelijkheid en billijkheid"

Extreme situatie

Volgens advocaat Adinda van Dorsten van AARP is sprake van een extreme situatie. "Dit fenomeen van zogenoemde veteranenhuurders komt vaker voor, maar hier is het bedrag zo laag dat er eigenlijk geen huur meer overblijft. Volgens ons is er dan ook geen sprake meer van huurbescherming. Mevrouw woont er gratis met een zakcentje toe. Met de steeds stijgende energieprijzen is dat niet meer vol te houden. Want waar ligt dan de grens?" Er zijn dus onvoorziene omstandigheden, die maken dat het contract moet worden aangepast, vindt Van Dorsten. Ze hoopt met name dat de huur en energielasten van elkaar losgekoppeld kunnen worden.

Maar de rechter oordeelt dat het huurcontract nog steeds voldoet aan de juridische normen van destijds. Beide partijen hebben de afspraken in 1987 gemaakt zoals ze gemaakt zijn. Weliswaar zijn de energieprijzen sterk gestegen en is het, aldus de rechter, gek dat daarover destijds geen afspraken zijn gemaakt. Niettemin heeft het Victoria Hotel nooit aanleiding gezien om die reden de huurprijs aan te passen. Daar hoeft de huurster nu niet de dupe van te worden.

Bovendien stelt de rechter dat AARP wist wat ze kocht in 2015, namelijk een pand met een huurder erin. Dat ze nu geld moet toeleggen op de huur, wordt volgens de rechter vermoedelijk ruimschoots goedge maakt door de waardestijging van het pand. "De financiële nadelen als gevolg van de overeenkomst met de huurster vallen daarbij in het niet."

De verhuurder gaat in beroep tegen de uitspraak.

Bron:

<https://www.ad.nl/wonen/vrouw-betaalt-in-hartje-amsterdam-181-50-euro-huur-per-maand-tot-ergernis-van-verhuurder~ad6c1ac2>

Instantie	Rechtbank Amsterdam
Datum uitspraak	14-03-2022
Datum publicatie	18-03-2022
Zaaknummer	9485166 CV EXPL 21-14570
Rechtsgebieden	Civiel recht
Bijzondere kenmerken	Eerste aanleg - enkelvoudig
Inhoudsindicatie	

Een werknemer van een hotel in Amsterdam mag in haar huurhuis blijven waar zij sinds 1987 woont. De nieuwe verhuurder stelde dat het een dienstwoning was en zij moest vertrekken omdat zij niet meer bij het hotel werkt en ook omdat de energiekosten inmiddels hoger waren dan de all-in prijs (huur, energie en water).

Vindplaatsen

Rechtspraak.nl
JAR 2022/95

Uitspraak

vonnis

RECHTBANK AMSTERDAM

Afdeling privaatrecht
zaaknummer: 9485166 CV EXPL 21-14570
vonnis van: 14 maart 2022

vonnis van de kantonrechter

I n z a k e

de stichting Stichting Administratiekantoor Amsterdam Retail Properties

gevestigd te Amsterdam

eiseres

nader te noemen: AARP

gemachtigde: mr. A. van Dorsten

t e g e n

[gedaagde]

wonende te [woonplaats]

gedaagde

nader te noemen: [gedaagde]

gemachtigde: mr. H.P. Verheyen

VERLOOP VAN DE PROCEDURE

De volgende stukken bevinden zich in het procesdossier:

- dagvaarding van 1 oktober 2021 met producties;
- conclusie van antwoord met producties;
- instructievonnis;
- dagbepaling mondelinge behandeling.

De mondelinge behandeling heeft plaatsgevonden op 14 februari 2022. Voor AARP is verschenen [naam 1] (beheerder), vergezeld door mr. A. van Dorsten als gemachtigde. [gedaagde] is verschenen in persoon, haar gemachtigde mr. H.P. Verheyen heeft aan de mondelinge behandeling deelgenomen via een videoverbinding. Partijen zijn gehoord en hebben vragen van de kantonrechter beantwoord. De gemachtigde van AARP heeft een pleitnota overgelegd. Vonnis is bepaald op heden.

GRONDEN VAN DE BESLISSING

Feiten

1. Als gesteld en niet (voldoende) weersproken staat het volgende vast:

1.1.

In 1987 was [gedaagde] (en zij is nog steeds) in dienst van Victoria Hotel gelegen aan het [adres].

1.2.

In genoemd jaar heeft Victoria Hotel de bij haar in eigendom zijnde woning aan de [adres woning] (hierna: de woning) in gebruik gegeven aan [gedaagde] .

1.3.

In verband daarmee heeft Victoria Hotel bij brief van 29 september 1987 het volgende aan [gedaagde] bevestigd:

"Beste [gedaagde] ,

Hierbij vindt je volledigheidshalve onze afspraak m.b.t. je nieuwe tijdelijke huisvesting:

- 1) Periode waarbinnen je een andere woonruimte moet vinden zal lopen uiterlijk tot 1 juli 1989.*
- 2) Huur zal f 400,= per maand bedragen, incl. water, gas en licht.*
- 3) Verhuizing zal door ons geschieden, uiteraard in nauwe samenwerking met jezelf.*
- 4) Vloerbedekking zal door het hotel geschieden.*
- 5) Telefoon zal eveneens door het hotel worden overgezet.*
- 6) Zonder toestemming van de General Manager is onderhuur niet toegestaan. Dit geldt ook voor elke medebewoner.*
- 7) Bij verbreking van het arbeidscontract dient de werknemer de woning op de laatste dag van het arbeidscontract leeg op te leveren aan de werkgever."*

1.4.

AARP heeft in 2015 het pand gekocht waarin de woning gelegen is. De levering heeft plaatsgevonden op 16 november 2015. Dit pand bestaat uit een winkelruimte en drie woonappartementen.

1.5.

[gedaagde] bewoont de woning nog steeds en is vanaf medio 2015 het maandelijks verschuldigde bedrag ad €181,50 gaan betalen aan AARP.

1.6.

Bij brief van haar gemachtigde d.d. 15 september 2020, nadien ook per e-mail verzonden op 7 oktober 2020, heeft AARP aan [gedaagde] medegedeeld dat de kosten voor gas, elektra en water voor de woning €245,- per maand bedragen en daarmee hoger zijn dan het gehele door haar betaalde bedrag van per maand, in verband waarmee AARP verzocht om een gesprek.

1.7.

Tussen AARP en (de toenmalige gemachtigde van) [gedaagde] is vervolgens gecorrespondeerd.

1.8.

Bij e-mailbericht van 14 juni 2021 heeft AARP aan de (toenmalige) gemachtigde van [gedaagde] bericht dat uit een (bijgevoegde) puntentelling bleek dat aan de woning 218 punten kunnen worden toegekend, dat dit correspondeert met een huurprijs van €1.171,99, met het verzoek mede te delen welk bedrag aan huur [gedaagde] bereid zou zijn te betalen.

1.9.

De (toenmalige) gemachtigde van [gedaagde] heeft verzocht om akkoord te gaan met een uitstel van reacties van de zijde van [gedaagde] tot in het eerste kwartaal van 2022 in verband met de medische situatie van [gedaagde] en langdurige behandelingen in verband daarmee.

Vordering en verweer

2. AARP vordert om bij uitvoerbaar bij voorraad te verklaren vonnis:

"Primair:

1. Voor recht te verklaren dat gedaagde de woning aan de [adres woning] om niet in gebruik heeft, en geen huurbescherming geniet.

2. Gedaagde te veroordelen om binnen 14 dagen na betekening van het in deze te wijzen vonnis het gehuurde met alle zich daarin vanwege gedaagde bevindende personen en goederen te ontruimen en te verlaten en onder afgifte der sleutels ter beschikking van eiser te stellen, bij gebreke waarvan de ontruiming zo nodig door de deurwaarder bewerkstelligd kan worden met behulp van de sterke arm conform het in artikel 555 e.v. jo. 444 Rv bepaalde;

Subsidiar

3. De overeenkomst tussen eiser en gedaagde te wijzigen met ingang van 1 oktober 2021, en te bepalen dat gedaagde de kosten voor gas en elektra verschuldigd is aan eiser middels een voorschot servicekosten van € 250,00 per maand dan wel een door uw rechtbank in goede justitie te bepalen voorschot alsmede een tegenprestatie voor het gebruik van de woning van €800,00 per maand dan wel een door uw rechtbank in goede justitie te betalen bedrag.

Meer subsidiar

4. De all-in prijs te splitsen per 1 oktober 2021 in een kale huurprijs van €600,00 per maand dan wel een door uw rechtbank in goede justitie te bepalen bedrag en een voorschot servicekosten van €250,00 per maand dan wel een door uw rechtbank in goede justitie te bepalen voorschot.

Primair en subsidiar

5. gedaagde te veroordelen in de kosten van het geding.

3. Aan deze vordering legt AARP ten grondslag dat sprake is van een (eigenlijke) dienstwoning. De woning is aangeboden omdat zij in dienst was van het Victoria Hotel. De huur werd ingehouden op het loon. Het betaalde bedrag is laag omdat er tevens sprake was van een arbeidscomponent. Bij het einde van de arbeidsovereenkomst diende [gedaagde] de woning te ontruimen. Daarnaast zijn de door AARP betaalde kosten voor gas, licht en water voor de woning ongeveer even hoog als het door [gedaagde] per maand betaalde bedrag (het voorschot bedroeg in 2020 €245,- per maand, maar bij de eindafrekening bleken de kosten circa €10,- lager te liggen dan het door [gedaagde] betaalde all-inbedrag). Het door [gedaagde] maandelijks betaalde bedrag vormt geen (reële) tegenprestatie voor het gebruik. Dat betekent dat het gebruik van de woning (vrijwel) om niet is. De overeenkomst kwalificeert daarom niet als huur. Gelet op het voorgaande kan [gedaagde] geen beroep doen op huurbescherming.

4. Voor het geval wel sprake is van een huurovereenkomst doet AARP een beroep op onvoorziene omstandigheden als bedoeld in artikel 6:258 BW. Dit omdat de omstandigheden sinds het aangaan van de overeenkomst zodanig zijn gewijzigd, dat van AARP in redelijkheid niet kan worden verlangd de overeenkomst ongewijzigd voort te zetten. Daarbij wijst AARP er op dat de overeenkomst tijdelijk was bedoeld, dat er geen sprake meer is van een arbeidsovereenkomst althans van een verband met de arbeidsovereenkomst, dat de kosten van energie en water dermate zijn gestegen dat deze thans vrijwel gelijk zijn aan het maandelijks door [gedaagde] betaalde bedrag (waarbij bovendien kan worden voorzien dat deze kosten nog veel meer zullen stijgen), en dat er sinds 2014 voor de verhuurder geen wettelijke mogelijkheid meer bestaat om een splitsing van een all-in huurprijs te bewerkstelligen (sindsdien kan alleen de huurder dat). Om deze redenen verzoekt AARP de rechtbank om de overeenkomst met toepassing van artikel 6:258 BW te wijzigen in die zin dat een redelijke door [gedaagde] te leveren tegenprestatie wordt vastgesteld, die volgens AARP dient te worden gesteld op een bedrag van €800,00 per maand. Tot slot beroept AARP zich op de redelijkheid en billijkheid als gronden voor toewijzing van de vorderingen en verwijst daarbij naar uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).

5. [gedaagde] heeft de vordering gemotiveerd betwist. Voor zover dit voor de beslissing relevant is zal hierna nader worden ingegaan op dit verweer.

Beoordeling

6. Van een (eigenlijke) dienstwoning is alleen sprake indien de werknemer op grond van de arbeidsovereenkomst verplicht is om de woning te bewonen omdat bewoning van de woning een goede vervulling van zijn functie bevordert. [gedaagde] heeft er terecht op gewezen dat reeds uit de inhoud van de onder 1.3 geciteerde brief van Victoria Hotel volgt dat er geen sprake kan zijn geweest van een verplichting om de woning te bewonen met het oog op het vervullen van de functie. In tegendeel, uit die brief blijkt juist dat partijen er – op het moment van totstandkomen van de overeenkomst – van uit gingen dat op [gedaagde] binnen twee jaar andere woonruimte diende te vinden. Verder heeft AARP haar stelling dat sprake was van een arbeidscomponent als onderdeel van de door [gedaagde] te leveren tegenprestatie niet onderbouwd. Dit kan ook niet worden afgeleid uit de hoogte van het door [gedaagde] verschuldigde bedrag. [gedaagde] heeft ook gewezen op een brief van 4 augustus 2021 waarin Victoria Hotel bevestigt dat de woning “... geen onderdeel uitmaakte van uw dienstverband...” en “... hetgeen dus geen dienstwoning betrof”. Een en ander betekent dat uitgangspunt is dat in 1987 tussen Victoria Hotel en [gedaagde] een huurovereenkomst voor woonruimte tot stand is gekomen, althans een overeenkomst waarop (ook) de artikelen 7:232 en volgende van het Burgerlijk Wetboek (BW) van toepassing zijn.

7. Gelet op het voorgaande wordt AARP ook niet gevolgd in haar stelling dat er (thans) sprake is van een gebruiksovereenkomst, omdat er na aftrek van de kosten van energie en water geen reële vergoeding voor het gebruik van de woning zou resteren. [gedaagde] heeft aangevoerd dat er sprake is van een huurovereenkomst en van betalingsverplichtingen harerzijds. Bij gebrek aan wetenschap betwist [gedaagde] dat de kosten voor energie en water zo hoog zijn als door AARP gesteld, omdat AARP geen stukken heeft overgelegd waaruit dit blijkt. AARP heeft aangeboden dit alsnog te doen. Maar ook uitgaande van de juistheid van de stellingen van AARP op dit punt kunnen deze niet leiden tot de conclusie dat er thans geen sprake (meer) zou zijn van een huurovereenkomst. De in 1987 tussen Victoria Hotel en [gedaagde] tot stand gekomen rechtsverhouding betrof de huur van woonruimte, waarbij een all-inprijs is afgesproken voor het gebruik van de woning en de kosten voor energie en water tezamen. Ook indien de verhouding tussen laatstgenoemde componenten (drastisch) verandert brengt dit geen wijziging in het op die overeenkomst toepasselijke wettelijke regime.

8. AARP doet tevens een beroep op onvoorziene omstandigheden en verzoekt om met toepassing van artikel 6:258 BW de overeenkomst te wijzigen. Daarvoor is het noodzakelijk dat er niet alleen sprake is van onvoorziene omstandigheden (en in dit geval betekent dat tevens: gewijzigde

omstandigheden), maar deze dienen ook van dien aard te zijn dat de redelijkheid en billijkheid met zich brengen dat [gedaagde] ongewijzigde instandhouding van de overeenkomst niet mag verwachten. Bovendien dienen volgens genoemd wetsartikel omstandigheden, die krachtens de aard van de overeenkomst of de in het maatschappelijk verkeer geldende opvattingen voor rekening van AARP behoren te blijven, buiten beschouwing te blijven. [gedaagde] heeft betwist dat er sprake is van een onvoorziene wijziging van de omstandigheden, althans een wijziging waarvan de gevolgen niet voor rekening van AARP zouden moeten blijven. Naar aanleiding hiervan wordt geoordeeld als volgt.

9. Volgens AARP moet de vraag of sprake is van onvoorziene omstandigheden als hiervoor bedoeld worden beoordeeld aan de hand van een vergelijking met de situatie bij het tot stand komen van de overeenkomst in 1987. Volgens [gedaagde] is bepalend een vergelijking met de situatie in 2015, toen AARP eigenaar is geworden van de woning. Naar het oordeel van de kantonrechter zijn beide tijdstippen van belang. Gelet op de wetsgeschiedenis zal voor de vraag of sprake is van onvoorziene omstandigheden bepalend zijn hetgeen de oorspronkelijke contractspartijen voor ogen heeft gestaan en welke omstandigheden zij wel of niet geacht kunnen worden bij het aangaan van de overeenkomst in 1987 daarin te hebben verdisconteerd. De vraag of sprake is van onvoorziene omstandigheden zal moeten worden beantwoord met de situatie in 1987 als uitgangspunt. Indien – vergeleken met 1987 – thans sprake is van onvoorziene omstandigheden als bedoeld in artikel 6:258 BW, zal ook AARP – als rechtsopvolgster op grond van artikel 7:226 BW – daarop een beroep kunnen doen.

10. De door AARP genoemde omstandigheden betreffen het feit dat de overeenkomst tijdelijk was bedoeld maar niet is geëindigd, dat er thans geen sprake meer is van een verband tussen het bewonen van de woning en een arbeidsovereenkomst, dat de kosten van energie en water inmiddels aanzienlijk zijn gestegen (en op korte termijn nog veel meer zullen stijgen) en dat het als gevolg van een wetswijziging in 2014 voor AARP niet meer mogelijk is een splitsing van de all-in prijs te bewerkstelligen. [gedaagde] heeft de feitelijke juistheid van deze omstandigheden niet betwist (wel de daaruit door AARP getrokken conclusies), zodat daar van uit wordt gegaan. Afgezien van de stijging van de energiekosten zijn dit substantiële wijzigingen ten opzichte van de situatie in 1987 waarvan het in elk geval aannemelijk is dat de oorspronkelijke partijen deze niet hebben verdisconteerd in de overeenkomst.

11. Een uitzondering moet worden gemaakt voor de stijging van de energiekosten. Ook in 1987 was het duidelijk dat de kosten van energie op den duur zouden stijgen. Wanneer vervolgens een vaste prijs wordt afgesproken voor gebruik en energiekosten tezamen, zonder dat tevens een indexeringsclausule wordt afgesproken, terwijl in 1987 evenmin een wettelijke grond bestond voor het verhogen van een all-inprijs, was het ook in 1987 evident dat dit op den duur zou leiden tot een sterke wijziging in de verhouding tussen de door [gedaagde] te betalen vergoeding en de door Victoria Hotel te dragen energiekosten. Hoewel Victoria Hotel – in elk geval tot 2014 – waarschijnlijk op andere wettelijke gronden een wijziging in deze situatie had kunnen bewerkstelligen, heeft zij daartoe kennelijk nooit aanleiding gezien. Gelet op het voorgaande kan de sterke stijging van de energiekosten ten opzichte van de door [gedaagde] betaalde prijs echter niet worden aangemerkt als een onvoorziene omstandigheid als bedoeld in artikel 6:258 BW.

12. In het hierna volgende zal er van uit worden gegaan dat de overige door AARP genoemde omstandigheden (zie randnummer 10) kunnen worden aangemerkt als onvoorziene omstandigheden als bedoeld in artikel 6:258 BW.

Echter, bij de vraag of deze op grond van de maatstaven van redelijkheid en billijkheid dienen te leiden tot aanpassing van de overeenkomst tussen AARP en [gedaagde], dan wel of de gevolgen daarvan op grond van de aard van de overeenkomst en/of de verkeersopvattingen voor rekening van AARP dienen te blijven, is wel relevant wat AARP wist en kon weten toen zij het pand in 2015 kocht. Deze wetenschap heeft zij immers mede ten grondslag gelegd aan haar beslissing het pand wel of niet te kopen. In 2015 waren alle omstandigheden waarop AARP een beroep heeft gedaan reeds aanwezig, zodat AARP in staat is geweest deze mee te wegen bij haar beslissing tot aankoop van het pand. Door te besluiten het pand te kopen moet zij geacht worden ook de aan de overeenkomst met [gedaagde] verbonden nadelen en risico's te hebben aanvaard. Deze aanvaarding maakt dat de consequenties daarvan voor haar rekening dienen te komen en dat er onvoldoende grond bestaat om op grond van artikel 6:258 BW de huurovereenkomst te wijzigen.

13. Afgezien van de aanvaarding door AARP van de (financiële) nadelen uit de overeenkomst met [gedaagde], is ook van belang dat haar beslissing het pand aan te kopen (en daarmee de overeenkomst met [gedaagde] voort te zetten) ook (financiële) voordelen heeft opgeleverd. Of sprake is van zodanige financiële gevolgen, dat de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen dat er een wijziging moet komen in de wederzijdse prestaties, zal moeten worden beoordeeld aan de hand van alle omstandigheden van het geval. Met [gedaagde] wordt geoordeeld dat de als gevolg van de aankoop genoten voordelen daarbij niet buiten beschouwing kunnen blijven, de waardeestijging daaronder begrepen. Deze beoordeling kan nu niet

plaatsvinden, omdat AARP geen financiële gegevens heeft overgelegd betreffende de aankoop en daarna gemaakte kosten en verworven inkomsten betreffende het pand. Wel heeft zij een puntenwaardering van de woning overgelegd, waarin alleen reeds voor de woning een WOZ-waarde van €437.000,00 wordt vermeld. Uit de door AARP overgelegde kadasterinformatie blijkt dat de koopsom van het hele pand in 2015 slechts €850.000,- bedroeg. Het pand bevat behalve de onderhavige woning ook nog een winkel en twee andere woonappartementen. Het is in elk geval waarschijnlijk dat alleen reeds de genoten voordelen uit de waardestijging van het pand zo omvangrijk zijn, dat de financiële nadelen als gevolg van de overeenkomst met [gedaagde] daarbij in het niet vallen.

13. Uit het voorgaande volgt dat niet gebleken is dat de maatstaven van redelijkheid en billijkheid grond vormen voor een aanpassing van de bestaande overeenkomst. Hetzelfde geldt voor de uitspraken van het EHRM (waarvan AARP overigens geen datum en vindplaats heeft genoemd). Daaruit blijkt niet dat artikel 1 Eerste Protocol bij het EVRM – ongeacht de overige omstandigheden van het geval – aan een verhuurder van woonruimte steeds of in beginsel een 'decent profit' of zelfs 'minimal profit' garandeert (vergelijk HR 26 januari 2018, ECLI:NL:HR:2018:109).

13. Voor toewijzing van de meer subsidiair ingestelde vordering tot uitsplitsing van de prijs ontbreekt een wettelijke grondslag. Uit het voorgaande volgt dat er geen bijzondere omstandigheden zijn op grond waarvan dit door toepassing van artikel 6:248 BW of artikel 6:258 BW zou dienen te worden bereikt.

13. Uit het voorgaande volgt dat geen van de vorderingen toewijsbaar zijn.

13. AARP wordt als de in het ongelijk gestelde partij met de proceskosten aan de zijde van [gedaagde] belast.

BESLISSING

De kantonrechter:

wijst de vorderingen af;

veroordeelt AARP in de proceskosten, aan de zijde van [gedaagde] tot op heden begroot op €374,00 aan salaris gemachtigde, voor zover van toepassing inclusief btw;

veroordeelt AARP in de na dit vonnis ontstane kosten, begroot op €62,00 aan salaris gemachtigde, een en ander voor zover van toepassing inclusief btw;

verklaart de kostenveroordeling uitvoerbaar bij voorraad.

Aldus gewezen door mr. C.L.J.M. de Waal, kantonrechter, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van 14 maart 2022 in tegenwoordigheid van de griffier.

Bron: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBAMS:2022:1179>

Tijdelijk huren wint aan populariteit bij verhuurders:

"Huurcontracten voor onbepaalde tijd moeten wel de norm blijven"

Praktijkverhaal | 05-07-2021

Het beter benutten van de bestaande woningvoorraad levert nieuwe woonkansen op, zo leest de nieuwste kamerbrief over de huurmarkt. Ook het inzetten van tijdelijke contractvormen lijkt een kansrijk stukje van de puzzel. De Wet doorstroming huurmarkt moest doorstroming beter mogelijk maken én betere huurbescherming introduceren voor tijdelijke huurders. Iris de Graaff, beleidsmedewerker bij BZK, licht toe of dat in de praktijk ook zo uitpakt én vertelt wat er na de wetsevaluatie gebeurt.

Waarom is Wet doorstroming huurmarkt ingezet?

Iris de Graaff, beleidsmedewerker bij BZK. Bron: privéfoto

"Het moet voor iedereen mogelijk zijn om een passende woning te krijgen, ook bij veranderingen op het gebied van inkomen, werk en gezinssamenstelling. Doorstroming in de woningmarkt is cruciaal om het systeem goed te laten werken. Voor deze wet bestond er geen generiek tijdelijk huurcontract. Daarom kozen verhuurders ervoor om hun woning niet tijdelijk te verhuren of dit te doen met een contract naar aard van korte duur. Dit type contract is bijvoorbeeld bedoeld voor vakantieverblijf en kent daarom geen huurbescherming. Huurders die zo'n contract krijgen, hebben vaak te maken met hoge huurprijzen en onzekerheid over de lengte van hun verblijf.

Op 1 juli 2016 ging daarom de Wet doorstroming huurmarkt 2015 in om flexibiliteit op de huurmarkt te bevorderen en de prijs-kwaliteitsverhouding van huurwoningen te verbeteren. Deze wet introduceerde het tijdelijke huurcontract, waarmee huurders huurprijzbescherming krijgen en de aanvangshuur kunnen toetsen bij de Huurcommissie. Daarnaast geeft het de verhuurders zekerheid dat zij na maximaal twee jaar hun woning terugkrijgen. **Huurcontracten voor onbepaalde tijd zouden daarbij wel de norm moeten blijven, maar de hoop was dat het woningaanbod door de nieuwe wet zou groeien."**

Nu is er een evaluatie geweest van de huidige wet, wat waren de bevindingen? Levert de wet ook het gewenste resultaat op?

"Het aantal tijdelijke huurcontracten is flink toegenomen, zo blijkt uit de evaluatie. De wet maakt het onder andere mogelijk om doelgroepcontracten in te zetten voor jongeren, promovendi en grote gezinnen. Dit ervaren huurders en verhuurders als zeer positief. We verwachten dus dat mensen vaker een tijdelijk huurcontract krijgen in plaats van een huurcontract naar aard van korte duur. Maar mogelijk krijgen huurders een tijdelijk contract in plaats van een contract voor onbepaalde tijd. Het tijdelijke contract fungeert dan als een soort proefperiode. Het levert meer onzekerheid op, omdat je mogelijk na twee jaar alsnog moet zoeken naar een andere woning. En dat is lastig in de huidige markt.

Ook verhogen verhuurders vaak de aanvangshuur voor de volgende huurders, wat ten koste gaat van de betaalbaarheid van de woning. Dit wordt deels veroorzaakt door de schaarste in de markt, maar lijkt ook een ongewenst neveneffect van deze wet te zijn. **Daarnaast nemen verhuurders regelmatig een minimumtermijn op in het tijdelijke contract, maar dat is niet toegestaan."**

Wat kunnen we in de toekomst verwachten rondom tijdelijke huur?

"Gezamenlijk moeten we met conclusies en vervolgstappen komen naar aanleiding van de evaluatie, ook met het oog op mogelijke aanpassingen in de wet om bijvoorbeeld ongewenste neveneffecten te beperken. Op welke manier en wanneer dit gebeurt, is aan de Tweede Kamer en vermoedelijk een volgend kabinet.

Huurcontracten voor onbepaalde tijd moeten wel de norm blijven om huurders zekerheid te geven over hun huisvesting en huur. Voldoende aanbod in de huursector is nodig om dit ook voor elkaar te krijgen. Daarom wordt er hard gewerkt aan de bouw van nieuwe woningen om doorstroming van huur naar koop mogelijk te maken, naast het toevoegen van nieuwe huurwoningen aan de voorraad.

We gaan verder in gesprek met de huursector om via een convenant meer transparantie te krijgen over aanvangshuurprijzen, zodat huurders weten wat ze krijgen voor de gevraagde huur. Zo kunnen ze weloverwogen de keuze maken of ze de woning willen en kunnen huren. De evaluatie van de wet kan nog tot andere aanpassingen leiden, maar dit wordt eerst in de Tweede Kamer besproken."

Wat kunnen huurders en verhuurders verder doen?

"Laat als huurder je aanvangshuurprijs toetsen bij de Huurcommissie als je twijfels hebt over de hoogte daarvan. Let verder op de minimumtermijn in een tijdelijk contract; dit is niet toegestaan. Ga bij een tijdelijk huurcontract tijdig op zoek naar een nieuwe woonruimte om te voorkomen dat je deze bij het aflopen van het contract nog niet hebt gevonden.

"redelijkheid en billijkheid"

Voor verhuurders geef ik mee: indien je van plan bent de woning voor langere tijd te verhuren, maak dan gebruik van het contract voor onbepaalde tijd. Verhuur je toch met een tijdelijk contract, help de huurder dan met het vinden van vervolghuisvesting bijvoorbeeld door te zoeken in het eigen netwerk of met behulp van de branchevereniging."

Bron:

<https://www.woningmarktbeleid.nl/documenten/praktijkverhalen/2021/07/05/tijdelijk-huren-wint-aan-populariteit-bij-verhuurders-huurcontracten-voor-onbepaalde-tijd-moeten-wel-de-norm-blijven>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Datum: 22 december 2020

Onderwerp: Reactie op internetconsultatie over het Wetsvoorstel opkoopbescherming en verruiming mogelijkheden tijdelijke verhuur

L.S.

Met interesse heeft Kences – de brancheorganisatie van sociale studentenhuysvesters – kennisgenomen over het Wetsvoorstel opkoopbescherming en verruiming mogelijkheden tijdelijke verhuur. Kences wil op dit voorstel reageren als volgt.

Vooraf

Sinds invoering van de Wet doorstroming huurmarkt 2015 per 1 juli 2016 is het op basis van een tijdelijke overeenkomst ex art. 7:271 lid 1, tweede volzin, BW verhuren van *zelfstandige woningen* door toegelaten instellingen slechts voor bepaalde doelgroepen mogelijk. Deze regeling is bij amendement vervat in artikel 48 lid 1 van de Woningwet.¹ De Minister heeft vervolgens doelgroepen aangewezen in art. 22a RTIV, waaronder (sub a) huurders die voor hun werk of studie tijdelijk in een andere gemeente binnen Nederland of afkomstig vanuit het buitenland in Nederland werken of studeren. Met deze personen mag *geen* huurcontract worden aangegaan met een gebruik dat naar zijn aard slechts van korte duur is (art. 7:232 lid 2 BW io. art. 48 lid 1, tweede volzin, Woningwet).

Kences constateert dat deze regeling niet voldoet aan de wensen in de specifieke markt voor tijdelijke verhuur aan internationale studenten. Daarom heeft deze regeling volgens Kences aanpassing. Omdat het ter consultatie gelegde wetsvoorstel ook voortbordurt op de Wet doorstroming huurmarkt 2015 en daarin aanpassingen zijn verwerkt mede naar aanleiding van wensen en signalen uit de praktijk is dit wetsvoorstel volgens Kences de juiste plaats om ook dit probleem aan te pakken. Kences zal daarom afsluiten met een concrete conceptwettekst die u in overweging wordt gegeven.

Inleiding

De leden van Kences zien het als hun maatschappelijke opdracht om (ook) internationale studenten te huisvesten. Dat deze doelgroep goed bediend wordt is noodzakelijk, omdat internationale uitwisseling van studenten bijdraagt aan onze kenniseconomie en internationale positie in de wereldeconomie.

Om die internationale studenten te huisvesten sluiten studentenhuysvesters daartoe overeenkomsten met de universiteiten en hogescholen in de steden waarin zij actief zijn. Die overeenkomsten houden grosso modo in dat de studentenhuysvesters voor die doelgroep

1. Kamerstukken II 2015/16, 34 373, nr. 18.

van internationale studenten woonruimtes gereserveerd houdt, opdat de onderwijsinstelling die woonruimte kan garanderen aan de internationale student.

De studentenhuysvesters achten deze werkwijze gerechtvaardigd en wenselijk, omdat de internationale student in een bijzondere doelgroep valt. Die student verschilt namelijk van de reguliere Nederlandse student doordat hij:

- a Hier te lande aankomt en onmiddellijk een woonruimte nodig heeft;
- b Praktisch niet in staat is om wachttijd op te bouwen bij een corporatie (al dan niet omdat de onderwijsinstelling de student daarvoor te laat tot het studieprogramma toelaat en de studentenhuysvester laat weten dat de betreffende student in aanmerking komt voor de gereserveerd gehouden woning);
- c Niet vanuit de huidige woonplaats in een ander land op zoek kan gaan naar huisvesting in de stad van de opleiding (deelname aan hospiteer- en kijkavonden is praktisch onmogelijk);
- d Sneller vatbaar is (gebleken) voor discriminatie op de lokale woningmarkt, omdat een internationale student in potentie minder snel wordt geaccepteerd in een woning met enkel Nederlandse studenten en andere (particuliere) verhuurders liever met Nederlandse huurders contracteren;
- e In zijn algemeenheid lastiger toegang tot voorzieningen vindt, door de geografische afstand en het niet spreken van de Nederlandse taal.

Deze argumenten gelden zowel voor een internationale student die hier te lande slechts een deel van een studie volgt (bijv. de Erasmus-student) als de internationale student die hier een volledig studieprogramma aanvangt (bachelor dan wel master). Die laatste groep kan dan aanspraak maken bij aanvang van het studieprogramma op een woning en kan dan vanuit die woning verder zoeken naar een definitieve woning in Nederland, waarna die woning weer beschikbaar komt voor een student uit de lichting van het volgende studiejaar.

Knelpunten in de huidige wet- en regelgeving

Sinds de Wet doorstroming huurmarkt 2015, die is ingegaan per 1 juli 2016, is het onder omstandigheden mogelijk om tijdelijke huurovereenkomsten te sluiten, waarvoor geen *huurbescherming* geldt, maar waarvoor wel de reguliere *huurprijsregulering* van toepassing is (art. 7:271 lid 1 BW). Indien een dergelijk tijdelijk contract wordt gesloten, bepaalt de wet *dwingendrechtelijk* dat de huurder die overeenkomst tussentijds mag opzeggen (met inachtneming van de geldende opzegtermijn, in de praktijk meestal één maand).

Voor studentenhuysvesters is tussentijdse opzegging door de huurder niet aanvaardbaar, indien het gaat om een internationale student die gebruik maakt van voor hem specifiek gereserveerde woonruimte uit hoofde van een daartoe met de onderwijsinstelling gesloten overeenkomst. Voor studentenhuysvesters dreigt dan namelijk tussentijdse leegstand, omdat de betreffende woning voor een volgende lichting internationale studenten gereserveerd moet blijven. Deze lichting komt normaliter voor ieder semester of jaar naar Nederland. Leegstand van schaarse sociale woonruimte is maatschappelijk niet aanvaardbaar. Bovendien geldt – afhankelijk van de precieze afspraken met de

onderwijsinstelling – een financieel risico van misgelopen inkomsten in de vorm van huurderiving. Onderwijsinstellingen willen zich in de praktijk liever niet verbinden aan het leegstandrisico, omdat gelden die bestemd zijn voor onderwijs- en onderzoek dan naar leegstand van woningen vloeien.

Het is in de praktijk niet mogelijk om, indien een huurder tussentijds zou opzeggen, die woning in de periode van frictieleegstand te verhuren. De woning blijft immers gereserveerd voor de nieuwe lichting studenten, waardoor de woning tegen die tijd hoe dan ook vrij moet zijn. Daarbij zijn dit vrijwel altijd woningen met een hoog serviceniveau; gemeubileerd en voorzien van allerlei inventaris (tot het beddengoed aan toe). Woningzoekenden zijn niet in de markt om een aldus relatief duurdere woning voor een slechts zeer korte periode te kunnen betrekken, zonder dat zij naar definitieve woningen kunnen omzien. Daarom bestaat genoemd leegstandsrisico.

Kortom, wat Kences (met haar leden) betreft moet de mogelijkheid tot tussentijdse opzegging voor deze specifieke doelgroep daarom uitgesloten zijn, gelet op de bijzondere vorm van verhuur waarvoor de huurder ook iets terugkrijgt: gegarandeerde woonruimte in een gespannen markt.

Door de invoering van de Wet doorstroming huurmarkt 2015 per 1 juli 2016 geldt dat studentenhuisvesters als toegelaten instelling een *shortstay*-contract niet meer mogen sluiten met internationale studenten voor zover het *zelfstandige* woonruimte betreft, maar dan juist wél een tijdelijke huurovereenkomst kunnen sluiten in de zin van artikel 7:271, eerste lid, tweede volzin BW (art. 48 lid 1, eerste en tweede volzin Woningwet io. art. 22a aanhef en sub a RTIV 2015). Voor studentenhuisvesters geeft dat het in hiervoor gegeven probleem: het Burgerlijk Wetboek bepaalt dwingendrechtelijk dat de huurder een tijdelijke huurovereenkomst tussentijds mag opzeggen (art. 7:271 lid 1, vierde volzin, en lid 7, eerste volzin, slot BW).

Sindsdien gebruiken sommige studentenhuisvesters een “contractmal” bij zelfstandige woningen waarin tussentijdse opzegging door de huurder van zelfstandige woonruimte toch wordt uitgesloten, waarbij die afwijking wordt gestoken in de sleutel van artikel 6:248 lid 2 BW: het is naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat de betreffende student de overeenkomst tussentijds kan opzeggen (behoudens bijzondere persoonlijke omstandigheden, waardoor het studieprogramma voortijdig wordt beëindigd en de student voortijdig uit Nederland vertrekt). Deze contractmal was het startpunt voor overleg met alle stakeholders uit het Landelijk Platform Studentenhuisvesting (o.a. onderwijsinstellingen, studentenhuisvesters, studentenorganisaties en gemeenten) dat heeft geresulteerd in het voorstel wat nu voorligt.

Onzelfstandige eenheden worden enkel op basis van *shortstay* verhuurd, omdat daarmee tussentijdse opzegging wel kan worden uitgesloten. Het uitsluitend verhuren van onzelfstandige eenheden aan internationale studenten biedt echter geen oplossing, en

daarnaast geeft de uitsluiting van tussentijdse opzegging bij zelfstandige woonruimte op basis van voornoemde contractueel rechtsonzekerheid.

Bij een shortstay-contract ("een gebruik dat naar zijn aard slechts van korte duur is", zoals art. 7:232 lid 2 BW het bepaalt) is geen van de wettelijke bepalingen over huur van woonruimte van toepassing, dus er is huurbescherming noch prijsregulering. Gezien deze gevolgen is de algemene lijn dat deze vorm van verhuur terughoudend dient te worden toegepast (het klassieke voorbeeld is de huur van een vakantiebungalow).

Onwenselijke gevolgen van de huidige wet- en regelgeving

Kences constateert de volgende onwenselijke gevolgen van de huidige wet- en regelgeving:

- a Gelet op de hiervoor genoemde knelpunten blijven studentenhuisvesters terugvallen op het gebruik van shortstay-contracten. Één der doelen van de Wet doorstroming huurmarkt 2015 was juist dat een shortstay-contract "*minder zal worden gebruikt en door de rechter ook minder makkelijk zal worden aanvaard*".² **Op dit punt is de wet dus niet in haar doel geslaagd: de betreffende contractvorm wordt niet minder gebruikt en Kences meent dat – bij de hiervoor geschetste problematieken bij verhuur aan internationale studenten op basis van voor hen gereserveerd gehouden woonruimte, die aan hen wordt toegewezen buiten de wachtlijsten om – de rechter het gebruik van shortstay-contracten niet zal sanctioneren.**³
- b Door het toepassen van shortstay-contracten wordt elke huurbescherming en prijsregulering voor de huurder uitgesloten, terwijl er wat de studentenhuisvesters betreft geen bezwaar bestaat om de huurder toegang te bieden tot die bescherming en de gang naar de Huurcommissie. Het bezwaar zit immers in de mogelijkheid tot tussentijdse opzegging en niet in de huurprijsregulering, terwijl huurders wel toegang wensen tot die bescherming ten aanzien van maximale huurprijzen en redelijke servicekosten. **Door tijdelijke verhuur voor internationale studenten wel mogelijk te maken met uitsluiting van tussentijdse opzegging (behoudens bijzondere persoonlijke omstandigheden, waardoor het studieprogramma voortijdig wordt beëindigd en de student voortijdig uit Nederland vertrekt) wordt aan beide belangen van huurder en verhuurder recht gedaan, wat in een shortstay-constructie niet mogelijk is (want de Huurcommissie is dan niet bevoegd gelet op art. 2 Uhw).**

2. Kamerstukken II 2015/16, 37 373, nr. 3, p. 17-18 ([LINK](#)).

3. Steun voor deze redenering vindt Kences in het arrest van Hof Arnhem-Leeuwarden van 15 april 2014 ([ECLI:NL:GHARL:2014:3195](#)). Dat dit arrest voor inwerkingtreding van de Wet doorstroming huurmarkt 2015 is gewezen, doet daar niet aan af, want de Wet doorstroming huurmarkt 2015 heeft juist niet kunnen beantwoorden aan de problematieken bij verhuur aan internationale studenten, wat juist daarom de kern van deze reactie in de consultatie is.

- c Het is niet duidelijk waarom enkel voor zelfstandige woningen een bijzondere regeling is getroffen; destijds heeft de wetgever ook niet overwogen waarom dit onderscheid voor internationale studenten zou moeten bestaan.⁴ **Wat Kences betreft, vervalt het onderscheid tussen zelfstandige en onzelfstandige woningen van de huidige Woningwet bij verhuur aan deze doelgroep, mits de nieuwe wetgeving ook de in deze reactie bedoelde knelpunten zal wegnemen.**
- d Het is bij een mondiaal verspreid, snel gemuteerd oud-huurders-bestand erg bewerkelijk en dus kostbaar om actief de servicekosten af te rekenen met alle huurders. **Het is om die reden dat Kences voorstaat dat studentenhuisvesters aan deze bijzondere doelgroep slechts desverzocht hoeft af te rekenen.** Onder het huidige recht kan dat ook al en is dat in de rechtspraak aanvaard (Rb. Amsterdam 6 oktober 2011, [ECLI:NL:RBAMS:2011:BT8093](#), r.o. 14-16), maar dat neemt niet weg dat verankering in formele regelgeving gewenst is, omdat deze in de rechtspraak aanvaarde uitzondering in de sleutel van de redelijkheid en billijkheid is geplaatst.

Algemene opmerking: artikel 48 Woningwet niet betrokken in wetsvoorstel

Het wetsvoorstel regelt – kort gezegd – dat tijdelijk verhuren van zelfstandige woningen mogelijk wordt tot en met een duur van in totaal maximaal drie jaar. Een tweede huurovereenkomst kan bovendien, anders dan nu, voor een tijdelijke duur worden gesloten als de totale duur maar binnen die drie jaar blijft.

Kences constateert dat hierbij niet is stilgestaan bij het bepaalde in artikel 48 lid 1 Woningwet.⁵ Daar wordt namelijk gesproken over “*overeenkomsten van huur en verhuur voor bepaalde tijd voor de duur van twee jaar of korter*”. Deze specifiek voor toegelaten instellingen geldende beperking is onderdeel geweest van de Wet doorstroming huurmarkt 2015. Waar de tijdelijke duur in zijn algemeenheid drie jaar kan duren, is het consistent om dat ook in deze regeling door te voeren.

Naar een nieuw, evenwichtig kader voor verhuur internationale studenten

Het voorgaande samengevat bepleit Kences een nieuw huurarrangement voor de tijdelijke verhuur aan internationale studenten, waarbij tussentijdse opzegging in beginsel niet mogelijk is gelet op de bijzondere aard van de verhuur, maar huurders wel huurprijsbescherming hebben, een servicekostenafrekening kunnen opvragen en toegang verkrijgen tot de Huurcommissie ter toetsing van huurprijs en servicekosten.

Onder die voorwaarden kan deze doelgroep goed bediend blijven worden en dat is noodzakelijk, omdat internationale uitwisseling van studenten bijdraagt aan onze kenniseconomie en internationale positie in de wereldeconomie.

4. Kamerstukken II 2015/16, 34 373, nr. 18.

5. Weliswaar wordt op in voetnoot 14 op pagina 5 van de concepttoelichting gerefereerd aan deze bepaling, maar daarbij is het doel om te illustreren dat tijdelijke verhuur van (zelfstandige) woningen enkel aan bepaalde doelgroepen mogelijk is en niet om dit artikel te beschouwen in het geheel van het conceptwetsvoorstel.

Door het laten vervallen van het onderscheid tussen zelfstandige en onzelfstandige woningen in de Woningwet voor deze doelgroep gaan de huurders van onzelfstandige eenheden erop vooruit, omdat de toegelaten instelling die nu wel *shortstay* mag verhuren, maar in het voorgestelde arrangement niet meer.

Het uitsluiten van tussentijdse opzegging acht Kences gerechtvaardigd, omdat voor de huurder daardoor gegarandeerde huisvesting met voorrang op anderen mogelijk is.

De voorgestelde wijzigingen op een rij:

- a De toegelaten instelling krijgt de keuze door een “kan”-bepaling om gebruik te maken van de nieuwe vorm van verhuur, maar hoeft dit niet te doen en mag altijd voor reguliere vorm van verhuur kiezen.
- b Tussentijdse opzegging door de huurder moet worden uitgesloten, indachtig het gegarandeerde aanbod voor de nieuwe lichting en het voorkomen van leegstand (dan wel het uit maatschappelijke gelden bestrijden van de kosten daarvan).
- c Hierop moet een uitzondering komen bij bijzondere persoonlijke omstandigheden waardoor de huurder terugkeert, op aangeven van de onderwijsinstelling, en de mogelijkheid tot indeplaatsstelling moet de huurder toevallen (waarbij de verhuurder bij zwaarwichtige belangen moet kunnen weigeren, zoals het niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning op grond van de Huisvestingswet of de Woningwet c.a., want de voorwaarden voor verhuur van sociale woonruimte blijven gehandhaafd).
- d Huurprijsbescherming dient voor de huurder van toepassing te zijn (bijvoorbeeld toetsing kale huur en de – desverzocht – aferekende servicekosten); voor de betreffende doelgroep moet shortstay-verhuur dus verboden worden en daarmee kan ook het onderscheid tussen zelfstandige en onzelfstandige woonruimte in de Woningwet ten aanzien van deze doelgroep vervallen;
- e De in de rechtspraak aanvaarde vorm van “*passief afrekenen*” wordt wettelijk verankerd, waarbij de huurder altijd het recht behoudt de afrekening op te vragen (en dan wordt ook afgerekend). Verzoekt de huurder echter niet om een afrekening, dan blijft die achterwege en krijgt het voorschot “als vanzelf” het karakter van definitief bedrag. Omdat een verhuurder wel de afrekening moet kunnen opstellen, dient de huurder binnen drie maanden na het verstrijken van het kalenderjaar om een afrekening te verzoeken, zodat de verhuurder die binnen de termijn van zes maanden aan de huurder kan doen toekomen. Om de huurder hierbij afdoende te beschermen en bewust te maken van deze regeling, moeten partijen zulks schriftelijk overeenkomen. Ontbreekt een dergelijke schriftelijke afwijking, dan geldt de reguliere afrekenplicht. Voor misbruik van deze regeling door het vragen van een erg hoog servicekostenvoorschot hoeft niet te worden gevreesd, omdat de huurder de afrekening kan opvragen en kan laten toetsen door de Huurcommissie, waartoe hij extra zal worden gestimuleerd indien de verhuurder een (te) hoog voorschot verlangt.

Hoe kan dit evenwichtige kader vorm krijgen in wet- en regelgeving?

Omdat de verwachting is dat artikel 48 lid 1 Woningwet slechts in die zin wordt aangepast dat de huurperioden overeenkomen met het nieuwe, voorgenomen artikel 7:271 lid 1 BW, blijft als hoofdregel voor toegelaten instellingen gelden dat reguliere verhuur van zelfstandige eenheden niet mag geschieden op een contract met een maximumduur.

De door Kences geschetste knelpunten worden ervaren door haar leden, alle toegelaten instellingen. Daarnaast ontstaan die knelpunten mede door hetgeen in artikel 48 lid 1 Woningwet is bepaald.

Kences stelt daarom voor om een en ander vorm te geven in de Woningwet en het RTIV.

Een wijziging van wet- en regelgeving zou er als volgt uit kunnen zien. Hierbij heeft Kences onderstaand voorstel geschreven op basis van de *huidige* wetgeving en niet op basis van de tekst van het ter consultatie gelegde voorstel.

- A. In artikel 48, zevende lid, van de Woningwet wordt "eerste tot en met vierde en zesde lid" vervangen door:

eerste tot en met vierde, zesde en achtste lid.

- B. Aan artikel 48 van de Woningwet wordt toegevoegd een achtste lid, dat komt te luiden:

8. Met personen die deel uitmaken van een bij regeling van Onze Minister te bepalen groep kan de toegelaten instelling huurovereenkomsten sluiten als bedoeld in artikel 271 lid 1, tweede volzin, van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, in zoverre afwijking van het in het eerste lid, eerste volzin, bepaalde. Het in de tweede volzin van het eerste lid bepaalde is van overeenkomstige toepassing. Partijen kunnen ten aanzien van huurovereenkomsten bedoeld in de eerste volzin schriftelijk overeenkomen dat het overzicht als bedoeld in artikel 259 lid 2, eerste volzin, van het Burgerlijk Wetboek slechts op schriftelijk verzoek behoeft te worden verstrekt, welk verzoek de huurder uiterlijk binnen drie maanden na het verstrijken van het betreffende kalenderjaar moet hebben gedaan. Op huurovereenkomsten bedoeld in de eerste volzin van dit lid is het bepaalde in artikel 271 lid 1, vierde volzin, van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing, tenzij:

- a. sprake is van onbedoelde en onvoorziene wijzigingen in de persoonlijke omstandigheden van de huurder, welke huurder nopen tot het voortijdig verlaten van Nederland, of*
- b. de huurder een derde voordraagt om in zijn plaats te stellen, welke derde slechts om zwaarwichtige redenen door de toegelaten instelling kan worden geweigerd; onder een dergelijk zwaarwichtig belang wordt in ieder geval verstaan het niet op grond van deze wet in aanmerking kunnen komen voor een huurovereenkomst met de toegelaten instelling; of*
- c. een door de onderwijsinstelling aangewezen of voor haar werkzame functionaris schriftelijk aan zowel huurder als de toegelaten instelling verklaart dat in redelijkheid de huurder niet aan zijn verplichting kan worden gehouden om de overeengekomen duur van de huurovereenkomst te vervolgen.*

Het voortijdig beëindigen van het studieprogramma is bewust geen uitzonderingscriterium: het is best denkbaar dat een huurder wél eerder terugkeert naar land van herkomst vanwege bijzondere persoonlijke omstandigheden of op indicatie van de onderwijsinstelling, maar ondertussen het onderwijsprogramma op afstand afrondt.

- C. In artikel 22a van de Regeling toegelaten instelling volkshuisvesting 2015 wordt aan sub a toegevoegd:

, tenzij het gaat om een huurder die tot de doelgroep behoort als bedoeld in artikel 48, achtste lid, van de wet

Terwijl daaruit wordt geschrapt: "of studie" en "of studeren")

Deze toevoeging en schrappingen zijn nodig, omdat het huidige sub a ook ziet op flexwerkers en seizoenarbeiders, voor welke groep de huidige regeling intact kan blijven.

- D. In artikel 22a van de Regeling toegelaten instelling volkshuisvesting 2015 wordt na sub d een nieuwe volzin ingevoegd, luidende:

De groep, bedoeld in artikel 48, achtste lid, van de Woningwet, bestaat uit huurders die voor hun werk of studie tijdelijk in een andere gemeente binnen Nederland of afkomstig vanuit het buitenland in Nederland werken voor of studeren aan een instelling als bedoeld in artikel 1.1.1, onderdeel b, van de Wet educatie en beroepsonderwijs of een student die is ingeschreven aan een universiteit of hogeschool als bedoeld in artikel 1.2, onderdelen a en b, van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

Afsluiting

Door invoering van deze evenwichtige vorm van verhuur aan internationale studenten wordt het gebruik van shortstay-contracten in de ban gedaan en krijgen zij toegang tot de huurprijsbescherming en de Huurcommissie. Dat sluit beter aan bij uw bedoeling over terughoudend gebruik van shortstay-contracten in het algemeen, zoals die bijvoorbeeld blijkt uit de Memorie van Toelichting en de Nota naar aanleiding van het verslag bij de Wet doorstroming huurmarkt 2015.⁶

Daarnaast doet het beter recht aan een voorziening die de praktijk nodig heeft en zoals die soms ook al in de praktijk wordt gebracht (via een contractmal bij verhuur van zelfstandige woonruimte, waarin partijen overeen zijn gekomen dat tussentijdse opzegging niet mogelijk is op grond van derogerende werking van redelijkheid en billijkheid). Waar studentenhuisvesters gebruik van een dergelijk mal niet toepassen vanwege rechtsonzekerheid, bieden zij hun zelfstandige eenheden dus niet aan internationale studenten aan.

⁶. Kamerstukken II 2015/16, 34 373, nr. 3-, p. 17 en nr. 6, p. 26.

Kences ziet deze praktijkbehoefte ook in die zin, dat van de thans bestaande regeling in artikel 48 lid 1 Woningwet en art. 22a sub a RTIV maar weinig gebruik wordt gemaakt. In die zin heeft de Wet doorstroming huurmarkt 2015 op dat punt niet gebracht wat er wellicht werd gedacht (wat misschien nog naar voren komt in de beloofde, maar nog niet verschenen evaluatie over de Wet doorstroming huurmarkt 2015). Studentenhuisvesters kiezen in de ervaring van Kences ofwel voor het "klassieke campuscontract" in de zin van artikel 7:274d BW of voor shortstay. Wilt u met succes de toepassing van shortstay-contracten verkleinen, dan ziet ook Kences daartoe voldoende mogelijkheden als daarbij de genoemde knelpunten worden weggenomen, terwijl de rechtspositie van huurders vooruitgaat. Daarom geeft Kences u dit voorstel in overweging.

Mocht u nog vragen hebben of behoefte aan een verdere toelichting, dan kan u contact met ons opnemen.

Hoogachtend,

Paul Tholenaars

Directeur

WONINGMARKT EXPERTS EN MAKELAARS: HARDE PRIJSDALING

Op zoek naar evenwicht

Dit jaar gaan de Nederlandse huizenprijzen ongeveer 3% omlaag, zien de grootbanken in hun glazen bol. Makelaars en andere deskundigen houden rekening met erger. „Mijn verwachting voor dit jaar is toch wat somberder”, zegt Johan Conijn, emeritus hoogleraar woningmarkt. „Als de hypotheekrente zo hoog blijft, ga je naar een nieuw evenwicht en kom je op een lager prijsniveau.”

door Pieter van Erven Dorens

Volgens Conijn zitten dergelijke bewegingen ook ingebakken in de Nederlandse woningmarkt. „Eind 2021 stond de huizenprijs nog even op een jaarwinst van 20%. Hoge prijsstijgingen zijn kenmerkend voor de Nederlandse markt, net als forse prijsdalingen. Ik denk dat we een periode van stevige prijsdalingen ingaan. De rente zal hoog blijven, als je De Nederlandsche Bank hoort moet die zelfs hoger, en dat is zeer nadelig voor de verkoopprijs.”

Aantallen

Ook bij makelaarsketen Brechtel, met vijf vestigingen in Utrecht en omgeving, is men voorzichtig. Dan bijvoorbeeld Rabobank en ABN Amro. „Wij denken dat de prijzen 5 tot 10% gaan zakken, maar dat de verkoop aantallen gelijk blijven aan vorig jaar. Daar budgetteren wij op”, zegt makelaar

Marcel Arendszen.

Hij is met zijn collega's nog maar net gekomen van de totale ommezwaai die de woningmarkt na de zomer doormaakte. In luttele maanden doken de prijzen toen bijna 6% omlaag, zoals makelaarsclub NVM eerder

'Inflatie reden voor pas op de plaats kopers'

meldde. „Augustus was het dieptepunt, en in september en oktober zat de schrik er ook goed in. Afgelopen maand hadden we wel weer een goede omzet”, aldus de makelaar.

Hoofdschuldige was de enorme stijging van de hypotheekrente, zegt Jan van Son van het Haarlemse Ciroel Makelaars. „Alle make-

laars merkten dat. Toen de rente naar 5% omhoog schoot, zakte het aantal biedingen richting nul.”

Het CBS constateert al vier maanden een lichte daling van de verkoopprijs, maar dat vertelt volgens Van Son niet het hele verhaal:

„De cijfers van het CBS lopen altijd drie maanden achter op de transacties.” Volgens de week schept de NVM meer duidelijkheid.

Dan komt de makelaarsorganisatie met actuele cijfers van aangesloten leden over het vierde kwartaal.

De nieuwe realiteit merken makelaars dagelijks. „Huizenverkopers moeten nog het meest wennen”, zegt Van Son. „Veel verkopers denken nog dat ze er 10% meer dan de vraagprijs voor kunnen krijgen. Maar

de koper denkt: ik krijg er wel 10% vanaf. Er is een beetje een impasse.”

Zijn collega Arendszen ziet bij verkopers ook nog te hoge verwachtingen. „De verkoper zegt: mijn huis is mooier dan dat van de buren, dus ik wil meer dan zij ervoor kregen. Maar de koper leest ook de berichten in de media.”

Van Son merkt, net als andere makelaars, dat kopers opeens veel aandacht hebben voor de energiekosten. „Daar wordt goed naar gekeken, dat was een jaar geleden niet zo.”

Energielasten

De onzekerheid over de energienota is minder geworden, constateert makelaarsland-directeur Gijs van Wijgerden: „Mensen weten met de energielasten nu iets beter waar ze aan toe zijn.” Dat ziet ook de Utrechtse makelaar Arendszen: „Nu de energieprijzen iets zakken, krijgen consumenten het vertrouwen een beetje terug. Men was erg bang voor de energielasten.”

Van Wijgerden verwacht nog wel slechtere tijden voor huizenverkopers. „De consument heeft minder te besteden, zijn koopkracht daalt. Maar of de prijzen nou 5% of 10% gaan dalen, dat weet niemand. Ik denk dat we in 2023 uitkomen op een nieuw evenwicht. Een ervan uitgaand dat de rente

In het kort

- Rabobank, ING, ABN Amro en DNB voorspellen voor dit jaar een huizenprijsdaling van 2,5% tot 3%.
- In 2022 moesten de banken meermalen hun verwachtingen scherp omlaag bijstellen, en in de markt wordt gevreesd dat zij weer aan de hoge kant zitten.
- Makelaars denken dat dit jaar een nieuw prijsverwacht tot stand kan komen, onder invloed van de lagere koopkracht en hogere rente en energielasten.
- Huizenverkopers moeten nog wennen aan de nieuwe situatie.

niet gaat stijgen. We moeten ook zien wat de economie gaat doen. In de vorige crisis hadden we een enorme werkloosheid, dat heeft invloed op de woningmarkt”, aldus de makelaar.

In vroeger tijden joeg hyperinflatie, die dit jaar op rond 10% uitkomt, ook nog wel eens de huizenprijzen op. Nu ligt dat anders, zeg emeritus hoogleraar Conijn. „Als inflatie gepaard gaat met inkomensstijging, dan is het ondersteunend voor de koopkrachtontwikkeling.

Maar nu zie je dat de inflatie gepaard gaat met groot koopkrachtverlies. Dat kan voor kopers reden zijn om pas op de plaats te maken. En wonen wordt ook duurder doordat de energieprijzen zo zijn opgelopen”, aldus Conijn, die verbonden is aan adviesbureau Finance Ideas.

Relativeren

Maar huiseigenaren hoeven ook weer niet te vrezen voor een totale prijsval, meent Van Wijgerden van Makelaarsland: „Het woningtekort blijft en de nieuwbouw gaat niet hard.”

Makelaar Arendszen vindt dat je als huiseigenaar de prijsdaling ook kunt relativeren. „De huizenprijzen gingen op het laatst zo hard omhoog, dat was geen prijsstijging, dat was gekte. In de regio Utrecht zijn de prijzen sinds 2007 bijna verdubbeld. Als je 10% minder voor je huis krijgt, maak je nog altijd 90% winst.”

Papier

Wie geen huis koopt, heeft sowieso weinig last van de marktbeweging. Zeker niet als je de lage hypotheekrente voor langere tijd hebt vastgezet. Conijn: „Voor de meeste eigenaren is het geen groot probleem. Op papier wordt het huis minder waard, maar de afgelopen jaren is op papier ook veel verdiend.”

'TOEN RENTE NAAR 5% SCHOOT, DUIKELDE HET AANTAL BIEDINGEN'

Het Parool

Opinie: 'Compenseer de pechstudent niet'

Het is zuur dat pechstudenten worden afgepoeierd met een magere compensatie, schrijft Hicham El Ouahabi, die zelf bij deze groep hoort. Maar meer compensatie zou onterecht zijn, want andere groepen die buiten de boot vallen krijgen die ook niet.

Hicham El Ouahabi 11 januari 2023, 03:00

BEELD GETTY IMAGES

De wijzigingen in het leenstelsel hebben niet geleid tot het gewenste effect. Daarom keert komend collegejaar de basisbeurs terug. Daarnaast ontvangen leenstelselstudenten een compensatie van gemiddeld 1000 euro. Het is natuurlijk heel zuur dat deze groep, waar ik zelf toe behoor, net buiten de boot valt en afgepoeierd wordt met een magere compensatie.

Tegelijkertijd is het het ideale voorbeeld van hoe beleid, politieke besluitvorming en democratie werken. Regels veranderen en veranderen soms weer terug omdat ze niet werkten. Het zou geen reden mogen zijn om te compenseren. Er zijn 1001 voorbeelden van gevallen waar groepen mensen buiten de boot vallen.

Wat te doen met werkende ouders die kinderopvang betalen, terwijl die vanaf 2025 vrijwel gratis wordt? Vroeger kregen mannen 2 dagen vrij als ze vader waren geworden. Onlangs werden dit er 20. Ook kunnen beide ouders sinds 2022 voor het eerst in het eerste levensjaar van hun kind 9 weken met ouderschapsverlof. Hoe compenseer je ouders die geen gebruik hebben kunnen maken van deze gunstige regelingen?

Tot 1 januari 2023 werd het inkomen van thuiswonende kinderen vanaf hun 21ste deels in mindering gebracht op de bijstandsuitkering van de ouders. Vanaf nu is het nieuwe stressmoment de 27ste verjaardag, maar wat te doen met alle gevallen vóór 2023? En wat te doen met de vervallen overdrachtsbelasting sinds 2021 voor iedereen van 18 tot 35 jaar die een huis koopt om zelf te bewonen? Hoe compenseer je huizenkopers van 18 tot 35 jaar die vóór 2021 overdrachtsbelasting hebben afgedragen?

Het antwoord: niet compenseren. Eerlijke politiek verlangt dat je ervoor uitkomt als een plan niet goed werkt, en dat vervolgens aanpast. Het is de effectiviteit van politieke besluitvorming. Overheidscompensatie is alleen nodig in het geval van overmacht of bij een onterechte en onwettige gang van zaken, en niet bij persoonlijke tegenslagen of omdat beleid niet geleid heeft tot het gewenste effect.

Sterker nog: het zou mensen, en jongeren in het bijzonder, moeten motiveren tot meer politieke interesse en participatie. Pechstudenten niet compenseren is de ideale uiting van hoe democratie werkt.

Hicham El Ouahabi, Amsterdam

Bron: <https://www.parool.nl/columns-opinie/opinie-compenseer-de-pechstudent-niet~b62184d4/>